

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ГРОДНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯНКИ КУПАЛИ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МАРІЇ СКЛОДОВСЬКОЇ-КЮРІ
УНІВЕРСИТЕТ ОРАДІ**

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

*Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції
(Чернівці, 1 грудня 2020 р.)*

Чернівці

Технодрук

2020

УДК 321.01(4)(08)
Р64

Редколегія видання:

Проф., д. пол. н. А. М. Круглашов – науковий редактор
Проф., д. пол. н. Н. Ю. Ротар – заступник наукового редактора
Проф., д. пол. н. В. І. Бурдяк – член редколегії
Проф., д. пол. н. Є. П. Юрійчук – член редколегії
Доц., к. пол. н. М. М. Гуйтор – член редколегії
Доц., к. пол. н. С. М. Швидюк – член редколегії
К. пол. н. І. О. Равлик – член редколегії
К. пол. н. І. В. Цікул – відповідальний секретар

International Editorial Board

BALUK Valenta – doctor habil., Professor, Maria Curie-Sklodowska University, Lublin, Poland – Head of the Committee
DELCAMP Alain – Doctor, Honorable Secretary General, Senate of France, Paris, France
AMARAL Carlos Pacheco – doctor, Professor, University of Azores, Ponta Delgada, Portugal
VATYL Viktor – doctor of Political Science, Professor, Yanka Kupala State University of Grodno, Belarus
DIRDALA Lucian-Dumitru – doctor, Center of European Studies, Alexandru Ioan Cuza University, Iasi, Romania
JURAWSKI vel Grajewski Przemyslaw Piotr – doctor habil., Professor, University of Lodz, Poland
CUCERESCU Vasile – doctor, Professor, ECSA Moldova
LYSIUK Anatoliy – doctor of Political Science, Professor, Brest State University named after Aleksandr Pushkin, Belarus
STKPIEC-KUCZYCSKA Alicja – doctor habil., Professor, University of Lodz, Poland
HORGA Ioan – doctor, Professor, University of Oradea, Romania

Рецензенти:

доктор політичних наук, професор Гон М.М.
доктор політичних наук, професор Кочубей Л.О.

Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, Чернівці, 1 грудня 2020 року. – Чернівці : Технодрук, 2020. – 248 с.
ISBN 978-617-8034-00-9

До збірника включено тези доповідей та повідомлень учасників X Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи», яка відбулася 1 грудня 2020 року в м. Чернівці. Центром наукового обговорення стали теоретико-методологічні проблеми дослідження політичного часу та простору в сучасній політичній науці, проблеми виборчих та електоральних процесів в Україні та країнах ЦСЄ, інтеграційні та дезінтеграційні процеси в Європейському Союзі та на пострадянському просторі, проблеми динаміки простору публічної політики та державного управління в Україні.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, усіх зацікавлених проблемами розвитку сучасної політичної науки та науки державного управління.

УДК 321.01(4)(08)

ISBN 978-617-8034-00-9

© Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича, 2020
© Науково-дослідницький інститут Європейської
інтеграції та регіональних досліджень, 2020
© ПБКФ «Технодрук», 2020

Зміст

ПЕРЕДМОВА	7
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЧАСУ ТА ПРОСТОРУ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ	9
<i>Рошка Людмила.</i> Методология анализа современных социальных, этно-культурных конфликтов	9
<i>Ротар Наталія.</i> Теоретико-методологічні принципи дослідження декомунізації символічного простору урбаністичних спільнот	13
<i>Остапець Юрій.</i> Особливості процесу інституціалізації партійної системи України (1998–2020 рр.): начерк методології дослідження ...	18
<i>Романюк Олександр</i> (Харків, Україна). Політична наука в контексті демократизації сучасного світу	23
<i>Головатая Людмила.</i> Переговоры как наиболее эффективное средство дипломатической деятельности	26
<i>Бурдяк Віра.</i> Концептуальні підходи до дослідження політичних еліт	30
<i>Федорчак Тетяна.</i> Теорія нового регіоналізму як методологічний інструментарій дослідження Східного партнерства	34
<i>Зайцева Зінаїда.</i> Роль історії в хронополітичних дослідженнях сучасності	38
<i>Нечаєва-Юрійчук Наталія, Троян Сергій.</i> Прикордоння Україна – ЄС у світлі теоретико-методологічного аналізу	42
<i>Клим Руслана.</i> Наукові підходи до дослідження трансформації політичних інститутів	46
<i>Масик Юлія.</i> Трансформаційні процеси політичних систем балтійських країн	50
<i>Опінко Станіслав.</i> Проблеми концептуального забезпечення зовнішньої політики України в умовах російської агресії	53
<i>Горковенко Ольга.</i> Політична участь людей з особливими потребами проблеми формування доступного середовища	57
<i>Єремія Андрій.</i> Природа та семантичні складові технологій інформаційного впливу	61
<i>Михальчук Василь.</i> Поняття корупційний ризик у системі дослідницького інструментарію сучасної науки державного управління	65
ВИБОРЧІ ТА ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЦСЄ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР.	69
<i>Бевз Тетяна.</i> Регіональні особливості «партизацій» місцевої влади на виборах 2020 р.	69

<i>Matiuta Cristina.</i> From Embracing to Contesting the E.U: A Retrospective Look at Four Rounds of European Elections in Romania.	73
<i>Климончук Василь.</i> Місцеві вибори в Україні 2020 року, регіональний вимір: (на прикладі Івано-Франківської області)	77
<i>Sotirovic Vladislav.</i> Electoral Politics in Serbia and the First Multi-Party Elections in 1990	82
<i>Слінецька Юлія.</i> Ідеологічний спектр парламентських партій в Україні за результатами виборів 2019 р.	83
<i>Науменко Ольга.</i> Електоральна поведінка виборців під час місцевих виборів 2020 р. в Україні.....	86
<i>Зорич Оксана.</i> Цінності та ідентичності регіональної політичної еліти як фактор завоювання та утримання влади: приклад Полтавської області	89
<i>Чебаник Віталій.</i> Регіональні осередки політичних партій Чернівецької області у місцевій виборчій кампанії – 2020	92
<i>Цікул Ірина.</i> Гендерне квотування як маніпулятивна технологія на місцевих виборах 2020 р. в Україні	95
<i>Молочко Павло, Кучер Юлія, Назарко Любов.</i> Місцеві вибори в Україні за новим Виборчим кодексом: очікування експертів та результати	99
<i>Кандюк Олексій.</i> Проблеми політичної поляризації американського суспільства на тлі президентських виборів 2020 р.	103
<i>Фудула Валентина.</i> Місцеві вибори 2020 – практичні аспекти на прикладі Чернівецької області.	105
<i>Філіпенко Дмитро.</i> Законодавче забезпечення інституту референдуму в політичній системі України	109
<i>Миндреску Юлія.</i> Антикорупційний президентський дискурс В. Зеленського	112
<i>Конет Андрій.</i> Комунікативні технології політичного представництва міжнародних акторів у сучасному світі	118
<i>Трач Юлія.</i> Проблеми якісного складу місцевих Рад на прикладі Чернівецької області	121
<i>Стародубцев Олександр.</i> Електронне голосування як паралельна форма традиційного волевиявлення: перспективи впровадження в Україні	124
<i>Поповчук Світлана.</i> Порівняльний аналіз діяльності жінок-лідерів в українському політикумі	127
ІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ	131
<i>Балюк Валентин.</i> Вплив агресії Росії проти України на інтеграційні процеси на пострадянському просторі	131

<i>Лысюк Анатолий.</i> Мягкая сила как инструмент влияния России на Беларусь: эффекты и пределы	134
<i>Кашиевская Галина.</i> Конфликты интересов государства и гражданского общества в авторитарной Беларуси: триггеры формирования ответственного гражданского общества на пути к демократии	138
<i>Драпак Михайло.</i> Концепт «національна меншина» в контексті правових принципів і норм Європейського Союзу	142
<i>Арделі Олександра.</i> Інтеграційні та дезінтеграційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи	149
<i>Новак Бернардета.</i> Гданська модель інтеграції іммігрантів	153
<i>Репецька Анастасія.</i> Напрями реформування взаємодії законодавчої та виконавчої гілок влади в Україні в контексті євроінтеграційних процесів	157
<i>Карпо Катерина.</i> Офіційні заяви Президента Ільхама Алієва як інструмент формування зовнішньополітичних орієнтацій громадян Азербайджану	161
<i>Стьопкін Андрій.</i> Тематична геоструктура образу України в новинному просторі загальнонаціональних румунських ЗМІ	166
<i>Мицкан Анна.</i> Теоретичні засади порівняльних досліджень розвитку держав у процесі європейської інтеграції	169
<i>Вацик Михайло.</i> Особливості реформування традиційних систем європейської державної служби	173
<i>Резнікова Дар'я.</i> Перспективи антиглобалізму в Україні	176

ДИНАМІКА ПРОСТОРУ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ПОТЕНЦІАЛ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ

<i>Круглашов Анатолий.</i> Аналітичний та кадровий потенціал публічного управління в Україні: що (не) робити?	179
<i>Пірен Марія, Гонюкова Лілія, Пержун Володимир.</i> Мотивація громадян до політичної участі з метою попередження прийняття неефективних управлінських рішень	183
<i>Костенко Андріана.</i> Інструменти оцінки реформи децентралізації в Україні	187
<i>Недокус Ігор.</i> Місцеве самоврядування в Республіці Білорусь: боротьба за фінансову підтримку центру	189
<i>Равлик Ірина.</i> Особливості функціонування механізмів громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в Україні	192
<i>Манчуленко Галина.</i> Результати реформи децентралізації влади в контексті перспектив консолідації демократії в Україні	195

<i>Антонюк Дмитро.</i> Використання громадських online-інструментів як чинник антикорупційного контролю на місцевому рівні: досвід для України	198
<i>Сабадаш Наталія.</i> Взаємодія органів влади з громадськістю в розробці і реалізації гуманітарної політики	202
<i>Бурега Василь.</i> Суперечності процесів децентралізації в Україні та можливі шляхи їх подолання	207
<i>Фетісов Олександр.</i> Етнонаціональний менеджмент в Україні: виклики сьогодення	210
<i>Шеленко Марія.</i> Соціальні медіа як засіб комунікації політичного лідера	214
<i>Бугай Діана.</i> Механізми і засоби реалізації молодіжної політики в Україні в контексті децентралізації влади	218
<i>Кольба Роман.</i> Державний реєстр виборців як інструмент управління виборчим процесом в Україні	221
<i>Магдюк Валерій.</i> Оцінка ризиків децентралізації влади в сучасній науці державного управління	226
<i>Романюк Роман.</i> Основні теоретичні підходи до вивчення ефективності публічного управління	230
<i>Мацюк Микола.</i> Досвід децентралізації влади в Польщі та особливості його вивчення	234
<i>Піців Марія.</i> Конкурсна процедура в структурі інституту присяги державного службовця європейських країн	238
<i>Лук'янець Денис.</i> Інституціональна природа консультативно-дорадчих інструментів участі в системі публічного управління України	243

ПЕРЕДМОВА

Цього року ми мріяли провести вже десяту міжнародну науково-практичну конференцію «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи» особливо урочисто, як і належить ювілейному науковому заходу. Адже за роки від свого започаткування у 2010 році вона стала відомою і не лише в Україні. Але пандемія Ковіду-19 внесла свої корективи у наші плани.

Конференція все одно відбулась, хоча й не навесні, як зазвичай, а 1 грудня 2020 року. День проведення був обраний організаторами свідомо, щоб таким чином відзначити річницю проведення Всеукраїнського референдуму на підтримку Акту про державну незалежність України. Робота конференції тривала не у звичному форматі засідань і дискусій у затишних залах Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, а дистанційно, у режимі онлайн. Проте ці нестандартні умови не завадили живому, зацікавленому, динамічному і змістовному спілкуванню її учасників.

Насамперед, завдяки нашим колегам і партнерам – з наукових центрів України, Білорусі, Греції, Молдови, Польщі та Румунії. А також завдячуючи зусиллям організаційного комітету, який зробив все необхідне, щоби обговорення доповідей та повідомлень на нашій конференції відбулося максимально продуктивно і комфортно.

Учасників конференції тепло вітали ректор Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича проф. Роман Петришин, заступник Чернівецького міського голови Юрій Бурега, проректор з наукової роботи ЧНУ імені Юрія Федьковича проф. Андрій Саміла, декан факультету історії, політології та міжнародних відносин проф. Олександр Добржанський та завідувач кафедри політології та державного управління, директор НДІ європейської інтеграції та регіональних досліджень ЧНУ імені Юрія Федьковича проф. Анатолій Круглашов.

На першій секції, роботу якої модерували проф. Віра Бурдяк та Юрій Остапець, були представлені доповіді, присвячені теоретико-методологічним проблемам дослідження політичного часу та простору у сучасній політичній науці. Роботу другої секції спрямовували проф. Наталія Ротар і Тетяна Бевз. На ній науковці представили результати досліджень виборчих і електоральних процесів в Україні та країнах Центральної та

Східної Європи. Виступи та обговорення на наступній секції координувала доц. Наталія Нечаєва-Юрчук, де були висвітлені важливі питання сучасних інтеграційних і дезінтеграційних процесів в ЄС та на пострадянському просторі. Четверта секція конференції, на якій головували проф. Валентин Балюк і доц. Ігор Недокус об'єднала виступи дослідників, які проаналізували динаміку розвитку простору публічної політики та державного управління в Україні.

Окремо треба згадати про представлення на віртуальному «круглому столі» результатів дослідження «Вивчення громадської думки щодо стану розвитку громадянського суспільства в Чернівецькій області», проведеного у 2019 - 2020 році на замовлення Чернівецької ОДА під керівництвом проф. А. Круглашова групою науковців (проф. Н. Ротар, доценти Н. Нечаєва-Юрійчук, І. Цікул, С. Швидюк).

Виголошені доповіді вітчизняних і зарубіжних дослідників викликали зацікавлене і жваве обговорення серед учасників. За підсумками проведеної конференції виходять друком ці її Матеріали. Хочу подякувати всім Колегам – учасникам конференції, окремо – тим членам оргкомітету, які найбільш активно забезпечували підготовку та проведення нашого заходу – проф. Наталії Ротар і доценту Ірині Цікул, а також голові Міжнародного програмного комітету конференції проф. Валентину Балюку (Люблінській університету імені Марії Склодовської-Кюрі).

***Науковий координатор конференції
проф. Анатолій Круглашов***

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЧАСУ ТА ПРОСТОРУ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

*Людмила Рошка, д. филос. н., доцент
Академия Публичной Администрации
Республика Молдова*

Методология анализа современных социальных, этно- культурных конфликтов

Современное динамическое общество, его политическая система – находится в центре научных, социальных, политологических исследований. В конце прошлого века в западной политологии обновили исследования по изучению социальных конфликтов, в основе которых лежат противоречия и соперничество. Произошло осмысление того, чем вызваны и под воздействием каких факторов возникают конфликтные ситуации.

Новая реальность, новые действующие лица, привели к смене парадигм в подходе к существу социальных конфликтов. Основной целью научных исследований стало обоснование значения социальных конфликтов в качестве повседневного и естественного явления общественной жизни, её главного атрибута. Одновременно были в разработке позитивная и негативная роль конфликтов.

В западной политической науке в центре внимания ученых были исследования социальных и этнокультурных конфликтов. Обобщены знания об эволюции конфликтов и особенно о возможности разрешения противоречий, стимулирующих их развитие. В основе исследования лежала новая методология диагностики, регулирования и предотвращения социальных конфликтов. Таким образом, в социальных науках появляется направление исследований – социология конфликта.

Однако *функциональный структурализм*, представители которого использовали парадигму баланса, ориентировались на

анализ стабильности и интеграции общества, в исследовании социально-политических явлений и процессов, не обобщая знания об изменениях, которые характеризовали мировое сообщество. Ученый Т. Парсонс писал, что стабильность, равновесие – это нормативная социальная ценность, а социальный конфликт, его мотивация – явления, противоречащие одной или нескольким социальным нормам, поэтому они превращаются в причины напряженности, возникающей между элементами социальной, политической, экономической и культурной системы и могут определять дисфункцию социальной системы и её составных элементов.

В последние десятилетия прошлого века, оригинальную концепцию социальных конфликтов предложил немецкий социолог Р. Дарендорф. Учёный утверждал, что главным признаком идентификации классов как конфликтующих социальных групп является их участие или неучастие в господстве. Этот тезис имеет большое значение для понимания политических процессов демократического общества. По мнению Р. Дарендорфа, противоречие интересов составляет сущностную характеристику социального конфликта и поэтому в каждом конкретном случае очень важно идентифицировать эти интересы и способы их осознания [2].

Динамика общественной жизни повлияло и на анализ социальных конфликтов. На первый план политологического исследования выходит насилие и структурные конфликты, характеристику которых даёт норвежский ученый, основатель школы «исследования мира» – Йохан Галтунг. Ученый писал, что определённые социальные структуры могут оказать насильственное воздействие как в отношении отдельных индивидов, так и целых социальных групп, провоцируя тем самым социальные конфликты определённого типа [3, с. 168-174].

Применение диалектики в анализе социальных противоречий позволяет определить конфликт как «отношение между элементами, которое можно охарактеризовать через объективные или субъективные противоположности» [4, с. 9]. Применение законов диалектики, особенно единство и борьба

противоположностей, при анализе всех форм проявления социального конфликта позволяет обосновать тезисы:

- социальный конфликт основная характеристика всех элементов социальной системы, которая касается деятельности всех субъектов общественной жизни;

- социальный конфликт может иметь положительное и отрицательное влияние на общественную жизнь, на функциональность, стабильность социальных институтов;

- мониторинг эволюции социальных конфликтов предполагает определение пределов слияния элементов системы, что обеспечивает сотрудничество социальных институтов, политиков, экономических агентов, с гражданским обществом.

В своей эволюции социальные конфликты проходят несколько этапов: вначале социальные субъекты изучают условия деятельности сотрудничества с другими участниками общественного процесса. Это этап знакомства, приближения, обнаружения общих интересов. Приближение сторон сопровождается выявлением их особенностей, что приводит к признанию противоречий, то есть разногласий. Желание преодолеть различий в разных отраслях деятельности превращают конфликт в движущую силу перемен, социального прогресса.

Вступление сторон в активных противоречиях знаменует начало нового этапа в развитии конфликта, на котором стороны сталкиваются друг с другом, больше не разделяют одни и те же ценности, не стремятся удовлетворять одни и те же интересы. Это критический период социальных отношений, в котором, согласно общей теории конфликта, должны использоваться все возможности для достижения консенсуса.

Об этом этапе развития социальных конфликтов, Л. Козер писал: «Социальные конфликты, которые затрагивают основы общественного консенсуса, постольку, поскольку противостоящие стороны не разделяют более тех ценностей, на которых до этого базировалась легитимность данной системы, как правило, влекут опасность её распада и имеют для неё функционально-деструктивные последствия» [1, с. 8]. Этим объясняется теоретическое и практическое значение изучения структуры, сущности и развития социальных конфликтов. Конфликтующие

.....
стороны должны знать, что переход противоречий в состояние борьбы, вражды приводит к большим потерям.

Список используемых источников:

1. Cozer L. The function of Social Conflict. Glencoe, (Ill.), 1956.
2. Darendorf R. Class and Class Conflict ind Industrial Society. Stanfordt, 1959.
3. Galtung J. Violence, peace and peace research. *Journal of Peace Reserch*. 1969. Vol.6. n.3.
4. Степанов Е.И. Современная конфликтология. Общие подходы к моделированию, мониторингу и менеджменту социальных конфликтов. М. 2007. 172 с.

*Наталія Ротар, д. політ. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6430-3460>*

Теоретико-методологічні принципи дослідження декомунізації символічного простору урбаністичних спільнот

Процеси декомунізації символічного простору урбаністичних спільнот є характерною рисою процесу виходу з комунізму для всіх держав Східної Європи, які відкинули тоталітарні режими як модель здійснення влади наприкінці 80-х рр. ХХ ст. Попри варіативність східноєвропейських практик декомунізації, усі вони мали на меті унеможливити реванш антидемократичних сил і повернення до тоталітаризму; захистити цінності та символи молоді, часом крихкої, демократії; відновити історичну правду про національне минуле та забезпечити демократичну консолідацію шляхом протиставлення старому режиму. Сутність декомунізації може бути визначена як система заходів, які спрямовані на звільнення від впливу комуністичної ідеології у всіх сферах життєдіяльності суспільства та засіб, що використовується державою для подолання наслідків тоталітарного минулого й формування умов для політичної модернізації країни. Політика декомунізації передбачає ліквідацію символічних елементів комуністичної

В сучасному комплексі гуманітаристики дослідницький фокус сконцентровано на визнанні соціополітичної природи формування символічного простору мегаполісів (М. Хальбвахс [9], П. Бурдьє [5], П. Нора [11]), тож найбільш адекватними, на нашу думку, є методологічні принципи (пост) структуралізму, інтеракціонізму та феноменологічного підходу до вивчення декомунізації урбаністичних просторів в Україні. (Пост)структуралістські концепції ідеології, дискурсу та колективної пам'яті ґрунтуються на ранніх роботах М. Азаряку [2; 3; 4], П. Фергюсон [8] та К. Палонен [12], у яких відбулося формування концептуальних рамок поняття міського топонімічного тексту. Пропонуючи теоретичну модель

осмислення соціальних аспектів функціонування географічних назв, даних на честь історичних діячів чи подій, М. Азарягу довів, що в сучасних містах назви не тільки сприяють орієнтації в просторі, але й виконуючи символічні функції, набувають статусу інструменту соціального контролю і управління [3, р. 312–313].

Для дослідження процесів декомунізації символічного простору мегаполісу в Україні особливої ваги набули ідеї Р. Вагнер-Паціфіці та В. Шварца, які відкидаючи природний і незалежний характер походження місць чи засобів передачі пам'яті (memorial devices), вказують на те, що вони «були задумані і створені тими, хто хотів зберегти пам'ять про події та людей, про яких інші схильні забувати» [15, р. 382]. Постулюючи штучність комеморативних практик, вкорінених в соціальному і політичному контекстах їх (від)творення, дослідники обґрунтовують інтенціональність створення будь-яких форм колективної пам'яті, основою яких є акт політичної волі – індивідуальне або групове підприємництво, яке визначає, що гідно комеморації, та переконує в цьому інших. Для означення агентів реалізації індивідуального або групового підприємства Р. Вагнер-Паціфіці та В. Шварц використовують поняття моральні підприємці (moral entrepreneurs). Конкуруючи між собою, моральні підприємці створюють або відшуковують публічні арени для підтримки власних інтерпретацій минулого. Методологія (пост)структуралізму, орієнтуючи на дослідження офіційної динаміки топонімічного ландшафту мегаполісу як тексту, спричиняє формування відповідного пулу джерел, утвореного комплексом офіційної статистики, офіційних постанов та картографічних матеріалів, у яких відображено динаміку дискурсивного контексту творення культурного значення декомунізації в локальних спільнотах.

Методологічні принципи інтеракціонізму, відображені, насамперед, у концептах колективної пам'яті, були використані нами для дослідження практик опору та стратегій їх дискурсивної репрезентації у просторах мегаполісів. Застосовуючи ключові для цього підходу поняття «символічна боротьба» та «символічна влада» (П. Бурд'є [5]) як відображення конкуренції за право формувати та стверджувати уявлення про легітимний порядок, ми

дослідили ті специфічні форми політичної конкуренції за формування (нав'язування) певної, чітко означеної картини соціального світу, які характерні для українських мегаполісів [16]. Сформований емпіричний досвід критичних топонімічних досліджень, ядром яких є концепт «символічного насильства» П. Бурд'є, вказує на суперечливий характер практик найменування, що працюють на (від)творення нерівності в розподілі владних відносин і матеріальних благ [6; 13]. Застосування категорії «символічне насильство» в дослідженні практик декомунізації, характерних для місцевого самоврядування українських мегаполісів, уможливило зафіксувати напруженість, що супроводжує даний процес.

Важливу роль у формуванні методологічних принципів *interactionism* відіграють концепти міста як соціального простору (Н. Лефевр [10]) та міста як місця артикуляції соціальних інтересів (Д. Массей [7]). Н. Lefebvre розрізняє три рівні існування соціального простору міста (репрезентація простору, простір репрезентацій та просторові практики), що дозволяє нам аналізувати простір міста як задумане (*conceived*), як те, що ми проживаємо (*lived*), накладаючи на фізичний простір міста наше символічне використання його об'єктів та зрештою, як просторові практики, пов'язані з (не)сприйняттям символічного простору. Д. Мейсі, звертаючись до дискурсивної метафори у визначенні місця як «артикульований момент у мережах соціальних відносин» [7, р. 154], обґрунтовує можливість дослідження місць, зокрема і місць декомунізації, на основі таких принципів: (1) місце позначено контекстом динамічних соціальних умов; (2) місце потрібно не протиставляти іншим місцям, а встановлювати взаємозв'язок з ними; (3) місце не позначене фіксованою ідентичністю, оскільки воно є полем внутрішнього конфлікту; 4) унікальність місця заснована на тому, що воно відображає синтез глобальних та локальних соціальних відносин та має конкретний прояв тут і зараз [7, р. 155–156]. Позиціонуючи топонімічний ландшафт мегаполіса як культурну арену, методологія інтеракціонізму дозволяє досліджувати топонімічні практики органів місцевого самоврядування українських мегаполісів у ракурсах домінуючої ідеології, відображеної у

символічній репрезентації простору, та символічного спротиву, що виникає на рівні окремих соціальних груп.

Методологічні принципи феноменологічного підходу, в рамках якого топонімічний ландшафт міста позиціонується як перфоманс, основою якого є повсякденні практики городян, використані нами в частині ідей А. Амін та Н. Тріфт [1] про те, що «тканина простору настільки розмаїта, що в ній завжди є дірки і розриви, в яких можуть виникнути нові форми вираження (перфоманс – Н. Р.)» [1, 2022]. У цьому сенсі перфоманс політизованих ландшафтів зумовлений не тільки самим актом репрезентації, скільки його соціальним ефектом.

Отже, опертя на методологічні принципи (пост)структуралізму, інтеракціонізму та феноменологічного підходу дозволяє здійснювати дослідження декомунізації символічного простору урбаністичних спільнот в умовах різних соціополітичних умов.

Список використаних джерел:

1. Amin A., Thrift N. *Cities: Reimagining The Urban*. Cambridge: Polity Press, 2002. 192 p.
2. Azaryahu M. Street names and political identity: the case of East Berlin. *Journal of Contemporary History*. 1986. Vol. 21(4). P 581–604.
3. Azaryahu M. The power of commemorative street names. *Environment and Planning D: Society and Space*. 1996. Vol. 14. P. 311–330.
4. Azaryahu M. The purge of Bismarck and Saladin: the renaming of streets in East Berlin and Haifa, a comparative study in culture-planning. *Poetics Today*. 1992. Vol. 13(2). P. 351–367.
5. Bourdieu P. *Language and symbolic power*. Harvard: Harvard University Press, 1991. 320 p.
6. Derek A. H. Place, Naming, and the Interpretation of Cultural Landscapes. *The Ashgate Research Companion to Heritage And Identity*. B. Graham, and P. Howard, ed. Aldershot, UK: Ashgate Press, 2008. P. 195–213.
7. Massey D. B. *Space, place, and gender*. Minnesota: University of Minnesota Press, 1994. 288 p.
8. Ferguson P. P. Reading city streets. *French Review*. 1988. Vol. 61(3). P. 386–397.
9. Halbwachs M. *On collective memory*. Chicago: University of Chicago Press, 1992.
10. Lefebvre H. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell, 1991. 464 p.

11. Nora P. Between Memory and History: Les Lieux de Mmoire. *Special Issue: Memory and Counter-Memory*. 1989. Vol. 26. P. 7–24.
12. Palonen K. Reading street names politically. *Reading the Political: Exploring the Margins of Politics* K. Palonen, T. Parvikko, ed., Helsinki, Finland: The Finnish Political Science Association, Tampere, 1993. P. 103–121.
13. Rose-Redwood R. S. From number to name: symbolic capital, places of memory and the politics of street renaming in New York City. *Social & Cultural Geography*. 2008. Vol. 9. P. 431–452.
14. Thrift N. Performance and... *Environment and Planning A*. 2003. Vol. 35. P. 2021–2029.
15. Wagner-Pacifici R., Schwartz B. The Vietnam Veterans Memorial: commemorating a difficult past. *American journal of Sociology*. 1991. Vol. 97(2). P. 382.
16. Цікул І. Діалог як форма політичної комунікації. *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* Чернівці, 17 квітня 2018 р. Чернівці : Букрек, 2018. С. 142–145

*Юрій Остапець, д. політ. н., професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4955-9676>*

Особливості процесу інституціалізації партійної системи України (1998–2020 рр.): начерк методології дослідження

Інституціалізація партійної системи характеризується:
а) наявністю стійкої міжпартійної комунікації та конкуренції;
б) укоріненістю партій у суспільстві (вік партій); в) легітимністю в очах виборців і прихильників; г) наявністю міцних партійних організацій на регіональному рівні.

Проблему інституціалізації партійних систем у зарубіжній політичній науці вивчали Баседо М., Дюгурова А., Завадська М., Левицький С., Мейнверінг С., Скаллі Т., Стро А., Рендол В., Торкел М., Пляйс Я., Хантінгтон С. У вітчизняній політичній науці інституціалізацію партійних систем досліджували Кармазіна М., Колодій А., Лешанич М., Молочко П., Рибій О.

В нашому дослідженні ми за основу візьмемо модель вивчення рівня інституціалізації партійної системи (PSI) А. Мелешевич [3]. У основу його методології покладено два критерії: зовнішня автономія і внутрішня стабільність партійної системи. Для оцінки PSI, згідно з критерієм автономії, у запропонованій моделі аналізуються три операційні індикатори: 1) відсоток безпартійних парламентаріїв (чим вища кількість не афілійованих депутатів, тим нижчий показник PSI); 2) партійність вищого органу виконавчої влади; 3) географічна рівномірність підтримки політичних партій (А. Мелешевич використовує коефіцієнт змінності, а ми у нашому дослідженні будемо використовувати індекс націоналізації партійної системи Джонса-Мейнверінга). Критерій стабільності вимірюється у А. Мелешевича 2 показниками: сумарним відсотком голосів відданих за «старі» політичні партії та індексом електоральної волатильності [3].

За результати нашого дослідження ми побудуємо таблицю, в якій розмістимо наші розрахунки.

Таблиця 1

**Операційні індикатори інституціалізації партійної
системи України (1998–2019)**

[1; 2; 4]

Операційні індикатори	1998	2002	2006	2007	2012	2014	2019
Частка голосів, які здобули партії (блоки), що подолали виборчий бар'єр	65,8 %	75,7 %	77,4 %	86,6 %	94,1 %	77,5 %	78,31 %
Кількість партій (блоків), які здолали бар'єр	8	6	5	5	5	6	5
Кількість партій (блоків), які здолали бар'єр повторно	–	3	4	4	4	1	2
Частка голосів, які отримали «старі» партії	41,5 %	39,1 %	51,7 %	80,5 %	81,7 %	30,8 %	31,5 %
Індекс волатильності	59	46	61	30	36	61	69
Індекс націоналізації	0,65	0,62	0,66	0,68	0,72	0,76	0,74
Індекс ефективного числа електоральних партій	9,0	6,9	5,2	3,8	4,9	7,5	4,4
Кількість поза-партійних депутатів	–	164	94	69	125	271	303

У таблиці 2 ми вкажемо показники партійності українських урядів упродовж 1998–2020 рр.

Таблиця 2

Партійність українських урядів 2005–2020 рр.

Уряди	Чисельність	Партійність
1	2	3
Перший уряд Ю.Тимошенко (2005 р.)	23	НСНУ -12, ПППУ-1, ПРП-3, УНП-1, СПУ-3, НРУ-1, безпартійні - 1
Уряд Ю.Єханурова (2005–2006)	25	НСНУ-13, УНП-1, СПУ-3, НРУ-1, ПРП-1, безпартійні - 6
Другий уряд В.Януковича (2006–2007)	28	ПР-9, УНП-1, СПУ-3, ПППУ-1, НДП-1, СДПУ (о)-1, КПУ-2, РПУ-1, безпарт. - 8

**РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ**

Продовження табл. 2

1	2	3
Другий уряд Ю.Тимошенко (2007– 2010)	25	ВО «Батьківщина»-6, НСНУ-6, НРУ-1, ПРП-1, безпартійні - 11
Перший уряд М.Азарова (2010–2012)	30	ПР-25, Блок Литвина-3, ПП «Єдиний Центр»-1, ПП «Сильна Україна» -1
Другий уряд М.Азарова (2012–2014)	22	Уряд у більшості сформований з членів Партії регіонів
Перший уряд А.Яценюка (2014 р.)	21	Безпартійні-12, ВО «Свобода»-4, ВО «Батьківщина»-5
Другий уряд А.Яценюка (2014–2016)	22	Безпартійні-13, ПП «Народний фронт»-4, БПП-3, РПЛ-1, ВО «Батьківщина»-1
Уряд В.Гройсмана (2016–2019)	27	БПП-18, ПП «Народний фронт»-6, безпартійні-3
Уряд О.Гончарука (2019 – 2020)	19	безпартійні
Уряд Д.Шмигала (2020 –	23	безпартійні

Отже, використовуючи нашу методологію, ми можемо зробити наступні висновки про рівень інституціалізації партійної системи України упродовж 1998–2019 рр. По-перше, складність вимірювання вказаного процесу та неоднозначність критеріїв. На думку М. Лешанича це обумовлено низкою чинників: зміна акторної структури партійної системи за результатами парламентських виборів (2002, 2006, 2012, 2014, 2019), на що вказує високий рівень індексу волатильності; б) нестабільністю нормативно-правової бази функціонування політичних партій (невідповідність законів, які регулюють партійну діяльність міжнародним стандартам); в) конституційна волатильність (зміна форми правління у 2004, 2010, 2014 рр.); г) гібридний політичний режим, який змінює сутність політичних інститутів (в тому числі і партій), а відтак впливає на особливості їх функціонування та ін. [2, с. 162–182]

По-друге, для партійних системи перехідних суспільствах характерні низка ознак, які негативно впливають на інституціалізацію партійної системи: а) високий рівень електоральної волатильності; б) слабкі програмові та ідеологічні зв'язки між політичними партіями і виборцями; в) персоналізація електорального вибору, наявність іменних та регіональних партій.

По-третє, несприятливе / нестабільне інституційне середовище для функціонування політичних партій і партійної системи в цілому. Так, упродовж 1991–2004 рр. інституційне середовище не сприяло розбудові партійної системи: а) президентсько-парламентська форма правління; б) змішана виборча система; в) відсутність належної нормативно-правової бази функціонування політичних партій.

Після Помаранчевої революції (2004 р.) була встановлена пропорційна виборча система для виборів депутатів ВР України та місцевих рад, відбулися зміни до Конституції України, які запроваджували парламентсько-президентську форму правління та формування уряду шляхом утворення у Верховній Раді партійної коаліції більшості. З таблиці 1 ми бачимо, що саме в цей період (2006–2012 рр.) показники інституціалізації партійної системи України є найкращими. Незважаючи на те, що після перемоги В. Януковича на президентських виборах 2010 р. відбулося і повернення до президентсько-парламентської форми правління і змішаної виборчої системи, динаміка розвитку партійної системи ще до 2012 р. була позитивною. А вже після 2012 р. ми спостерігаємо конструювання в Україні партійної системи з домінуючою партією (Партія регіонів) на кшталт російської партійної системи з домінуванням «Єдиної Росії».

По-четверте, розвиток партійної системи, починаючи з 2014 р. характеризувався високим рівнем волатильності та зміною акторного складу партійної системи, що однозначно є ознакою низького рівня її інституціалізації. Крім того, нові політичні партії, які досягли успіхів на виборах, були утворені напередодні цих виборів шляхом ребрендингу або розколу відомих партійних структур, а відтак усі були віртуальними організаціями, які не мали організаційної структури в регіонах. «Мережева» інституціалізація таких партій – це також показник низького рівня інституціалізації партійної систем [1, с. 95–105]. Парламентські вибори 2019 р. та

місцеві вибори 2020 р. підтверджують тезу про віртуальність українських партій, які долають виборчий бар'єр, не маючи при цьому ні регіональних партійних структур, ні відповідного членства. А ще місцеві вибори 2020 р. показали високий рівень регіоналізації партійного впливу та утворення низки регіональних партій: «Рідне Закарпаття», «КМКС-Партія угорців України» (Закарпаття), «Довіряй ділам» (Одеса), «За конкретні справи (Хмельницька область), «Блок Кернеса – Успішний Харків», «Блок Світличної разом» (Харківська область) та інші.

По-шосте, наші розрахунки вказують на такі тенденції в розвитку партійної системи України: 1) збільшення кількості позапартійних депутатів: 2012 р. – 125; 2014 р. – 271; 2019 р. – 303; 2) зменшення кількості голосів, відданих за «старі» партії: 2014 р. – 30,8 %; 2019 р. – 31,5 %; 3) зростання індексу волатильності: 2012 р. – 36; 2014 р. – 61; 2019 р. – 69; 4) тенденція до безпартійності уряду (див. Таблиця 1, Таблиця 2).

Отже, наявність вказаних тенденцій при порівняно невисокому індексі націоналізації партійної системи засвідчує низький рівень інституціалізації партійної системи України.

Список використаних джерел:

1. Манайло-Приходько Р., Остапець Ю. Регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України. Монографія. Ужгород: Вид-во «Рік-У», 2020. 338 с.
2. Лешаніч М. Особливості процесу інституціалізації політичних партій і партійної системи України в умовах демократичного транзиту. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук зі спеціальності 23. 00. 02 – політичні інститути і процеси. Львів, 2020. 258 с. URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/dis_leshanych.pdf
3. Мелешевич А. Проблеми інституціалізації та перспективи розвитку партійної системи України. *Партійна система сучасної України: еволюція, тенденції та перспективи розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 24–25 листопада 2011 р.* К.: ІПіЕНД, 2012. С. 46–64.
4. Молочко П. Інституціональні особливості функціонування та діяльності політичних партій в Україні. *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей.* Чернівці: Чернівецький національний університет. 2016. Т. 33–34. С. 292–301
5. Офіційний сайт Центральної Виборчої Комісії. URL: <http://www.cvk.gov.ua>

Олександр Романюк, д. політ. н, професор
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8756-9018>

Політична наука в контексті демократизації сучасного світу

Політична наука виникла в середині XIX ст. в США в зв'язку з необхідністю збереження єдності демократичної держави. В умовах загострення конфлікту між Північчю та Півднем, професор Колумбійського коледжу (з 1912 р. – університет) Френсіс Лібер у 1857 р. почав читати студентам спеціальний курс, якій він назвав *Political Science*. Головне його призначення полягало в формуванні патріотизму, громадянських якостей та демократичної культури американської молоді. Ініціативу Лібера невдовзі підхопили інші науковці, завдяки чому цей курс поширився в американських коледжах та університетах. Проте офіційним роком інституціоналізації американської політології вважається 1880-й, коли професор Джон Бьорджесс заснував в цьому ж коледжі *School of Political Science*, в межах якої почали готувати фахівців у цій галузі наукових знань. Перший етап в розвитку американської політичної науки визначається як *конституціоналістський*, оскільки її предметом були конституційні інститути влади. На цьому етапі політологія була не стільки науковою, скільки навчальною дисципліною, де панував формально-юридичний підхід до вивчення політики, а головні функції полягали в вихованні хороших громадян та підготовці чиновників для апарата управління. І тільки на початку 1930-х на біхевіоральному етапі свого розвитку вона набуває статусу дійсно наукової дисципліни [3].

До кінця Другої світової війни політична наука була майже виключно американською дисципліною. Світовому поширенню політичної науки сприяв ініційований ЮНЕСКО Міжнародний симпозіум, що відбувся в Парижі в 1948 р., на якому було рекомендовано включити курс політичної науки до викладання у вищій школі задля демократизації політичної свідомості молодого покоління.

Країни Західної Європи зразу ж сприйняли цю рекомендацію. За програмами Фонду Форда в західноєвропейські університети були відряджені американські професори політичної науки та відбулось стажування з політичної науки в американських університетах європейської наукової молоді. У країнах «третього світу» інституціоналізація політичної науки стала відбуватися мірою їх переходів до демократії. У комуністичних країнах, де монополія комуністичної партії на владу та монополія партійної держави на засоби суспільного виробництва доповнювалися монополією марксистсько-ленінської ідеології, яка намагалася підкорити собі всю суспільну культуру, включаючи науку та освіту, проблеми політичного розвитку студіювалися в межах наукового комунізму (соціально-політичній теорії марксизму), що виступала методологічним підґрунтям усіх суспільних наук.

Проте за комуністичних режимів політична наука була інституціолізована в Югославії та Польщі, оскільки партійно-державне керівництво цих країн намагалось відійти від сталінської моделі соціалізму й побудувати порівняно більш демократичну систему суспільних відносин. У Югославії на початку 1950-х рр. компартія висуває концепцію самоврядного соціалізму, розбудова якого вимагала наукових рекомендацій з реформування політичних відносин. Унаслідок цього у 1954 р. створюється Югославська асоціація політичної науки, а на початку 1960-х років на базі шкіл вдосконалення партійних кадрів у Белграді (1960), Люблянні (1961) та Сараєво (1961) виникають вищі школи політичної науки. У Польщі, після приходу до влади в 1956 р. Владислава Гомулки, в межах процесу десталінізації країни було висунуто ідею «Польського шляху до соціалізму», яка потребувала концептуального обґрунтування. Унаслідок цього в 1957 р. в Польщі створюється Польське товариство політичних наук. Одним із заходів з десталінізації стало усунення з викладання в вищій школі предмету «Основи марксизму-ленінізму та замінене його на курс «Основи політичних наук». Хоча югославська та польська політологія являли собою еkleктичну суміш марксистської теорії політики з західною політологією, але через них у комуністичні країни просякали

.....
демократичні теорії та концепції, що потім відіграло свою роль в процесі посткомуністичних трансформацій [1].

У інших посткомуністичних країнах становлення політології відбулося вже після краху комуністичних режимів, а її розвиток зумовлює процес режимних змін. В Узбекистані жорстка авторитаризація політичного режиму спричинила відміну викладання політології у вишах на тій підставі, що у неї «немає наукової методології», а навчальна література не містить національної наукової спадщини та не висвітлює «узбецьку модель» розвитку [2]. У Росії за часів Путіна політологія фактично перетворилася на апологетику неототалітарного режиму. Проте найбільш парадоксальна ситуація з політологією виникла в Україні, де тенденції демократизації та авторитаризації перманентно змінюють одна одну. Після Помаранчевої революції, що ставила своїм завданням демократизацію країни, нормативний статус політології був скасований. За режиму Януковича, коли набули силу авторитарні тенденції, він був повернений. Після Революції гідності, коли курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію був закріплений в Конституції України, він був знов скасований. Скасування нормативного статусу призвело до витискування політології з навчальних програм не тільки природознавчих та технічних вищів, але й гуманітарних. Те, що таким чином українська молодь позбавляється одержувати системні політичні знання не може негативно не сказатися на формуванні політичної культури, що потенційно несе в собі загрозу демократичному розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Романюк О. І. Становлення політології в деяких країнах Центрально-Східної Європи за комуністичних режимів. *Дриновський збірник / Дриновски сбоник*. Харків, Софія: Вид-во Болгарської Академії Наук «проф. Марин Дринов», 2018. Т. XI. С. 412-420

2. Толипов Ф. В Узбекистане политология объявлена лженаукой, ее преподавание в вузах отменяется. URL: <http://www.asiaterra.info/news/v-uzbekistane-politologiya-ob-yavlena-lzhenaukoj-ee-prepodavanie-v-vuzakh-otmenyaetsya>

3. Farr J. The History of Political Science. *American Journal of Political Science*. Vol. 32. 1988, No. 4. Pp. 1175-1195.

*Людмила Головатая, д. экон. н.
Академия государственного управления
Республики Молдова*

Переговоры как наиболее эффективное средство дипломатической деятельности

Сегодня известно множество методов ведения переговоров. Однако наиболее эффективная база переговорного опыта накоплена в сфере политической дипломатии. Это связано с несколькими причинами. Во-первых, ставки в политических переговорах очень высоки. Неудачный политический переговорный процесс может ввергнуть жизнь десятков, а то и сотен миллионов людей в жесточайший кризис. Во-вторых, люди, которые профессионально занимаются проведением политических переговоров, работают в ситуациях пикового психологического стресса. Их подходы к сложным переговорным ситуациям отшлифованы и проработаны на грани возможностей человеческой психики.

В-третьих, дипломаты работают в командах при неизменной роли лидера переговорного процесса, формируются из разных специалистов и экспертов под конкретный переговорный проект.

Дипломатические подходы к переговорам — это системно проработанные методы. Методы, проверенные временем, которые не раз доказывали свою эффективность.

У дипломатов есть эффективные техники ведения переговоров. По сути, дипломат — это политический переговорщик. Франсуа де Кальер отмечал: «...Нет другой такой службы, исполнять которую было бы труднее, чем ведение переговоров; здесь требуется проницательность, ловкость, гибкость, обширные знания и в особенности точная и острая интуиция...». Люди, обладающие умением вести переговоры, составляют золотой фонд дипломатических служб всего мира. Что же касается самостоятельного ведения переговоров, то, как писал один из ветеранов советской дипломатии А. Г. Ковалев, оно «поручается только тем... кто накопил уже большой практический опыт и овладел искусством «высшего пилотажа» в дипломатии».

Все это подчеркивает возрастающую важность овладения переговорным мастерством. А можно ли обучиться этому мастерству? Известный английский дипломат Э. Сатоу высказал в своей книге «Руководство по дипломатической практике» мнение о том, что «попытка свести искусство переговоров к ряду (зафиксированных навсегда) правил дело столь же тщетное и бесполезное, как попытка научить искусству держать себя в обществе». Переговоры - это постоянное творчество их участников, и личностный фактор значит в переговорах очень много. В то же время суждение Э. Сатоу слишком категоричным, поскольку люди не рождаются с хорошими манерами - они их приобретают, в том числе и за счет обучения.

Уставы различных международных организаций, прежде всего ООН, правила процедуры многочисленных переговоров, например, совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе, нормы международного права, применяемые для оформления договоренностей и обеспечения их выполнения, обилие прецедентов, наконец, обширная исследовательская и учебная литература о переговорах, выявляющая закономерности в развитии переговорного процесса, - все это составляет подлинную науку о переговорах. Кроме того, поскольку международные переговоры требуют комплексного подхода к рассматриваемым проблемам, это делает полезным обращение, едва ли не ко всем дисциплинам, таким, в частности, как международное право, страноведение, международные отношения, политология, международная политическая экономия.

Комплексный, междисциплинарный подход – наиболее надежный метод расчета соотношения сил и определения возможностей партнеров перед переговорами с разработкой на этой основе целей, стратегии и тактики их ведения.

В то же время переговоры – это своеобразное состязание, в котором участники стремятся обеспечить наилучший для себя результат. В нем нет судьи, вершащего приговор, а итогом должна быть договоренность между самими участниками переговоров. Поэтому переговоры часто принимают характер соперничества и сотрудничества одновременно. Ход и результат их зависят не только от профессиональной подготовки, но и от личных качеств их

участников, их способностей. Это дает основание рассматривать переговоры не только как науку, но и как искусство.

В 2006 году профессор Дипломатической академии И. А. Василенко опубликовала книгу «Политические переговоры». В ней много внимания уделено стратагемному мышлению на переговорах. Как отмечает автор, понятие «стратагем» восходит к древнегреческому понятию «stratagema», означающему военную хитрость и военное дело вообще. Автор пишет «стратагемность мышления – характерная особенность китайцев, под стратагемой понимавших стратегический план, в который для противника заключена какая-либо ловушка или хитрость».

По мнению И. А. Василенко, «на политических переговорах стратагемный подход раскрывается как сумма целенаправленных мероприятий, рассчитанных на реализацию долговременного плана, обеспечивающего решение кардинальной задачи». В Китае считается, что огромное влияние на разработку стратагемного искусства оказал древнекитайский военный мыслитель Сунь Цзы еще две тысячи пятьсот лет назад.

В последние несколько десятилетий тема переговоров стала предметом интенсивных исследований, особенно в Соединенных Штатах Америки. Большой резонанс получила «теория игр», выдвинутая в 1944 году американскими учеными: математиком Ж. фон Н്യюменом и экономистом О. Моргенстеном. На ее основе в 1960 году Т. Шеллинг создал в США концепцию рационального расчета и ведения переговоров. В 1980-х годах американцы Р. Фишер и У. Юри в книге «Как преуспеть в переговорах» выдвинули идею так называемых «разумных переговоров», строящихся на таких моральных постулатах, как откровенность, лояльность и вежливость. Применение этой концепции должно было, по мысли ее авторов, вести к исключению всякого рода торга при переговорах и к решению проблем на основании справедливых критериев, не зависящих от воли сторон.

Конечно, копирование пройденного – дело рискованное, поскольку каждые переговоры по-своему уникальны, а переговорное мастерство не терпит шаблонов, однако мемуарная литература помимо познавательного интереса может стимулировать стремление к совершенствованию в одной из самых деликатных и значимых областях состязания ума и характера его участников.

В 2003 году известный французский политолог Тьерри де Монбриаль, организовав в Париже международный коллоквиум на тему «Практика переговоров», построил его работу на сочетании теоретических докладов с разбором конкретных примеров переговоров. При этом один пример касался переговоров, закончившихся успешно (это были переговоры между Россией и Украиной о присоединении последней к Договору о нераспространении ядерного оружия, что предполагало ликвидацию всего ядерного оружия, оставшегося на украинской территории после развала Советского Союза), а другой - безрезультатных (это были переговоры между Советским Союзом, Англией и Францией перед началом Второй мировой войны). Такой метод повысил предметность дискуссии и последовавшей затем публикации.

В последнее время получило большое развитие изучение психологических факторов, влияющих на ход переговоров: поведение их участников, методы распознавания ими намерений друг друга, модели взаимодействия между ними.

Академик Е.М. Примаков в бытность свою министром иностранных дел дал импульс написанию нашими дипломатами воспоминаний, и ныне эта мемуарная литература открывает все более широкие возможности для изучения богатого наследия нашей дипломатии, в том числе и в области переговорного мастерства.

Процесс разработки теории и методологии переговоров продолжается, хотя цель создания общепринятой концепции их ведения при этом не ставится. Объяснение этому кроется в специфике переговорного процесса, охватывающего бесчисленное множество проблем, решение которых требует постоянных творческих усилий от их участников и исследователей. Это, однако, не умаляет полезности разностороннего изучения всего, что относится к переговорам, выявления свойственных им закономерностей, обобщения опыта и стимулирования у переговорщиков воображения и смелости в поисках непроторенных путей, способных привести к успеху.

Переговорное мастерство во все большей степени выделяется в особую дисциплину при подготовке дипломатических кадров, а также юристов, экономистов, социологов, психологов.

*Віра Бурдяк, д. політ. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-0037-2173>*

Концептуальні підходи до дослідження політичних еліт

У суспільних науках впродовж ХХ ст., завдяки науковим пошукам італійського соціолога В. Парето значного поширення набув термін «еліта». В. Парето, Г. Моска і Р. Міхельс стали засновниками і класиками елітології – одного з провідних напрямів сучасної політичної науки. Заслуга цих вчених полягає в тому, що вони визначили дихотомію «еліта – маса» як основу соціальної структури будь-якого суспільства. Попередня класова теорія еліт основною причиною стратифікації суспільства вважала економічну нерівність, натомість елітологічний підхід головним визначив різний статус груп щодо політичної влади.

З середини ХХ ст. у західній політичній думці активно розроблялися нові теорії еліт. Дослідження політичних еліт різноманітні. Можна виділити два ключових напрями в сучасних дослідженнях еліт: демократичний, який утверджує плюралізм еліт і конкуренцію між елітними групами, що унеможлиблює монополізацію влади однією групою; та ієрархічний чи ресурсний напрям, який розглядає як еліту тих, хто займає вищі позиції в політичних, економічних інститутах і володіє реальними ресурсами влади. До першого напрямку відноситься теорія «демократичного елітизму», в межах якої еліта розглядається як необхідна умова існування будь-якого демократичного суспільства. Концепція плюралізму еліт (Д. Трумен, Д. Рісмен, Р. Даль та ін.) сповна відображає ідеї демократичного елітизму. Певною умовою демократичного управління концепція вважає конкуренцію і співпрацю між елітними групами. Елітні групи формуються на підставі якогось політичного інтересу. Важливо, що еліти відстоюють інтереси різних соціальних груп, і жодна з них не здатна домінувати відразу в усіх сферах життя та монополізувати політичну владу. За плюралістичною теорією головними критеріями розвитку політичної еліти є не лише

«змагальність» і «участь», а й набір громадянських політичних прав і свобод, які обмежують і контролюють політичну еліту [4].

Теорії плюралізму еліт не відповідали тогочасним політичним реаліям і їх серйозно критикували. Дійсно, елітні групи володіють різними можливостями і ресурсами влади. Так, великі бізнесмени мають переважаючий вплив на політику, хоч їх інтереси часто суперечать інтересам інших представників економічних і ділових кіл. Тож, один з найяскравіших прихильників плюралістичної теорії, Р. Даль у праці «Вступ до економічної демократії» заявив про необхідність запровадження економічних і політичних обмежень, які могли б служити противагою надмірного впливу інтересів великих корпоративних організацій [3].

За теорією технологічного детермінізму (Д. Белл, Дж. Гелбрейт, Е. Тоффлер) в умовах постіндустріального інформаційного суспільства критерієм визначення еліти є особисті заслуги і гідність. Тут система рекрутування еліти максимально відкрита для талановитих вихідців з усіх верств населення. Представники даного підходу поділяють суспільство на «інтелектуальну еліту», до якої входять вчені, кваліфіковані фахівці у сфері обчислювальної техніки, інформаційних технологій і маси. Ця «нова еліта» – меритократія, оскільки вона об'єднує найбільш гідних і компетентних представників суспільства [7]. За теорією суспільного вибору соціальні політичні групи мають різні, а часом протилежні інтереси. На думку Дж. Б'юкенена, докази, що люди «прагнуть до влади над своїми побратимами» – відсутні [2, с. 48]. Тож політична діяльність є лише торгом і обміном владними ресурсами. Політика у цьому випадку – кооперативна гра, суб'єктами якої є конкурентні групи еліти.

Якщо звернутися до ієрархічним напрямку, то його представники часто ґрунтували свої дослідження на критиці демократичних теорій. Так, критика плюралістичного напрямку відображена в теоріях Р. Міллса і Ф. Хантера, за якими головним критерієм виділення політичної еліти є володіння командними позиціями, керівними посадами в найважливіших бюрократичних інститутах держави. Представники еліти «займають у соціальній

системі стратегічні командні пункти, в яких зосереджені дієві засоби, що забезпечують владу, багатство і популярність, якими вони користуються» [5, с. 24]. Саме влада забезпечує підбір кадрів на ключові позиції в економічних, політичних, військових інститутах і цим конструює еліту. Р. Міллс стверджував, що не можна говорити про плюралізм еліт, так як в будь-якому, в тому числі і демократичному суспільстві, править пануюча політична еліта. Досліджуючи структуру влади в США, Р. Міллс у книзі «Пануюча еліта» і Ф. Хантер в роботі «Верховне лідерство США» доводять, що панівна еліта фінансового капіталу неподільно править у суспільстві Америки, і «всі розмови про демократію в США звучать як знущання» [5, с. 24].

Об'єднуючим чинником пануючої еліти є не лише спільна зацікавленість елітних груп у збереженні свого привілейованого становища, а й близькість соціального статусу, освітнього, культурного рівня, духовних цінностей, стилю життя та наявність тісних неформальних особистих і родинних зв'язків. П. Бурдьє в межах концепції соціального поля стверджував, що місце індивіда в соціальному просторі визначається його владними ресурсами. У межах соціального простору індивіди володіють різними видами капіталів (культурним, символічним, соціальним, економічним тощо). Саме капітал забезпечує індивідам провідний статус, вищі політичні позиції і виступає систематизуючим фактором сучасних груп політичної еліти [1, с. 17-18]. Останні можна дещо умовно поділити на дві категорії – «політичні керівники» і «бюрократія». До керівників належать ті, хто володіє політичним символічним капіталом і високим ступенем впливу на прийняття рішень, але не має посад у владних структурах (лідери політичних партій, відомі політичні журналісти, впливові діячі науки і мистецтва). Бюрократія включає в себе посадових осіб, які займають керівні посади в органах державного управління та здійснюють постійний інституційний вплив на політичний процес.

Важливим фактором розвитку політичної еліти є ступінь поділу даних груп. На думку П. Бурдьє, поєднання «професіоналів» і «політиків» досить небезпечне, адже при цьому чиновники неминуче самі стають свого роду «політичними діячами». У цьому випадку домінує апаратний ресурс (капітал),

який стає центром влади. П. Бурдьє зазначав, що «коли політика «професіоналізується» і партії «бюрократизуються», боротьба за політичну владу все більше перетворюється в конкурентну боротьбу за владу над апаратом, яка розгортається всередині апарату виключно між професіоналами» [1, с. 18].

Таким чином, вказані процеси неминуче спонукають розвиток неформальних патрон-клієнтарних відносин, які, в свою чергу, не лише впливають на прийняття політичних рішень, а й визначають інституційне середовище влади. З 1980-х рр. посилився інтерес світової політичної науки до вивчення еліт. Праці Р. Патнема, Дж. Хігл, Дж. Філда й інших представників неоелітизму визначили елітоцентричну парадигму як основну методологію аналізу суб'єктного поля сучасної політики [6, с. 433-435]. Тож західна політична наука створила значний теоретико-методологічний інструментарій для глибокого дослідження еліт.

Список використаних джерел

1. Бурдьє П. Социальное пространство и генезис классов. *Вопр. социологии*. 1992. № 1. С. 17–36.
2. Бьюкенен Дж., Таллок У. Расчет согласия / Сочинения. М., 1997.
3. Даль Р. Введение в экономическую демократию. М., 1991.
4. Даль Р. Полиархия, участие и оппозиция. М., 2010.
5. Миллс Р. Властвующая элита. М., 1959.
6. Современная политическая наука: Методология. М., 2019.
7. Bell D. *The Cultural Contradictions of Capitalism*. N. Y., 1976.

*Тетяна Федорчак, д. політ. н., професор
Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8404-5526>*

Теорія нового регіоналізму як методологічний інструментарій дослідження Східного партнерства

Теорія нового регіоналізму – теорія взаємозалежності і взаємодії регіональних акторів в умовах глобалізації, була розроблена шведськими вченими Б. Хеттне і Ф. Содербаумом в 80-х рр. ХХ ст. Згідно цієї теорії, в процесі регіонального будівництва нині беруть участь не тільки і не стільки держави, скільки недержавні організації, а сам процес регіоналізації, на відміну від недавнього минулого, охоплює практично всі сфери життя суспільства.

Ідея східного партнерства зародилася в процесі дискусій у польських аналітичних центрах (think tanks) і серед осіб, які приймають рішення (decision-makers). У 1998 р. польський міністр МЗС запропонував включити східно-європейський напрям до стратегії розширення ЄС і розробити диференційовану політику щодо Білорусі, Молдови, України і Росії. Центральне місце в стратегії займала Україна, з перспективою її швидкого залучення до Євросоюзу. Польща ініціювала підписання Угоди про асоціацію між ЄС і Україною. Для цих цілей Польща задіяла механізми політичної асоціації, вільної торгівлі та відкритих віз.

Втім, у прийнятому в 2003 р. ЄС документі «Європейська політика сусідства» (ЄПС), польські ініціативи концентрації уваги на східно-європейських країнах були ослаблені через включення в політику сусідства країн Південного Середземномор'я. Лише в 2008 р. Польща знайшла підтримку в ЄС щодо її власної концепції східного сусідства. Діючи спільно зі Швецією, польське керівництво запропонувало створення Східного партнерства (СП), нової політики, орієнтованої на Вірменію, Азербайджан, Білорусь, Грузію, Молдову та Україну. Мета Східного партнерства полягала в тому, щоб створити необхідні умови для прискорення

.....
політичної асоціації та подальшої економічної інтеграції між ЄС і цими державами [3].

З розширенням ЄС його керівні органи почали розробляти програму дій щодо нових сусідніх країн. У грудні 2002 р. на засіданні Європейської ради в Копенгагені наголосили, що ЄС готовий запропонувати новим країнам-сусідам розширення співпраці на основі спільних цінностей. У березні 2003 р. ЄПС була вперше згадана в комюніке Єврокомісії «Європа, що розширюється» [5]. Під впливом подій «арабської весни» 2011 р. ЄС переглянув концепції ЄПС. У Спільному комюніке, прийнятому вищими органами ЄС, визнано великий прогрес сусідніх країн в області імплементації демократичних реформ і законів, верховенства права, соціальної справедливості [2]. Концепція більше не вимагала приведення місцевого законодавства до критеріїв *acquis communautaire*, а зазначала, що не всі сусідні країни проявляють зацікавленість в імплементації стандартів ЄС і кожна переслідує власні цілі.

У документі вказано на зростання конфліктів у сусідніх регіонах, тероризму і екстремізму, порушення прав людини, територіальної цілісності держав, зростання числа нелегальних іммігрантів в ЄС, загрозу стабільному розвитку, енергетичній кризі тощо. Основними пріоритетами оновленої політики ЄПС було оголошено політичну й економічну безпеку, стабілізацію регіону. На реалізацію оновленої політики ЄПС на 2014-2020 рр. ЄС виділив 15,4 млрд євро і встановив принцип заохочення сторін-учасниць «більше за більше», тобто заохочення країн, які досягнуть кращих результатів у реалізації політики сусідства [2]. Вчений з Польщі К. Фальковський назвав це – «трансформація східноєвропейських держав» – поступове накопичення «критичної маси» змін, яка наблизить їх «в майбутньому до більш глибокої інтеграції із західними політичними та економічними структурами» [4, с. 23].

У 2015 р. відкрили спеціальний портал «Сусідство ЄС», розрахований на чотири роки, для підвищення інформованості щодо реалізації програми ЄПС, інформації про програми східного і південного партнерства та загальні відомості про порядок навчання журналістів і медіа спеціалістів. ЄПС поділена на два

напрями партнерства – східне і південне. Східне сусідство географічно пов'язане з політикою ЄС щодо Вірменії, Білорусі, Грузії, Молдови та України, має двосторонні і багатосторонні канали співпраці. Південне сусідство – це політика ЄС щодо Алжиру, Єгипту, Ізраїлю, Йорданії, Лівану, Лівії, Марокко, Палестини, Сирії і Тунісу. Програма СП «Культура і креативність» – частина другого етапу культурної програми СП, що фінансується в рамках Європейського інструменту сусідства. Вона покликана підтримати внесок культурних і креативних галузей у стійкий гуманітарний і соціально-економічний розвиток країн східного партнерства. На реалізацію програми ЄС виділив на 2015-2018 рр. 4,296 млн євро. Програма передбачала розвиток національної статистики ООН в сфері культури в Грузії, Україні, Вірменії та Азербайджані. Попри посилення критики в середині ЄС і з боку Росії щодо СП, четвертий саміт СП (травень 2015 р., Рига), не вніс істотних змін у політику ЄС щодо СП. Прийнята ЄС в червні 2016 р. нова Глобальна стратегія для європейської зовнішньої політики і безпеки визначила як стратегічну мету підвищення стійкості сусідніх держав.

На п'ятій зустрічі СП (листопад 2017 р., Брюссель) Вірменія підписала з ЄС Угоду про всеосяжне і розширене партнерство. Президент України у виступі заявив, що Україна розраховує на участь у т.зв. чотирьох союзах ЄС: Енергетичному союзу, Єдиному цифровому ринку, Митному союзу і Шенгенській зоні. Але про якесь зближення України з ЄС не було оголошено. Натомість глава Єврокомісії Ж.-К. Юнкер заявив, що керівництво ЄС готове розглянути заявки України і надати їй відповідні «дорожні карти». Напередодні зустрічі в верхах прес-служба зовнішньополітичного відомства ЄС поширила документ «10 міфів про «Східне партнерство», де в першому ж пункті вказано: «Ініціатива партнерства – це не процес вступу в ЄС. Її мета – створити спільний простір демократії, процвітання, стабільності і тісної співпраці». У травні 2019 р. в Брюсселі пройшла конференція високого рівня на честь 10-річчя програми СП. 18 червня 2020 р. відбувся онлайн-саміт СП, який зібрав офіційних осіб ЄС, лідерів 27 країн-членів ЄС та глав держав шести східних

країн-сусідів ЄС. Фізичний саміт планується провести у Брюсселі в березні 2021 р.

Російські експерти вважають, що даний проєкт кидає виклик РФ в регіоні. Оскільки СП польська ініціатива, то проєкт має антиросійські геополітичні амбіції, а найбільш пріоритетним компонентом ініціативи є енергетична «складова» і створення альтернативних РФ шляхів енергопостачання Європи та підірив геополітичного впливу Росії в Східній Європі, зміцнення тут позицій ЄС, який має намір остаточно дезінтегрувати пострадянський простір через Східне партнерство та вивести країни СНД з-під впливу РФ [1, с. 210].

Список використаних джерел

1. Сергунин А.А. «Восточное партнерство»: вызов российской дипломатии в Восточной Европе. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2010. № 1. С. 205-212

2. European Commission and External Action Service. A New Response to a Changing Neighbourhood: A review of European Neighbourhood Policy. Joint Communication by the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy and the European Commission, Brussels, 25 May 2011. *European Parliament*. Support for culture in the Eastern Neighbourhood. Press Packs, 27 June 2013. URL: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/nest/dv/nest_20140213_14/nest_20140213_14en.pdf

3. *European Parliament*. Support for culture in the Eastern Neighbourhood. Press Packs, 27 June 2013 URL: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/nest/dv/nest_20140213_14/nest_20140213_14en.pdf

4. Falkowski K. Testing the CEEs' model of transformation in the ENP framework: challenges and opportunities: the Eastern Dimension. *Yearbook of the Institute of East-Central Europe*. 2016. Vol. 14. № 6.

5. Wider Europe — Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours. Commission of the European Communities. Brussels, 11.3.2000. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. URL: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf

*Зінаїда Зайцева, д. іст. н., професор
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Роль історії в хронополітичних дослідженнях сучасності

Хронополітика як концепція політичного часу базується на визначенні його сутності через категорії динаміки відносин між суб'єктами політичної діяльності та формами організації політичних систем і політичних відносин. Поняття динаміки політичних відносин передбачає виокремлення послідовності подій засобами та методами історичної науки та визначення циклічності політичних відносин і процесів, де пріоритетності набувають методи й парадигми політичної науки. Свого часу В. Вернадський, означаючи контури історичного та політичного часу, наголосив, що саме з цими категоріями пов'язаний інтерес до вивчення історичного процесу та розквіт історичних і соціальних наук у XVIII–XIX ст. [1]. Для комплексу гуманітарних та поведінкових наук принципового значення набула праця П. Сорокіна та Р. Мертона, присвячена історичному та політичному часу, яка остаточно перемістила цю проблему з периферії наукового інтересу до смислового ядра сучасної політичної науки [5].

Водночас, політичний час настільки глибоко переплетений з усіма аспектами політичного та політики, що його фундаментальне значення часом сприймається як належне та аксіоматичне, тож не береться до уваги на рівні емпіричних політологічних досліджень. На нашу думку, найбільш функціональним є означення хронополітики, запропоноване Ч. Майєром: хронополітика одночасно відображає як політика впливає на сприйняття часу та як час прогнозує політику [4]. Зрештою, саме сприйняття політичного часу та відповідних змін впливають на характер суспільного розвитку і надають та легітимності політичним акторам, групам, ідеям та політичним проектам. Загалом, вивчення політичного часу має враховувати: швидкість політичних змін і перетворень; лінійність, циклічність та хвилеподібність політичних процесів; їх

синхронний/діахронний характер; тривалість існування політичних інститутів та систем; наповненості, етапність та періодичність політичного часу; сценарний та ймовірнісний характер політичного майбутнього; дифузія образів історичного минулого в сучасному політичному процесі.

Може видаватися, що політика та час максимально накладаються, адже політичні еліти постійно приймають рішення в теперішньому часі, на тлі минулого та в ім'я майбутнього. Для встановлення взаємозв'язку між часом та політикою необхідно означити такі їх характеристики:

По-перше, політичний час безпосередньо пов'язаний з циклами процесів прийняття рішень на макро-, мезо- та мікро-рівнях політики, тож має певну ритмічність та циклічність, характерну для кожного з трьох рівнів політики. Водночас, політичний час є «перехідним часом» [3], коли політичні гравці закладають основи майбутнього політичного порядку денного або відмовляються від цього. Циклічність політичного часу зазнає як формалізації, наприклад у термінах повноважень чи періодичності діяльності національних парламентів, так і відображається у кризових явищах.

По-друге, політичний час передбачає можливість його регулювання, синхронізації та розподілу на всіх трьох рівнях політики. Ця особливість політичного часу вже достатньо тривалий час є предметом політик національних урядів. Зокрема, дискусії щодо переходу на літній час, тривалості робочого дня, регулювання витрат часу в умовах пандемії COVID-19 перетворюють час на соціальний та політичний ресурс, апелювання до якого може як виправдовуватися, так і оскаржувати ся засобами політики.

По-третє, політичний час в сучасній політиці все частіше набуває ознак функціональної та дієвої політичної зброї, засобу легітимізації політичної програми чи курсу, інструменту оскарження та дискредитації політичних опонентів, механізму протиставлення чи заперечення політичних поглядів [2]. Виступаючи з ініціативами інновацій, оновлення, модернізації чи апелюючи до традицій та політичного спадку, політики посиляються на факти політичного минулого задля означення вже

поширених маркерів, що окреслюють майбутнє. Дискурси британського Brexit та американського президента Д. Трампа, які активно послуговувалися категоріями політичного часу, є прикладом використання маркеру «ностальгія» для формування і реалізації політичного курсу.

По-четверте, в умовах глобалізаційних процесів категорія політичного часу актуалізує проблему (де)синхронізації політики. Цивілізаційні місії, проєкти розвитку та модернізації, які Й. Фабіан означив як «заперечення рівності» [3], реалізовані в умовах різних соціополітичних умов та інтерпретацій хронополітики, довели хибність політичних практик (с)творення історії та її прискорення з метою синхронізації. Водночас, потреба синхронізації національних політик та принципів функціонування відповідних політичних просторів актуалізується, насамперед, економічними аспектами глобалізації.

По-п'яте, формою зв'язку між часом та політикою є хронотоп як образ буття, що завжди має ціннісний аспект, відображений в історичних подіях. Хронотоп є ідентифікаційним ядром, що актуалізується під час взаємодії з іншими культурними просторами і часом. В політологічних дослідженнях концепт хронотопу забезпечує методологічний синтез топологічного (аналіз місць локації (локусів) та топосфери досліджуваного об'єкта та способів його позиціонування в різних видах просторів) та темпорального (застосування діахронно-синхронного методу, що поєднує поняття діахронії та синхронності) підходів у вивченні просторової динаміки політичних інститутів та процесів.

По-шосте, комунікативна мобільність політичних акторів в інформаційному суспільстві спричиняє ущільнення простору і часу та провокує втрату жорсткої ієрархії політичних структур та інститутів, характерної для індустріальної епохи.

Означені характеристики взаємозв'язку між часом та політикою вказують на принципово важливу роль історичних досліджень у встановленні хронополітичних ознак сучасних політичних систем та відносин. Історична наука, як основний виробник суспільно вживаних образів історії, інкорпорує в масову політичну свідомість певний політичний хронопорядок та

відтворює хронотоп, що санкціонуються та легітимують ся національними політичними елітами.

Список використаних джерел:

1. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста. М.: Наука, 1988. 520 с.
2. Ротар Н. Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду: Монографія. Чернівці: Рута, 2007. 472 с.
3. Fabian J. *Time and the Other. How Anthropology Makes Its Object*. Columbia: Columbia University Press, 2014. 272 p.
4. Maier C. S. *Marking Time: The Historiography of International Relations. The Past Before Us: Contemporary Historical Writing in the United States*. M. Kammen (ed.). Ithaca, NY: Cornell University Press, 1980. P. 355–387.
5. Sorokin P., Merton R. *Social Time: A Methodological and Functional Analysis*. *American Journal of Sociology*. 1937. № 42. P. 615–629. URL: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/217540>
6. Wallis G. W. *Chronopolitics: The Impact of Time Perspectives on the Dynamics of Change*. *Social Forces* 1970. Vol. 49 (1). P. 102–108.

*Наталія Нечаєва-Юрійчук, к.і.н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5882-7121>

Сергій Троян, д. іст. н., професор

Національний авіаційний університет

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3053-6530>

Прикордоння Україна – ЄС у світлі теоретико-методологічного аналізу

Територіально-політичні зміни в Європі на зламі 80-90-х років ХХ ст. надалі спричинилися до кардинальних зрушень просторового характеру. Вони мали своїм наслідком принципові зміни геополітичного оточення України, що, своєю чергою, призвело до генези і формування нового кордону нашої держави. Сусідами першого порядку України стали дві групи держав – євроатлантичного і європейського інтеграційного простору (Республіка Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина) і країни СНД (Білорусь, Молдова, Російська Федерація). Відповідно, у першому випадку, впродовж 1999 – 2007 рр. склався і на сьогодні функціонує новий для України кордон з державами ЄС, які входять до Шенгенської зони.

Для кордону України – ЄС притаманні певні характеристики соціокультурного значення, які П. Бурдьє ввів до властивостей структури соціального простору. Насамперед йдеться про «відчуття кордону» як «відчуття становища», «відчуття дистанції», «відчуття того, що можна і що не можна собі дозволити» [1, с. 22]. Саме вони визначають як сутнісну змістовну сторону прикордоння (borderland), так і особливості його функціонування, на що у своїх дослідженнях звертали увагу зарубіжні й українські науковці [2–5; 7–9]. У цьому плані, в контексті розвитку соціополітичних студій з прикордоння, до характеристик пограниччя Україна – ЄС слід віднести транскордонність, мережевість, цивілізаційність, ментальність, фронтірність, дистанційованість, мультикультурність, периферійність.

1. Транскордонний характер прикордоння. Пограниччя Україна – ЄС характеризується інституюванням і розвитком транскордонного єврорегіонального співробітництва. Воно реалізовується по всьому периметру кордону в рамках єврорегіонів «Буг» (Україна, Польща), «Карпати» (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), «Верхній Прут» і «Нижній Дунай» (в обох випадках – Україна, Румунія).

2. Прикордоння як мережевий кордон. По обидва боки кордону Україна – ЄС сформувалася і функціонує складна мережа відносин, зв'язків, контактів особистого, групового, загальносуспільного, владного характеру. Водночас це тісно переплітається з реалізацією численних інфраструктурних, туристично-рекреаційних, освітніх, екологічних прикордонних програм, проектів, тренінгів тощо.

3. Прикордоння як цивілізаційний кордон. У розрізі теорії С. Гантінгтона кордон між Україною і державами-членами ЄС частково (по лінії українсько-польського, українсько-словацького і українсько-угорського кордонів) виступає у якості розмежувальної границі з власною динамікою розвитку між західною і православно-слов'янською цивілізаціями.

4. Прикордоння як ментальний кордон. У символіко-національному вимірі та в системі координат Схід – Захід ментальний простір пограниччя є середовищем формування і функціонування системи ідей, ідеалів, цінностей, стереотипів людей, які проживають у відповідних його частинах. Варто відзначити складання своєрідного «культурного образу пограниччя» під впливом специфічних реалій буденного життя і генезу альтернативної ідентичності з характерною для неї свідомістю пограниччя.

5. Прикордоння як фронтір. Кордон між Україною і державами-членами ЄС виступає просторовою межею, лінією розмежування різних держав і суспільств, перехідною/динамічною/контактною зоною інтенсивної взаємодії різних спільнот і культур. У цьому сенсі його можна визначити як зону накладення різного роду меж – політичних, економічних, культурних.

6. Свій–Чужий–Інший на прикордонні як сталі маркери протиставлення і взаємодії. Виступаючи просторовою сферою інтенсивних контактів різних культур, порубіжжя Україна – ЄС характеризується взаємодією в обмеженому просторі змінних цінностей, «де різні культури вперше стикаються з іншістю і сприймають, пристосовують або одомашнюють її» [11, р. 210]. Наявність такої різноманітності взаємодіючих акторів на порубіжному просторі формує полікультурність і гетерогенність прикордонної території між Україною і країнами ЄС.

7. Мультикультурне прикордоння. Кордони України з державами-членами ЄС продовжують відігравати не лише роль чинників, які окреслюють межі державних утворень, але й визначають ментальні, ідентичнісні розмежування національного характеру в умовах поліетнічного європейського середовища. При цьому відбувається поступове подолання упереджень і стереотипів, притаманних різним спільнотам по обидва боки кордону.

8. Прикордоння як периферія. Тут визначальний вплив на переосмислення значення кордону в просторі Україна – ЄС справляють реалії європейської інтеграції. У нашому випадку периферійними вважаються східні кордони ЄС і західна та південно-західна частини кордону України. Особливість такої периферійності полягає в тому, що прикордоння перетворюється у свого роду центральний вузол особливих регіонів, де виникають і розвиваються нові форми інтеграції, міграції та солідарності.

Загалом пограниччя доречно в науковому плані розглядати як субрегіон, що знаходиться на кордоні поділу культур, цивілізацій і держав. Він поєднує спільноти з відмінними світоглядними принципами, культурними традиціями, віросповіданням тощо. Таке розуміння порубіжжя уповні підходить до окреслення певних характеристик і визначення змісту прикордоння України з державами-членами ЄС. На перспективу в контексті інтердисциплінарних студій з прикордоння важливо продовжувати і поглиблювати теоретично й емпірично дослідження *frontier studies*, *border studies* і *boundary studies* на прикладі вивчення характеру й особливостей функціонування кордону Україна – ЄС.

Список використаних джерел

1. Бурдые П. Социология социального пространства; пер. с фр., общ. ред. Н.А. Шматко. СПб.: Алетейя; М.: Ин-т эксперим. социологии: Алетейя, 2005. 288 с.
2. Вояковський Д. Ментальні кордони в Європі без кордонів: монографія; пер. з пол. В.Ф. Саган. Київ: Ніка-Центр, 2015. 319 с.
3. Форум «Поверх кордону»: концепція прикордоння як об'єкт дослідження. *Україна модерна. Пограниччя. Окраїни. Периферії*. 2011. № 18. С. 47–77.
4. Anderson M. *Frontiers: Territory and State Formation in the Modern World*. Oxford, 1996. 272 p.
5. Granowetter Mark. The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*. 1973. Nr 6. Vol. 78. P. 1360–1380.
6. Lee Klein K. *Frontiers of Historical Imagination. Narrating the European Conquest of Native America. 1890 – 1990.* – Berkeley-Los Angeles-London, 1997. 388 p.
7. Nechayeva-Yurichuk N. Problems of Cross-Border Cooperation Development along the EU External Borders. *Eurolimes*. 2019. No 27-28. P. 279–294.
8. Pogranicza i multikulturalizm w warunkach Unii Europejskiej: implikacje dla wschodniego pogranicza Polski. T. 1; red. K. Krzysztofek, A. Sadowski. Białystok: Wyd. UwB, 2004. 388 s..
9. Troyan S. Концепcje teoretyczne pogranicza na Ukrainie. *Pogranicze. Studia Spoieczne*. 2008. T. XIV. S. 50–57.

Руслана Клим
Науковий керівник – д. пол. н., проф. В.І. Бурдяк
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8305-3949>

Наукові підходи до дослідження трансформації політичних інститутів

Політичні інститути виступають невід’ємними елементами політичної системи суспільства, важливими суб’єктами політики та носіями політичного процесу, що впорядковують політичну організацію суспільства, забезпечуючи її стабільне та тривале функціонування.

На думку О.Стойко, загалом можна виділити два основних підходи до розуміння політичних інститутів: 1) інститути – це сукупність норм, правил, установок та традицій, вкорінених у суспільстві, які визначають, упорядковують і регулюють взаємовідносини між людьми, їх поведінку, звід встановлень і правил, що забезпечують правильну і передбачувану поведінку; 2) інститути – суспільні об’єднання, організації, установи, їх сукупність, що формулює і втілює в життя колективні цілі суспільства або існуючих в ньому груп [4, с. 17]. Б. Кухта трактує політичний інститут як «...специфічну форму організації владної діяльності та сталий засіб впорядкованості політичних відносин, що забезпечують стабільне, тривале функціонування політичної організації суспільства як найважливішого структурного елемента політичної системи» [2, с. 172]. В. Піча вважає, що політичні інститути – це сукупність «організацій та установ, які впорядковують політичні та інші відносини у суспільстві за допомогою матеріальних та ідейних засобів» [3, с. 317]. Варто зазначити, що майже всі визначення інститутів трактують їх як відносно стабільні характеристики політичного та соціального життя (правила, норми, процедури), які структурують поведінку і не можуть бути легко чи ментально змінені.

Дослідження трансформації політичних інститутів є надзвичайно важливим для подальшого розвитку політичної

теорії. Науковці зауважують, що інститути можуть змінюватися у результаті: 1) чистої випадковості або дії непередбачуваних обставин: взаємодія різних інститутів може призвести до виникнення абсолютно нового непередбаченого типу; 2) еволюційних змін: інститути, що відповідають вимогам певного етапу історичного розвитку, змушені трансформуватися під впливом певного відбіркового механізму; 3) продуманих стратегічних кроків агентів політичної дії [4, с. 42-43].

Різні підходи у рамках інституційного аналізу по-різному тлумачать зміни інститутів та ідентифікують їх джерела. Так, економічний інституціоналізм пояснює зміни інститутів виходячи з потреб економічних інтересів, представлених групами чи індивідами, часто застосовуючи просту теорію раціонального вибору для пояснення процесу прийняття рішень. Яскравим представником цього підходу є Д. Норт, який вважає інституційні зміни складним процесом, оскільки граничні зміни можуть бути наслідком змін у правилах, неформальних обмеженнях, у способах і ефективності примусу до виконання правил і обмежень [4, с. 44]. Зауважимо, що процес інституційних змін за Д. Нортом має наступні характеристики: 1) джерело інституційних змін – сприйняття організацією можливостей, що існують у рамках чинного інституційного середовища; 2) процес змін, як формальних, так і неформальних правил, у більшості випадків відбувається поступово; 3) спрямованість змін визначається траєкторією розвитку; 4) зміни траєкторії розвитку можуть відбуватися і відбуваються, оскільки існує велика невизначеність щодо наслідків політики, яка проводиться організаціями.

Представники теорії раціонального вибору (М. Хетчер, Дж. Цебеліс, Р. Бейтс, М. Леві) шукають джерело спільних дій у культурних, соціальних або політичних традиціях та розглядають політичні інститути як інструмент, що використовується політичними акторами для реалізації власних цілей, як систему правил, дотримуючись яких політичні актори намагаються оптимізувати ефективність свого функціонування, використовуючи наявні політичні інститути або ж створюючи нові.

Ще однією теорією є соціально-політичний інституціоналізм, який охоплює систему взаємовідносин між державою та суспільством, визначає інститути як посередники між індивідуумами та усіма сферами життя.

Представники історичного інституціоналізму виходять з того, що можливості для зміни або вибору інститутів є дуже обмеженими і зумовлені ефектом колії (залежністю від пройденого шляху): слід діяти у рамках, заданих історичними передумовами середовища та виборами попередніх акторів [4, с. 54].

Український дослідник політичних інститутів Р. Демчишак відзначає, що нормативний інституціоналізм акцентує увагу на домінуючій ролі норм у формуванні і функціонуванні політичних інститутів та у визначенні поведінки індивідів, наголошуючи на регулятивній функції інститутів; емпіричний інституціоналізм проголошує відмінності у конфігурації політичних інститутів (за різних форм правління, методів здійснення влади) визначальними для пояснення відмінностей у способах реалізації та результатах політики; інтернаціональний (міжнародний) інституціоналізм намагається проводити аналогії між національними та наднаціональними (міжнародними) політичними інститутами. [1, с. 11-12].

У дослідженні інституційних змін, на думку О. Стойко, можна виділити три основних проблеми. Перша пов'язана з природою самих інститутів, які часто виконують дистрибутивну функцію для значної кількості агентів, а наші знання про інститути як такі завжди будуть неповними. Друга основна проблема полягає у спробах зрозуміти зміни інститутів через використання раціонального підходу. Однак агенти в ході вибору того чи іншого інституту чи зміни не завжди орієнтуються на їх ефективність та довгострокову перспективу. Крім того, результати змін можуть мати неочікувані негативні побічні наслідки, спрогнозувати які не можливо. Остання проблема стосується суті процесів: чи мають вони за мету радикальну зміну інституту чи лише окремих правил гри, які можуть сприяти збереженню інституту через модифікацію або ж закладати підвалини для його ліквідації у майбутньому [4, с. 78-79].

Отже, ми можемо зробити висновок, що політичні інститути є важливими джерелами соціальних і політичних змін та створюють багатоманітність каналів політичної активності людей, соціальних спільнот, прошарків і груп, індивідуумів, формують альтернативи соціального і політичного розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Демчишак Р. Наукові підходи до розуміння сутності «політичний інститут». *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. Випуск 27. 2015. С. 9-14.
2. Політична наука: Словник: категорії, поняття і терміни / Б. Кухта, А. Романюк, Л. Старецька та ін.; [за ред. Б. Л. Кухти]. Львів: Кальварія, 2003. 498 с.
3. Політологія: сучасні терміни і поняття. Короткий навчальний словник-довідник. 3-тє вид., випр. і доп. / уклад. В. М. Піча. Львів: Новий світ-2000, 2014. 516 с.
4. Стойко О.М. Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2016. 416 с.

Юлія Масик

Науковий керівник – д. пол. н., проф. В.Й. Климончук

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8092-6908>

Трансформаційні процеси політичних систем балтійських країн

Литва, Латвія та Естонія найбільш послідовно рухалися шляхом незалежності. Балтійські держави у 2004 році вже стали повноправними членами НАТО та Європейського Союзу. У цих країнах за основу суспільно-політичного устрою взято західноєвропейську модель із розвиненим парламентаризмом і особливим наголосом на тому, що носієм державності є нація.

Першою прийшла до незалежності Литва у 1990 році. На референдумі 25 жовтня 1992 року була прийнята Конституція Литовської Республіки, відповідно до якої, Литва є демократичною республікою. Литовська держава створюється народом [1, с. 19]. Державна влада здійснюється Сеймом, який налічує 141 представника з народу, президентом республіки, урядом та судом. Вибори до Сейму здійснюються шляхом таємного голосування. Президент республіки є керівником держави та виконує поставлені на нього обов'язки згідно Конституції. Литовський уряд складається із прем'єр-міністра і міністрів. Конституційний суд приймає рішення про відповідність законів та інших актів Сейму до Конституції. Він складається з 9 суддів, які призначаються Сеймом терміном на 9 років і тільки на один термін повноважень. Право на самоврядування гарантується державним територіально-адміністративним одиницям, передбаченим законом, і здійснюється через відповідні Ради самоврядування [2, с. 201-202]. На сьогоднішній день Литовська Республіка має всі атрибути незалежної держави: Конституцію, Конституційний суд, національну валюту. Держава є членом Ради Європи, НАТО, членом Європейського союзу і ООН. Владні структури Литви займаються двома центральними завданнями, які, зрештою, є спільними для балтійських країн, — забезпечення

національної незалежності й виживання економіки. Конституція Литви забезпечує основи для нормального функціонування всіх гілок влади – парламентської, президентської, урядової і судової, що обумовлює політичну громадянську стабільність у Литві.

Латвія 4 травня 1990 року прийняла Декларацію про відновлення незалежності Латвійської Республіки, яку країна отримала 1918 року, Конституції 1922р., яка визнала країну як незалежну демократичну республіку. На відмінну від Литовської Республіки Сейм Латвії нараховує 100 членів і обирається терміном на три роки загальним, рівним, прямим, таємним і пропорційним голосуванням. Кабінет міністрів складається з Президента Міністрів і запрошених ним міністрів. Право законодавства належить Сейму. Судді затверджуються Сеймом і незмінні [3, с. 56-57]. В Латвії існують суди присяжних. Встановлювати правосуддя можуть лише ті органи, яким це право надане законом, і лише в порядку, передбаченому законом. Латвія у своїй зовнішньополітичній сфері, так само як інші балтійські країни, ввійшла у 2004 році до НАТО і Європейського Союзу.

Естонія, проголосила незалежність у 1990 році, так само як інші країни Балтії. Конституція Естонської Республіки була прийнята 28 червня 1992 року. Ця країна є самостійною і незалежною демократичною державою, де народ є носієм державної влади. Діяльність Державних Зборів, президента республіки, уряду республіки та судів здійснюється за принципом розподілу і збалансування влад [4, с. 144]. Законодавча влада належить Державним Зборам у складі 101 депутата. В ході вільних виборів на основі пропорційності обираються Члени Державних Зборів [5, с. 23]. Саме Члени Державних Зборів обирають президента республіки. Виконавча державна влада належить уряду республіки, до складу якого входять прем'єр-міністр і міністри Уряд республіки займається зовнішньою і внутрішньою політикою держави, організовує виконання законів, скеровує і координує діяльність урядових установ, постанов Державних Зборів і актів президента республіки, а також виконує інші обов'язки, які на нього покладають закон і Конституція. Правосуддя здійснюється тільки судом. У систему судочинства входять: повітові, міські та адміністративні суди; окружні суди і

Державний суд. Одиницями місцевого самоврядування є міста та волості. Рада є представницькими зборами місцевого самоврядування, яка обирається терміном на три роки на вільних виборах загальним, прямим, рівним і таємним голосуванням [2, с. 203].

Варто відзначити значний загальний прогрес країн Балтії у напрямі демократизації. Всі органи влади і громадянського суспільства неухильно дотримуються універсальних демократичних принципів і норм. Виборчі системи у пострадянських країнах Балтії можна охарактеризувати швидким переходом до змішаної системи (Литва) або до пропорційної (Латвія, Естонія), де дотримуються всі міжнародні виборчі стандарти. Латвія, Литва та Естонія у порівнянні з іншими країнами колишнього Радянського Союзу швидше інтегрувалася у світові, в тому числі, і європейські структури. У 1995р. Литва, а згодом за нею Латвія і Естонія змогли досягти вищого рівня демократизації не тільки у системі владних відносин, але й у інших сферах суспільного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Курочкин А.В., Курочкина А.В. Опыт муниципального реформирования в государствах Балтийской Европы. *Политические исследования*. 2004.
2. Макаров А.М. Трансформація парламентаризму в Україні і державах Центральної і Східної Європи. *Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний та прикладний аспекти*: Колект. монографія / За ред. Ф.М. Рудича. К.: МАУП, 2002. С. 198–215.
3. Рудич Ф. М. Порівняльна політологія : Навч. посіб. К. : МАУП, 2006. 148 с.
4. Шпакович О. Роль європейських інституцій у розвитку європейського права. *Право України*. 2011. № 5. С. 142-147.
5. Юрійчук Є. Виборчі процеси в постсоціалістичних державах : шляхи демократизації. *Вісник центральної виборчої комісії України*. 2006. № 4(6).

Станіслав Опінко

*Науковий керівник – д. політ. н., проф. Є.П. Юрійчук
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

Проблеми концептуального забезпечення зовнішньої політики України в умовах російської агресії

З початком агресії з боку Російської Федерації в Україні постала необхідність проводити чітку й незалежну зовнішню політику, яка мала би на меті як ефективно протистояння агресору, так і здійснення інших стратегічних завдань. Однією з першочергових умов проведення ефективної зовнішньополітичної лінії є визначення концептуальних засад політики держави в цьому напрямку.

Насамперед звернемося до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від першого липня 2010 року [2], який свого часу був прийнятий з чіткою метою – заблокувати будь які перспективи інтеграції України в Північноатлантичних альянс та офіційно закріпити її позаблоковий статус. Більше того в сукупності з Воєнною Доктриною, прийнятою тодішнім президентом України Віктором Януковичем, відбулася фактична спроба закріпити на державному рівні відмову від використання Збройних Сил України і надання переваги саме політико-дипломатичним механізмам у вирішенні потенційних конфліктів.

Починаючи з 2014 року, статті закону, які закріплювали позаблоковий статус, були змінені на повністю протилежні, а саме на взяття курсу на євроатлантичну інтеграцію, проте інших суттєвих змін у засадах зовнішньої політики України в даному законі й по нині не відбулося. В законі не згадується ані Російська агресія супроти України, ані окупація територій АР Крим та окремих районів Донецької та Луганської областей, не кажучи вже про закріплення конкретних напрямків у протидії агресору та вирішенні конфлікту на сході України.

Іншими документами в цій сфері є дві редакції Стратегії національної безпеки України, від 26 травня 2015 року [5], та нова редакції Стратегії від 14 вересня 2020 року [6], а також Воєнна

Доктрина України від 24 вересня 2015 року [3]. Дані документа лише частково згадують про зовнішню політику України та зазвичай розглядають її як складову безпекової та оборонної політики держави, та як один із механізмів її реалізації.

Зокрема, стара редакція Стратегії національної безпеки декларує основні пріоритети зовнішньої політики на глобальному, регіональному та субрегіональному рівнях. У першому випадку основними цілями України є посилення двосторонньої співпраці зі США, створення партнерських відносин із ключовими світовими політичними гравцями, посилення діяльності України в міжнародних організаціях. Особливо акцентується увага на проблемі ядерного роззброєння як ключового фактору в здійсненні зовнішньої політики України на глобальному рівні. На регіональному та субрегіональному рівнях зусилля України повинні бути спрямовані на створення нової системи Східноєвропейської безпеки, зокрема в чорноморському регіоні та посилення співпраці з іншими державами регіону [5].

У свою чергу Воєнна доктрина ставить наступні основні завдання перед зовнішньополітичними органами держави та визначає мету їх діяльності: «забезпечення дипломатичними засобами захисту та зміцнення незалежності, державного суверенітету, безпеки, територіальної цілісності та непорушності державного кордону України, її національних інтересів; дипломатичне супроводження процесу вирішення завдань щодо забезпечення воєнної безпеки України, підготовки до збройного захисту національних інтересів» [3].

Нова редакція Стратегії національної безпеки в багатьох аспектах виявилася більш сучасною та модернізованою, зокрема, в переліку новітніх загроз з'явилися екологічні та кліматичні проблеми, небезпека кібератак та коронавірусної хвороби COVID-19, вказано на небезпеку сучасних геополітичних тенденцій. Серед напрямків зовнішньополітичної діяльності задекларовані відносини з багатьма глобальними, регіональними та сусідніми до України державами, також у документі збережено пріоритетність євроатлантичної інтеграції України. Однак, викликає подив відсутність визначення рівнів напрямків зовнішньої політики

України та їх узагальнення. Констатуємо переміщення питання ядерного роззброєння на останні позиції із пріоритетних [6].

Суттєвим недоліком у концептуальному забезпеченні зовнішньої політики України є повна відсутність основоположних документів у цьому напрямку, тобто стратегії чи концепції зовнішньої політики України. Дискусія навколо того, чи необхідно прийняти такий документ в Україні не вщухає і досі. Міжнародна практика демонструє, що більшість держав в тому чи іншому вигляді все ж концептуалізують свою зовнішню політику, якщо не у вигляді окремого документу, то хоча б як частини загальнодержавних стратегій. Зокрема, подібна практика притаманна Сполученим Штатам Америки, де основні напрямки зовнішньої політики закріплені в Стратегії національної безпеки. Існують також приклади створення концептуальних документів, які знаходяться в закритому доступі та призначені лише для вузького кола осіб, зазвичай найвищих державних чинів. Проте подібна практика в більшості випадків притаманна авторитарним державам, і не є найкращим прикладом для України.

Відсутність чіткої стратегії у сфері зовнішньої політики є одним з факторів, які заважають нині проводити ефективну політику зовнішньополітичним органами України. З цією думкою погоджуються як іноземні, так і українські експерти. Так, згідно результатів опитування, проведеного Інститутом світової політики, відсутність зовнішньополітичної стратегії вказана третьою найбільшою проблемою на думку зарубіжних експертів, і головною проблемою – на думку українських [1, с. 12-13].

З метою концептуалізації зовнішньої політики України в травні 2017 р. були проведені парламентські слухання на подібну тематику, в яких взяли участь представники громадянського суспільства. За їх результатами було складено перелік із 43 рекомендацій, які було направлено до вищих органів влади [4], більшість з яких, на жаль, залишилися на папері.

Отже, констатуємо, що сучасний стан концептуального оформлення зовнішньої політики України переживає не найкращі часи. Частина нині наявних документів або є застарілою, або стосується лише окремих напрямків зовнішньої політики держави. Політична та управлінська еліта України не демонструє жодного

інтересу і зацікавленості у формуванні та оформленні засад зовнішньої політики України на нинішньому етапі. Поясненням цього може бути як слабкий управлінський аспект в цій сфері, так і відсутність загального розуміння даної проблеми, а то й прагнення свідомо уникати її чіткого визначення з метою повернення до минулого.

Список використаних джерел:

1. Аудит зовнішньої політики України / за ред. К. Зарембо. К. : Інститут світової політики, 2016. 59 с. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Audit_sum_01_60_inet_ukr.pdf.

2. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>

3. Про нову редакцію Воєнної доктрини України: Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 02.09.2015 року № 555/2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>

4. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Актуальні питання зовнішньої політики України» : Постанова Верховної Ради України від 24.05.2017 р. № 2069-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2069-19#n11>.

5. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 06.05.2015 р. № 287/2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n2>.

6. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 14.09.2020 № 392/2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

Ольга Горковенко

Науковий керівник – к. політ. н., доц., Л.О. Новоскольцева

*ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»*

Політична участь людей з особливими потребами: проблеми формування доступного середовища

Жодна людина не може скористатися наданими їй правами, якщо вона не має до них «доступу», тобто відповідних умов для їх реалізації. Особливе значення ця об'єктивна вимога набуває у процесі реалізації прав людей з інвалідністю, оскільки їм доводиться долати численні додаткові перешкоди, які не дозволяють брати повноцінну, рівноправну участь у суспільному житті. Ст. 9 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю зазначає, що «доступність» передбачає забезпечення однакового доступу до місць громадського користування і громадських послуг для всіх членів суспільства, включаючи людей з інвалідністю. Цей принцип Конвенції (ст. 9) є керівним та стосується всіх аспектів її впровадження.

Враховуючи важливу роль і особливе політичне, соціальне, економічне значення «доступності» в реалізації прав людей з інвалідністю та маломобільних груп населення (до яких відносять осіб з ураженнями опорно-рухового апарату, вадами зору і дефектами слуху, а також осіб похилого віку і тимчасово непрацюючих) у багатьох країнах дотримання її принципів і вимог гарантується міжнародним і національним законодавством. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй в 1993 р. прийняла «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів», які базуються на основних міжнародних правових актах і визнають необхідність здійснення заходів щодо забезпечення осіб з інвалідністю рівними можливостями нарівні з іншими громадянами, в тому числі доступності до житла, будинків, споруд громадського обслуговування, місць роботи та відпочинку.

Конвенція ООН про права інвалідів стала першим юридичним обов'язковим міжнародним документом, який визначає обов'язок

урядів країн ретельно розглянути та забезпечити впровадження принципів доступності з тим, щоб люди з інвалідністю змогли «жити незалежно і повною мірою брати участь у всіх аспектах життя». Державна турбота про людей з інвалідністю є мірилом рівня її соціального розвитку, цивілізованості та демократизації.

На шляху інтеграції до європейського та світового співтовариства, Україна ратифікувала низку міжнародних правових актів, які здійснили певний вплив на формування національної державної політики і практики щодо забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, впровадження принципів доступності в різні сфери життєдіяльності осіб з інвалідністю.

Про права людини з інвалідністю, так само, як і про права людини взагалі, слід говорити з точки зору взаємовідносин «влада — людина». Якщо людина з інвалідністю має право, то це означає, що держава зобов'язана забезпечити їй можливість скористатись цим правом. Наприклад, право на освіту означає, що держава гарантує кожному доступ до освіти. Для цього вона розробляє навчальні програми, готує вчителів і т. і. Держава має гарантувати розробку не просто навчальних програм, але таких програм, які враховують особливості (відмінності) кожної людини, включаючи людей з інвалідністю. Методи організації навчально-виховного процесу мають бути адаптовані для максимально можливої інтеграції та включення кожної особи, яка бере участь у навчально-виховному процесі. Так само для кожної особи, яка є учасником навчально-виховного процесу, мають бути доступними будівля і приміщення всередині школи і т. д. Це лише приклад, яких може бути багато. Держава повинна випрацювати таку систему освіти, яка б уможливлювала включення у навчальний процес кожної особи, зважаючи на її індивідуальні особливості. Також держава повинна розробити правила, що регулюють фінансування освіти, зважаючи на необхідність задовольнити спеціальні потреби учнів. Права людини з інвалідністю, так само як і права будь-якої людини, підлягають обмеженням, але лише таким, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві — з метою попередження злочинності, захисту здоров'я та моральності або захисту прав та свобод інших осіб. Беззаперечно, без будь-яких виключень мають дотримуватись лише заборона катувань та

жорстокого та такого, що принижує гідність, поводження і покарання, заборона рабства та утримання в підневільному стані. Жодні обставини, цілі або ситуації не можуть виправдовувати катування, жорстоке або таке, що принижує гідність, поводження і покарання, піддання рабству.

Права людини з інвалідністю — це в загальному розумінні права людини, з цією лише різницею, що для забезпечення цих прав іноді потрібні особливі дії з боку держави, завдяки яким створюють умови, в яких людина з інвалідністю відчуває повноцінне включення в суспільство.

Список використаних джерел:

1. Вікіпедія. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Всесвітня програма дій стосовно інвалідів, прийнята Генеральною Асамблеєю 3 грудня 1982 р. : Резолюція ООН 37/52.
3. Доповідь Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини про хід здійснення рекомендацій, що містяться в дослідженні про права людей з інвалідністю (A/HRC/4/75, пункт 19).
4. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст (Бруно Неделек. «Стаття 14 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод») / за ред. О.Л. Жуковської. К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2004. 960 с.
5. Сайт «Вікіпедія». URL: https://www.google.com/search?client=opera&q=Електронний+ресурс+%2F%2F+Сайт+«Вікіпедія».+Р+ежим+доступу%3A+http%3A%2F%2Fen.wikipedia.org%2Fwiki%2FSocial_+e+clusion%2C+http%3A%2F%2Fen.wikipedia.org%2Fwiki%2FSocial_+integration%2C+http%3A%2F%2Fen.wikipedia.org%2Fwiki%2FSocial_+isolation&sourceid=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8
6. Про реабілітацію інвалідів в Україні. Закон України № 2961-IV від 06.10.2005 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2961-15>
7. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні. Закон України Закон № 875-ХІІ від 21.03.1991 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=875-12>
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи, 4 листопада 1950 р. (Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР (475/97-ВР) від 17.07.97).
9. Конституція України URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>

**РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ**
.....

10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Прийнято 16 грудня 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН. Док. ООН A/RES/2200 A (XXI). (Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148 VIII (214808) від 19.10.73).

11. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 48/96.

Андрій Єремія
Науковий керівник – к. політ. н., доц. І.В. Цікул
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича

Природа та семантичні складові технологій інформаційного впливу

Необхідність дослідження технологій інформаційного впливу в політиці визначається їх багатоманітністю, специфікою і трансформуючою сутністю. Вони оптимізують, раціоналізують та модифікують політичну реальність. Сьогодні, коли наше суспільство перебуває у пошуку варіантів і шляхів ефективного розвитку, технологічно орієнтовані знання, способи та методи їх застосування в політиці стають важливими, а часом і самостійними та самодостатніми. Потреба в політичній стабільності, механізмах політичного управління, здатних ефективно адаптуватися до мінливих політичних умов висуває на порядок денний застосування знань загальної методології та конкретних технологій інформаційного впливу, особливо в тих випадках, коли об'єктом безпосереднього впливу стає сам політичний процес.

Технології інформаційного впливу відкривають принципово нові можливості для комунікації та взаємодії: роблять доступною політичну інформацію, спрощують отримання зворотного зв'язку, створюють інноваційні форми участі населення в політичному процесі, стають джерелом прозорості та відкритості діяльності як політичних інститутів, так і конкретних політиків. Для партій і політичних діячів технології інформаційного впливу виступають фактором підтримки іміджу, проведення безперервних і довгострокових політичних кампаній, що, в свою чергу, створює можливості для залучення більш широкого кола осіб до управлінських процесів. Цільове використання політичних технологій інформаційного впливу дозволяє скоротити дистанції між владою та суспільством, посилює розвиток демократичних процесів, сприяє ефективності громадянського суспільства.

В контексті інформаційного впливу під технологіями ми будемо розуміти цілий ряд складових. По-перше, це засоби, за допомогою яких відбувається передача й обмін інформацією. По-друге, важливою складовою змісту поняття «технології» є методи або способи подачі інформації, за допомогою яких відбувається сприйняття об'єктом інформаційного впливу. При цьому, з урахуванням стану середовища й особливостей сприйняття, необхідна розробка конкретних прийомів в рамках методів. Окрім того, технології передбачають використання різних процедур, заснованих на обраних стратегії і тактиках впливу.

Сьогодні в науковому та повсякденному дискурсі використовується термін «інформаційні технології» (Informational Technologies, IT), в тому числі і для позначення способів зміни свідомості індивідів. Деякі науковці та практики визначають дану дефініцію в якості основи таких явищ, як «інформаційний вплив», «інформаційна безпека», «інформаційні війни» [5; 6]. При цьому досить часто, визначаючи певний технологічний процес як «інформаційні технології», дослідники ототожнюють з ним всі технології, що застосовуються в процесі розробки та проведення інформаційних, передвиборних, PR-кампаній [3]. Однак, на практиці зміст інформаційних технологій, як правило, зводиться до технічної складової, що відповідає такому елементу представленої вище структури технологій як «засоби впливу» і складає частину предметних сфер наступних галузей наук: інформатика (Informatics), інформаціологія або інформаційна наука (Information Science), обчислювальна наука (Computational Science), а також ряду прикладних галузей знання – комп'ютинг (Computer Science), програмування (Programming) та електроніка (Electronics) [1; 4; 7].

Більш того, окремі технології можуть набувати функції політичних, як тільки шляхом використання цих технологій починають реалізовуватися владні функції активними суб'єктами. Таким чином, можемо зазначити, що однією з ключових характеристик, яка визначає ту чи іншу технологію в якості політичної, є її приналежність до політичного процесу, де першочерговим визначається використання такої технології як засобу боротьби за владу, її розподілу та використання.

«Фундаментальна мета будь-якої технології, як і будь-якої політики – проводити зміни: перенаправляти потоки уваги й інтересу, інформації та інвестицій, а, в кінцевому результаті – матерії і енергії. Все інше робиться, швидше за все, для відвернення уваги» [2]. Технології інформаційного впливу можуть агрегуватись з іншими видами технологій. Разом з цим зауважимо, що будь-які інші, неполітичні, технології, як тільки починають застосовуватися в політичних цілях, набувають «статусу» політичних. Сьогодні ми спостерігаємо свого роду диверсифікацію діяльності соціальних суб'єктів в різних політичних процесах і їх глобальні трансформації, коли, наприклад, унікальний політичний актор, може виступати свого роду інструментом досягнення певних політичних цілей більш статусним політичним суб'єктом.

Таким чином, політичний процес, організація якого побудована на ненасильницьких, недирективних методах впливу на об'єкт, заснований на технологіях, головним ресурсом яких є інформація. Причому і у науковій, і у практичній площині важливо розділяти технології гуманітарного та технічного характеру. Останні в нашій структурі поняття «технології» можуть розглядатися в якості засобів або автоматизованих інструментів інформаційного обміну. Гуманітарні ж технології в політиці пов'язані з теорією та практикою таких галузей наук, як комунікативістика, соціологія, психологія.

У підсумку зазначимо, що інформаційний вплив передбачає надання об'єкту спеціально підібраних відомостей і створення обставин, які схиляють до деяких суджень та настроїв з метою спонукання його до певних дій або приведення його у потрібний стан. Такий вплив, безумовно, здійснюється за допомогою регулювання інформації, що надходить до об'єкта в процесі односпрямованої комунікації. Саме тому в політичній сфері феномен інформаційного впливу слід визначати у вигляді складної дії, в рамках якого політичний суб'єкт впливає на об'єкт за допомогою вибудовування з ним ефективної комунікації. Багатоманітність явищ, які можна описати у межах поняття «технології інформаційного впливу», дозволяють визначити їх характерні риси, що полягають в (1) орієнтації на досягнення

політичного результату, а не на реалізацію інших цілей; (2) процесуальності, що передбачає опис конкретних процедур, виконання яких може допомогти у забезпеченні потрібного результату; (3) орієнтації на широкі суспільні верстви, соціальні суб'єкти політики.

Список використаних джерел:

1. Гиляревский Р.С. Основы информатики. Курс лекций. М. : Экзамен, 2003. 319 с.
2. Гринфилд, А. Радикальные технологии: устройство повседневной жизни / пер. с англ. И. Кушнareвой. М. : Изд. дом «Дело» РАНХиГС, 2018. 421 с.
3. Засурский И.И. Масс-медиа Второй республики. М. : Изд-во МГУ, 1999. 272 с.
4. Колин К.К. Становление информатики как фундаментальной науки и комплексной научной проблемы // Системы и средства информатики, Спецвыпуск «Научно-методологические проблемы информатики». 2006. С. 7–58.
5. Соловьев И.В., Цветков В.Я. О содержании и взаимосвязях категорий «информация», «информационные ресурсы», «знания» // Дистанционное и виртуальное обучение. 2011. № 6 (48). С. 11-21.
6. Тихонов А.Н., Иванников А.Д., Цветков В.Я. Терминологические отношения // Фундаментальные исследования. 2009. № 5. С. 146-148.
7. Milstead J.L. Thesaurus of Information Science, Technology, and Librarianship (3rd edition) / Edited by Alice Redmond-Neal and Marjorie M.K. Hlava. NJ, Medford : Information Today Inc., 2010. 272 p.

Василь Михальчук
Науковий керівник – к. політ. н., доц. І.В. Цікул
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Поняття корупційний ризик у системі дослідницького інструментарію сучасної науки державного управління

Корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди іншій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей. Корупція створює суттєву небезпеку для життєдіяльності суспільства, і на сьогодні масштаби її поширення становлять реальну загрозу національній безпеці [6].

З кожним роком проблема корупції привертає все більшу увагу громадськості, в зв'язку з тим, що дослідники фіксують вкрай негативну ситуацію в даній сфері. Корупція гальмує розвиток економіки країни та служить однією з причин соціальної нерівності населення. Враховуючи даний факт, представники законодавчої та виконавчої влади все частіше ведуть розмови про неприпустимо високий рівень корупції. Для скорочення обсягу корупції і мінімізації корупційних ризиків розробляються профілактичні антикорупційні заходи.

Звертаючись до визначення поняття *корупційний ризик* зауважимо, що в науковій літературі відсутнє його єдине тлумачення, навіть незважаючи на те що він набув значного поширення у розвідках, що зачіпають питання протидії корупції в тих чи інших сферах. Найбільш часто даний термін вживається, коли мова заходить про застосування заходів протидії корупції на державній та муніципальній службі, а також про нормотворчий процес при проведенні антикорупційної експертизи нормативних актів та проектів нормативних актів [5]. Однак в переважній

більшості випадків сам термін і проблематика протидії корупції в цілому не є предметом вивчення. Відповідно, словосполучення «корупційні ризики» використовується довільно і зміст, що вкладається в нього автором, може бути визначений лише з контексту. Деякі дослідники розглядають даний термін як оцінку ймовірності виникнення корупції, згадуючи про «зниження корупційних ризиків» [3, с. 246]. Для ряду науковців «корупційні ризики» – це просто синонім проблеми корупції або викликів, які вона представляє для нормально функціонуючих суспільства і держави [4]. У ряді наукових праць корупційні ризики розглядаються як «умови для корупційних проявів» [5], «можливість здійснювати корупційні дії» [1, с. 22] або «обставини, фактори і явища, що виникають в процесі функціонування органів державної влади, провадження службової діяльності державних службовців, що створюють ситуацію можливого вчинення корупційного правопорушення» [3, с. 40]. Наведені підходи свідчать, що переважна більшість науковців оперує швидше власним розумінням даного поняття, ніж вже прийняті до цього моменту нормативними та методичними стандартами.

Ми розділяємо позицію тих науковців, які, досліджуючи зміст поняття «корупційні ризики», перш за все звертають увагу саме на категорію «ризик» [4, с. 6]. Зрештою, зміст поняття корупції закріплено в ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» [7]. Про його недоліки вже достатньо сказано в науковій літературі, однак слід враховувати, що це визначення складає основу всього нормативного регулювання в даній сфері і, тому, недоцільно піднімати питання про його зміну в зв'язку з необхідністю роз'яснити значення похідного від нього поняття.

Поняття корупційного ризику зазвичай пов'язують з ймовірністю того, що відбудеться подія корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, яка негативно вплине на досягнення органом влади визначених цілей та завдань. Схожу позицію висловлюють А. О. Спіфанов і Т.А. Васильєва, які пропонують розглядати корупційні ризики, як імовірність виникнення ситуацій, що призводять до негативних наслідків, тобто ризиком у їх розумінні є суб'єктно усвідомлена

.....
небезпека появи негативного результату [8, С. 16]. Узагальнюючи викладені вище положення, зауважимо, що ризик у публічному управлінні повинен характеризуватися наявністю певної міри ймовірності виникнення (або реалізації) негативних подій, що можуть створити небезпеку настання несприятливих наслідків.

Таким чином, підкреслимо ще раз, що єдиного розуміння змісту поняття «корупційні ризики» в науковому співтоваристві так і не склалося. При цьому його застосування в нормативних актах і методичних рекомендаціях, які встановлюють обов'язки в сфері протидії корупції та роз'яснюють їх зміст, переводить цю проблему в практичну площину. Зокрема, в методичних рекомендаціях, присвячених оцінці корупційних ризиків, останні трактуються саме як ймовірність виникнення корупційних відносин, як загальна для всієї сфери протидії корупції категорія, що не обмежується встановленням переліку посад для потреб антикорупційного декларування. Це дозволяє нам визначити корупційні ризики як узагальнену оцінку ймовірності виникнення корупції та її загрози суспільним відносинам і не звужувати зміст поняття «корупційні ризики», пов'язуючи його тільки зі службовими відносинами.

На нашу думку, формулюючи визначення поняття «корупційні ризики», слід виходити з декількох основних моментів. По-перше, саме словосполучення складається з двох термінів і зміст кожного з них повинен бути відображений у підсумковому визначенні. По-друге, необхідно пам'ятати про наявність легальних дефініцій поняття «корупція» і термінів, що позначають ризики різної природи. По-третє, важливо враховувати той зміст, який вкладають в дане поняття діючі нормативні документи, оскільки кінцевою метою є забезпечення їх однакового розуміння і застосування.

Список використаних джерел:

1. Абрамова М. В. Применение кадровых технологий в целях предупреждения коррупционных рисков // Рос. следователь. 2013. № 5.
2. Винницкий А. В. Публичная собственность. М., 2013.
3. Казаченкова О. В. Конфликтный потенциал государственной службы как фактор возникновения коррупционных рисков // Административное и муниципальное право. 2010. № 4.

**РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ**

.....

4. Костенников М. В., Куракин А. В., Колчеманов Д. Н., Марьян А. В. Административно-правовые средства минимизации коррупционных рисков в служебной деятельности государственных служащих зарубежных стран // Административное и муниципальное право. 2010. № 5.

5. Кудашкин А. В. Антикоррупционная экспертиза: теория и практика: науч.-практ. пособие. М., 2012.

6. Новак А. Феномен корупції в системі публічного управління : сучасний зміст та методологічні засади дослідження // Публічне адміністрування : теорія та практика : електор. зб. наук. пр. / редкол. : С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. Вип. 1(19). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01\(19\)/index.html](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2018-01(19)/index.html)

7. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

8. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т.1: Управління ризиками базових банківських операцій / А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін. // за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. Суми : ДВНЗ УАБС НБУ, 2012.

ВИБОРЧІ ТА ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЦСЄ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР

*Тетяна Бевз, д. іст. н., професор
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
імені І.Ф. Кураса НАН України
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0129-1925>*

Регіональні особливості «партизацій» місцевої влади на виборах 2020 р.

За кількістю політичних партій Україна посідає перше місце в Європі. Станом на 1 січня 2020 р. було зареєстровано 349 політичних партій [1]. Згідно чинного Закону «Про політичні партії в Україні» партії повинні мати всеукраїнський статус. Натомість, низка політичних партій, навіть офіційно зареєстрованих, не є загальнодержавними. Поняття «регіональна політична партія» у Законі відсутнє. Понад те, у назвах партій зафіксовані назви міст, прізвища міських голів чи інших політиків регіонального рівня і ці партії беруть участь лише у місцевих виборах у певній області або місті. Проте усі вони за формальними ознаками були всеукраїнськими. Також варто наголосити, що для реєстрації партії необхідно зібрати 10 тисяч підписів громадян принаймні у $\frac{2}{3}$ областей України та у $\frac{2}{3}$ районів Автономної Республіки Крим. Незважаючи, на окупацію Криму, норму про збирання там підписів не скасували. Однак, з квітня 2014 р. Міністерство юстиції України зареєструвало 175 нових партій. Напередодні місцевих виборів 2020 р. активізувалася партійне будівництво в Україні. Ці вибори уже назвали «олігархічно-феодальними виборами», «партійним дефолтом».

Упродовж червня-вересня 2020 р., за нашими підрахунками, було зареєстровано 12 нових політичних партій, які взяли участь у місцевих виборах. Раніше, партія, яка проіснувала менше року, не могла брати участь у виборах. Тепер виборчий кодекс, на відміну

від попередніх законів про вибори, не містить такої норми. Тому, наприклад ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «МИ ЗМОЖЕМО»* (11.09.2020, 399-п.п) та ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РІДНИЙ КРАЙ» (24.09.2020, 400 п.-п) не лише були зареєстровані за місяць-півтора до виборів, а й взяли у них участь. Практика реєстрації нових політичних сил чи перейменування старих за кілька місяців чи навіть за декілька днів до старту кампанії набула широкого розмаху.

Близько 50% діючих партій хоча б раз за історію існування змінили свою назву. Найбільш яскравий приклад це парламентські партії, які були обрані у 2019 р. Із п'яти партій напередодні виборів 2019 р. чотири були перейменовані. Зберегло назву лише Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина». Однак, рекорд із перейменування політичних партій було встановлено напередодні місцевих виборів 2020 р. З січня по вересень 2020 р. 50 політичних партій змінили свої назви.

Згідно «Відомостей щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01 січня 2020 року» [1], які розміщені на сайті Міністерства юстиції України, інформація про партії: ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЕРЕЗАНСЬКА ГРОМАДА», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «Рівне разом», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «Рідне Закарпаття», Політична партія «МИКОЛАЇВЦІ», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОМАНДА ДНІПРА» відсутня, тобто таких партій на початку 2020 р. не існувало. Усі вони були перейменовані під місцеві вибори 2020. Офіційно виборчий процес розпочався 5 вересня. Внаслідок проведеної адміністративної реформи після укрупнення районів і формування об'єднаних територіальних громад зменшувалася кількість рад і скорочувалася кількість депутатів. Однак у багатьох було прагнення здобути депутатський мандат.

Особливістю місцевих виборів 2020 р., у яких брали участь 194 політичних партій була значна кількість партій, які позиціонували себе як регіональні політичні партії і висували кандидатів лише в межах окремих областей, районів чи навіть міст. Зокрема, у місцевих виборах брали участь такі партії як: ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «Рівне разом», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ

* Усі назви партій відповідно до [1].

«ХЕРСОНЦІ», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК КЕРНЕСА – УСПІШНИЙ ХАРКІВ!», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ЧЕРНІВЧАН», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЕРЕЗАНСЬКА ГРОМАДА», Політична Партія «Біла Церква разом», Всеукраїнське об'єднання «ЧЕРКАЩАНИ», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАРТІЯ ВІННИЧАН», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК ВІЛКУЛА «УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЄДИНИЙ КРИВИЙ РІГ», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА СТРАТЕГІЯ ГРОЙСМАНА», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ПАТРІОТИ ВОЛИНИ», ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «Рідне Закарпаття» та інші. За нашими підрахунками, 10,8% партій у назвах мали географічні назви; 13,9% містили прізвище міських голів або регіональних лідерів (8 партій у назвах мали словосполучення «ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОМАНДА...»»), а ще понад 11 % партій мали завуальовані назви, які не демонстрували безпосереднього зв'язку з конкретним регіоном (наприклад, ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ІДЕЯ НАЦІЇ» відстоювала інтереси львів'ян; основною метою ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «БДЖОЛА» був розвиток міста Кам'янського Дніпропетровської області; тоді як метою ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ГРОМАДЯНСЬКИЙ РУХ «СВІДОМІ» була участь представників та партнерів у місцевих виборах у м. Луцьку та Волинській області; співзасновниками ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «ЗА КОНКРЕТНІ СПРАВИ» була родина Олександра та Галини Герег, власників «Єпіцентру», які займають домінуючі позиції в Хмельницькій області).

Регіональні проекти створювали і народні депутати України. Так, ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ «РІДНЕ ЗАКАРПАТТЯ» створило четверо народних депутатів України (Р. Горват, В. Петьовка, В. Лунченко, В. Поляк) і відразу позиціонували її як потужну закарпатську регіональну політичну партію, мотивуючи, що в регіоні є запит на команду людей, яка «передусім дбатиме про потреби краю, а не рейтинги своїх центральних партій» [2].

За результатами місцевих виборів 2020 р. регіональні політичні партії здобули перемогу до Вінницької (ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА СТРАТЕГІЯ ГРОЙСМАНА», 40 мандатів із 84) [3], Волинської (ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ЗА МАЙБУТНЄ», 22 із 64) [3], Закарпатської (ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ

«РІДНЕ ЗАКАРПАТТЯ» 12 із 64) [3], Полтавської (ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «ДОВІРА», 16 із 84) [3], Харківської ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «БЛОК КЕРНЕСА – УСПІШНИЙ ХАРКІВ!» (46 із 120) [3]; Хмельницької (ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «КОМАНДА СИМЧИШИНА», 13 із 64) [3], Черкаської (Політична партія Всеукраїнське об'єднання «ЧЕРКАЩАНИ», 18 із 64) [3], Чернігівської (ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «РІДНИЙ ДІМ», 19 із 64) [3] обласних рад. ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА СТРАТЕГІЯ ГРОЙСМАНА» здобула найбільшу кількість голосів та депутатських мандатів до Вінницької міської ради, 34 із 54 [3], тобто 62,9%. В усіх 6 укрупнених районах Вінниччини ПОЛІТИЧНА ПАРТІЯ «УКРАЇНСЬКА СТРАТЕГІЯ ГРОЙСМАНА» здобула перше місце і найбільше депутатських мандатів. Не менш вражаючим був результат ПОЛІТИЧНОЇ ПАРТІЇ «БЛОК КЕРНЕСА – УСПІШНИЙ ХАРКІВ!» до міської ради Харкова, незважаючи на відсутність самого Г. Кернеса. Партія отримала 34 мандати із 84 [3], тобто 40,47%. Значний інтерес для аналізу представляють результати голосування і в інших регіонах.

Підсумовуючи зазначимо, що кількість політичних партій, які заявили про участь в місцевих виборах, була значно нижчою, ніж кількість офіційно зареєстрованих партій. За нашими підрахунками понад 35% політичних партій мали регіональний статус. Особливістю місцевих 2020 р. була участь у виборах значної кількості регіональних політичних партій – політичних сил, які висували кандидатів лише в межах окремих областей, районів чи навіть міст. Якщо раніше домінували так звані «олігархічні партії, то на місцевих виборах почала складатися тенденція утвердження в регіонах «феодальних» партій.

Список використаних джерел:

1. Політичні партії. Відомостей щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01 січня 2020 року. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4561>
2. «Рідне Закарпаття»: в області з'явилась потужна політична партія. 18.08.2020. URL: <http://m-studio.net.ua/r%D1%96дне-zakarpattja-v-oblast%D1%96-zjavilas-potuzhna-pol%D1%96tichna-part%D1%96ja/>
3. Центральна виборча комісія. Місцеві вибори 2020. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/wm001pt001f01=695.html>

*Cristina Matiuta, PhD, Associate Professor of Political Science,
University of Oradea, Romania*

From Embracing to Contesting the E.U: A Retrospective Look at Four Rounds of European Elections in Romania

The paper investigates the division lines between parties/candidates competing in the European elections in Romania, with an emphasis on the last round, in May 2019, which was the fourth round of such elections organized in Romania since its accession to the EU (after the ones held in 2007, 2009 and 2014). Thirteen political parties/alliances and three independent candidates joined the electoral competition, whilst another ten parties and four independent candidates were not validated by the Central Electoral Bureau, because they did not meet the eligibility criteria imposed by the law (mainly due to supporting the lists of candidates by at least 200,000 voters in the case of parties/alliances and by 100,000 voters in the case of independent candidates). There are no significant variations in the number of competitors compared to previous European elections (13 parties and one independent candidate in 2007, only 7 parties and two independent candidates in 2009, 15 parties and 8 independents in 2014), but there are several changes in the structure of participants, such as parties formed in recent years and taking the start of the electoral campaign with good chances to join the European Parliament.

As in previous rounds of elections, several non-governmental organizations have monitored candidates in terms of integrity criteria (indictment for corruption or other criminal offenses; disparity between wealth and transparent income sources; academic fraud, nepotism or the promotion of relatives using public influence, switching political parties or belonging to multiple parties, from the third upwards etc.), founding that about half of the candidates placed on eligible seats have one or more integrity problems (higher than in previous European elections) and that “the doubtful candidates” are on all parties’ lists. The results of this monitoring are even more surprising as these European elections were held for the first time simultaneously with a referendum about fighting corruption. This is a peculiarity of the European elections, both in 2007 and in 2019, to be held on the same

day with a referendum on domestic policy issues, which diverts attention from European issues and shifts the focus on national politics.

The previous European parliamentary campaigns (2007, 2009 and 2014) have shown that subjects such as the direction the EU should follow (degree of integration, more or less integration) and its various economic and social policies have not been very prominent in Romania. Neither the Romanian politicians nor the media gave the European issues enough emphasis, and when they were discussed, these topics were addressed rather from the national perspective as internal policy issues. Also, the previous electoral campaigns have highlighted the division between Romanian candidates and their European parties, on topics such as the cooperation and verification mechanism (CVM) or the EU's role in defending the rule of law and sanctioning antidemocratic slippages. The 2019 EU elections have had a particular importance, taking place in a Europe marked by multiple challenges such as the rise of populism and ongoing debate surrounding Brexit. The populist and Eurosceptic messages are, for the first time, very present in the Romanian election campaign.

The paper will briefly analyze the party electoral programs showing that, on the one hand, that they are quite consistent (and more consistent compared to the previous elections), at least in the case of the main opposition parties and, on the other hand, that their priorities resemble to the point of overlapping. European funds are seen a panacea for the country's problems in various sectors, hence the insistence on the need to attract them, and the entry of Romania into the Schengen area, the adoption of the euro, the protection of the rights of Romanians in the country (including by combating double standards in food) and those in the diaspora (Romania has the largest diaspora in the EU, almost 20% of population aged between 20 and 64 years living in another EU Member State), the integration of the Republic of Moldova into the EU are the declared objectives of almost all competitors. But the faults appear in field of judiciary system: while opposition parties explicitly support in their programs a European mechanism to monitor the rule of law and common European standards of integrity, the government coalition opposes such a mechanism and intensifies its criticism to the EU, accused of wanting to order to the government in Bucharest. This anti-European and nationalist narrative

places Social Democratic Party (PSD), the main ruling party, among the populist parties, displaying similarities with other populist parties in the CEE, such as Euroscepticism, the wish of “national liberation from Brussels’ dictatorship” (from which they continue to expect EU financial resources), violation of the rules of political game and rule of law, considering the citizens critical to their policies and the regime as representatives of alien interests.

It should be noted that beyond the electoral programs, the debates and speeches of the candidates focused on topics of internal politics (the one related to the independence of justice occupying a special place). The very little focus on European matters is also encountered in the other Member States, turning the European elections into 28 national elections. Without a common campaign in all Member States and without common parties (but hundreds of parties affiliated to several European political groups) or transnational lists, these elections reflected mainly the themes of national political concerns.

Both the increased turnout in 2019 EU elections (51,07%) compared to previous rounds (29,47% in 2007; 27,67% in 2009; 32,44% in 2014) and the hierarchy of competitors are the result of deep discontent and polarization of the society after two and a half years of Social-Democratic Party governance. The trend is the same at the EU’s level: while between 1979 when the first elections to the European Parliament took place and 2014 turnout declined gradually, falling from 62% to 42%, these elections showed spectacular reversal, with a voter turnout reaching more than 50% across the EU

The definite victory of the pro-European parties can be seen as a sign of trust in the EU and as desire to belong to the EU, in the context of sovereigntist, nationalist and Eurosceptic messages from the governing coalition. Last but not the least, the results indicate that new parties are gaining ground over the traditional ones, due to the need to renew the political class. This need has also been felt in other Member States, leading to the weakening of traditional political groups and the emergence of new ones. It remains to be seen how the new configuration of the European Parliament will succeed in deepening the integration process and building the Europe of the future, one of peace, solidarity and prosperity for its citizens.

References:

1. Radu Carp, Cristina Matiuta (editors). *2019 European Elections: The EU Party Democracy and the Challenge of National Populism*. Leiden& Boston: Brill, 2020.
2. Alberto Martinelli (editor). *When Populism Meets Nationalism Reflections on Parties in Power*. Milan: Ledizioni LediPublishing, 2018.
3. Cristina Matiuta. *Eu cu cine votez? Dinamica sistemului de partide din România: 1990-2018 [Who I'm voting for? Dynamics of the party system in Romania: 1990-2018]*. Iasi: European Institute Publishing House, 2018.
4. Lorenzo De Sio, Mark N. Franklin, Luana Russo (editors). *The European Parliament Elections of 2019*. Rome: Luiss University Press, 2019.

*Василь Климончук, д. політ. н., професор
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0142-0827>*

**Місцеві вибори в Україні 2020 року, регіональний вимір:
(на прикладі Івано-Франківської області)**

Найвищим рівнем досягнення демократичних процесів та механізмом функціонування суспільних відносин в цивілізованих країнах є вибори. Вибори є основою демократичного суспільства, головною формою політичної участі населення. Тільки вибори забезпечують легальність і легітимність влади, конкуренцію у боротьбі за владу на регіональному та національному рівнях. Політичні вибори як правило відбуваються в рамках норм і правил, установлених виборчою системою, яка притаманна конкретній країні на рівні законодавчих норм та зумовлена відповідним соціокультурним середовищем. Важливою динамічною складовою виборчого процесу є електоральна поведінка, аналіз якої дає можливість вивчати процеси і явища, рівень підтримки, електоральну активність які не так актуальні у період між виборами.

Дослідження вітчизняних електоральних практик дає можливість зробити висновок щодо специфіки організації і проведення виборів в окремих регіонах України. Тому важливими є дослідження регіонального електорального досвіду, а відтак потребують суттєвого доповнення політичні знання про регіональні особливості електоральної поведінки населення, специфічні ознаки суспільно-політичного розвитку регіонів, можливості і перспективи подолання регіональних електоральних відмінностей, уникнення конфліктності та забезпечення єдності та цілісності.

На регіональному рівні особливості політичних виборів визначаються декількома важливими факторами: історією, ціннісними орієнтаціями, етномовними характеристиками, регіональною ідентичністю, партійною структуризацією,

зовнішніми втручаннями. Вплив цих факторів на електоральний процес також потребує детального вивчення та обґрунтування.

Саме ґрунтовне їх вивчення надасть можливість для розв'язання складної теоретико-методологічної проблеми дослідження електоральних процесів та механізмів практичної реалізації їх результатів у такій багатовимірній та суперечливій системі, якою є український соціум з певними регіональними особливостями.

Необхідно наголосити, що характер дотримання демократичних принципів виборів істотно впливає на політичну сферу суспільства. Їхнє дотримання чи недотримання зумовлює конкретні політичні наслідки, які впливають не тільки на ситуацію в державі загалом, але й на розвиток конкретної особистості зокрема [1, с.6].

Актуальність і необхідність такого дослідження зумовлена змінами виборчого законодавства, активізацією в електоральному просторі України та окремих областях політичних партій, національних меншин, потребою нових вимог до компетентності й відповідальності виборців, членів виборчих комісій, до організації виборчого процесу загалом в умовах децентралізації та реформи місцевого самоврядування.

Національний рівень структуризації політичного процесу і міжінституційних відносин суттєво або навіть визначально впливає на процеси, які відбуваються на регіональному рівні. Це особливо вірно у зрізі окреслення параметрів партійної системи і конкуренції в Україні та її окремих областях [3, с.24].

Аналіз та вивчення виборів актуалізується й наявністю соціального замовлення від зацікавлених суб'єктів виборчого процесу, яким необхідні наукові знання про особливості поведінки виборців, способи мобілізації електорату, шляхи підвищення культури політичного вибору та механізми відносно достовірного прогнозування результатів виборів [1, с. 15].

Актуальність дослідження очевидна і з огляду на відсутність комплексного вивчення регіональних особливостей виборчих процесів в Україні, належної політологічної оцінки попередніх студій, переосмислення деяких міфологем окремих дослідників.

В українській політологічній науці сформувалась ціла когорта науковців дослідників, практиків, технологів, експертів, які на глибокому теоретичному та практичному рівні висвітлюють та аналізують виборчі процеси на регіональному та міжнародному рівнях. Вплив виборчих систем на електоральний процес, поведінку виборців, формування партійних систем охарактеризовано в роботах І.Бекешкіної, Г.Зеленько, М.Кармазіної, А.Колодій, Ю.Ключковського, М.Примуша, А.Романюка, Н.Ротар, Ю.Шведи та інших. Регіональні особливості електоральних процесів проаналізовано у працях В.Бурдяк, В.Бортнікова, М.Гуйтора, А.Круглашова, Л.Нагорної, Ю.Остапця, Ю.Сліпецької та інших. Етнополітичні чинники впливу на електоральні процеси досліджено у працях І.Варзаря, М.Дністрянського, І.Зварича, І.Кресіної, О.Майбороди. Аналіз дії антропологічних факторів, які впливають на електоральний процес і поведінку виборців, зроблено у працях В.Горбатенка, В.Денисенка, Ф.Рудича, Г.Щедрової. Вплив трансформаційних процесів на виборчі кампанії та електоральну поведінку досліджено у роботах М.Бучина, С.Вонсовича, Ю.Мацієвського, В.Лебедюка, С.Наумкіної та інших.

Місцеві вибори 2020 року продемонстрували ті особливості та тенденції, які вже напрацьовані впродовж виборчих процесів в незалежній Україні. Власне місцеві вибори завжди були і залишаються перехідною площадкою до майбутніх президентських та парламентських виборів. Саме нижня інституційна ланка стає основою та фундаментом майбутньої підтримки та організації виборчих перегонів. В залежності від кількості та якості місцевого депутатського корпусу та конфігурації політичних партій буде залежати майбутня форма та технологія виборчого процесу.

Практично в кожній області України вибудовувалася своя особливість та практика організації виборчого процесу і результати самі за себе засвідчують. Вона полягає у першу чергу в різній конфігурації політичних сил які пройшли в обласні ради, районні, міські, селищні, сільські ради ОТГ. Цьому звичайно сприяли зміна Виборчого кодексу, завершення в процесі виборів адміністративної реформи та децентралізації.

Івано-Франківська область не стала винятком, а виборці та організатори виборчого процесу відчували на практиці всі особливості змін законодавчих та емоційно-психологічних випробувань. Вони полягали у підборі кандидатів з дотриманням гендерної рівності, політичні партії були у пошуку людей, щоб закрити виборчі квоти та округи та заповнити виборчі дільниці своїми представниками. Великим стресом для кандидатів і політичних партій була вимога для реєстрації у кандидати наявності довідки про несудимість, а потім її відміна. Також бар'єром для багатьох кандидатів була грошова застава, яку вирішували політичні партії для своїх представників.

Напевно першою особливістю в Івано-Франківській області виборчого процесу це було рішення ЦВК19 жовтня 2020р. про дострокове припинення повноваження Івано-Франківської обласної ТВК. Комісія встановила, що обласна ТВК у встановлений законодавством строк не здійснила заходи із забезпечення виготовлення інформаційних плакатів та інформаційних буклетів місцевих організацій політичних партій-суб'єктів виборчого процесу з чергових виборів депутатів Івано-Франківської обласної ради 25 жовтня 2020 року, що в свою чергу порушує їхні права і права виборців.

Друга особливість – це перемога і домінування політичної сили ВО «Свобода» на всіх рівнях рад. До Івано-Франківської обласної ради увійшли шість партій: ВО «Свобода» – 19,37% (18 депутатів.), «Європейська солідарність» – 17,25% (17 депутатів), «За майбутнє» – 16,27% (16 депутатів), «Батьківщина» – 14,85% (14 депутатів), «Платформа громад» – 10,36% (10 депутатів), «Слуга народу» – 8,99% (9 депутатів).

Головою обласної ради втретє обрали керівника обласної ВО «Свободи» Олександра Сича. Заступниками стали представники від «Батьківщини» та «За майбутнє».

До івано-Франківської районної ради пройшли шість партій: ВО «Свобода» – 37,04% (20 депутатів), «Європейська солідарність» – 22,22% (12 депутатів), «Батьківщина» – (7 депутатів), три партії «За майбутнє», «Слуга Народу», «Платформа громад» отримали однакову кількість голосів – 9,26% (5 депутатів). Головою Івано-Франківської районної ради

.....
обрано Василя Поповича, представника ВО «Свобода», заступником представника від «Батьківщини».

До Івано-Франківської міської ради пройшли три політичні сили ВО «Свобода» – 54,1% (28 депутатів), «Європейська солідарність» – 17% (10 депутатів), «Батьківщина» – 5,63% (4 депутати). Міським головою виборці Івано-Франківська вдруге обрали Руслана Марцинківа, члена ВО «Свобода», який отримав 84,78% голосів виборців.

Таким чином Прикарпаття опинилося під владним керівництвом представників ВО «Свобода», тандем у ролі заступників від «Батьківщини» чи перспективно це для області, питання дискусійне. Конфігурація політичних партій в радах новоутворених ОТГ структурно відрізняється, але приблизно тенденція зберігається.

Як і в інших областях України на Прикарпатті здобула перемогу регіональна партія «Платформа громад», якій за короткий термін вдалося мобілізувати свій електорат, і здобути депутатські мандати практично на всіх рівнях і очолити 9 громад області. Політична сила «Слуга Народу» втратила рівень підтримки в порівнянні з попередніми виборчими кампаніями.

Список використаних джерел:

1. Бучин В. Демократичні вибори в Україні: принципи, механізми та технології реалізації: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 452 с.
2. Остапець Ю. Електоральні процеси на Закарпатті у контексті загальнонаціональних виборів. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2016. 412 с.
3. Романюк А., Литвин В. Особливості формування і функціонування партійних систем у Львівській області (2006-2017). *Політичні партії і вибори: українські та світові практики зб.ст. і тез за результатами наук. конф.* Львів: Простір-М, 2018. Вип.2. 300 с.

Vladislav Sotirovic, prof. dr.
EHU – European Humanities University
Academic Department of Social Science
Vilnius, Lithuania

Electoral Politics in Serbia and the First Multi-Party Elections in 1990

Abstract: This article aims to investigate the nature and results of electoral politics in Serbia during the period of the beginning of the violent dissolution of ex-Yugoslavia and the first multi-party elections in 1990. Two levels of elections are taken into consideration: presidential and parliamentary. Oppositely to other Central and East European states, Serbia at the beginning of the 1990s has not been involved in the process of political transformation from totalitarian one-party elections controlled system into a democratic multi-party free elections model. „Transition without transition“ was a formula implied by the ruling party to the political life of Serbia during the process of Yugoslavia’s dissolution. Political life has seen the adoption of some of the formal attributes of democracy but without the stable institutional support to that system. The ruling Socialist Party of Serbia imposed its own rules and control over presidential and parliamentary elections to discredit the democratic values. As a result, the authoritarian political system was thriven to serve the interests of the former ruling nomenclature rather than represent the majority of Serbia’s citizens.

Conclusions: Critical reasons for Miloshevic’s/SPS absolute electoral parliamentary and presidential victory in 1990 have been: 1) The countryside and small urban settlements voted for SPS due to the informative blockade; 2) Old population voted for SPS; 3) All minorities, except Hungarians, voted for SPS as a lesser nationalistic option than SPO; 4) The biggest minority – Albanians (10%) boycotted the elections; 5) All Kosovo Serbs voted for SPS; and 6) The whole electoral procedure was under SPS control.

Keywords: Serbia, elections, parliamentary system, Yugoslavia, Yugoslav crisis.

*Юлія Слінецька, к. політ. н, доцент
Львівський національний університет ім. І. Франка*

Ідеологічний спектр парламентських партій в Україні за результатами виборів 2019 р.

Говорячи про українські політичні партії, слід зазначити, що хоча вони й характеризуються слабким ідеологічним позиціонуванням, але партійна ідеологія продовжує відігравати значну роль у прагненні політичних партій здобути та утримати владу. Електоральні політичні партії, якими є більшість політичних партій України, використовують ідеологічне позиціонування для мобілізації електорату на виборах. Для «професійних» виборців, які мають високий рівень політичної культури та свідомості, політична ідеологія допомагає здійснити волевиявлення.

За результатами позачергових парламентських виборів 2019 року у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі 5-ти % бар'єр подолали 5 політичних партій, які в результаті потрапили до новообраного складу Верховної Ради України IX скликання, а саме: політична партія «Слуга народу», Політична партія «Опозиційна платформа – за життя», політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», Політична партія «Європейська солідарність» та Політична Партія «Голос». Ці політичні сили у підсумку отримали підтримку 11 448 549 голосів виборців, що складає 78.31% від тих, хто взяв участь у волевиявленні.

Здійснений контент-аналіз передвиборчої програми «Слуги Народу» і визначення її ідеологічної артикуляції та позиціонування дає змогу нам зробити наступні висновки: партія позбавлена ідеологічних домінант, оскільки в програмі майже однаково представлені твердження, що стосуються «лівої» та «правої» ідеологій, а лібералізм дещо переважає над консерватизмом; передвиборча програма є слабо артикульованою, значно підвищився ліберальний вектор, внаслідок положень, що стосуються незалежності індивідуума від держави, зменшення

впливу держави у сферах економіки, держуправління та соціальної політики.

Передвиборчу програму політичної партії «ОПЗЖ» можна означити як найбільш артикульовану у напрямку «лівих» ідеологічних позицій, а у соціо-культурному векторі у партії кількість ліберальних та консервативних гасел суттєво не відрізняється. Таке ідеологічне позиціонування політсили пов'язане із відсутністю на електоральному полі потужної лівої партії. Зменшення консервативних тенденцій у програмі партії пов'язано зі зміщенням акцентів у напрямку питання «миру».

ВО «Батьківщина» залишається слабо артикульованою електоральною партією з перевагою «лівих» ідей та незначною перевагою політичної доктрини лібералізму. Такий результат пояснюється прагненням партії стати «народною» і намаганнями побудувати соціально орієнтовану державу зі збереженням українських цінностей, але при цьому орієнтуватися на побудову інноваційної економіки.

Ідеологічне позиціонування політичної партії «ЄС» можна визначити як слабо позиціонований правий лібералізм. Домінуючою складовою виборчої програми виступає слабо артикульований лібералізм. Загалом партія намагалася вдало співставити свої ідеологічні координати для того, щоб отримати підтримку національно-патріотично налаштованого населення та всіх симпатиків проєвропейських та проамериканських цінностей.

Результати дослідження ідеологічного позиціонування політичної партії «ГОЛОС» свідчать про дуже слабку ідеологічну артикуляцію передвиборчої програми, яка немає домінантного ідейно-ціннісного вектору, що пояснюється прагненнями політичної партії максимально асоціювати себе з громадянським суспільством. Програма містить майже в однаковому співвідношенні конотації всіх запропонованих векторів. Праволіберальний вектор, що був визначений під час контент-аналізу, свідчить про те, що більшість електорату партії становлять жителі Західної України.

Таким чином при аналізі програм українських парламентських партій крізь призму їх ідеологічного позиціонування було виявлено загальну тенденцію до появи у них

.....
популістських тверджень і намаганні зайняти центристську позицію. Стосовно всіх парламентських партій були зафіксовані наступні тенденції:

- програма президентської партії «Слуги Народу» позбавлена ідеологічних домінант, оскільки містила актуальні питання, які відповідали найпопулярнішим запитам населення;
- дослідження програмних документів «ОПЗЖ» підтвердило рух партії у бік «лівої» ідеології через домінанту цієї політичної доктрини на Сході України;
- ВО «Батьківщина» зберігає тенденції до популізму, а також зміцнює у програмі блок ідей соціальної-демократії;
- Проевропейські та пронатівські твердження програми партії «ЄС» підкріпленні національно-патріотичною платформою продемонстрували орієнтацію партії на західні цінності;
- Молода політсила «Голос» має слабку ідеологічну артикуляцію, що пов'язано із прагненням партії виступати від імені громадянського суспільства;
- ідеологічний спектр українських парламентських партій фактично відтворив їхній потенціал до коаліційності, опозиційності та ситуативної співпраці.

Отже, за результатами аналізу програм парламентських партій можна визначити ідеологічну ідентичність, яка втілена у їх ідеологічному позиціонуванні: «ЄС» та «Голос» — слабо позиціоновані праволіберальні партії, «Слуга Народу» та ВО «Батьківщина» — слабо позиціоновані ліволіберальні, «ОПЗЖ» — позиціонована ліволіберальна. Ідеологічний спектр сучасних парламентських партій позбавлений сильних консервативних тенденцій.

Список використаних джерел:

1. Сліпецька Ю., Спересенко М. Електоральні партії: теоретико-методологічні засади та ідеологічне позиціонування на прикладі парламентських виборів 2019. *Грані*. 2020. № 4 (23). С. 45-57.
2. Сліпецька Ю. Електоральні партії: ідеологічне позиціонування парламентських партій в Україні. *Грані*. 2018. №21 (12). С. 5-15.
3. Шведа Ю.Р. Теорія політичних партій і партійних систем: Навч. Посібник. Львів: Тріада плюс, 2004. 528 с.

*Ольга Науменко, к. політ. н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0136-460X>*

Електоральна поведінка виборців під час місцевих виборів 2020 р. в Україні

Місцева електоральна кампанія 2020 р. стала потужним механізмом рекрутування політичної еліти на регіональному рівні. Електоральною поведінкою є комплекс дій, які формують політичні орієнтації виборців щодо їх повноважень представницьким органам влади. Електоратом є громадяни, що мають право голосу та активне виборче право, яке проявляється в участі або не участі у голосуванні. Електоральна поведінка проявляється на всіх етапах процесу виборчої кампанії: напередодні виборів у політичних акціях передвиборчої кампанії; здійснення електоральної поведінки після виборів, що виявляється в стосунках між виборцями і обраними ними кандидатами в запитах, зустрічах, перевиборах і відкликанні.

Зокрема, вибори регіонального масштабу забезпечують децентралізацію державної влади засобом обрання місцевого та регіонального самоврядування. Дії політично зорієнтованого населення різних верств і категорії проявляються в керівництві структурами різних партій і громадських організацій, керівництві трудовими колективами і органами різних галузей управління господарством [2].

Україна є країною з перехідним характером, де відбувається розвиток демократії та народовладдя. Чинниками, які мали вплив на електоральну поведінку виборців під час місцевих виборів 2020 р. були [2]:

- регіональні чинники – у зв'язку з реформою децентралізації та переданням фінансових повноважень на місцевий рівень відбулося посилення регіональних політичних партій;

- посилене залучення Президента України В. Зеленського до агітаційної кампанії партії «Слуга народу», яка спричинила негативний вплив на просування демократичних стандартів щодо

розмежування державних і партійних інтересів, та запобігання практиці зловживань адміністративним ресурсом на всіх рівнях. Це засвідчує про неможливість держави і центральної влади показувати нові підходи щодо забезпечення відповідних стандартів виборів на рівні політичної практики. Також, це і неофіційне загальнонаціональне опитування в день місцевих виборів біля приміщень голосування ініційоване Президентом В. Зеленським у [3] 5 питаннях від президента:

- посилення ролі інтернету і соціальних мереж;
- тип виборчої системи та збільшення ролі нових регіональних політичних партій – зростання ролі політичних партій відповідно до Виборчого кодексу України від 19 грудня 2019 р. № 396–ІХ, п. 2 ст. 192 Р. XXXII Книги четвертої в територіальних громадах з кількістю виборців 10 тисяч і більше, вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад, а також депутатів міських, сільських, селищних рад проводяться за системою пропорційного представництва за відкритими виборчими списками місцевих організацій політичних партій у територіальних виборчих округах [1];
- ситуація з COVID-19 та входження певних міст до червоної зони.

Вибори є демократичним механізмом суспільства та обов'язком кожного громадянина. Мотивом до голосування та вибору за відповідні політичні партії стала зневіра та зниження рівня довіри в новообрані політичні сили. Люди проголосували за ті партії, які представлені в їх регіонах та за місцевих кандидатів з високим рівнем довіри до них як професіоналів своєї справи в регіоні, чесних і порядних людей.

За загальноукраїнським дослідженням проведеним Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва разом з соціологічною службою Центру Разумкова, в період з 14 по 19 серпня 2020 року в усіх регіонах України, окрім Криму і окупованих територій Донецької й Луганської областей, на питання «У жовтні 2020 року мають відбутися місцеві вибори. Чи збираєтеся Ви взяти участь у голосуванні?», виявлено, що –

безумовно, так (41,2 %); скоріше, так (40,7 %); важко сказати (7,5 %); безумовно, ні (6,1 %) [4].

Відповідно до офіційних даних Центральної виборчої комісії на місцевих виборах 25 жовтня 2020 р. явка виборців становила 36,88 %. У другому турі місцевих виборів 15 листопада 2020 р. явка виборців становила 24 %, що є на 8 % менше явки 25 жовтня 2020 р. Політична активність громадян є досить низькою в порівнянні з попередніми місцевими виборами 2015 р. Як показали місцеві вибори, в українців відбулася переорієнтація на нові регіональні політичні сили та вже існуючі загальнонаціонального масштабу.

Список використаних джерел:

1. Виборчий кодекс України: Закон України від 19.12.2019 № 396–IX. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
2. Волович В. І. Електоральна поведінка. *Енциклопедія сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18853
3. Заява ОПОРИ за попередніми результатами спостереження на місцевих виборах – 2020. *Громадська мережа ОПОРА*. URL: https://www.oporaua.org/report/vybory/mistsevi-vybory/mistsevi_2020/21970-zaiava-opori-za-poperednimi-rezultatami-sposterezhennia-na-mistsevikh-viborakh-2020 (дата звернення: 19.11.2020).
4. Місцеві вибори – 2020: електоральні настрої громадян. *Фонд Демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва*. URL: <https://dif.org.ua/article/mistsevi-vibori-2020-elektoralni-nastroi-gromadyan>

*Оксана Зорич, к. політ. н.,
старший науковий співробітник
відділ соціально-політичної історії
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
імені І.Ф. Кураса НАН України*

Цінності та ідентичності регіональної політичної еліти як фактор завоювання та утримання влади: приклад Полтавської області

Аксіологія політичної поведінки, а саме – ціннісний аспект та особливості самопозиціонування суб'єктів політики є невід'ємним компонентом сучасного наукового аналізу політичних еліт. Адже саме цінності та ідентичності визначають політичну поведінку як високопосадовців та тіньових гравців політичного поля, так і широких верств громадськості, що виступають реципієнтами численних політичних технологій, базованих на ціннісних матрицях та моделях ідентичностей, що транслюються політичними силами в різних варіаціях задля завоювання та утримання влади.

У якості робочого визначення ідентичності ми використовуємо дефініцію, запропоновану Б. Гентрі: «поняття політичної ідентичності найкраще можна зрозуміти як внутрішню розповідь про своє політичне «я». Ідентичність – це історія, яку ми розповідаємо собі та іншим про те, ким ми є, ким ми були і ким ми хочемо бути» [1]. Цінності при цьому унаочнюють позитивну та/чи негативну значимість певного об'єкта або феномена дійсності для того чи іншого суб'єкта політики (конкретної особи чи колективу людей).

Полтавська область від початку 1990-х років і до сьогодні є яскравим прикладом того, як регіональна політична еліта у процесі власної інституціоналізації та самовідтворення використовувала широкий спектр цінностей та ідентичностей, що пропонувалися/насаджувалися у якості визначальних на рівні політичного дискурсу області. Крім того, цінності та ідентичності, які транслювалися керманічами Полтавщини, є важливим джерелом для розуміння специфіки локальної політики та позиціонування області у розрізі її взаємовідносин із центральною

владою в Києві, з одного боку, та формування стабільно лояльної спільноти виборців – з іншого. Разом із тим, ідентичності та цінності локальної політичної еліти Полтавщини не є сталим конструктом, вони багатомірні та змінні (публічні/непублічні, актуальні/сплячі, конвенційні/випадкові, формальні/реальні і т.д.). На їх формування впливає безліч факторів – від ідеологічного нарративу, домінуючого у суспільстві, до рівня освіти кожного з суб'єктів політичної еліти.

Однією із неафішованих, латентних цінностей для локальних політичних акторів Полтавщини був і залишається утилітарний інтерес – завоювання та утримання влади шляхом багаторазового переобрання/перепризначення на топові посади області, нівелювання необхідності політичної ротації, подальша конвертація владних повноважень у фінансово-економічні капітали під протекторатом тієї чи іншої «партії більшості», що здійснювала ефект парасольки для локальних суб'єктів політичної еліти, які, як влучно відзначав Дж. Хіглі, «мали достатньо автономії для того, щоб інтерпретувати на свій лад закони, модифікувати правила та управляти публічними справами так, щоб захистити свої інтереси» [2, с. 25].

Політична еліта Полтавщини упродовж 1990 – 2019 рр. перебувала у перманентному пошуку суспільно-політичних компромісів – як всередині когорти управлінців, так і у взаємовідносинах із центральною владою в Києві та широкими верствами суспільства, чії політичні преференції вимагали відповідних дій та рішень з боку представників політичної еліти Полтавщини. Це своєю чергою вносило корективи у публічну ідентичність керманців області та спрямовувало спектр цінностей, пропагованих ними, у русло симетричності та узгождованості із суспільними очікуваннями.

Релевантними характеристиками ідентичностей та цінностей політичної еліти Полтавщини була їх еkleктичність. Відсутність дієвих механізмів владної ротації та ціннісна анігіляція спричинили ефект конструювання ситуативних ідентичностей, які були покликані забезпечити цементуючий ефект для розподілу сфер впливу в області та гарантувати передбачуваність та підконтрольність політичного розвитку Полтавщини. При цьому

.....
аутентичний вимір ідентичностей та цінностей представників локального політикуму залишався латентним, неявним для широких верств громадськості області.

Для локальної політичної еліти Полтавщини характерними явищами в ідентифікаційній матриці були: відсутність ротації, функціонування в умовах переважно пасивного спостереження за політичними трансформаціями загальнонаціонального масштабу та ситуативна зміна політичних позицій та партійної приналежності. Спектр ідентичностей політичної еліти Полтавщини від початку 1990-х років усталювався під впливом фахових політтехнологічних інструментів, а саме: численних спекуляцій довкола теми невизначеного майбутнього України. Образ колективного «Ми» української нації, її політичних орієнтирів був надзвичайно розмитим, тож необхідними ставали чіткі меседжі щодо основних націєтворчих напрямів розвитку. Прикметно, що в публічному дискурсі у цьому контексті перевагу не було надано позитивним каналам ідентифікації, а переважно застосовувалися негативні образи – загрози та занепаду України, небезпеки кожної родини, фашистського реваншу тощо. Політична еліта Полтавщини у спектрі власних цінностей робила акцент на ідеях добробуту та економічних реформ, при цьому ідентитет культурного відродження нації лишився на маргінесах їхньої уваги. Локальні керманічі неодноразово трансливали догми офіційного радянського історичного нарративу, що виключав наявність альтернативних історій та формував стійкі стереотипи у низки поколінь.

Ціннісна картина світу для представників локальної політичної еліти є консервативною, спрямованою на збереження приватного історичного досвіду, незалежно від ідеологічного контексту державотворення. Ретроградність та популізм представників політичної еліти посилюють мозаїчний ефект у їх ціннісних орієнтирах та одночасно дають підстави для продовження наукових досліджень у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Gentry B. Political Identity: Meaning, Measures, and Evidence. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-69608-9_2
2. Higley J. Continuities and Discontinuities in Elite Theory. *The Palgrave Handbook of Political Elites*. 2018.

Віталій Чебаник, к. політ. н.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2746-4019>

Регіональні осередки політичних партій Чернівецької області у місцевій виборчій кампанії – 2020

Цьогорічні місцеві вибори вирізнялися своєю високою конкуренцією та жорсткою боротьбою за мандати, адже за даними ЦВК, загалом у масштабах країни участь у них брали 144 політичні партії, місцеві осередки яких висунули виборчі списки. Власне переважна більшість цих суб'єктів політичного процесу в Чернівецькій області включилися в суспільне життя краю, проводили активну передвиборчу діяльність, маючи при цьому політичні інтереси та мотиви. Останні полягали у прагненні якомога ширшого представництва в органах влади, де можна реалізовувати політичні цілі.

Відповідно у Чернівецькій області утворено 8 територіальних округів для проведення виборів депутатів до обласної ради; 268 виборчих округів з виборів депутатів сільських, селищних рад; 11 виборчих округів з виборів міських голів; 41 виборчий округ сільських, селищних голів [5]. Усього по Чернівецькій області обиралися 1434 депутати до обласної, районних, міських, селищних, сільських рад. Зокрема, до 3 міських рад претендентами у кандидати в депутати були 303 обранців; до 4 селищних рад балотувалися 221 кандидат у депутати, а до сільських рад – 1294 депутати [6].

Практично усі регіональні осередки політичних партій у своїх програмних документах акцентували увагу на тому, що вибори – це реальна можливість виправити ситуацію та повернути край на шлях сталого розвитку. Водночас пропонували досить амбітні плани щодо відновлення комфорту в регіоні, стабільного і динамічного розвитку Чернівецької області та ефективної реалізації реформ. Приміром, саме такі пріоритетні завдання визначено місцевим осередком політичної партії «Партія чернівчан», команду якої очолили екс-депутати М. Бурбак, І. Рибак, М. Федорук. А Чернівецька обласна організація політичної партії «За майбутнє» головним принципом під час

реалізації планів та задумів вважала людиноцентризмом, підбір фахової команди у кожній сфері життєдіяльності [7,8].

У місцевій виборчій кампанії – 2020 серед чималої кількості політичних сил прогнозовані лідерські позиції займали окремі регіональні партійні осередки, які вперше брали участь у місцевих виборах. Зокрема, це стосується «Слуги народу», «Пропозиції», «Перемоги Пальчевського», «Команди Михайлішина». Проте популістські, дещо розмиті нечіткі гасла їх передвиборчих програм і як решти партосередків, які вже мали досвід виборчих процесів, не забезпечили їм бажаного результату.

Зауважимо, що зафіксовано досить високу конкуренцію серед охочих балотуватися до місцевих рад. Приміром, до Хотинської міської ради місцеві партосередки висунули близько 250 кандидатів на 26 місць у раді [2, с. 2].

Відповідно до календарного плану проведення виборів територіальні виборчі комісії мали підвести результати голосування до 6 листопада включно. Проте станом на 12 листопада вони ще не були остаточно відомі. Це стало наслідком перерахунку бюлетенів на 21 виборчій дільниці, де сумнівалися у результатах виборів, заміною членів та голови ТВК, хвороба членів ТВК на COVID – 19 [1].

За попередніми результатами паралельного підрахунку голосів Чернівецького обласного штабу «ЄС» до Чернівецької обласної ради проходять вісім політичних партій: «Слуга народу», «ЄС», «Батьківщина», «Єдина альтернатива», «Аграрна партія», «Народний контроль», «ОПЗЖ», «За майбутнє» [4]. А депутатами Чернівецької міської ради стали «Єдина альтернатива», «Європейська солідарність», «Команда Михайлішина», «Слуга народу», «Народний контроль», «Пропозиція», «Рідне місто». Таким чином, за офіційними результатами виборів 5-відсотковий бар'єр до міської ради подолали сім політичних партій [3].

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що до складу новообраних місцевих рад у зв'язку з переформатуванням політичного ландшафту у регіоні, увійдуть як «новопартійці», так і представники «старої партійної гвардії». Проте більшість новоутворених напередодні виборів обласних організацій політичних партій через відсутність чіткої політичної програми

поки що залишаються маловпливовими політичними суб'єктами в області та існують тільки де-юре.

Список використаних джерел

1. Кобилюк М. Чому досі немає результатів виборів. *Молодий буковинець*. 5 листопада 2020. С. 3
2. Коваль Т. На один мандат було майже по десять кандидатів. *Хотинські вісті*. № 45 (7955), 6 листопада, 2020. С. 2
3. *Молодий буковинець*. Новини Чернівців. Хто пройшов у Чернівецьку міськраду: список новообраних депутатів. URL: <https://molbuk.ua/212610-khto-proyshov-u-chernivecku-miskradu-ogolosyly-spysook-novoobranukh-deputativ.html>.
4. *Укрінформ*. До Чернівецької обласної ради проходять 8 партій – паралельний підрахунок. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3125319-do-verniveckoi-oblradi-prohodat-8-partij-paralelnij-pidrahunok.html>.
5. Центральна виборча комісія. Місцеві вибори 2020. Виборчі округи. URL: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm050pt001f01=695pt00_t001f01=695.html
6. Центральна виборча комісія. Місцеві вибори 2020. Обрані депутати місцевих рад. URL: https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm050pt001f01=695pt00_t001f01=695.html
7. Чергові вибори депутатів Чернівецької обласної ради 25 жовтня 2020 року. *Інформаційний буклет*. Кандидати в депутати до Чернівецької обласної ради. Чернівецька обласна організація «Партія чернівчан».
8. Чергові вибори депутатів Чернівецької обласної ради 25 жовтня 2020 року. *Інформаційний буклет*. Кандидати в депутати до Чернівецької обласної ради. Чернівецька обласна організація політичної партії «За майбутнє».

*Ірина Цікул, к. політ. н.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1579-3544>*

Гендерне квотування як маніпулятивна технологія на місцевих виборах 2020 р. в Україні

Проблема використання маніпулятивних технологій в політиці на сьогоднішній день є достатньо актуальною як з теоретичної, так і з практичної точок зору, адже використання методів маніпулятивного впливу в різних сферах суспільного життя сприймається як належний процес розвитку і трансформації суспільних відносин. Сутність маніпуляції в політичній сфері полягає в застосуванні маніпулятивних технологій для досягнення цілей. Маніпулятивні технології носять переважно психологічний характер, їх використання спрямоване на зміну вже наявних у свідомості індивіда ідей, поглядів, думок, уявлень й орієнтацій.

Результатом політичної маніпуляції виступає формування установки, зокрема політичної. Установка є невід'ємною властивістю людини, оскільки індивід сприймає світ не безпосередньо, а опосередковано, тому, відповідно, такий стан не можна оцінювати як конструктивний чи деструктивний. У найбільш загальному вигляді установку можна інтерпретувати як «неусвідомлювану матрицю», через яку людина сприймає дійсність [7]. Установки в свідомості людини формуються постійно, це обумовлено потребами особистості та її життєвим досвідом. Маніпулятивні технології в даному контексті є тільки одним із небагатьох факторів, що впливають на формування установок [4]. Наслідки цього в політичній сфері можуть проявлятися у досить широкому діапазоні: від зміни політичних орієнтацій до готовності здійснювати певні політичні дії.

Маніпулятивні технології у сучасній політичній практиці інтенсивно використовуються для формування моделей сприйняття соціально-політичної реальності суспільством, а також моделей масової поведінки, розрахованих на підтримку стабільності існуючих політичних режимів і досягненні цілей

суб'єктів політичного управління [6]. Використання маніпулятивних технологій дозволяє досягти підтримки суспільством таких дій влади, які без використання спеціальних прийомів маніпуляції були б неприйнятними для суспільства. Таким чином, використання маніпулятивних технологій у політичній сфері цілком можна пояснити з позицій раціонального вибору ефективних методів досягнення політичних цілей.

Проблема практичного застосування маніпулятивних технологій також досі залишається актуальною, оскільки вони активно використовуються в різних сферах суспільного життя: соціальній, економічній, політичній і, навіть, в повсякденності. Особливу значущість маніпулятивні технології отримали в процесі передвиборних кампаній.

25 жовтня 2020 року в Україні відбулися місцеві вибори. Нове виборче законодавство змінило правила проведення місцевих виборів, шляхом запровадження обов'язкової гендерної квоти та відповідальності за її недотримання. Так, відповідно до статті 219 Виборчого кодексу, «під час формування єдиного та територіальних виборчих списків організація партії повинна забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі)» [1]. Таким чином, дана норма забезпечила вимогу представництва у виборчому списку партій не менше 40% представників однієї статі, однак такі гарантії законодавство надає тільки на етапі висунення кандидатів.

Метою введення обов'язкових гендерних квот є впровадження принципу пропорційного представництва чоловіків і жінок в органах влади, регулювання представництва жінок і чоловіків у виборчих списках партій і, як результат, забезпечення гендерного балансу в представницьких структурах влади регіонального та локального рівнів. Під гендерними квотами ми розуміємо встановлення певного співвідношення жінок і чоловіків у представницьких органах влади чи місцевого самоврядування. Тобто, це мінімальна кількісна норма участі у владних структурах, що застосовується до обох статей [3].

Даний інструмент забезпечення гендернозбалансованого представництва не є новим як для світової, так і для української практики. Вперше політика «позитивної дискримінації» у вигляді гендерних квот в Україні була запроваджена на місцевих виборах 2015 року. Зокрема, у статті 4 ЗУ «Про місцеві вибори» 2015 р. наголошувалось на тому, що «представництво однієї статі у виборчих списках в депутати місцевих рад у багатомандатних округах має становити не менше 30%» [5]. Однак, зауважимо, що Законом чітко не встановлювалась відповідальність за порушення даного положення, тобто наслідки його недотримання не передбачали відмову в реєстрації.

Запровадження обов'язкової гендерної квоти та забезпечення присутності у кожній п'ятірці виборчого списку партії чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі) можна вважати позитивною тенденцією для України. Однак, така ситуація з одного боку створює труднощі для політичних партій на етапі висунення кандидатів, а з іншого – відкриває безліч можливостей для маніпулювання, оскільки парламентарі у законі не використали всі запобіжники делегітимації гендерних квот. На думку координаторки руху ЧЕСНО В. Думанської, гендерні квоти важливі на етапі висунення кандидатів і подання списку до ТВК, а «потім можна подати “збалансований список”, прибравши з нього непотрібних кандидатів, зокрема й жінок, причому кількість тих, кого можна зняти, не обмежена» [2]. Тому вважаємо, що для ефективності гендерного квотування та мінімізації можливостей його використання як маніпулятивної технології, в Україні необхідним є також використання додаткових інструментів формування гендерної компетентності суб'єктів політичного процесу.

Список використаних джерел

1. Виборчий кодекс України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20?find=1&text=%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0+4#w1_1
2. Думанська В. Як партії оминають гендерні квоти на місцевих виборах-2020. URL : <https://www.pravda.com.ua/columns/2020/10/7/7269111/>

**РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ**

.....

3. Карась Т. О., Оксамитна С. М. Гендерне квотування в Україні: громадська думка та досвід застосування. *Наукові записки НаУКМА*. 2016. Том 187. Соціологічні науки. С. 39-47
4. Манипулирование личностью и массами / отв. ред. С.А. Зелинский. URL : <http://psyfactor.org/lib/zelin1.htm>.
5. Про місцеві вибори : Закон України від 1 січня 2016 р. № 595-19. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
6. Ротар Н. Застосування інструментів рейтингового оцінювання функціональності регіональних політичних еліт (на прикладі Чернівецької області). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2019. № 1 (97). С. 123–148.
7. Тутарашвили Р.Ю., Гущина Л.В. Манипуляции общественным сознанием в рамках политического дискурса: роль СМИ в манипулировании общественным сознанием, основные виды манипулятивных технологий. *Международный научно-исследовательский журнал*. 2015. № 3-2 (34). С. 85-86

Павло Молочко, к. політ. н., доцент
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0078-3909>

Юлія Кучер
Любов Назарко
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Місцеві вибори в Україні за новим Виборчим кодексом: очікування експертів та результати

19 грудня 2019 р. Верховна Рада України ухвалила Виборчий кодекс, відповідно до якого відбуватимуться вибори всіх рівнів представницької влади. У жовтні 2020 р. відбулись місцеві вибори на яких за новим Виборчим кодексом обирались депутати до міських, обласних, районних (за новим поділом) рад, а також міські, сільські та селищні голови.

З 02 по 06 липня 2020 р. кафедрою політології та державного управління Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича було проведено експертне опитування у м. Чернівці стосовно нового виборчого законодавства у контексті проведення місцевих виборів [2]. Для участі в опитуванні було обрано 35 експертів із різних сфер суспільного життя (громадський сектор, політика, журналістика та наука), однак лише 17 експертів погодились пройти опитування. В ході опитування експертам пропонувалось надати відповідь на 39 питань, які стосувалися організації та проведення місцевих виборів у м. Чернівці. Окремий розділ опитування стосувався саме оцінки нового Виборчого кодексу, його переваг та недоліків.

Насамперед, варто зазначити, що ухвалення цього документу є знаковою подією для України. До цього у нас не було загального документу, який увібрав би положення п'яти законів: про вибори Президента, про вибори народних депутатів, про місцеві вибори, про ЦВК та державний реєстр виборців. Наявність виборчого кодексу, певним чином, захищає від такого явища як «зміна виборчого законодавства під конкретні вибори», що часто спостерігалось в Україні.

На питання “Як Ви оцінюєте прийняття нового Виборчого кодексу у контексті місцевих виборів?” відповіли 17 експертів. Тільки двоє оцінили нововведення достатньо високо, на 8-10 балів з 10 можливих. Дванадцяттеро надали оцінку 5-7 балів. І троє експертів оцінили новий Виборчий кодекс у контексті місцевих виборів досить низько, а саме в межах 1-4 балів.

Оскільки дослідження стосувалося виборчого законодавства у контексті місцевих виборів, то ми розглянемо низку нововведень саме цього рівня влади, а також спробуємо співставити це з результатами відповідей експертів на відкрите питання щодо переваг нового законодавства.

Так, у відповідності до ВКУ депутатів місцевих рад обиратимуть за двома системами: партійна пропорційна система з відкритими виборчими списками, а також мажоритарна. Новий закон поширює систему відкритих списків на районні ради та на міста, села й селища з кількістю виборців від 10 тисяч.

Саме запровадження пропорційної системи з відкритими списками 41,2% опитаних експертів віднесли до основних переваг оновленого виборчого законодавства. Поряд з цим важливою перевагою експерти вважають і уніфікацію виборчих процедур для виборів всіх рівнів (29,4 % опитаних експертів). Такий результат є не дивним, адже в українському суспільстві досить тривалий час обговорювалась необхідність запровадження відкритих партійних списків. Водночас, експерти висловили припущення, що саме це нововведення ускладнить процес підрахунку голосів (23,5%). Проведені вибори також підтвердили ці прогнози, адже у багатьох ТВК виникали суперечності щодо правильності підрахунку голосів, насамперед через віднесення частини бюлетенів до зіпсованих, через неправильність заповнення.

Однією з новацій Виборчого кодексу стало затвердження гендерних квот. У відповідності до статті 219 ВКУ [1], при формуванні єдиного та територіальних виборчих списків, партії повинні забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місця з першого по п'яте, з шостого по десяте і т.д.) не менше двох кандидатів протилежної статі. За результатами опитування таке нововведення підтримують 64,7% опитаних експертів, тоді як

17,6% не підтримали таке нововведення. Результати місцевих виборів засвідчили, що така норма сприяла можливості жінок представляти інтереси громади у радах, водночас до партійних списків часто включали технічних кандидаток саме для дотримання гендерної квоти.

Ще одним нововведенням ВКУ є можливість використання інноваційних технологій у виборчому процесі (стаття 18), зокрема дозвіл на машинне голосування, проведення підрахунку голосів виборців за допомогою технічних засобів та складання протоколів про підрахунок голосів з використанням інформаційно-аналітичної системи [1]. За результатами проведеного опитування 5,9% експертів віднесли це нововведення до переваг ВКУ, а саме можливість запровадження машинного голосування на окремих ділянках.

Ситуація у 2020 р. потребувала запровадження зазначених інноваційних технологій, однак в частині машинного голосування вони так і не були реалізовані.

Якщо говорити про недоліки нового виборчого законодавства, то 47,1% опитаних експертів зазначили зростання впливу загальнонаціональних партій на рішення місцевих рад, що пов'язано зі зменшенням можливостей для самовисування. Також 23,5% опитаних експертів зазначили, що розмір виборчої застави не дозволить забезпечити належне представництво окремих партій у місцевих радах. Проте 16 липня 2020 р. Парламентом було внесено зміни щодо зниження грошової застави, адже передбачалося спочатку збільшення у 40 разів суми у порівнянні з місцевими виборами 2015 року. За результатами проведеного опитування майже 90% опитаних експертів були проти такого розміру грошової застави.

Відповідаючи на питання: “Як, на Вашу думку, новий Виборчий кодекс вплине на розвиток політичних партій?” думки експертів розділилися. 35,3% опитаних експертів вважають, що переважно негативно і 35,3% вважають, що переважно позитивно. Вже після виборів ми можемо сказати, що з обмеженням самовисування у депутати у містах з населенням понад 90 тис. осіб, почали створюватися нові локальні проекти на базі маловпливових і раніше невідомих громадськості політичних

.....

партій, які протиставляли себе загальнонаціональним, насамперед парламентським партіям. З огляду на таку тенденцію, можна стверджувати, що нове законодавство сприяло активізації нових політичних партій, але водночас це призвело до надмірної фрагментації партійної системи в національному масштабі, що може мати свої наслідки при проведенні парламентських виборів.

Підсумовуючи, можна зазначити, що Виборчий кодекс України потребуватиме доопрацювання, адже місцеві вибори 2020 р. засвідчили можливість маніпуляцій у рамках закону, за яку ніхто не несе відповідальності і яка може суттєво вплинути на результати волевиявлення громадян.

Список використаних джерел

1. Виборчий Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.
2. Місцеві вибори в умовах адміністративно-територіальної реформи. Результати експертного опитування. URL: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.13100.49288>.

*Олексій Кандюк, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

Проблеми політичної поляризації американського суспільства на тлі президентських виборів 2020 р.

Вибори президента США 2020 року показали серйозну поляризацію і розділеність Америки щодо моральних і політичних установок. Після закінчення виборчих перегонів в Сполучених Штатах, де республіканець Дональд Трамп отримав близько 47% голосів виборців, в Америці знову виникає тривога щодо глибини партійної поляризації.

Побоювання стосуються того, що ліберали і консерватори в США не просто не погоджуються щодо американських цінностей, а й живуть в двох різних світах, і це стосується навіть простору ЗМІ і соціальних мереж.

Розкол еліт, що супроводжується розмежуванням всередині суспільства, почався не сьогодні, але сильно посилюється в роки президентства Дональда Трампа. США опинилися в тому хворобливому стані суспільства, який політологи раніше вивчали на прикладах Аргентини, Боснії, Венесуели або Туреччини.

Сьогодні поляризацію, звичайно, підсилюють сучасні медіа, які створюють не сполучені між собою інформаційні всесвіти.

Останнім часом вибори в ліберальному Заході все більше починають нагадувати референдуми, на яких виборці мобілізуються навколо «поляризованої логіки» - «за і проти». Значна політична поляризація в глобальному масштабі має свої наслідки.

Але складність такої конфронтаційної політики полягає в тому, що вона може стати двигуном для поділу і взаємної ворожнечі в суспільстві. Конфронтаційні вибори «в стилі референдуму» часто тільки посилюють «поляризацію і тріщини» в суспільстві. На тлі такої ситуації світова глобальна демократія зазнає серйозних змін.

Американські експерти відзначають, що «блакитної хвилі» (символічний колір Демократичної партії), не дивлячись на ряд

..... передвиборних опитувань, не сталося. При цьому незалежно від того, хто стане наступним президентом США, країна залишається вкрай поляризованою. Експерти також висловлюють побоювання, що прихильники з обох сторін можуть вдатися до заворушень, а результати президентських виборів будуть оскаржуватись в судовому порядку укупі з вимогою перерахунку голосів в ряді штатів.

Незалежно від того, хто став переможцем президентських виборів, країна залишається вкрай поляризованою, а демократичні і республіканські прихильники існують в різних інформаційних просторах.

Така ситуація викликає питання про те, хто насправді став переможцем на виборах в США, і чи зможе новий американський лідер і його команда вирішити основні конфлікти в американському суспільстві і об'єднати Америку.

Валентина Фудула
Науковий керівник – к. політ. н., доц. М.М. Гуйтор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Місцеві вибори 2020 – практичні аспекти на прикладі Чернівецької області

Чергові місцеві вибори в Україні відбулися 25 жовтня 2020 року. Для частини громад вони були першими, зокрема у зв'язку з доєднанням до громад окремих населених пунктів місцеві вибори стали першими для 1439 міських, сільських, селищних рад, та 119 новостворених районних рад. Також реформа адміністративно-територіального устрою і зменшення кількості рад передбачила скорочення кількості депутатів які обиралися на цих виборах до 43 122 осіб, що в 3,5 рази менше порівняно з 2015 роком (158 399 ос.) і майже в 5 разів порівняно з 2010 роком (225 172 ос.). Але основною особливістю цих виборів стала чергова зміна виборчої системи, - обрання представницьких органів проходило на основі пропорційної системи із відкритими/м'якими списками.

До Чернівецької обласної ради політичні партії зареєстрували 924 кандидатів в депутати, що становило конкуренцію в 14 осіб на один мандат, і була найбільшою серед усіх обласних рад України. Кожен з цих кандидатів, крім першого кандидата в єдиному виборчому списку, були закріплені за територіальним виборчим округом, в якому і вели боротьбу за право стати депутатом. Власне, в першу чергу, з цих територіальних списків і обираються депутати, за умови, що їх партія набирає виборчу квоту на цьому окрузі. В теорії відкриті виборчі списки передбачають, що авторитетний кандидат, який має суттєву підтримку серед виборців є досить незалежним від волі своєї партії, яка формує виборчі списки, оскільки може “переміститись” на перше місце в окружному списку і отримати мандат, подолавши 25% від виборчої квоти. На практиці ж виявилось, що партіям-кандидатам подолати виборчу квоту не так легко. Зокрема на виборах до Чернівецької обласної ради політичні партії «Народний контроль» та «За майбутнє» не

отримали достатньої кількості голосів для розподілу мандатів в жодному з територіальних виборчих округів, тобто для цих партій відкриті виборчі списки так і не запрацювали. Ще одна партія - «Опозиційна платформа за життя» отримала депутата лише в одному з восьми виборчих округів. Відзначимо, що цей кандидат таки подолав 25% виборчої квоти і отримав депутатський мандат з 2 місця в окрузі.

Загалом же серед депутатів Чернівецької обласної ради лише 23 були обрані в територіальному виборчому окрузі. Серед них тільки 2 не подолали 25% поріг квоти, а отримали перемогу як перші кандидати в територіальному виборчому списку, але вважаємо доречним зазначити, що всі інші з тих хто подолав 25% квоти і так займали 1 місце в територіальному виборчому списку. І це досить логічно для політичних сил – поставити першими в ТВС потенційних переможців, таким чином отримавши за рахунок цього «бонусні» для них голоси від виборців які не визначились остаточно з кандидатом від партії, або навпаки обиратимуть конкретного кандидата і відома людина, яка очолює територіальний список спонукає підтримати певну партію. Вважаємо, що на виборах до Чернівецької обласної ради фактично відкритим виборчим спискам так і не судилось запрацювати.

Ще 8 мандатів отримали політичні партії як гарантовані для перших кандидатів від партій які подолали 5% бар'єр. Решта 33 депутати обрані з єдиного виборчого списку, і якраз серед них підтримка виборців суттєво нижча ніж серед колег обраних за територіальними списками, тут лише 3 депутати подолали 25% виборчої квоти, ще 3 отримали 24, 11%, 24,22% і 24, 25%, а середня кількість голосів за кандидатів обраних за ЄВС становить 361 голос, на противагу 1349 голосам які в середньому отримали кандидати обрані з округів.

Зауважимо, що не зважаючи на вище сказане, мінімальна кількість голосів з якою кандидат став депутатом на місцевих виборах 2020 року вища порівняно з місцевими виборами 2015 року, а середня кількість голосів відданих на підтримку кандидата зросла з 718 голосів до 1096 голосів.

Також позитивним фактом за результатами виборів можемо зазначити, що за умов виборів на базі укрупнених територіальних

.....

виборчих округів, кожен з таких округів отримав щонайменше 2 депутатів (3 округ – колишній Хотинський, частина Новоселицького та Кельменецького районів), а найбільше по 12 депутатів (7 та 8 округ – місто Чернівці), які представлятимуть інтереси мешканців в обласній раді. Таке значне представництво депутатів від обласного центру в раді не зумовлене суттєво більшою активністю виборців, чи підтримкою певної партії. Насправді за ТВС від 7 і 8 округів мандати отримали по 3 депутати, тобто три партії набрали потрібну кількість голосів для розподілу мандатів, решта 8 депутатів здобули перемогу за єдиним виборчим списком.

На аналізі 3 виборчого округу зупинимося детальніше, оскільки на ньому виборчу квоту пододала лише одна політична партія, ще один мандат отримав кандидат з єдиного списку своєї політичної сили, здобувши при цьому на окрузі підтримку в 356 голосів. Натомість зауважимо, що кандидат від політичної партії "Європейська солідарність" з підтримкою в 1045 голосів не зможе представляти інтереси своїх виборців в обласній раді. На нашу думку така ситуація зумовлена строкатим територіальним складом, адже на відміну від інших округів, які отримали більш-менш однорідну територіальну базу, 3 округ складається з 5 громад колишнього Хотинського району, 2 – Новоселицького та 1 – Кельменецького. Відповідно до підсумкового протоколу Чернівецької обласної ТВК можна спостерігати, що кожна з цих громад підтримувала відмінну політичну партію, а враховуючи те, що ці громади є досить дрібними (лише 2 з них мають населення більше 10 тис.) голоси виборців на окрузі розпорошились і подолати виборчу квоту виявилось досить важко.

Таким чином можна зробити висновок, що система відкритих списків має суттєвий недолік, а саме: її, насправді, лише часткова відкритість, на стадії розподілу мандатів в територіальних виборчих списках, яка, як показує практика працює лише для партій з високою підтримкою виборців. Для решти партій список кандидатів так і залишився «закритим». Також в територіальному виборчому окрузі залишається загроза того що високий поріг в 25% виборчої квоти може призвести до того, що кандидат, який набирає найбільшу кількість голосів на

.....
окрузі, але меншу за 25% квоти не стає депутатом. А депутатський мандат отримує кандидат який є першим номером в територіальному виборчому списку. Тобто виборчий список знову ж залишається «закритим».

Список використаних джерел:

1. Веб-відображення інформаційно-аналітичної системи «Місцеві вибори 2020»/ Центральна виборча комісія України. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/wm001pt001f01=695.html>
2. Вибори до обласної ради, постанови виборчої комісії / Чернівецька обласна рада. URL: <http://oblrada.cv.ua/activity/electoral/resolution/>.

Дмитро Філіпенко
Науковий керівник – д. політ. н., проф. М.М. Гон
Рівненський державний гуманітарний університет
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9051-7932>

Законодавче забезпечення інституту референдуму в політичній системі України

1 грудня 2020 року виповнюється 29 років з дня проведення всеукраїнського референдуму на підтвердження Акту проголошення незалежності України. Надзвичайна підтримка всенародним голосуванням Акту проголошення незалежності (взяли участь у голосуванні 31 млн 891 тис. громадян (84,18 %), ствердно проголосували 28 млн 804 тис. (90,32 %) стала «наріжним каменем» внутрішньополітичного і зовнішньополітичного утвердження новопосталої політичної системи. Як свідчить зарубіжний досвід [9], не менш важливу роль інститут референдуму міг би відігравати і в процесах розбудови і розвитку політичної системи України. Однак однією із суттєвих, на нашу думку, перешкод в цьому стало проблема його законодавчого забезпечення.

Основний мотив упровадження інституту референдуму – практична потреба легітимації проголошення незалежності народним голосуванням. Це стало основною причиною прийняття Закону «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» 3 липня 1991 року – вже після проголошення незалежності, найпізніше серед аналогічних законів у інших республіках.

Подальше нормативне регулювання інституту було розвинуте в рамках конституційного процесу: Конституція України закріпила в розділі III «Вибори. Референдум» (ст. 69, 70, 72, 73, 74) та статтями інших розділів (ст. 5, 38, 85, 92, 106, 138, 143, 156) положення, що регламентують засади його регулювання та проведення, внаслідок чого окремі норми закону стали не відповідати нормам Конституції [6, с. 236-237; 2, с. 65].

Водночас спроби прийняти новий закон наштовхувались на захист суб'єктами законодавчого процесу власних інтересів щодо даного інституту [1, с. 240; 5, с. 19]: президент ветоував нові

редакції закону у 1997 р. [1, с. 240], у 2001 р. (двічі) [5, с. 19] та у 2009 р. [7, с. 682]. І лише у 2012 р. президентом підписано Закон України «Про всеукраїнський референдум».

Менш ніж за рік після набуття ним чинності, було запропоновано нові проекти закону про референдум [1, с. 244-245]: окремі недоліки попереднього законодавчого регулювання вирішені не були [4, с. 10], натомість окремі нові положення суперечили конституційним нормам [3, с. 31-32].

Врешті-решт, Конституційний Суд України Рішенням у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум» № 4-р/2018 від 26 квітня 2018 р. визнав Закон неконституційним як через порушення процедури його розгляду та ухвалення, так і з огляду на невідповідність змісту його положень вимогам Конституції України [8, с. 94-108].

Таким чином, з весни 2018 р. єдиним нормативно-правовим актом, що комплексно (наскільки це можливо в рамках основного закону) регламентує інститут референдуму, стала Конституція України, що фактично унеможливило проведення референдумів в Україні.

За період незалежності відзначимо переважно лише спроби проведення всеукраїнських референдумів (крім референдуму 2000 р.), що, на нашу думку, в значній мірі є наслідком недосконалості законодавства. Запроваджуючи інститут референдуму (закріплюючи його в законодавстві, перш за все – в Конституції), політична система встановлює цілий ряд вимог до його проведення: від суб'єктів ініціювання та призначення до реалізації його результатів. Саме відповідність законодавчим нормам фактично означає можливість проведення конкретного референдуму. Таким чином, якість законодавчого регулювання впливає не тільки на якість функціонування, а й на саму можливість застосування інституту.

Виходячи з твердження, що основною метою у функціонуванні політичної системи є пошук і збереження рівноваги, яка досягається встановленням балансу між політичної системою і зовнішнім середовищем, слід зауважити, що з огляду

на мінливість політичних вподобань громадян України згідно соціологічних опитувань, така ситуація цілком виправдана з точки зору уникнення політичною системою поглиблення кризових явищ за результатами всенародного волевиявлення. З іншого боку, мету політичної системи слід розуміти не як встановлення рівноваги, а її постійний пошук, що і відрізняє демократичну політичну систему від недемократичної.

Список використаних джерел:

1. Бевз Т. Всеукраїнські референдуми: ініціативи і реалії. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса*. 2013. Вип. 5. С. 237-253.
2. Бодрова І.І. Проблеми правового регулювання інституту місцевих референдумів в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд. та місц. самоврядування*. Харків. : Право, 2012. Вип. 24. С. 63-75.
3. Венгер В. М. Всеукраїнський референдум як інструмент обмеження повноважень парламенту. *Наукові записки НаУКМА*. Юридичні науки. 2015. Т. 168. С. 29-34.
4. Волошина Ю. В. Проблеми та шляхи забезпечення національного суверенітету інститутами безпосередньої демократії. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 7-11.
5. Євгенєва А. Внесення змін до Конституції України: правове забезпечення ролі громадськості. *Наук. зап. НаУКМА*. Сер. Юрид. науки. 2008. Т. 77. С. 17-22.
6. Куненко І.С. Проблеми правового регулювання референдуму як форми участі громадян у конституційному процесі України. *Держава і право*. 2009. Вип. 45. С. 234-241.
7. Масич В.В. Референдум як інструмент зворотного зв'язку: світові тенденції та Україна. *Держава і право*. 2011. Вип. 52. С. 680-683.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018. *Вісник Конституційного Суду України*: загальнодержавне періодичне видання. С. 94-108.
9. Чебаненко О.Д., Грищук О.Ю., Колодяжна Н.В., Євгенєва А. Референдуми в Європейському Союзі. За ред. Д.С. Ковриженка. К.: ФАДА, ЛТД, 2007. 186 с.

Юлія Миндреску
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н.Ю. Ротар
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Антикорупційний президентський дискурс В. Зеленського

Антикорупційний дискурс є системою, в якій існуючі антикорупційні практики знаходять своє обґрунтування, легітимізацію та відтворення. Суб'єктами антикорупційного дискурсу виступають як представники влади, вибудовують антикорупційне законодавство на глобальному, національному та локальному рівнях, так і широка громадськість, представники бізнесу. Аналіз антикорупційного дискурсу дозволяє не тільки сконцентруватися на відносинах нерівності та влади. В сучасних дискурсах відображені різноспрямовані соціальні зв'язки та відносини, які важко однозначно оцінити як вертикальну ієрархію, або відносини влади – підпорядкування, маніпулювання [5]. Оскільки в антикорупційній політиці бере участь безліч суб'єктів, то відносини між ними теж різноманітні, і це відбивається і відтворюється в дискурсі. Наявність інституційно організованих акторів – корупціонерів, антикорупціонерів різного рівня та характеру, послідовників, пересічних громадян, представників влади та бізнесу з притаманними їм соціальними ролями

Після набуття незалежності в 1991 р. Україну мучила системна корупція протягом багатьох років. Правляча еліта дуже неохоче вводила необхідні антикорупційні зміни, але їх впровадження було загалом саботоване. Поширена корупція досягла свого піку під час президентства Віктора Януковича, коли уряд було перетворено на піраміду корупції, з найменшими хабарями, що передавалися на вершину. Янукович та його приятелі нібито привласнили 100 мільярдів доларів державних коштів. Зрештою, ця ситуація спричинила вибух масових громадських протестів, відомих як Революція Євромайдану.

Після Євромайдану Україна здійснила вражаючий прорив у боротьбі з корупцією, розпочавши рішучу антикорупційну реформу. Було створено нову інституційну базу для незалежного

розслідування справ про гучну політичну корупцію та запущено нові механізми виявлення та запобігання корупції, що створює необхідну основу для успішної боротьби з корупцією. Однак ці нові інституції та практичне впровадження нових інструментів боротьби з корупцією стикаються із зростаючим опором політичної та ділової еліти країни незалежно від їхньої офіційної політичної приналежності.

Найбільш загальновизнаними досягненнями є доступність громадськості реєстрів та інформації про державні фінанси, запуск відкритого реєстру декларацій про майно для всіх державних службовців та переведення всіх державних закупівель на прозору онлайн-платформу. Прогрес у створенні нових антикорупційних інституцій є досить суперечливим: деякі з них майже повністю функціонують та незалежні, а інші значно відстають від графіка або сприйнятливі до політичного тиску

Для забезпечення безперервного впровадження антикорупційної політики необхідний ряд подальших кроків. Найбільш нагальними з них є створення спеціалізованих антикорупційних судів із спеціальною процедурою відбору суддів та надання Національному антикорупційному бюро права на незалежне прослуховування. На жаль, правлячі еліти демонструють низьку відданість рухатись вперед у боротьбі з корупцією. Не менш важливим є і антикорупційне партнерство між громадянським суспільством, прореформаторськими політиками та посадовими особами та міжнародними організаціями, щоб спрямувати фокус своєї діяльності на впровадження антикорупційної реформи [6].

Обрання Володимира Зеленського президентом України створило дуже високі очікування в суспільстві. Він побудував навколо своєї розповіді про кампанію три основні повідомлення: мир на Донбасі, боротьба з корупцією та кінець бідності. Надія, що він зможе виконати свої обіцянки, була зміцнилася перемогою своєї партії (Слуги народу). Це перший випадок у історії незалежної України, в якій більшість має одна партія парламенту. Ці процеси дали можливість оновити політичну верхівку влади та змістити з постів більшість попередніх політиків та вищих

чиновників в адміністрації президента, національному уряді, Верховній Раді та Генеральній прокуратурі [1].

Бути президентом це особливий виклик. Після виборів, які виглядали захоплюючим телевізійним шоу і де головний актор, здавалося, був найбільше здивований його неймовірним успіхом, як президент Володимир Зеленський виявив, що багато труднощів, з якими стикається його країна, не мають простих та швидких рішень.

По-перше, це соціально-політична спадщина різних епох. Хоча Україна позбулася статуй Леніна та радянських назв міст та вулиць після революції Майдану, населення зберігає вкрай патерналістські очікування держави. Спадщина 1990-х підкріпила корупцію та кумівство, насіння яких вже було в СРСР; на цій основі була побудована олігархічна система. У 2019 році індекс Transparency International все ще займає Україну на 126 зі 180 країн за корупцією у державному секторі. Проте президент Зеленський зумів просунути вперед шляхом адаптації важливих законів про зняття депутатської недоторканності, про процедуру імпічменту президенту та відновлення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення державних службовців. У той же час, маючи справу з Covid-19, він покладався на українських олігархів, які допомагають з регіонами та соціальними групами, які переживають лихо [2].

Криза Covid-19 очевидно, не тільки не допомогла, в її погіршила ситуацію; навесні президент навіть згадав про можливий дефолт без міжнародного фінансування; зокрема, кредити Міжнародного валютного фонду (МВФ), Європейського банку для Реконструкція та розвиток (ЄБРР) та ЄС. Згідно з прогнозами МВФ, валовий внутрішній продукт України може скоротитися на 7,7% у 2021 році, тоді як державний дефіцит збільшується. Безробіття зростає, як і інфляція, хоча остання дещо стримується. Україна також була позбавлена доходів багатьох трудових мігрантів у країнах ЄС (за даними Світового банку, фінансові трансферти українських мігрантів склали 11 млрд. Доларів США у 2019 році або більше 10% ВВП) 1, оскільки вони ризикують не знайти роботу під час нинішньої кризи. Світова економіка нажалі зараз не дає можливості припливу інвестицій,

.....
необхідних країні. Однак навесні 2020 року було прийнято два закони, які, з одного боку, полегшують відносини з інвесторами, а з іншого – відповідають вимогам МВФ: земельний закон, що дозволяє продаж сільськогосподарської землі, та банківський закон, який унеможлиблює повернення націоналізованих банків своїм колишнім власникам (так званий «антиколомойський» закон, він спрямований, зокрема, на запобігання поверненню Приватбанку, націоналізованого в 2016 році, до його первинного власника, олігарха Ігоря Коломойського). Серед успіхів можна відзначити програму фінансової державної підтримки мікро- та малого бізнесу "Доступні позики під 5-7-9%" та новий контракт на транзит газу з Росією, укладений на п'ять років, з можливістю продовження на ще 10 років [3].

Нарешті, є спадщина 2014 року з анексією Криму Росією та війною на сході України, наслідки якої, ймовірно, збережуться протягом багатьох років, незважаючи на санкції та посередницькі зусилля, розгорнуті в рамках мінського та нормандського договорів. Між прагненням громадської думки бачити повернення миру до цього регіону без втрати території чи населення, непоступливістю Кремля щодо порядку виконання етапів Мінських домовленостей та тиском західних партнерів, для яких є питання Донбасу все менше і менше в пріоритеті, маневрений простір українського президента є вузьким. Ми бачили це в березні 2020 року зі створенням Консультативної ради з лідерами сепаратистських республік, що призвело до внутрішніх звинувачень у тому, що Зеленський їх узаконив, і, нарешті, до фактичної відмови від цієї ініціативи Києвом у червні минулого року. Проте він зафіксував певні гуманітарні успіхи завдяки поверненню 135 в'язнів та розвитку пунктів перетину на лінії зіткнення. Ескалація в цьому регіоні все ще можлива, і політичні переговори мають мало перспектив поважати територіальну цілісність та суверенітет України, одночасно задовольняючи Кремль.

Великим надбанням України є її громадянське суспільство: динамічне, готове взяти на себе відповідальність, щоб звільнити несправедливих лідерів, які вірять в європейські цінності більше, ніж самі європейці, а іноді і замінюють державу, що зазнала

невдачі, як у наданні допомоги переміщеним особам з Донбасу. Але це надбання, яке потрібно зберегти: все більше українців обирають шляхи еміграції, які ускладнились через Covid-19. Не дарма Зеленський у своєму інавгураційному зверненні закликав українців з діаспори повернутися до країни. Він також страждає від нестачі керівників, які водночас віддані, досвідчені і не застрягли в болотах корупції та кумівства. Це, мабуть, пояснює певні критикувані призначення (колег з шоу-бізнесу). Після його обрання спостерігається тенденція до зниження популярності президента хоча він залишається політиком, якому українці найбільше довіряють.

Протягом останніх років за президенства Зеленського Україна значно прогресувала у своїй боротьбі проти корупції: було створено нову інституційну базу та запущено антикорупційні інструменти. Однак, коли саме антикорупційна реформа вступить у свій вирішальний етап - уможливити роботу антикорупційних установ та засудити корупціонерів - вона зустрічає зростаючий опір старих політичних та ділових еліт. Найбільш загально визнаними досягненнями на даному етапі є забезпечення відкритого доступу до публічної інформації та залучення громадських активістів до прийняття урядових рішень. Успіх створення нових антикорупційних установ неоднозначний, причому деякі з них майже повністю функціонують та незалежні, а інші стають жертвами політичного тиску. Генеральна прокуратура, здається, є головним інституційним оплотом тих, хто намагається зірвати боротьбу з корупцією після Євромайдану. Їх опір завершився сутичкою щодо запровадження нової електронної системи декларування державних службовців. Нещодавно створене Національне агентство з питань запобігання корупції має тривожну вразливість до політичного впливу. Воно не може ефективно контролювати доброчесність та спосіб життя державних службовців та політичний стан дотримуватись сторонами нових вимог щодо їх фінансової прозорості.

Отже, подальша діяльність НАЗК повинна ретельно контролюватися громадянським суспільством та міжнародними організаціями. Будучи майже повністю функціональними, НАБУ та САП демонструють першими обнадійливі результати

антикорупційних розслідувань, незважаючи на зростання спротиву та саботаж судів. Для забезпечення безперервного впровадження антикорупційної політики необхідні додаткові законодавчі заходи, які президент поки зробити не зможе. Дуже важливі Зеленському, прореформовані політики та чиновники аби вони зосереджували свої зусилля на впровадженні антикорупційних реформ. ЄС та інші міжнародні партнери повинні надавати свою допомогу Україні строго залежно від ефективності реформи.

Список використаних джерел:

1. Зе! Коррупция, или Старые схемы эпохи «новых лиц». URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2020/09/23/7267318/>
2. ЗеУкраїна: що Зеленському потрібно зробити найперше. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/government/2019-08-05/zeukraina-chto-zelenskomu-nujno-sdelat-prejde-vsego/27131>
3. Макарова М. «Вместе мы можем оставить коррупцию в прошлом»: стратегии и оппозиции антикоррупционного дискурса». URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vmeste-my-mozhem-ostavit-korruptsiyu-v-proshlom-strategii-i-oppozitsii-antikorrupsionnogo-diskursa>
4. Марущак А. Chrematistic. URL: <http://www.afo.com.ua/doc/WDM-Chrematistic-2019-09-22.pdf>
5. Цікул І. Принципи формування євроінтеграційного парламентського дискурсу. *Політологічні та соціологічні студії*. Т. XII. Політичні виміри процесів європейської інтеграції : зб. наук. праць / наук. ред. А. М. Круглашов. Чернівці: Букрек, 2013. С. 448 - 459

Андрій Конет
Науковий керівник – д. пол. н., проф. В.І. Бурдяк
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2556-8594>

Комунікативні технології політичного представництва міжнародних акторів у сучасному світі

Трансформації, що відбуваються останнім часом у системі міжнародних відносин, визначення інноваційної складової у сфері зовнішньої політики, використання сучасних комунікативних технологій у міжнародній взаємодії становлять спектр проблематики спеціальних досліджень та діяльності практиків-міжнародників. Суперечливість міжнародних процесів і явищ зумовила особливий інтерес до зовнішньополітичних комунікативних технологій, які створили нові можливості для політичного представництва міжнародних акторів у сучасному глобальному середовищі. Сучасні комунікативні технології розглядаються фахівцями як суспільно-політичний феномен, що функціонує в різноманітних формах, реалізується через інструменти і механізми позиціонування і забезпечення міжнародних, національних, корпоративних і суспільних інтересів. Представниками таких інтересів вважаються держави як основні політичні актори міжнародних відносин, транснаціональні корпорації як новітні суб'єкти політико-економічної взаємодії, суспільні об'єднання, релігійні конфесії, етнічні діаспори та інші представницькі групи. Використання комунікативних технологій у міжнародній діяльності, їх ефективність та сучасність підтверджують, що такий інструментарій сприяє позитивному представництву акторів у глобальному інформаційному просторі, врегулюванню внутрішніх і зовнішніх криз, поліпшенню соціально-економічних відносин в країні і між державами; пропагуванню та просуванню нових ідей міжнародного співробітництва, формуванню відповідного іміджу у громадській думці [1, с. 7].

Як зазначається у науковій літературі, типологію сучасних комунікативних технологій складають: медіа-дипломатія

.....
(проведення зовнішньої політики шляхом використання засобів масової комунікації та можливостей впливу на зарубіжну громадську думку); віртуальна дипломатія (використання глобальних інформаційно-комунікаційних мереж у міжнародних відносинах); іміджева дипломатія (формування і підтримання іміджу національних інтересів у системі міжнародних відносин); державний брендинг (формування державних брендів); публічна дипломатія (представництво інтересів держави або різних державних об'єднань в політико-інформаційному міжнародному середовищі); культурна дипломатія (інформаційно-культурне представництво зовнішньої політики держав у міжнародних відносинах); лобі-технології (політичне представництво організованих груп тиску на рівні міжнародних, наднаціональних регіональних та національних інституцій); GR-технології (комунікації владних інститутів і фінансово-промислових груп, спрямовані на досягнення консенсусу для вирішення глобальних проблем); IR – іміджування (комунікативні стратегії держав та корпорацій із залучення міжнародних інвестицій); MR (комунікації міжнародних та національних інституцій із засобами масової інформації і комунікації для прес-підтримки публічних кампаній та інформаційно-пропагандистських акцій); Public Affairs (міжнародні комунікації у сфері публічної політики та громадянського суспільства, зв'язки з лідерами громадської думки); Advocacy (технології залучення світової громадськості до вирішення важливих міжнародних проблем); соціально-комунікативні платформи (міжнародні комунікації через соціальні мережі), стратегічні комунікації (інтегровані комунікації, спрямовані на забезпечення взаємодії і формування тривалих формальних та неформальних зв'язків між різними структурами) [2, с. 4].

Серед інструментарію комунікативних технологій політичного представництва міжнародних акторів у сучасному світі виокремлюються іміджеві технології, оскільки формування іміджу країни є стратегічним завданням політичного керівництва майже всіх держав світу та інших представницьких акторів. Крім того, цілеспрямована політика міжнародних акторів щодо формування власного іміджу і відповідної позитивної репутації допомагає не тільки закріпити існуючі успіхи держави, а й

побудувати необхідний асоціативний ряд для сприйняття їх політичних рішень на міжнародній арені. Іміджева дипломатія також забезпечує просування національних цінностей, перш за все моделі демократії та багатокомпонентного комплексу стратегічних інтересів акторів міжнародних відносин і виступає вагомим фактором впливу на прийняття рішень у сфері зовнішньої політики. Іміджева дипломатія має свою специфіку: вона розробляється інституціями, причетними до реалізації доктрини зовнішньої політики держави, зокрема, президентськими адміністраціями, урядовими структурами та зовнішньополітичними відомствами. Іміджування здійснюється шляхом впливу на громадську думку з використанням засобів масової інформації, формальних і неформальних джерел (публічних виступів, чуток тощо); впливу на суспільні відносини (використання іміджевих технологій в урядових структурах по вертикалі і горизонталі); на політичні відносини (створення іміджу партій, рухів та громадських об'єднань, а також через пропаганду політичних ідей у суспільстві); на міжнародні відносини (зовнішня політика країни, входження в інтеграційні об'єднання, участь в міжнародних конфліктах тощо); на фінансові та економічні відносини; шляхом рекламування іміджу на міжнародному рівні [2, с. 10].

Дослідження свідчить, що важливою складовою участі держави в сучасному глобальному світі є її адекватне інформаційно-комунікативне представлення, здатність до наповнення власного інформаційного поля, а також продукування експортного інформаційного простору держави та задоволення комунікативних потреб суспільства, оскільки потенціал комунікативних технологій не лише сприяє конструюванню іміджу акторів на міжнародній арені, але й сприяє протидії інформаційному впливу з боку інших суб'єктів політичного представництва міжнародної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Інноваційна дипломатія XXI століття. Колективна монографія (ІМВ КНУ). К.: Центр вільної преси, 2012. 408 с.
2. Почепцов Г. Соціальні комунікації і нові комунікативні технології. *Комунікація*. 2010. № 1. 257 с.

Юлія Трач

*Науковий керівник – д. політ. н., проф. А.М. Круглашов
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

Проблеми якісного складу місцевих Рад на прикладі Чернівецької області

Становлення України як демократичної держави неможливе без розвиненої системи місцевого самоврядування, одне з центральних місць в якій посідають місцеві Ради. Саме від їх рішень значною мірою залежать ефективність розгляду питань пріоритетного значення для місцевих громад, раціональний розподіл бюджетних коштів, благоустрій населених пунктів, соціально-економічний і культурний розвиток адміністративно-територіальних одиниць у цілому. Важливим елементом статусу місцевих Рад та депутатів відповідних Рад є інститут відповідальності, який має слугувати стимулом для ефективного функціонування і належного виконання депутатським корпусом як своїх обов'язків, так і покращення якості роботи Рад [3].

З цієї точки зору важливим питанням є державна політика підтримки участі жінок у політиці, місцевій зокрема. Вона втілюється, передусім, через гендерні квоти як тимчасові підтримувальні заходи задля збільшення присутності і впливу жінок у політиці. Загалом досвід країн, які їх запровадили, свідчить, що це прискорює залучення жінок до політичних процесів, що у свою чергу, помітно впливає на якісний склад місцевих Рад. Українські політичні партії оцінюють прийняту гендерну квоту досить позитивно, демонструючи увагу до цієї проєвропейської політики, декларуючи повагу до цінності рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків. Не може не привернути увагу, що усі опитані партії на місцевих виборах 2015 року висловилися прихильно щодо гендерної політики держави загалом і зазначили певні аспекти власних зусиль щодо інтеграції жінок до партійних структур зокрема. Тобто, на декларативному рівні ними продемонстровано прихильність до 30% гендерної квоти на місцевих виборах [2, с. 13].

Негативною, проте широко розповсюдженою, тенденцією в Україні є те, що депутатський корпус, незалежно від гендерної приналежності, досить часто нехтує своїми обов'язками та дозволяє собі прогулювати засідання сесій. Це одна із головних причин, за яких депутата можуть позбавити мандата [1, с.86]. Так, у ст.37 Закону України «Про статус депутатів місцевих Рад» зазначається, що мандата можна позбавити депутата, якщо він пропустив понад 50% пленарних засідань чи засідань постійної комісії упродовж року [3]. Звісно, існує ряд факторів, що впливають на таке ставлення депутатів до своїх обов'язків. Зокрема, недбале ставлення місцевих депутатів до своїх обов'язків можна частково пояснити питанням заробітної плати. Відомо, що зарплату отримують лише народні депутати України, а депутати на місцевому рівні працюють на добровільних засадах. Це впливає на мотивацію та ефективність їхньої роботи на благо свого виборців округу. Тим не менш, депутати повинні розуміти, що прогули або неякісна робота можуть безпосередньо вплинути на їх подальшу політичну кар'єру і результати наступних виборів.

Для прикладу, перед місцевими виборами-2015 проблематична ситуація склалася у Чернівецькій обласній раді та у Чернівецькій міській раді, де за результатами моніторингу майже половина та третина депутатів відповідно були кандидатами на відкликання через недоброякісне виконання своїх прямих обов'язків, що значно відбилося на довірі до них із боку виборців [6].

Недовіра до депутатів також викликана тим фактом, що значна кількість депутатів Чернівецької міської ради представлена місцевими бізнесменами, чий приватні інтереси можуть заважати їх чесній та прозорій роботі у владних органах. Це свідчить про те, що обраний в Раду представник громади може потрапляти у ситуації конфлікту інтересів, лобіювати близькі до нього фірми, сприяти наданню певному підприємству якихось преференцій.

Дослідниця Наталія Ротар вважає, що склад місцевих Рад у Чернівецькій області формувався відповідно до логіки електоральних циклів, що, насамперед, дозволяє визначити основні критерії динаміки чернівецького регіонального політичного режиму: логіка парламентських електоральних циклів, яка формує й структурує політичну еліту регіону та

.....
відображена у результатах виборів до представницьких органів влади усіх рівнів; характер влади (сильна/слабка), відображений у здатності Чернівецької ОДА домінувати серед усіх акторів регіонального політичного режиму; характер бізнес-груп (консолідований/клаптиковий), відображений у процесах інкорпорації до системи політичних акторів та зовнішнього тиску на них [5, с. 224-225].

Загалом, практика Чернівецької області показує, що місцеве населення не має значного впливу на депутатів, незалежно від свого вибору, і не може ніяким чином покращити якість їхньої роботи чи закликати до належного виконання своїх обов'язків. Спроби відкликання депутатів за недоброчесну роботу та прогули переважно були марними через існуючі прогалини відповідного законодавства. Звідси бачимо, що якісний склад місцевих Рад залишає бажати кращого, а реальна здатність населення впливати на якість виконання депутатами покладених завдань дуже невисока і відповідно громадяни не мають до представників місцевого самоврядування належної довіри. Відповідно, виявлені проблеми вимагають свого невідкладного вирішення, перш за все, на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Круглашов А. Еволюція моделі виборів місцевих Рад: куди прямуємо? *Влада та управління*. Збірник наукових праць. Вип.4. Чернівці: «Букрек», 2016. С.86
2. Маценюк Тамара. Чи спрацює гендерна квота на місцевих виборах 2015 року?. К.: Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015. 16 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6460/Martsenyuk_Chy_spratsiuie_henderna_kvota.pdf (Дата звернення 08.04.2020 р.)
3. Про статус депутатів місцевих Рад: Закону України від 11.07.2002 № 93-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002р. № 40. Ст. 290.
4. Регламент Чернівецької обласної ради. URL: <http://oblrada.cv.ua/activity/regulation/>
5. Ротар Наталія. Вибори як механізм формування та динаміки регіонального політичного режиму у Чернівецькій області. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018. Вип. 1. С. 205-227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2018_1_8 (Дата звернення 20.03.2020 р.)
6. Чернівецька облрада: майже половина депутатів – кандидати на відкликання. URL: <https://www.chesno.org/post/1851/>

Олександр Стародубцев
Науковий керівник – к. пол. н., доцент, Л. О. Новоскольцева
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Електронне голосування як паралельна форма традиційного волевиявлення: перспективи впровадження в Україні

Електронне голосування – термін, який використовують для різних типів голосування, охоплюючи ним як процес здійснення голосування за допомогою електронних засобів, так і процес автоматичного підрахунку голосів за допомогою електронних пристроїв та спеціального програмного забезпечення. Електронне голосування є неодмінною складовою впровадження політики електронної демократії в Україні. Впровадження останньої включає у себе, окрім голосування, отримання громадянами повного комплексу відкритої інформації, надання адміністративних послуг у мережі Інтернет і контроль за виконанням прийнятих рішень [4].

Електронне голосування згідно «Концепції розвитку електронної демократії в Україні» розуміється як голосування з будь-якого публічного питання, участь в опитуваннях, виборах, референдумах, що передбачає використання електронних засобів для ідентифікації та підрахунку голосів [7].

Вибір саме електронного голосування перед традиційним обумовлений кількома важливими причинами. По-перше, це сприяє зменшенню видатків державного бюджету, які прямо чи опосередковано пов'язані з виборчим процесом. Гроші, збережені у результаті використання електронного голосування, держава має змогу використати на інші необхідні потреби – наприклад, на розвиток освіти та охорону здоров'я. По-друге, мінімізується можливість фізичного тиску на волевиявлення громадян, а такі явища як підробка паперових бюлетенів є фізично неможливим. По-третє, нівелюється кількість помилок у ході виборчого процесу, що спричинені суто людським фактором. Суттєвим

фактором стає розширення можливостей голосування для людей з обмеженими фізичними можливостями [8].

Перевагами електронного голосування є наявність плюралізму форм (електронні скриньки, дистанційне за допомогою мережі Інтернет, спеціальне обладнання на дільницях), впровадження яких у державі мусить враховувати особливості виборчої системи, місцеві традиції демократії та рівень технічного розвитку. Наприклад, шляхом дистанційного волевиявлення громадянин має змогу зекономити час і виконати свій громадянський обов'язок, знаходячись у будь-якій точці світу, знаючи, що його голос буде врахованим та важливим [8].

Слід звернути увагу і на потенційні ризики та недоліки використання механізму електронного голосування: вразливість комп'ютерних систем (віруси, хакерські атаки тощо); недовіра значної частини населення до технології електронного голосування; можливість маніпуляцій та стороннього втручання у результати волевиявлення; відсутність можливості отримати докази про правопорушення у випадку підозри у фальсифікації та, відповідно, ефективно оскаржити правопорушення; значна затратність технології на етапі впровадження; недоступність Інтернету для значної частини населення; відсутність чи низький рівень комп'ютерної грамотності певних категорій громадян; збільшення «цифрового розриву» суспільства [9, с. 309].

Активне впровадження інформаційних технологій до системи суспільно-політичних відносин розширює можливості громадян щодо їх громадської участі, створює умови для формування якісно нового рівня активності та участі громадян, які користуються сучасними технологіями не лише в особистих інтересах, а й з метою суспільно-політичної участі в публічному управлінні. Електронна участь громадян в управлінні змінює сутність суспільних комунікацій, формуючи нову систему взаємодії громадян з владою – систему електронної демократії («е-демократії») [6, с. 53].

Можливості застосування нових технологій простягаються від інформування про різних претендентів на виборні посади й діяльність партій, участь в електронному голосуванні (е-голосуванні) електронних виборах (е-виборах). Такі і інші форми

електронної демократії широко вводяться і використовуються в найбільш демократично розвинених країнах.

Список використаних джерел:

1. Алексеева Ю. А. Оценка качества оказания государственных услуг. *Информационные технологии в управлении*. URL: http://www.aspu.ru/images/File/ilil_new/Section1.pdf
2. Електронна демократія як альтернативна форма управління в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. 29(68). 3. С. 23–27.
3. Аналіз тенденцій світового досвіду побудови інформаційного суспільства. URL: http://www.ecsor.com.ua/les/indicator_r1.pdf
4. Електронне голосування. *Вікіпедія*. URL: http://www.uk.wikipedia.org/wiki/Електронне_голосування.
5. Електронне голосування. URL: http://elektrowww.ukrinform.ua/rubric-other_news/2445172-nne-golosuvanna.html
6. Механізми електронного урядування в інформаційному суспільстві: [монографія] [П. С. Клімушин, Д. В. Спасібов]; за ред. О.В. Радченка. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2017. 116 с.
7. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p#Text>
8. Сіденко І.Г. Перспективи впровадження електронного голосування в Україні. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/ebook/conf/2012-2/doc/1/12.pdf>
9. Турчин Я.Б. Світовий досвід у реалізації концептуальних засад електронного голосування. *Гілея*. К.: ВІР УАН, 2013. Вип.73. С. 308-310.

Світлана Поповчук
Науковий керівник – д. пол. н, проф. В.І. Бурдяк
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Порівняльний аналіз діяльності жінок-лідерів в українському політикумі

Тенденція посилення ролі жінок у політиці нині поступово стає символом часу. Питання жіночого політичного лідерства, присутності жінок у політичній владі важливе питання сьогодення. Рух сучасних держав до більш якісних функцій у відповідь на зростання вимог населення до якості життя, зокрема у таких галузях як соціальне забезпечення, охорона здоров'я, освіта та наука тощо, змусив їх владу подбати про більш раціональні концепції управління країнами та зумовив перегляд ними питання гендерного балансу у політиці.

У роботі нами відстежено історичне тло становлення жіночого політичного лідерства в Україні – одного із «найкрасномовніших» проявів жіночої активності. Було вивчено і проаналізовано сучасний зарубіжний та український досвід лідерства жінок у політиці, а також міжнародні та вітчизняні практики і законодавчі ініціативи з подолання гендерної нерівності. Досліджено політичну діяльність жінок – політичних лідерок, які вже зайняли свою нішу в українському політикумі ще тоді, коли про мейнстримінг не йшлося. Які, попри усі перешкоди, змогли здійснити титанічний прорив, і, передусім, завдяки особистим якостям, принципам та позиції, змогли стати повноправними учасницями політичного процесу. Юлія Тимошенко, Ірина Геращенко та Тетяна Чорновол – яскраві приклади жінок-лідерок в українському політикумі. Кожна з них має свою історію становлення, як політикині, кожна пройшла свій шлях до політичної влади і у політичній діяльності кожної з них є свої особливості. Свій стиль, імідж, та модель поведінки, свої прихильники та послідовники, своя позиція щодо гендерної рівності. Кожна з них у той чи інший період стикалась з проявами сексизму щодо себе [1, с. 17].

Юлія Тимошенко – в політиці з 1997 р. Вона є єдиною – жінкою-політикинею, яка очолювала український уряд, також єдиною жінкою – очільницею політичної партії з тривалою історією діяльності, та присутністю в усіх скликаннях Верховної Ради за час свого існування. Ірина Геращенко – перша заступниця голови Верховної Ради України з 2016 по 2019 рр. Перша жінка на цій посаді. Уповноважена Президента України з мирного врегулювання ситуації в Донецькій та Луганській областях впродовж трьох років, нині співголова парламентської фракції. Народний депутат України VI, VII, VIII і IX скликань. Тетяна Чорновол – народна депутатка України VIII скликання, українська журналістка та громадська діячка, екс-кореспондентка видань Лівий берег, Українська правда, «Обозреватель». Авторка резонансних розслідувань корупційних схем режиму Януковича, учасниця акцій на Майдані під час Революції гідності. Організаторка справи щодо конфіскації активів Януковича в державний бюджет після Майдану. У минулому – урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики. Було здійснено порівняльний аналіз політичної діяльності цих трьох яскравих особистостей, визначено їх роль у системі політичних відносин [2, с. 34].

Це стало можливим завдяки таким методам дослідження, як контент-аналіз; порівняльний аналіз, системний, біографічний та структурно-функціональний методи. Емпіричною базою теоретичних положень послуговували дані гендерної та загальної статистики; статті біографічних довідників про жінок – політичних і державних діячів України, публікації в українських та зарубіжних періодичних виданнях та на Інтернет-ресурсах, широкий масив міжнародних і українських документів, що відображають становище жінок в сучасному світі, формування національних механізмів щодо забезпечення можливості політичної участі жінок. Також були використані довідкові матеріали, результати соціологічних досліджень, інформація з Інтернет-джерел. Також у своїй магістерській роботі опиралась на дослідження українських та зарубіжних політологів та соціологів, які вивчали аспекти взаємодії жінки і політики: Т. Марценюк,

К. Левченко, І. Грабовської, Л. Кобелянської, М. Скорик, Т. Євменової.

В результаті проведеної дослідницької роботи було виявлено, що:

- достатнє представництво жінок в політичних інституціях є індикатором рівня громадянських прав і свобод у державі. Жінки чисельно складають більшість будь-якого суспільства. Ігнорування їх потреб, права на здійснення політичної влади – неприпустиме;

- впроваджувана система гендерного квотування є компенсаторним засобом, який слугує можливістю прискореного включення жінок у політичні процеси, але не знімає перешкоди на шляху до представництва жінок у політиці. Для досягнення реальних змін у політиці, мають бути додаткові заходи для збільшення ступеня участі жінок в політичних процесах та політична воля самих жінок;

- жінки-політикині у таких країнах як США, Канада і низці європейських країн найбільш ефективно реалізують свої задуми і проекти у так званій «жіночій» сфері політики, яка містить у собі увесь галузевий спектр: освіта, охорона здоров'я, наука, соціальний захист тощо. В Україні жінки-політикині здебільшого, воліють провадити політичну діяльність у «чоловічих» сферах – в енергетиці, промисловості, банківській системі, оборонній галузі (Геращенко, Тимошенко, Чорновол).

- політичні партії – той місток, за допомогою якого жінки можуть отримати доступ до виборної посади та політичного керівництва. Тому структура, політичний курс, діяльність та інтереси політичних партій справляють значний вплив на можливість участі жінок у політичному житті; (Геращенко – обиралась чотири рази поспіль і всі по списку; Тимошенко обиралась – п'ять разів, з них тільки один раз по мажоритарні, у 1997 р.; Чорновол балотувалась – тричі, з них обрана лише один раз по списку);

- системність та послідовність у здійсненні політичної діяльності, правильно обрана модель поведінки та вдало напрацьований імідж гарантують жінці-політикині довготривалу політичну кар'єру (Тимошенко, Геращенко)

• прихід жінок у політичну сферу, на рівень прийняття політичних рішень, здійснюється, передусім, через успішну професійну кар'єру в інших сферах суспільного життя і найбільш успішним для сфери політики стає формування іміджу жінки-управлінця (Тимошенко, Геращенко) [3, с. 57].

Наразі, політичне лідерство жінок в Україні є реальністю, суспільним феноменом і хоча це явище поки що на початковій стадії розвитку, в нього вже є новітня історія та великі перспективи. З впровадженням гендерних квот у виборче законодавство значно полегшиться доступ жінок до політики, і хоча є розуміння, що не всі з них знайдуть себе саме в політиці, але є ймовірність, що на політичному небосхилі запаляться нові яскраві зірки жіночого політичного лідерства і що відбудуться зрушення у гендерних аспектах суспільної свідомості [4, с. 88].

Список використаних джерел:

1. Грабовська І., Кобелянська Л. Ladies first: Феномен жіночого політичного лідерства в Україні. К.: К.І.С., 2007. 44 с.
2. Левченко К. Гендерне тяжіння: виклики та рішення. К.: Фоліо, 2019. 192 с.
3. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. К.: Основи, 2017. 256 с.
4. Скорик М., Євменова Т. Аналіз жіночого політичного лідерства: теорії і контекст. Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. праць. Вип. 12. К., 2011. 191 с.

ІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Валентин Балюк

Інститут політичних наук та публічного управління УМКС

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3295-4872>

Влияние агрессии России против Украины на интеграционные процессы на постсоветском пространстве

В политике России на постсоветском пространстве исследователи определяют несколько этапов. После распада СССР в политике новой России быстро родилась концепция ближнего зарубежья, что означало желание Москвы снова доминировать на постсоветском пространстве. С одной стороны предпринимались попытки демократизировать страну и выстраивать дружеские отношения с новыми независимыми государствами. В этих условиях проходили сложные процессы интеграции или точнее реинтеграции постсоветского пространства в рамках Союза Независимых Государств (СНГ). Организация представляла собой аморфную структуру «цивилизованного развода» республик бывшего СССР. Поэтому Россия используя асимметрию потенциалов предприняла попытки военно-политической (Ташкентский договор) и экономической (Евразийское экономическое сообщество) интеграции на постсоветском пространстве. Страны Запада постепенно начали воспринимать пространство СНГ как зону влияния России. Москва высказывалась против расширения НАТО и ЕС в восточном направлении, особенно негативно относилась к интеграции в западные структуры стран постсоветского пространства.

В конце 90-х Россия возвращается к геополитическому коду СССР, безуспешно закончив попытки адаптироваться на международной арене в условиях снижения экономического потенциала страны. Начиная с 2004 года, Россия уже

основательно вернулась к неоимперской политике, проводя сначала агрессивную политику *soft power* и *smart power*, переходя затем с 2008 г. к жесткой политике *hard power*. Противодействуя получению Украиной и Грузией плана действий направленных на вступления этих стран в НАТО Российская Федерация применила как форму воздействия – вооруженную агрессию.

Согласно нормам международного права действия России против Грузии (2008) и Украины (2014) необходимо однозначно квалифицировать как агрессию. На особое внимание заслуживает политика России в области управления конфликтами низкой интенсивности на постсоветском пространстве, в которых она играет двойную роль, стороны конфликта и посредника. В результате военной агрессии России против Грузии и Украины страна агрессор фактически оккупировала Южную Осетию, Абхазию, Крым и часть донецкой и луганской областей. Только в ситуации с Крымом Россия провела прямую аннексию, тогда как в других случаях мы имеем дело с гибридной аннексией части территорий сопредельных государств.

Анализируя предложенную тему исследований можем сформулировать следующие тезисы:

1. Действия России по отношению к Украине, Грузии и другим государствам показывают, что Россия возвращается к формуле агрессивной сверхдержавы, которая стремится к восстановлению зоны своего исключительного влияния в бывших советских республиках с помощью военной силы и энергетического шантажа. Это в свою очередь свидетельствует о малой привлекательности России как интеграционного центра для стремящихся к демократии стран постсоветского пространства.

2. Военный международный конфликт России с Украиной является следствием не только эскалации двусторонних отношений, а прежде всего конфронтации России с Западом. Вследствии чего Россия противодействует интеграции Украины в западные структуры (НАТО и ЕС), надеясь в будущем навязать Киеву свои интеграционные проекты.

3. Целью агрессивной политики России на постсоветском пространстве является «размывание» суверенитета Украины и

других государств с целью подчинения бывших республик своим геополитическим интересам.

4. Действия России против Украины согласно нормам международного права необходимо однозначно квалифицировать как агрессию и оккупацию части территорий.

Анатолій Лысюк, д. полит. н., професор
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9886-0292>

Мягкая сила как инструмент влияния России на Беларусь: эффекты и пределы

Государственная элита современной России, исходя из парадигмы восприятия краха СССР как крупнейшей катастрофы XX века и из императивов сохраняющегося имперского мировосприятия, нацелена на политическую и экономическую инкорпорацию некоторых постсоветских государств или же их отдельных регионов, включая и Республику Беларусь.

РФ использует широкий арсенал средств по принуждению к «политическому соитию». Если по отношению к Украине используется инструментарий гибридной войны, то относительно Беларуси масштабно задействованы средства политического воздействия, именуемые «мягкой силой», призванные побуждать «противника» добровольно принять сценарий действий, инспирированный извне.

Проведение Россией в настоящее время по отношению к РБ подобной политики обусловлена преимущественно пятью факторами. Во-первых, временными обстоятельствами, тем, что естественным образом новые поколения, выросшие в независимом государстве, не только утрачивают историческую память о совместном проживании, но и социализированы в духе ценности национального суверенитета. Во-вторых, интенсивно идущее в стране формирование политической нации, с непреодолимой силой проявившееся в массовых протестах, форматируется, большей частью, на европейских ценностях. В-третьих, сохранением серьезной институциональной и экономической зависимости РБ от России, что позволяет усилить над ней свой контроль. В-четвертых, начавшийся закат «эпохи Лукашенко» означает и неизбежное переформатирование внешнеполитических ориентаций РБ, включая известное дистанцирование от РФ. В-пятых, усиливающиеся внутренние проблемы Российской Федерации, связанные с неэффективностью экономической и

политической модели, в перспективе сужают ее возможности для внешних экспансий.

Использование «Россией мягкой силы» в сфере политических институтов ограничено, поскольку наблюдается общность политических режимов (консолидированный авторитаризм) обоих государств. Что касается политических ценностей, то, как свидетельствуют результаты социологических исследований, для большинства белорусов остаются чуждыми российский имперский дух, доктрина «русского мира» и имманентно присущее им антиукраинство. Демонстративная поддержка российским руководством А.Лукашенко накануне и после президентских выборов 2020 г. запустила тренд разрушения русофильских настроений в стране, включая и падение рейтинга В.Путина при одновременном усилении проевропейских ориентаций. Образ Украины в белорусском обществе стал все более связываться с позитивными коннотациями, особенно в ситуации, когда правящая элита РБ сделала ставку на украинофобию.

Реальные риски и угрозы для Беларуси традиционно представляли российские СМИ, главным образом, телевидение, доминировавшие в информационном пространстве страны как по объему информационного материала, так и по его качеству. Однако в последние годы произошла существенная трансформация белорусского медиа-пространства, что существенно снизило пропагандистское влияние России. Так, комплексное исследование медийного потребления в Беларуси, проведенное в сентябре 2020 года британской аналитической компанией Sociolytics, показало, что большинство белорусов информационный контент получают в интернете, а не в телеканалах или в газетах. При этом 54,3% белорусов предпочитают независимые СМИ и только 29,4% – государственные; остальные (16,3%) используют оба источника. Независимые же СМИ, как правило, занимают проевропейские позиции. Даже привлечение в последние месяцы российских журналистов-пропагандистов на телевизионные каналы (все они государственные) не смогло изменить установки белорусский

аудитории, в которой сформировалось стойкое недоверие к официальным масс-медиа.

Никто не оспаривает факт экономической поддержки Россией Беларуси, масштабные экономические связи между государствами, равно как и существование огромной зависимости в этой области последней от первой, которую можно использовать и как средство давления и принуждение РБ к политической интеграции. В поствыборный период можно зафиксировать расширение в ней зоны влияния России, обусловленное вытеснением из страны ИТ-компаний (работники этого сектора составили значительную часть протестующих), умноженное на экономические санкции со стороны западных государств при отсутствии экономической помощи со стороны Китая.

Что же касается потребительских предпочтений, то в современной Беларуси существует устойчивое представление о том, что российская продукция большей частью является некачественной и непрестижной, проигрывающей белорусской либо брендовой западной. В полной мере это относится к инновационной технике и технологии, за исключением военной.

Среди инструментария мягкой силы особым влиянием обладает российская культура во всех ее проявлениях. Поэтому неслучайно до недавнего времени около двух третей белорусов заявляли о своем социокультурном родстве с русскими. Однако и в этом социальном сегменте происходят изменения «не в пользу России», так как пробуждающаяся белорусская нация объективно обречена на интенсивную национальную самоидентификацию, на поиски своих истоков в прошлом, неизбежно противопоставляя себя «российскому духу». Отсюда ренессанс исторических белорусских символов, растущая популярность белорусского языка, белорусской культуры и т.д. Музыкальное и театральное сообщество в целом поддержало протестное движение Беларуси.

Россия в настоящее время может в качестве мягкой силы использовать популярность в РБ российской культурной продукции, в особенности, массовой, которая воспринимается обывателем как более качественная, чем белорусская. Речь идет о популярной музыке, фильмах, сериалах, в особенно военно-патриотических, литературных произведениях и т.п., что не может

не патологизировать процессы национальной идентификации белорусов. Этому благоприятствует А.Лукашенко, не скрывающий своей любви к российской попсе и российскому шансону, и который белорусский язык использует преимущественно в качестве средства оскорбления.

По причине деградации российской науки и системы образования они не оказывают серьезного влияние на научную общественность Беларуси. Отсутствуют также устойчивые связи между белорусскими и российскими университетами. Число студентов, обучающимися в России, сопоставимо с количеством обучающихся в европейских университетах, но последние имеют тренд к увеличению. Минимальна и российская грантовая поддержка проектов, тотально уступая европейским проектам.

Важный канал влияния «на Беларусь» представлен в визуальном восприятии белорусами качества жизни в сопредельных странах, которых осуществляется по 4 каналам. Первый – трудовая миграция, которая в последнее время стала переориентироваться с восточного на западное направление. Второй – туризм, где безусловно доминируют путешествия в Европу. Третий – мелкая приграничная торговля (снижается по обе стороны границы). Четвертое – деловые отношения, высокий уровень которых сохраняется по причине интеграций экономик РФ и РБ.

В настоящее время наблюдается снижение возможностей для России использования инструментов «мягкой силы» по всем направлениям, кроме экономики, фактора А.Лукашенко (обмен гарантий безопасности на сдачу суверенитета), русофильской позиции РПЦ и силовых структур Беларуси.

*Галина Кашевская, м. соц. н.
Научный руководитель – д. социологистики,
лектор, В. Иванов
Европейский гуманитарный университет
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1916-450X>*

Конфликты интересов государства и гражданского общества в авторитарной Беларуси: триггеры формирования ответственного гражданского общества на пути к демократии

В период президентской предвыборной кампании и после выборов 9 августа 2020 г. в Беларуси остро проявились конфликты интересов авторитарного государства с централизованной властью президента и интересов гражданского общества, развивающегося в условиях расширяющихся международных связей на демократических принципах коммуникации. Поиск путей удовлетворения своих гражданских интересов позволил общественным силам объединиться, что в короткие сроки сформировало ответственное гражданское общество Беларуси на базе обозначившихся общих национальных ценностей. В это же время, политический режим государства, выстроенный за 26 лет неограниченной президентской власти Александра Лукашенко, открыто и цинично проявил свой тоталитарный характер - стремление власти ограничить любое инакомыслие во всех сферах жизни общества, стремление ликвидировать любой плюрализм и подчинить всех и каждого единой государственной идеологии [3].

Конфликты интересов власти и гражданского общества Беларуси возникали в течение всех лет президентского правления Лукашенко, но они не были достаточно массовыми в условиях отсутствия консолидации общественных сил и аполитичности граждан постсоветской Беларуси. Главные интересы общественности Беларуси до 2020 года звучали в среде политической оппозиции, в сфере задач правозащитных организаций и задач развития предпринимательства, что не воспринималось в разрозненном обществе как общегражданские интересы. Выводы проводимых ранее исследований говорили об

отсутствии консолидации общественных сил [2] и о не высоком доверии граждан общественным организациям и НКО [5]. Конфликты интересов авторитарного режима и политической оппозиции позволяло власти подавлять такие конфликты, а интересы правозащитных организаций власть старалась игнорировать или гасить конфликты, держа действия правозащитников под контролем, не гнушаясь и силовых методов.

Экономика и деградирующие регионы, откуда шел активный отток жителей в большие города, были главными интересами правительства, что обусловило возникновение диалоговых площадок по развитию предпринимательства. Заинтересованность правительства в дополнительных финансовых средствах позволила развивать в Беларуси проекты международной технической помощи, увеличилось количество НКО, которые выступали заявителями и активными участниками диалога с местными властями и представителями местного сообщества. Таким образом, конфликты в сфере предпринимательства и в регионах управлялись властью или разрешались не стратегическими для режима уступками.

Диалоговые площадки с бизнесом и НКО призваны были решать общие интересы участников диалога, вытесняя интересы, которые заслуживали борьбы, в сферу «само собой разумеющегося». Главными «само собой разумеющимися» вопросами в публичном поле Беларуси до 2020 года оставались авторитарный режим управления, недемократические президентские и парламентские выборы, централизация всех ветвей власти в руках президента, растущий государственный долг и отсутствие реформ в госсекторе.

Диалоговые площадки с бизнесом, которые стали коррупционным приспособлением власти, позволили в период с 2010 по 2017 годы разрешить некоторые конфликты интересов государства и частного предпринимательства. Однако, принципиальные конфликты не могли быть разрешены в условиях авторитарного режима, и бизнес сообщество в 2019 году призвало правительство запретить «органам государственного управления и местным органам власти и самоуправления, государственным контролирующим и надзорным органам входить в состав

учредителей и собственников субъектов хозяйствования, являются арендодателями государственного имущества». Также, бизнес потребовал ликвидировать «конфликт интересов между их законодательной, регуляторной, контрольной и лицензионной функциями» [4]. Такие призывы свидетельствовали об обострении конфликта интересов государства–собственника бизнеса и интересов частного предпринимательства.

Диалогу, как инструменту консолидации гражданского общества и самоопределения нации на базе общих ценностей, большое внимание уделили всемирноизвестные социологи и политологи. Идея Юргена Хабермаса состоит в том, что «для политики в смысле практики гражданского самоопределения парадигмой является не рынок, а диалог» [6, с. 75]. Такой диалог предполагает участие в нем всех слоев гражданского общества на базе общих интересов и ценностей, что связано с вопросами демократии и доверия. Энтони Гидденс обозначает, что правительственные институты должны догнать процессы демократизации, что необходимо преобразовать институты власти и связанные с ними учреждения в целях доверия граждан государственным организациям. Отсутствие доверия вызывает «...такое умонастроение, которое может быть охарактеризовано как экзистенциальная *тревога* или *ужас*» [1, с. 149-153].

Отсутствие правдивой информации о распространении вируса COVID-19 в Беларуси привело к резкому падению доверия граждан и консолидации граждан на уровне выживания. Авторитарная власть Беларуси открыто показала полное пренебрежение гражданами и их здоровьем, что вызвало тревогу граждан за будущее свое и страны, что привело к дальнейшей консолидации граждан на уровне ценностных вопросов морально-этического характера,

Лицемерие и пренебрежение власти законами, свободами и интересами граждан, а также грубая фальсификация властью результатов выборов вызвало дальнейшую консолидацию гражданского общества в протестах против существующего режима. Обозначился главный конфликт политических интересов гражданского общества и авторитарного государства – интереса правительства сохранить власть с подавлением любого

инакомыслия и интереса гражданского общества к смене политического режима и установлению демократического правления. После 9 августа идет консолидация гражданского общества Беларуси на ценностных принципах взаимовыручки и заботы о будущем страны, на принципах принятия личной ответственности за будущее развитие страны и жизнь своих детей и внуков в своей Беларуси.

Список использованных источников:

1. Гидденс Э. Последствия современности. / Пер. с англ. Г.К. Ольховика; Д.К. Кибальчича; вступ. статья Т.А. Дмитриева. / М.: Издательская и консалтинговая группа "Праксис", 2011, 352 с.
2. Диалог гражданского общества и государства — «уже идет, но все неоднозначно». URL: <https://thinktanks.by/publication/2018/02/26/dialog-grazhdanskogo-obschestva-i-gosudarstva-uzhe-idet-no-vse-neodnoznachno.html>
3. Лукашенко высказался об учителях – противниках государственной идеологии. URL: <https://www.vedomosti.ru/politics/news/2020/08/24/837544-lukashenko-viskazalsya-ob-uchitelyah-protivnikah-ideologii>
4. Национальная платформа бизнеса Беларуси-2019: «Будущее бизнеса – будущее страны». URL: <http://liberty-belarus.info/images/2019/National-business-Platform-Belarus-March18-2019.pdf>
5. Результаты социологического опроса "Гражданское общество Беларуси: доверие населения и участие в принятии решений". URL: http://sympa-by.eu/sites/default/files/library/cso_survey_fullru.pdf
6. Хабермас Ю. Вовлечение другого. Очерки политической теории. Пер. с нем. Медведева. СПб.: Наука, 2001. 417 с. (Сер. «Слово о сущем»)

Михайло Драпак
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А.М. Круглашов
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Концепт «національна меншина» в контексті правових принципів і норм Європейського Союзу

Міжетнічне порозуміння та політична стабільність стали основними цілями Європейського Союзу у Центрально-Східній Європі на початку 1990-их років. Вони обумовили відкритість Брюсселя до перемовин із першими посткомуністичними урядами держав регіону щодо висловлених ними прагнень стати частиною Об'єднаної Європи. Однак необхідність переглянути принципи етнополітики та забезпечити права національних меншин стали викликом для еліт деяких тогочасних держав регіону, особливо Румунії та Словаччини.

Стаття 6 Конституції Республіки Угорщина покладає на державу, зокрема «відповідальність за долю угорців, що живуть за її межами, і обов'язок заохочувати та розвивати їхні відносини з Угорщиною». Дослідниця Анна-Мілада Вахудова зазначає, що ця норма давала підстави першому прем'єр-міністру демократичної Угорщини Йожефу Анталлу відмовлятися від підписання двосторонніх угод про взаємне визнання кордонів із Румунією та новопосталою Словаччиною. Угорський уряд вимагав від цих держав законодавчо гарантувати колективні права етнічних меншин (зокрема, угорської, яка в обидвох країнах становить 6% та 9% населення відповідно) [15, с. 173].

У 1992-1995 рр. націоналістичні, навіть, радикальні партії стали партнерами президента Йона Ілієску у Румунії та прем'єр-міністра Владіміра Мечіара у Словаччині. Анна-Мілада Вахудова свідчить, що у цей час в обидвох країнах влада використовує антиугорську (як щодо Угорщини, так і щодо угорської національної меншини) риторику як політичний капітал для зміцнення власних позицій у суспільстві [15, с. 172].

Двозначна позиція угорського уряду початку 1990-их разом із спекуляціями офіційних Братислави та Бухареста на етнічній

темі занепокоїла керівні органи Європейського Союзу (Європейського Співтовариства). 1993 року Парламентська Асамблея Ради Європи ухвалила Рекомендацію 1201 [1]. Документ містив розмити вимогу забезпечення автономії національним меншинам у Центральній та Східній Європі. Рекомендацію 1201 ЄС негайно долучив до списку критеріїв для країн-кандидатів на вступ до Об'єднаної Європи.

Дослідник права ЄС Гвідо Швельнюс пропонує розрізняти принцип недискримінації представників національних меншин (індивідуальний рівень) та колективний захист національних меншин (індивідуальний рівень та рівень соціальних груп) [17, с. 65-66]. Запровадження спеціальних колективних прав для національних меншин є дразливим питанням для урядів держав, оскільки це передбачає делегування певних владних повноважень їх представникам у різних сферах: від освітніх та інфраструктурних аспектів до політичної самостійності.

Стаття F «Угоди про Європейський Союз» (Маастрихтська угода) декларує «повагу ЄС до національних ідентичностей його держав-членів» [13], а також вимагає від усіх урядів дотримуватися фундаментальних прав і свобод людини у своїх рішеннях, серед яких є антидискримінаційні вимоги. Ці принципи закріплено у Римській угоді про заснування Європейського співтовариства від 1950 року [12], «Директиві про расову рівність» Ради Європи [5] та Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу [3, стаття 21].

Однак ці документи також стосуються індивідуальних прав громадян, які належать до національних меншин. Дослідник європейського права та культурного різноманіття Європи Бруно де Вітте зауважує, що законодавчі органи ЄС не розробили установчих документів щодо необхідності забезпечення колективних прав національних меншин [6, с. 7-8]. Але на початку 1990-их вони вимагали їх забезпечення від держав Центрально-Східної Європи.

1994 року в Угорщині прем'єр-міністром стає соціал-демократ Дьюла Горн, змінюючи націонал-демократичний уряд MDF. Новий угорський міністр закордонних справ Ласло Ковач

заявляє, що зовнішня політика його країни відтепер не міститиме «почуття місії».

Це відкрило дорогу до підписання словацько-угорської та румунсько-угорської угод про добросусідство та взаємне визнання кордонів у 1995 та 1996 роках відповідно. Обидва документи містили положення Рекомендації 1201 ПАРЄ. Однак, як зазначає Анна-Мілада Вахудова, ані Владімір Мечіар, ані Йон Ілієску не збиралися дотримуватися вимог цієї рекомендації, хоча й поставили свої підписи під нею [15, с. 176]. Наприклад, словацький парламент, контрольований партією Мечіара HZDS, прийняв нове мовне законодавство. Воно закріплювало статус словацької мови як панівної та зобов'язувало усі звернення до державних органів складати словацькою мовою [14]. Юрай Марушяк та Ярослав Міхалік зазначають, що хоч другий документ і прояснював умови використання мов у державі, але все ж суперечив Копенгагенським критеріям для вступу до ЄС [9, с. 137-138]. Тож 1997 року Словаччина залишилася за бортом перемовин про вступ до ЄС, які Брюссель розпочав із Польщею, Угорщиною та Чехією.

Йон Ілієску та уряд Соціал-демократичної партії Румунії (PDSR) після прийняття Румунії до Ради Європи розпочав у державних медіа масштабну інформаційну кампанію проти Рекомендації 1201, вважаючи її передумовою для зростання угорського іррендентизму у країні. Анна-Мілада Вахудова вказує на парадоксальну ситуацію: з одного боку, румунський Президент звинувачував Захід у нав'язуванні норм Румунії, а з іншого – користувався політичним капіталом, що надходив із Заходу у вигляді дивідендів від вступу до Ради Європи та кредитів МВФ [15, с. 179].

І хоча Йону Ілієску вдалося уникати різкої реакції ЄС на свої дії та відвертих демаршів Брюсселя щодо подальшої євроінтеграції, його керування урядом, як і перебування при владі Владіміра Мечіара у Словаччині, добігало кінця. Майкл Шафір пише, що чинному Президенту Румунії та його партії PSDR не допомогли виграти вибори 1996 року ані звинувачення Демократичної спілки угорців Румунії (UDMR) у сепаратизмі, ані роздмухування страху звичайних румунів за їхнє економічне

.....
виживання через інтеграцію із Заходом [10, с. 146, с. 153-154].
Перше місце на виборах до парламенту здобула проєвропейська
партія Румунська демократична конвенція (CDR), а Президентом
обрали її лідера Еміля Константінеску.

Створення нової парламентської коаліції та уряду у Румунії
після втрати влади Йоном Ілієску Анна-Мілада Вахудова називає
«революцією у революції». Адже окрім CDR та Соціал-
демократичної спілки Румунії (USD), до них увійшла UDMR [15,
с. 233]. Угорські етнічні політичні сили не брали доти участі в
урядуванні Румунією: ані у міжвоєнний період, ані за часів
Ніколае Чаушеску, ані у перші посткомуністичні роки.

На парламентських виборах 1998 року партія Владіміра
Мечіара HZDS хоча й посіла першу сходинку, але зрештою
змушена була піти в опозицію. Після тривалих перемовин
Словацька демократична коаліція (SDK), Соціал-демократична
партія Словаччини (SDL), Партія угорської громади (SMK-МКР)
та Партія громадянського порозуміння (SOP) утворили широку
демократичну проєвропейську коаліцію. Таким чином вперше у
словацькій історії угорська етнічна партія стала частиною
виконавчої влади. Прем'єр-міністром обрали лідера SDK
Мікулаша Дзурінду. Завданням його уряду стала активізація
переговорного процесу із ЄС та щонайшвидший вступ
Словаччини до Об'єднаної Європи. Франк Шіммельфенніг
зазначає, що першою обіцянкою, із якою новообраний голова
словацького уряду попрямував до Брюсселя, було складання
тексту закону про мову національних меншин [18, с. 49].

Доля реформаторських урядів 1996-2002 років у двох країнах
склалася по-різному. Партії Мікулаша Дзурінди на волевиявленні
2002 року вдалося посилити свої позиції та утворити новий уряд,
зокрема разом із SMK-МКР. Переобрання «реформаторського
уряду», за твердженням Анни-Мілади Вахудової, справило
позитивний вплив на відносини Брюсселя та Братислави [15,
с. 207]. 2004 року Словаччина стала членом ЄС разом із Польщею,
Угорщиною та Чехією.

За визначенням Майкла Шафіра, реформаторська коаліція у
Румунії на чолі із CDR піддалася впливу «румунської політичної
традиції». Незважаючи на порозуміння у питаннях міжетнічних

відносин, CDR, USD та UDMR не могли дійти згоди щодо формату реформування державного апарату, податкової системи та інших сфер. Кожна фракція коаліції наполягала на своєму варіанті реформ. Зрештою це перетворилося на «хаос партикуляризму, безвиході та міжфракційних торгів» [11, с. 85]. Зважаючи на корупційні скандали, що виникали довкола CDR та повільне падіння економіки у 1997-1999 роках, цей румунський реформаторський уряд був приречений на виборах 2000 року. Владу знову отримала PSDR. Але, на подив націоналістичних сил, одним із політичних партнерів Йон Ілієску обрав UDMR. Колишній Президент Румунії більше не розігрував етнічну карту у своїх цілях.

Наскільки дієвим на стабілізацію міжетнічних відносин у Румунії та Словаччині був вплив ЄС? Відповідаючи на це запитання, Анна-Мілада Вахудова стверджує, що жодні реформи для досягнення Копенгагенських критеріїв в обидвох країнах не були б вповні реалізовані без тиску громадянського суспільства. Особливо відчутний він був у Словаччині. Підтримка вступу до ЄС словацьким суспільством була однією із найвищих у Центральній Європі. А підтримуваний Брюсселем «Третій сектор» (об'єднання громадських організацій) правив за конструктивну опозицію урядові Мікулаша Дзурінди, роль якої не змогла взяти на себе партія Владіміра Мечіара [15, с. 240]. У Румунії громадський сектор, як і виборці загалом, були більш пасивні до участі у політичному житті країни. Водночас майже усі партії, за яких голосували румунські громадяни, позиціонували виконання вимог Брюсселя для вступу до ЄС як ключовий національний інтерес.

Зрештою 2007 року і Румунія стала членом ЄС. Досі не вщухають дискусії стосовно мотивів Брюсселя прийняти Бухарест до європейської спільноти. Адже Європейська комісія і по десятих роках членства щопівроку готує звіт про невиконані умови інтеграції Румунією.

Однак у контексті створення системи захисту прав національних меншин та їх залучення до політичного життя Словаччини та Румунії, перспектива членства в ЄС була важливим фактором змін у цих країнах. Як з точки зору консолідації

.....
демократичних сил і створення дієвих політичних коаліцій з етнічними партіями, так і з точки зору безпеки і стабільності у цілому регіоні Центрально-Східної Європи. Той факт, що «угорське питання» знову виникає у Румунії та Словаччині вже після вступу до ЄС і не має системного характеру, доводить це.

Список використаних джерел:

1. Additional protocol on the rights of minorities to the European Convention on Human Rights. PACE Recommendation 1201 (1993). *Сайт Парламентської Асамблеї Ради Європи*. URL: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15235>
2. Antall J. On the Podium of the UN General Assembly (Speech of the Prime Minister of Hungary at the 46th session of the UN General Assembly, 1 October 1991). Prime Minister of Hungary. Selected Speeches and Interviews. Budapest: Antall Jyzsef Alapítvány, 2008. P. 265-271.
3. Charter of the Fundamental Rights of the European Union. *Official Journal of the European Communities*, C 364/1. URL: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
4. Charter of the United Nations. URL: <http://www.un.org/en/charter-united-nations/>
5. Council Directive 2000/43/EC (Race Equality Directive). *Сайт законодавства Європейського Союзу*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000L0043>
6. De Witte Br. Politics Versus Law in the EU's Approach to Ethnic Minorities. *RSCAS Working Papers*. 04, 2000. URL: <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/1644>
7. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. *Сайт Організації захисту прав людини Організації об'єднаних націй*. URL: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>
8. Jeszenszky G. Jyzsef Antall and the World. Prime Minister of Hungary. Selected Speeches and Interviews. Budapest: Antall Jyzsef Alapítvány, 2008. P. 15-48.
9. Mihólik J., Maruľiak J. The Dynamics of Slovak-Hungarian Relations – The Shift from Language Issues to Legal and Symbolic Questions. *Baltic Journal of Law & Politics*. Vol. 1. no. 1. 2014. P. 128-148.
10. Shafir M. Romania's Electoral Road to "Normalcy". *Journal of Democracy*. Vol. 8. no. 2. 1997. P. 144-158.
11. Shafir M. The Ciorbea Government and Democratization: A Preliminary Assessment / Post-Communist Romania: Coming to Terms with

Transition, ed. by Duncan Light, David Phinnemore. London: Palgrave, 2001. P. 79-103.

12. The Treaty of Rome. *Сайт Європейської комісії*. URL: http://ec.europa.eu/archives/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf

13. Treaty on European Union. *Сайт Європейської комісії*. URL: https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf

14. Zбkon Nбrodnej rady Slovenskej republiky o лтбtном jazyku Slovenskej republiky. Zбkon n. 270/1995 Z. z. Законодавчий та інформаційний портал Міністерства юстиції Словацької Республіки. URL: <https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1995/270/20160701>

15. Вахудова А.-М. Нерозділена Європа: Демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 379 с.

16. Загальна декларація прав людини ООН URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015

17. Швельнюс Гв. Вплив Європейського Союзу на зміни законодавства держав-кандидатів щодо національних меншин. *Європеїзація країн Центрально-Східної Європи*. К.: Юніверс, 2010. С. 62-84.

18. Шіммельфенніг Ф., Енгерт С., Кнобель Х. Вплив політичної обумовленості ЄС. *Європеїзація країн Центрально-Східної Європи*. К.: Юніверс, 2010. С. 37-61.

Олександра Арделі
Науковий керівник – д. пол. н., проф. В.Й. Климончук
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Інтеграційні та дезінтеграційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи

Сфера політичної міжнародної співпраці є полем діяльності кожної країни, яка вибудовує перспективу демократичного розвитку, економічної та безпекової взаємодії, співучасть та реагування на геополітичні виклики. Результат такої діяльності впливає на ефективність і різноманіття напрямків та сфер міжнародного співробітництва. Динаміка світового історичного розвитку продемонструвала, що інтеграційні процеси є надзвичайно складними і потребують великих зусиль та послідовності, адже завжди поруч є дезінтеграційні фактори, які виступають передумовою, результатом, або відбуваються одночасно. Створення нового глобалізованого світу проходить у супроводі не тільки процесу інтеграції, але також створює сферу дезінтеграції для тих країн які не в змозі приєднатися до мережі міжнародних зв'язків і створює середовище ізоляції та периферійних зон. На сьогоднішній день не залишилось країн які стоять осторонь інтеграційних процесів, тому вивчення даної проблеми є пріоритетною в сучасній політичній науці. Важливість дослідження також полягає у визначенні дезінтегруючих факторів та протидіяти їх розвитку.

Вивчення питання інтеграції та дезінтеграції є досить актуальним. Відповідно воно стало предметом дослідження багатьох українських так і зарубіжних авторів. Особливе місце займають праці В.Бусленка, О.Бабкіної, В.Бурдяк, В.Бортнікова, А.Блейс, Д.Барон, А.Вард, Ж-Ф.Годбаут, Д.Гуд, Г.Зеленько, В.Копійки, А.Круглашова, Н.Ротар, А.Романюка, Т.Лоуверс, А.Лейпхарт, В.Литвина, в яких відображені процеси інтеграції в порівнянні з дезінтеграційними особливостями.

Також дослідження процесу євроінтеграції було зроблено в роботах В.Банс, С.Кубаса, Л.Даймонда, А.Лейпхарта, Дж.Лінца,

П.Панова, М.Примуша, С.Наумкіної, Ю.Маслова, М.Мальського та інших, де розглядаються основні теоретичні концепції інтеграції та дається характеристика впливу інтеграційних та дезінтеграційних процесів на політичну ситуацію в країнах світу.

Власне метою дослідження є дослідити особливості розвитку та взаємодії процесів інтеграції та дезінтеграції та визначити їх вплив на сучасні політичні процеси в країнах Центрально-Східної Європи.

Пріоритетним напрямком формування світового порядку стала інтеграція. У ХХІ ст. вона поступово еволюціонувала в суперінтеграцію. Цей факт несе у собі багато нового, як для національного, так і для міжнародного розвитку. Інтеграція не є методом усунення конкуренції, суперечки, або опозиції. Багато країн вже давно пройшли первинний шлях до економічної інтеграції, хоча в багатьох регіонах, ще немає передумов для цього. Серед учасників процесу постійно відбувається дискусія, яка має інформаційний вимір, економічне протистояння, але в більшості випадків питання вирішується дипломатичним шляхом.

Основною тенденцією є інтеграція високого рівня взаємодії між країнами, коли учасники процесу віддають частину свого суверенітету наднаціональним органам. Інтеграція досить часто розглядається в контексті глобалізації, що в той же час призводить до взаємозалежності країн і регіонів і об'єднання держав у співтовариства, які зміцнюватимуть свої конкурентні переваги для сталого колективного розвитку в довгостроковій перспективі. Так, фактори інтеграції, що мають у своїй основі економічні, технологічні, географічні показники потерпають від тиску з боку тенденції збільшення національної та культурної самобутності, повернення до коріння.

Ряд спільних характеристик ми могли би продовжувати, але й названих вистачає, щоби припустити, що за умов низки подібних параметрів ми зможемо отримати матеріал для пояснення причинно-наслідкових зв'язків, з'ясувати особливості дії окремих змінних і виділити магістральні особливості, які можуть виявлятися у подібних системах [4, с. 7].

На сучасному етапі, проблеми перед державою у визначенні стратегії інтеграції лежать за межами традиційної зовнішньої

політики. Нові курси повинні розглядатися в старих інституційних контекстах, де домінують старі ідеї та концепції (в основному ліберально-раціоналістичні). Тим не менш, різні концепції стають необхідними, щоб пояснити поточні перетворення.

Звичайно, що накопичений на шляху формування новітніх систем влади в країнах Центральної та Східної Європи досвід інтеграції у кожної з країн був власним, притаманним тільки їй. Однак і стандарти, і системні вимоги до нової конфігурації влади, і механізми їх запровадження та інституціалізації в цій групі країн були спільними [3, с. 6-7].

Після початку трансформаційних перетворень виокремлення відмінностей між Центральною та Східною Європою стало ще більш радикальним, зважаючи не лише на соціально-політичні варіації змін, але й беручи до уваги формування нових геополітичних поділів. Зауважимо, що межі між Центральною та Східною Європою є еластичними і визначаються не географічною ознакою, а соціально-економічними та політичними критеріями, значення яких для кожного суспільства можуть змінюватися [2, с. 16].

Вчені, які вивчають інтеграційну тематику, в більшості погодилися з тим фактом, що інтеграція в даний час розглядається в якості позитивного розвитку, як «процес задля отримання пільг усіма сторонами, які беруть в ньому участь». Тим не менш, з точки зору аналітичних експертів інтеграцію розділяють на негативну і позитивну. Негативна інтеграція йде безпосередньо з вимог неоліберальної ідеології, яка вимагає скорочення соціальних пільг і максимальної мінімізації політичного втручання у функціонування економіки. При цьому національна приналежність, що зберігається у вигляді громадянства, стає центром боротьби за права осіб, в ході яких національне громадянство стає принципом виключення. У контексті негативної інтеграції це означає, що держави, як великі політичні актори, переслідують свої корисливі вигоди, але на їхні дії можуть мати вплив на зміни інституційного «середовища існування». У разі позитивної інтеграції країни-учасниці повинні привести внутрішні механізми відповідно до форми, зазначеної в наднаціональних політичних рішеннях. Позитивна інтеграція соціально орієнтована. Позитивна інтеграція відводить ключову

роль структури, тобто передача управлінських повноважень з загальноєвропейського на національний рівень, а держави власне як незалежні політичні діячі, не розглядаються.

Держави Вишеградської групи відображають дуже схожий інституційний дизайн. Це демократичні республіки зі змішаною формою правління, в яких формування уряду залежить від президента та прем'єр-міністра, а його підтримка – від більшості парламенту[1, с. 101].

Виходячи з різних теоретичних міркувань можемо зробити висновок, що протиріччя між інтеграцією та дезінтеграцією явище не нове. Міжнародна політика розвивалась і змінювалась у рамках взаємодії цих двох протилежних тенденцій. На прикладі розпаду імперій, та створенні нових націй-держав можна спостерігати зміну характеру міжнародної політики. В результаті ці зміни здійснюються за допомогою активізації процесів інтеграції-дезінтеграції.

Таким чином процеси інтеграції на прикладі країн Центральної та Східної Європи відбуваються на основі спільних інтересів в різних сферах міжнародних відносин з одного боку, а з іншого, щоб подолати протиріччя, які виникають у процесі конфлікту інтересів та цілей тих чи інших держав, або груп. Досвід показує, що більшість причин деградації можна подолати завдяки політичній волі і спільним зусиллям провідних країн.

Список використаних джерел:

1. Бусленко В. Взаємодія влади та опозиції в державах Вишеградської групи: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2020. 320 с.
2. Лендзел М. Місцева демократія у країнах Центральної і Східної Європи: монографія. Ужгород. Мистецька лінія, 2011. 688 с.
3. Маслов Ю. Центральна та Східна Європа в пошуках сучасної системи влади: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2015. 388 с.
4. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.

Бернардета Новак

Науковий керівник – докт. габілітованих суспільних наук,

проф. Моджеєвські Аркадіуш

Університет св. Кирила та Мефодія в Трनावі

(Словаччина)

ORCID iD: <https://orcid.org/000-0002-90797265>

Гданська модель інтеграції іммігрантів

Анотація

Швидкий приплив мігрантів, з яким Європа стикається протягом декількох років, призвів до значної радикалізації ультраправих партій та антиіміграційних рухів, що не сприяє розробці рішень у цій галузі. Європейські міста у важкий час почали розробляти політику місцевої інтеграції. У Польщі влада великих міст протягом кількох років намагається створити власні стратегії, головним чином через велику кількість мігрантів, що оселяються в містах. Відсутність конкретних заходів щодо інтеграції, зі сторони центральної влади, також є відповіддю на зростаючі антиіміграційні настрої або спробу заповнити прогалину на ринку праці шляхом заохочення поселення мігрантів у конкретних містах.

Ключові слова: міграційна криза в Європі, Гданськ, Модель Інтеграції Іммігрантів

Серед польських міст Гданськ став першим, хто прийняв документ про інтеграцію іммігрантів за рішенням міської ради. Це рішення включає напрямки діяльності, спрямованої на ефективну міську політику щодо інтеграції іммігрантів та біженців, а також настанови щодо її реалізації. Аналізуючи декілька факторів, таких як економічний розвиток, попит на ринку праці чи демографія, можна зробити висновок, що приплив мігрантів до Польщі неминучий [2].

У 2015 році президент міста Гданська Павел Адамович аргументував створення документа про інтеграцію іммігрантів так: «сьогодні міграція є глобальним викликом також і для Гданська. Ось чому я створив групу моделі інтеграції іммігрантів. Зараз найкращий час для того, щоб відповісти на виклики міграції,

а також використати потенціал, який вони приносять» [1]. *Модель інтеграції іммігрантів* була прийнята постановою міської ради Гданська у 2016 році. Документ досить обширний, багато місця приділяється визначенням, що пояснюють складність самого процесу та його сфер. В основі документа лежить концепція інтеграції, що стосується трьох основних сфер: правової та політичної, соціально-економічної та культурної.

Стратегія інтеграції іммігрантів була створена на основі моделі участі. Органи влади Гданська тісно співпрацювали з групою іммігрантів, що проживають у Гданську, неурядовими організаціями, які завдяки коштам, отриманим від європейських проектів, могли збирати дані про потреби окремих груп мігрантів, а також використовували досвід міжнародних організацій, таких як МОМ чи УВКБ ООН або міської мережі ЄВРОСІТІЗ. Робота над документом тривала кілька місяців і базувалася на численних зустрічах з жителями, консультаціями із важливими людьми Гданська, навчальних візитах, конференціях та семінарах. Консультації також проводились в режимі он-лайн.

Спочатку модель передбачала запровадження конкретних рішень для іммігрантів, які вже перебувають у Гданську, щоб їх проблеми можна було вирішити швидше та ефективніше. У той же час ця концепція не виключає роботи щодо здійснення заходів, спрямованих на нових іммігрантів, які приїжджають до Гданська, що сприяло підготовці до очікуваного збільшення міграції в найближчі роки.

Модель інтеграції іммігрантів вказує на основні напрямки дій, для успішного та ефективного проведення інтеграційної політики в місцевому самоврядуванні. Основна мета МП передбачає: «розвиток системи управління міграцією в державних та соціальних закладах Гданська та посилення інтеграції іммігрантів, в тому числі у сферах: освіти, культури, соціального забезпечення, житла, боротьби з насильством та дискримінацією, місцевими громадами, зайнятістю та охороною здоров'я» [1]. Органи місцевого самоврядування, які беруть участь у процесі інтеграції це: міська рада, податкова інспекція, бюро праці, муніципальний центр підтримки сім'ї, поліція, навчальні заклади (включаючи мовні школи), неурядові організації, волонтери.

Впровадження МІІ має забезпечувати команда з імплементації іммігрантів, створена постановою від 15 травня 2017 року, і прийнята президентом міста Гданськ. Команда повинна діяти на базі трьох структур: а) керівний комітет, до складу якого входять представники найважливіших гданських установ та організацій, що є ключовими для впровадження МІІ, б) групи управління, членами якої повинні бути керівники восьми тематичних груп, в рамках яких буде запроваджено МІІ, також може бути поширена на експертів у сферах, не зазначених у моделі, с) форум з питань інтеграції та міграції, що складається з якомога більшої кількості кількості установ, організацій чи людей, готових здійснювати діяльність у галузі інтеграції іммігрантів у Гданську [4].

Документ МІІ – це виконавчий план реалізації оперативних програм стратегії розвитку міста «Гданськ 2030 плюс» [1]. Він також передбачає проведення оцінювання кожні два роки на основі твердих і м'яких результатів, зазначених у моделі, що буде основою для зміни або вдосконалення прийнятих рішень. Фінансування моделі інтеграції іммігрантів здійснюється за рахунок комунальних та зовнішніх фондів, які детально перераховані в постанові міської ради, найважливіші з них це – фонд притулку міграції та інтеграції, фонди управління у справах іноземців та регіональна оперативна програма поморського воєводства [3].

Список використаних джерел:

1. Fedas A., Siciarek M., Olech P. (eds.). Immigrant Integration Model. Gdansk City Hall, Gdansk. 2017. P. 24-34.
2. Matusz-Protasiewicz, P. (2016). Miasto jako ważne ogniwo w kształtowaniu polityki integracji migrancyw. W: M. Dudkiewicz (red.), Cudzoziemcy w Warszawie, czyli jak zmierzyć się z nieuniknionym. Raport. Warszawa: Fundacja Obserwatorium–Centrum Komunikacji Społecznej Urzędu m.st. Warszawa–Ogłoszenie Ewaluacji–Stowarzyszenie Vox Humana. URL:<https://cudzoziemcywaw.files.wordpress.com/2016/06/raport1.Pdf>, (accessed 23.11.2020).s 79-80.
3. Uchwała nr XXVI/673/16 Rady Miasta Gdanska z dnia 30 czerwca 2016 r. w sprawie przyjęcia na terenie Miasta Gdanska Modelu Integracji

**РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ**

.....

Imigrancyw. URL: https://bip.gdansk.pl/subpages/akty_prawne/pliki/2016/URM_2016_7_673.pdf

4. Zarządzenie nr 810/17 Prezydenta Miasta Gdanska z dnia 15 maja 2017 r. w sprawie powołania Zespołu ds. wydarzenia Modelu Integracji Imigrancyw. URL: https://bip.gdansk.pl/subpages/akty_prawne/pliki/2017/PMG_2017_7_810.pdf

Анастасія Репецька
Науковий керівник – д. політ. н., проф. В.І. Бурдяк
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6922-5054>

**Напрями реформування взаємодії законодавчої та
виконавчої гілок влади в Україні в контексті
євроінтеграційних процесів**

В умовах трансформаційної демократії пострадянського простору та євроінтеграційних процесів в Україні чинником урівноважування взаємодії двох основних гілок влади – виконавчої та законодавчої – став Президент, політико-правовий статус якого є майже виключним відносно всієї, як світової політичної практики, так й історичного розвитку [2, с. 9].

Досвід багатьох країн, у яких давно встановлено поділ влади, свідчить про те, що його важливим елементом, як вважає Л.А. Окуньков, є певний баланс повноважень між главою держави та парламентом, який контролює уряд [3, с. 27]. В Україні на даний час такого балансу не існує через специфіку взаємодії політичних сил, яка зумовила певну дестабілізацію політичного розвитку. Ця обставина розмиває принцип поділу влади у питаннях організації структур і механізмів функціонування держави в цілому [2, с. 10]. Припускаємо, що суттєвим чинником тут є відсутність належної взаємодії гілок влади через те, що кожна з них намагається досягти означеної мети лише на основі власної автономії, самостійності, винятковості, абсолютної незалежності від інших гілок влади.

Взаємодія гілок української державної влади, як правило, обмежується взаємним впливом законодавчої та виконавчої гілок влади, а також взаємодією органів державної центральної влади з регіональними органами державної влади. Тому, можна стверджувати, що механізми цієї взаємодії не є відрегульовані належним чином, у тому числі й з огляду на правове забезпечення. Звідси політичний вимір взаємодії гілок влади є простором, в

якому демонструється активність і діяльність суб'єктів політичного процесу [1, с. 9].

Окремою проблемою перехідних суспільств, на наш погляд, є неповне втілення нормативно-правових засад у політичне життя. Нерідко політичні сили нехтують чіткими визначеними положеннями щодо взаємодії гілок влади, які становлять форму правління. Це й є, на нашу думку, перший напрям реформування у діяльності між законодавчою та виконавчою гілками влади в нашій державі.

До прикладу, для сучасної України були спроби політичних сил оптимізувати структуру взаємодії гілок влади відповідно до своїх ситуативних політичних інтересів. Таким чином, взаємодія органів законодавчої й виконавчої влади повинна здійснюватися на засадах координації, діалогу, партнерства та взаємного впливу. Порушення рівноваги у їх відносинах може нашкодити обом сторонам та призвести до негативних наслідків. Підвищення ефективності такої взаємодії можливе за умови розвитку здорових відносин між законодавчою та виконавчою гілками влади в Україні, що повинно проявлятися в орієнтуванні влади на європейські стандарти розвитку держави, націленості на конкретні результати, які пов'язані з довгостроковими перспективами.

Вважаємо, що оптимізація взаємодії органів законодавчої та виконавчої влади сприяє демократизації, інтеграції та консолідації всього суспільства. В наслідок цього – взаємовплив, який виникає в процесі взаємодії, має суттєві наслідки не тільки для влади, а й для держави в цілому.

Контрольні повноваження парламенту відносно органів виконавчої влади зводяться до його контролю за виконанням бюджету, вирішенню питання про довіру уряду та ратифікацію міжнародних договорів. Верховна Рада має право висловити уряду недовіру, яка може, хоча й через складну процедуру, спричинити його відставку. Виконавча влада – від прем'єр-міністра до рядового державного службовця час-від-часу має можливість не виконувати жодної постанови та указів через власну незацікавленість у виконанні цих розпоряджень [3, с. 25]. У зв'язку з цим: тенденцією у взаємодії гілок законодавчої та виконавчої влади є нестійка роль урядів, які, з одного боку,

**ІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ
ТА НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ**

.....
втілюють у собі гілку виконавчої влади, а з іншого – перебувають у складних відносинах з Президентом.

Разом з тим для підвищення ефективності роботи уряду йому потрібна більша свобода у сфері виконання рішень. Вважаємо, що дане питання є другим напрямом реформування у взаємодії між законодавчою та виконавчою владою в Україні. На думку І.Г. Алексеєнко, проблемою у взаємодії гілок влади в межах форми правління сучасної України є реальний вплив законодавчої влади на дії урядів. Можливості нагляду та зміни політики урядів обмежені через брак інформації та спроможностей контролю за діяльністю виконавчої влади. Тому парламентська гілка влади здебільшого може заперечувати лише наслідки політики уряду у тій чи іншій сфері [2, с. 11-12].

Через те, на наш погляд, слід виділити ще такі напрями взаємодії між законодавчою та виконавчою гілками влади в Україні в контексті євроінтеграційних процесів (таблиця 1):

Напрями взаємодії:	Суть взаємодії:
1) внутрішня взаємодія:	– передбачає взаємозв’язок між гілками влади та їх компонентами;
2) зовнішня взаємодія:	– включає діалог між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства, такими як: громадські організації, благодійні та релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші товариства й установи, легалізовані відповідно до законодавства України;
3) консенсус:	– це партнерство суб’єктів взаємодії;
4) конфлікт:	– це акції прямої дії, спрямовані на протест;
5) контроль:	– державний контроль за діяльністю політичних партій та громадських організацій, самоконтроль, а також громадський контроль за діяльністю органів влади.

Таблиця 1. Напрями взаємодії між законодавчою та виконавчою гілками влади в Україні

Таким чином, багато вимірність у взаємодії законодавчої та виконавчої гілок влади у межах розвитку сучасної української форми правління дає підстави стверджувати, що ключовою проблемою є непропорційне зростання впливу одних гілок влади за рахунок інших.

Отже, на нашу думку, будь-яка взаємодія повинна мати універсальний характер, тобто застосуватися для всіх випадків співдії між законодавчою та виконавчою владою в Україні. Через те, що гілки влади володіють різним або схожим статусом, представляють однакові або відмінні інтереси, діють на будь-яких рівнях організації суспільства та вирішують різнопланові завдання, вони завжди повинні узгоджувати свої дії та рішення.

Список використаних джерел:

1. Алексеенко І. Взаємодія гілок влади як чинник розвитку форм правління в сучасній Україні. Політичний менеджмент. 2011. № 1. С. 8-16.
2. Алексеенко І.Г. Політико-інституційна взаємодія гілок влади як підґрунтя формування структури та розвитку форми правління сучасної держави. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2011. Вип. 2. С. 3-14.
3. Окуньков Л.А. Президент и Правительство (в механизме государственной власти). Журн. Рос. Права. 2001. № 2. С. 24-28.

Катерина Карпо
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н.Ю. Ротар
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5397-7339>

Офіційні заяви Президента Ільхама Алієва як інструмент формування зовнішньополітичних орієнтацій громадян Азербайджану

Відповідно до Ст. 8 Конституції Азербайджанської Республіки Главою Азербайджанської держави є Президент, який представляє державу всередині країни та її зовнішніх зносинах, уособлює єдність народу, є гарантом незалежності і територіальної цілісності держави, дотримання міжнародних договорів, учасницею яких є Азербайджанська Республіка. Президент Азербайджанської Республіки обирається на семирічний термін на основі загального, рівного і прямого виборчого права при вільному, особистому і таємному голосуванні [5]. Сьогодні президентом Азербайджану є Ільхам Гейдар оглу Алієв, який вперше був обраний президентом 9 жовтня 2013 р., набравши 84,54 % голосів виборців, вдруге – 15 жовтня 2008 р., отримавши підтримку 88,73 % виборців [3; 4].

Упродовж другого терміну президентства (ми брали до уваги період 15 жовтня 2008 р. – грудень 2020 р.) Г. Алієв зробив 18 спільних заяв із президентами інших країн та лідерами Європейського Союзу, з яких по дві – з президентами Вірменії, Російської Федерації, Туркменістану та Туреччини, по одній – з президентами України, Польщі, Грузії, Білорусі, Хорватії, Німеччини, Таджикистану, Італії та Сербії та ЄС [10]. В контексті предмету нашого дослідження ми погоджуємося зі сформованою в політичній науці позицією, що специфікою офіційного сегменту дискурсу України, сформованого політичною елітою Азербайджану, є те, що жоден азербайджанський політик не висловлював будь-якої позиції щодо геополітичних перспектив вирішення проблеми російської агресії в Україні [2, с. 88–138]. Підтвердженням цього є участь Президента Азербайджану

І. Алієва в Мюнхенській конференції з безпеки (лютий 2017 р.), на якій була зорганізована «унікальна панель» [1], в рамках якої роль Євразії у формуванні політичної картини світу обговорювалося через звернення, зокрема і до «російсько-українського питання». Однак Президента Азербайджану І. Алієв проблему російської агресії в Україні оминув своєю увагою. Подібної стратегії він дотримувався й під час зустрічі з Президентом України В. Зеленським в рамках його візиту до Азербайджану (17 грудня 2019 р.). У спільній заяві І. Алієв наголосив, що під час переговорів широко обговорювалися різні аспекти українсько-азербайджанських двосторонніх зв'язків, означені як такі, що перебувають на високому рівні. Президент Азербайджану звернув увагу на зростання товарообігу на 20 %, організацію українсько-азербайджанського бізнес-форуму, діяльність українсько-азербайджанської двосторонньої міжурядової комісії, спільні інвестиційні проекти, співпрацю в енергетичній (SOCAR) та сільськогосподарській сферах, розвиток туризму, транспортні коридори Схід – Захід і Північ – Південь, поглиблення відносин в гуманітарній сфері [6], проте залишив осторонь проблему російської агресії в Україні, яка суттєво і принципово уповільнює розгортання двосторонніх відносин України та Азербайджану.

На рівні офіційних заяв Президента І. Алієва як інструменту формування зовнішньополітичних орієнтацій громадян Азербайджану здійснюється позиціонування Туреччини як основного партнера в системі міжнародних відносин. У своїй заяві для преси, яка була проголошена за результатами двосторонньої зустрічі на найвищому рівні з президентом Туреччини Р. Т. Ердогана, В. Алієв наголосив, що Туреччина та її Президент «з перших годин війни надали підтримку Азербайджану, азербайджанському народові. Його заяви були дуже цінними для азербайджанського народу. У той же час вони стали посланням для всього світу про те, що Азербайджан не самотній, нехай ніхто не заважає Азербайджану, Азербайджан веде справедливу, Вітчизняну війну, і знаходиться поруч з ним» [7]. Туреччина наділяється статусом країни, яка завжди була поруч з Азербайджаном, з яким її пов'язують спільна історія, релігія, культура, мова та політика («Сила Туреччини примножує нашу

силу» [7]). Спільна позиція Туреччини і Азербайджану має велике значення не тільки для народів двох країн, а й для регіону та світового порядку, оскільки політика двох держав розрахована на співпрацю.

Президент І. Алієв означає й перспективи багатосторонньої співпраці в регіону, маркуючи як партнерів Азербайджану Туреччину, Грузію, Росію та Іран: «Є традиційне співробітництво Туреччина-Азербайджан-Грузія. У той же час є співробітництво Азербайджан-Росія-Іран. Є співпраця Туреччина-Росія-Іран. Тобто, ми можемо об'єднати всі ці платформи співпраці і представити їх як єдину платформу» [7]. Важливо, що на офіційному рівні була здійснена спроба наділення Вірменії статусом потенційного партнера Азербайджану («Якщо керівництво Вірменії зробить правильні висновки з війни, відмовиться від своїх необґрунтованих домагань і подивиться в майбутнє, то вони теж можуть зайняти місце на цій платформі. Ми відкриті до цього, позиція Азербайджану після війни і його заяви дають підставу говорити це. Ми повинні закрити цю сторінку, ми повинні покласти край ворожнечі» [7]).

Таке маркування Вірменії стало результатом розв'язання азербайджансько-вірменського конфлікту, відображеного у спільній Заяві Президента Азербайджанської Республіки, прем'єр-міністра Республіки Вірменія та Президента Російської Федерації від 10 листопада 2020 р. Заявою оголошувалося повне припинення вогню і всіх військових дій в зоні нагірно-карабахського конфлікту, Агдамський район повертається Азербайджанській Республіці, уздовж лінії зіткнення в Нагірному Карабасі і вздовж Лачинського коридору розгортається миротворчий контингент Російської Федерації паралельно з виведенням вірменських збройних сил терміном на 5 років, Республіка Вірменія повертає Азербайджанській Республіці Кельбаджарський та Лачинський райони, внутрішньо переміщені особи і біженці повертаються на територію Нагірного Карабаху і прилеглі райони під контролем Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців, здійснюється обмін військовополоненими, заручниками і іншими утримуваними особами і тілами загиблих, розблоковуються всі

економічні та транспортні зв'язки в регіоні та забезпечується будівництво нових транспортних комунікацій [8].

Згодом Президент Азербайджанської Республіки І. Г. Алієв, Прем'єр-міністр Республіки Вірменія Н. В. Пашініян та Президент Російської Федерації В. В. Путін офіційно заявили про створення тристоронньої Робочої групи під спільним головуванням віцепрем'єрів Азербайджанської Республіки, Республіки Вірменія і Заступника Голови Уряду Російської Федерації, яка до 30 січня 2021 р. сформує перелік основних напрямків роботи, встановивши як пріоритетні відновлення залізничного і автомобільного сполучення, а також визначить інші напрямки за погодженням між Азербайджанською Республікою, Республікою Вірменія і Російською Федерацією, далі іменовані Сторонами [9].

Отже, через офіційні заяви Президента І. Алієва здійснюється формування зовнішньополітичних орієнтацій громадян Азербайджану, фокусом яких є партнерські відносини з Туреччиною, актуалізація Росії, Грузії та Ірану як партнерів регіональної співпраці та Вірменії як потенційного партнера.

Список використаних джерел

1. Ильхам Алиев принял участие в панельном обсуждении в рамках Мюнхенской конференции по безопасности. 18 февраля 2017. URL: <http://ru.president.az/articles/22827>
2. Кармазіна М., Бевз Т., Ротар Н., Нападиста В. Виклики й інтеграційні перспективи України в контексті російської агресії в Криму та Донбасі: аналіз оцінок зарубіжних аналітиків і експертів. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. 184 с.
3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Seçkiləri. 9 Oktyabr 2013-Съ II. Səsvərmənin Nəticələri Haqqında. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının. Protokolu. URL: http://www.msk.gov.az/uploads/protokollar/Protokol_MSK_2013.pdf
4. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Seçkiləri. 11 aprel 2018-ci il. Dairə seçki komissiyalarının protokollarındakı məlumatları ümumil əşdirən cədvəl. URL: <http://www.msk.gov.az/uploads/Secki-2018/ProtokolUmumi-2018.pdf>
5. Constitution of the Republic of Azerbaijan. URL: <https://mi45mcom.gov.az/en/view/pages/13/>

**ІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗИ
ТА НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ**

.....

6. President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev. Joint press statements of Presidents of Azerbaijan and Ukrainian. 17 december 2019. URL: <https://en.president.az/articles/35337>

7. President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev. Joint press statements of Presidents of Azerbaijan and Turkish. 10 december 2020. URL: <https://en.president.az/articles/50868>

8. President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev. Statement by the President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation. 10 november 2020. URL: <https://en.president.az/articles/45923>

9. President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev. Statement by President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation. 11 january 2021. URL: <https://en.president.az/articles/50070>

10. President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev. Statements. URL: <https://en.president.az/documents/statements>

Андрій Стьопкін
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н.Ю. Ротар
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Тематична геоструктура образу України в новинному просторі загальнонаціональних румунських ЗМІ

У формуванні образу тієї чи іншої країни суттєву роль відіграють ЗМІ. Реципієнти ЗМІ, постійно отримуючи інформацію про різні країни, формують уявлення про політичну і економічну ситуацію в них, розуміючи, з якими державами у їх країни добросусідські відносини, а з якими – ні. Цього може бути цілком достатньо для формування у людини установок на позитивне/негативне/нейтральне сприйняття іншої країни в цілому та її зовнішньополітичного курсу зокрема.

У більшості сучасних політологічних досліджень поняття «образ» використовується в контексті розуміння особливості сприйняття людиною навколишнього світу. Поняття «образ» характеризується як інтегративний феномен свідомості та сфери несвідомого, що визначає ставлення суб'єкта до подій і явищ навколишнього світу, до людей, до себе, до своїх життєвих перспектив, що в підсумку визначає стратегію життя кожної людини. Образ – це смислове поле, система значень .

Аналізуючи геоструктуру образу України в національному інформаційному просторі Румунії ми звернулися до інформаційного поля, сформованого на рівні загальнонаціонального румунського видання Adevarul

Газета Adevarul є гарним прикладом широкого та незаангажованого висвітлення України в румунському інформаційному просторі. На її шпальтах висвітлюється широкий спектр подій від міжнародної активності України та її відносин з Румунією до внутрішньої політики України. Аналізуючи публікації помітно, що певні журналісти «тримають руку на пульсі» і своєчасно висвітлюють свіжі новини, які не обов'язково повинні зачіпати саме румунів та Румунію прямо.

«Адеварул» підтримує Україну, як країну, яка захищається і об'єктивно висвітлює агресію Росії та засуджує незаконні дії. На сайті видання уважно слідкували за розвитком конфлікту починаючи з висвітлення самих лише намірів силового втручання з боку РФ.

Військовий конфлікт України з Росією газета «Адеварул» подає, посилаючись на західні джерела та заяви офіційних осіб. Визнання Росії країною-агресором однозначне.

Роль НАТО в Українському контексті також згадується і в контексті національної безпеки Румунії. Так в статті «НАТО, від російської небезпеки до українського виклику» йдеться про актуальні проблеми та виклики для Альянсу, які постали з війною в Україні.

Гостре питання українського мовного закону коментується стримано, але критикуючи скасування Україною права встановлювати регіональну мову. Нагнітання та псування думки про Україну немає.

Важливо також згадати новини, що стосуються шостого Президента України Зеленського. Його обрання показано, як демократичний вибір і благо у вигляді передачі влади демократичним шляхом

Загальнонаціональна газета Adevarul є флагманським виданням Румунії і журналісти висвітлюють новини України регулярно і з багатьох питань. Доволі чисельна кількість статей значна – 7158. Теми, які висвітлюються найрізноманітніші. Розглянуто окремо такі теми: Україно–Російська війна, ЄС, НАТО, обрання нового українського президента. Формування образу України за цими темами можна охарактеризувати, яка дружнє. Україна постає перед читачем прозахідною країною, яка прагне реформуватись та подолати корупцію, бореться проти Росії та переживає складні часи перетворення. У випадку російської агресії, редакція солідарна з державною позицією: визнання і осуд РФ і підтримка України в оборонній війні.

Список використаних джерел:

1. Adevarul. Сайт газети. URL: <https://adevarul.ro/>

2. Agenda Publica: Raport de Centare, Institutul Roman pentru Evaluare și Strategie, 26.03.2014, URL: http://www.ires.com.ro/uploads/articole/ires-agenda_publica_24-26_martie-2014.pdf.
3. Barometrul Opiniei Publice, Institutul de Politici Publice, 04.2014, URL:http://www.ipp.md/public/files/Barometru/Brosura_BOP_04.2014_prima_parte_final-rg.pdf
4. Drumul Ucrainei spre reformă URL: https://adevarul.ro/international/europa/drumul-ucrainei-reforma-1_55a60ebcf5eaafab2c963381/index.html
5. Joe Biden: Rusia nu trebuie lăsată să redeseneze harta Europei: [adev.ro/pboqua redeseneze harta Europei URL: https://adevarul.ro/international/europa/joe-biden-rusia-nu-trebuie-lasata-redeseneze-harta-europei-1_54d52564448e03c0fd58dc46/index.html](https://adevarul.ro/international/europa/joe-biden-rusia-nu-trebuie-lasata-redeseneze-harta-europei-1_54d52564448e03c0fd58dc46/index.html)

Анна Мицкан
Науковий керівник – д. політ. н., проф. В.І. Бурдяк
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Теоретичні засади порівняльних досліджень розвитку держав у процесі європейської інтеграції

На сучасному етапі розвитку світових політичних процесів виникає тенденція до об'єднання країн у наднаціональні структури. У свою чергу таке інтегрування призводить до появи на міжнародній арені нових політичних гравців, які відіграють все важливішу роль у формуванні світової політики та світових політичних процесів. Актуальність проблеми, на нашу думку, зумовлена становленням і розвитком на європейському континенті історично унікальних явищ і процесів добровільної відмови національних держав від більшості традиційних для них інституційних повноважень на користь міжнаціонального утворення, що відбуваються на тлі загальносвітових процесів інтеграції та глобалізації.

18 квітня 2021 р. Європейський Союз святкуватиме свою 70-ту річницю, а саме дату підписання першої Римської угоди про заснування Європейського співтовариства з вугілля та сталі (ЄСВС). Це був перший вагомий крок на шляху від теоретичних стратегій до практичного втілення ідеї об'єднання Європи. Багато наукових теорій та концепцій намагаються пояснити та спрогнозувати євроінтеграційний процес, що триває з середини ХХ ст., перманентно змінюючи вектор свого розвитку. Теорії європейської інтеграції, у свою чергу, дають відповідь не лише на запитання, які форми та зміст матиме ЄС у майбутньому, а й розкривають значення держав-членів та наднаціональних інституцій у цьому процесі.

Науковці активно застосовують метод системного аналізу для встановлення послідовності виникнення тих чи інших концептуальних ідей-образів Об'єднаної Європи. Важливе значення мало використання методу порівняльного аналізу (компаративістики), який слугував, з одного боку, предметом

дослідження, а з іншого боку, був і важливим методологічним інструментарієм. Досліджуючи заявлену проблему, доцільно використати неінституційний науковий підхід. Використання саме цього підходу обумовлене необхідністю вивчення діяльності наднаціональних утворень, яким і слугує ЄС.

Після Другої світової війни, як вважає А. Стааб, теоретичні дискусії щодо сутності та форми європейської інтеграції розділились на два протилежних табори. Прибічники «максималістського» погляду на європейську інтеграцію (А. Спінеллі) закликали до створення федералістського устрою Європи, з метою подальшого заснування Сполучених Штатів Європи, тобто створення як економічного, так і тісного політичного союзу на континенті. Прихильники «мінімалістського» погляду (У. Черчилль) погоджувались на менш тісну співпрацю між європейськими державами, засновану переважно на торгівельних, економічних зв'язках між суверенними державами Європи [13, с. 4-5].

А. Спінеллі, італійський політик, який згодом став Європейським Комісаром та членом Європейського Парламенту, вважав за необхідне створення самостійних, незалежних інститутів ЄС, що становили б політичний цент європейської інтеграції. Він вважав, що процесом інтеграції будуть керувати уряди держав-членів [10, с. 19]. Серед прибічників створення федеральної Європи був Ж. Моне, який і став одним із засновників ЄС.

До середини 1990-х рр. неофункціоналізм та інтергавернменталізм залишались основними теоріями, що намагались пояснити процес євроінтеграції. Проте після підписання Маастрихтської угоди, що внесла суттєві корективи у внутрішню та зовнішню політику ЄС, традиційні теорії євроінтеграції потребували змін. Однією з нових та вдосконалених теорій став ліберальний інтергавернменталізм Ендрю Моравчика. Аналогічно до С.Хоффмана, Е. Моравчик припускав, що держави залишаються раціональними акторами у міжнародних відносинах, проте, на відміну від традиційного реалізму, держави для нього не були «чорними скриньками». Держави, з позиції Е. Моравчика, залучені до «дворівневої гри». На першому рівні, тобто на

.....
внутрішньодержавному, легальні і легітимні уряди, враховуючи позиції електорату, визначають національні пріоритети. Другий рівень гри пов'язаний з обговоренням національних позицій на загальноєвропейському рівні та виробленням спільних рішень, враховуючи національні інтереси. На цьому рівні виявляється асиметрична взаємозалежність між державами-членами ЄС. Тобто, ті держави, що погоджуються на компроміс, отримують найбільше вигід від євроінтеграції. Роль наднаціональних акторів полягає у допомозі національним урядам досягти компромісу. Щодо ролі наднаціональних інститутів, то, на думку Е. Моравчика, вона залишається допоміжною. Наднаціональні інститути відстоюють позиції національних урядів [1, С. 143-144].

Для прикладу, Європейська Комісія та Європейський Суд стежать за дотриманням державами-членами ЄС домовленостей та угод. Інший новий погляд на євроінтеграційний процес і визначення ролі держав та наднаціональних інститутів у ньому запропонувала теорія нового інституціоналізму. Новий інституціоналізм ставить успіх інтеграції в залежність від ефективної діяльності наднаціональних інституцій. Упродовж 1990-х рр. розвинулось три напрямки нового інституціоналізму: інституціоналізм раціонального вибору, соціологічний інституціоналізм та історичний інституціоналізм. Інституціоналізм раціонального вибору пояснює, яким чином інститути утворюються, з якою метою та як змінюються упродовж тривалого часу. Цей тип інституціоналізму ґрунтується на теорії соціальної дії, яка припускає, що індивіди є раціональними агентами, які відстоюють власні інтереси найефективнішими засобами. Для прикладу, політичні актори такі, як держави-члени ЄС створюють спільні наднаціональні інститути (Європейська Комісія) з метою моніторингу обопільного виконання спільно укладених угод.

У підсумку можемо стверджувати, що до основних теорій, які намагаються збагнути, пояснити та спрогнозувати подальший розвиток Європейського Союзу належать федералізм, неофункціоналізм, ліберальний інтергавернменталізм та новий інституціоналізм. Кожна з цих теорій намагається пояснити суть Європейського Союзу від 1940-х рр. і до сьогодні. Так, у період

активних інтеграційних процесів і домінуючої ролі європейських інститутів, найбільш об'єктивними теоріями інтеграції були федералізм та неофункціоналізм. До середини 1990-х рр. неофункціоналізм залишався основною теорією, яка намагалася пояснити процес євроінтеграції. Натомість у період політичних криз, коли роль наднаціональних інституцій була зведена до мінімуму, а уряди держав-членів Об'єднаної Європи зайняли лідерські позиції у визначенні передових напрямків, сфер та меж європейської політики, спроможним пояснити інтеграційні процеси ЄС виявився ліберальний інтергавернменталізм. На сучасному етапі євроінтеграційні процеси характеризуються непростими взаємодіями інституцій Європейського Союзу з національними урядами, парламентами та громадами на місцях і саме новий інституціоналізм найкраще пояснює процеси європейської інтеграції та його нові виклики.

Список використаних джерел:

1. Європейський Союз. Словник-довідник. К.: К.І.С., 2001. 77 с.
2. Злоказова Н. Расширение ЕС: за и против с позиций его членов. *Мировая экономика и международные отношения*. 2004. № 1. С. 62-69.
3. Кіш Є. Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції. *Політичний менеджмент*. 2004. № 6 (9). С.103-114.
4. Коваленко Є.О. Концептуально-методологічні засади аналізу євроінтеграційної політики. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2008. Вип. 32. С. 210-219.
5. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І.. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 447 с.
6. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів, 2008. 491 с.
7. Трегуб О.І. Теоретичні засади європейської інтеграції. *Грані*. 2013. №9. С. 148-153.

Михайло Вацик
Науковий керівник – к. політ. н, доц. П.О. Молочко
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Особливості реформування традиційних систем європейської державної служби

Теорія європеїзації державного управління та державної служби, як і виникнення європейського адміністративного простору, привертає сьогодні увагу багатьох учених. Натомість, питання впливу процесів інтеграції на національні системи державного управління та державної служби – незважаючи на різнобічні точки зору на цю проблему – в основному залишаються без відповіді. На сьогодні ніхто не може сказати з упевненістю, де вплив ЄС на національні системи управління починається і де він закінчується.

Дослідження, авторами яких є К. Демке [1], Д. Герген та Б. Келлерман [2], К. Ніл та Д. Лемкул [4], розглядають сучасний стан державної служби ХХІ ст. та можливі траєкторії її розвитку, аналізують популярні критичні підходи та їх негативні наслідки на розвиток державної служби. Зокрема, К. Демке дає детальний огляд реформ державної служби в Європі та окреслює своєрідні “уроки” для нових членів європейської спільноти. Метою даної роботи було виявити особливості реформування систем європейської державної служби. Реалізація цієї мети зумовила постановку і вирішення таких взаємопов’язаних завдань, які визначаються станом і рівнем розробки проблеми в науковій літературі: розглянути ключові і актуальні на сьогодні проблеми переваг й недоліків традиційних систем державної служби, раціональності та наслідків її реформування, суб’єктивних та об’єктивних чинників змін цих систем. У 2000 р. Європейська Комісія визначила реформу врядування як одну зі своїх важливих стратегічних цілей. На сьогодні деякі країни ЄС усе ще жорстко дотримуються традиційних характеристик, у той час як інші – кардинальним чином реформують свої системи державної служби [3].

У будь-якій країні управління державною службою передбачає велику відповідальність. Але роль і місце центрального органа по управлінню державною службою в різних країнах різна. В європейському масштабі якої-небудь загальної структури організації служб, відповідальних за управління держслужбою немає.

За останні декілька років досвід країн, які здійснюють реформи в системі державної служби, показує, що ці реформи, як правило, мали інший зміст, а не організаційний. Визнано, що, незважаючи на те, що практичні результати в модернізаційних траєкторіях країн мали певний позитивний ефект – вони не стали достатньою умовою для покращання управління; вони базувалися швидше на риториці, ніж на практиці [5], “що не враховувалося в теорії і практиці – це інвестування в людей.” [3].

Концепція державної служби завжди вибудовувалася на традиційній національно-державницькій філософії. Сьогодні концепції суверенності, національності та громадянства кардинальним чином змінюються. Державна влада реалізується новими структурами управління (наприклад, ЄС) і багаточисленними акторами.

Більшість урядів країн ЄС започатковують заходи з реформування, метою яких є вдосконалення надання послуг. Такі заходи означають, що якість державного сектора все більше і більше залежить від швидкості модернізації.

Таким чином, європейський підхід до функціонування державної служби не тільки провокував внутрішні зміни, скільки висував конкретні інституційні вимоги, яким повинні відповідати члени, модифікував “внутрішні структури і можливості” і, відповідно, розподіл влади і ресурсів між внутрішніми акторами. Основною характеристикою цих змін була європеїзація, що спрямовувала процес перетворень у напрямку стандартів і вимог Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Demmke Ch. European Civil Services Between Tradition and reform. *European Institute of Public Administration*. Maastricht, the Netherlands. 2004. 202 p.

**ІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ
ТА НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ**

.....

2. Gergen D. and Kellerman B. Public Leaders: Riding as Tiger, in Donahue/ Nye, For the People. P. 16.
3. HRM in the Public Sector: A Neglected Subject. *OECD-PUMA*. Paris. № 3. 2002. October.
4. Knill C., Lehmkuhl D. How Europe matters. Different mechanisms of Europeanisation. *European Integration online Papers*. 1999. № 7. URL: <http://olymp.wu-wien.ac.at/eiop/texte/1999-007.htm>.
5. Public Sector Modernization: A New Agenda. *OECD-PUMA*. Paris. № 1. 2002. October.

Дар'я Рєзнікова
Науковий керівник – д. пол. н., доц. С.О. Вовк
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Перспективи антиглобалізму в Україні

90-ті роки ХХ ст. для України стали часом суттєвих змін в системі поглядів, явлень і суспільної свідомості загалом, відповідно і зміну політичних цінностей, які обумовлюють політичну активність громадян. Одним із прикладів таких змін стала поява громадського протестного руху, сутність якого виражається в інтелектуальній і організаційній альтернативі неоліберальній глобалізації. Антиглобалізм є сукупністю ідейних поглядів громадських організацій, рухів та ініціативних груп, які ведуть боротьбу з соціальними, економічними, політичними і екологічними наслідками глобалізації в її нинішній формі. Ця ідеологія заснована на критиці моделі неолібералізму та корпоративного капіталізму, на антиамериканізмі й протидії існуючому світовому порядку, може виявитися вельми популярною у значній частини населення, особливо молоді. Її руками можна зруйнувати те, що вже побудовано – зупинити машину глобалізації і врятувати світ від руйнування, а натомість нічого не створити.

Причинами появи антиглобалістичного руху в нашій державі стало вплив на Україну процесів глобалізації, залучення країни до глобального ринку з його жорсткими законами регулювання та кардинальна зміна моральних норм поведінки в суспільстві тощо. Антиглобалаїзм в Україні складається з різних груп та течій, для яких характерні мережевий принцип організації: неієрархічність, горизонтальність, кооперація учасників, чіткість і швидкість створення і розпаду структур, відкритість для «входу» і «виходу», загальнодоступність ресурсів, рівноправність учасників, вторинність форм і структур по відношенню до змісту діяльності.

До антиглобалістичних організацій України, які діяли чи діють досьогодні можна віднести наступні: Революційна конфедерація анархосиндикалістів ім. Н. І. Махна, Ліва Ініціатива,

Баста, Український авангард, RASH-Київ, інститут «Республіка», Українські Фалькони, Українська Індімедія, Рух антиглобалістів України, Робочий супротив, Революційний антиімперіалістичний фронт, Молодіжний антиглобалістський рух України, Фронт антиглобалістів України тощо.

Акції антиглобалістичного руху в Україні є досить слабкими порівняно з європейськими й американськими. Останнє обумовлено, по-перше, зосередженістю протестних настроїв здебільшого проти місцевої чи центральної еліти; по-друге, слабкими зв'язками українських організацій з міжнародним; по-третє, тим, що уявлення українців про антиглобалістський рух формується головним чином телебаченням, яке в силу ряду обставин досить упереджено розповідає про акції антиглобалістів.

Перепонами на шляху майбутнього існування та діяльності організацій цього напрямку відсутність єдності і велика кількість течій відповідно до основних напрямів діяльності. Таке різноманіття альтернатив принципів побудови, форм і методів роботи, несе в собі загрозу подальшого розколу. Які ж має перспективи антиглобалістичний рух в Україні?

Подальша інтеграція України в основні політичні та економічні інститути глобалізації сприятиме формуванню у масовій свідомості уявлень про зв'язок політики національної та глобальної еліти. Розширення контактів між неурядовими організаціями неминуче супроводжуватиметься включенням українців у міжнародні антиглобалістські заходи. Як наслідок рух буде і в перспективі протистояти панівному варіанту глобалізації. В цьому випадку антиглобалістський рух перетвориться в політичну опозицію, стаючи одним з головних суб'єктів, аналогом і наступником лівих рухів. Цілком ймовірно, що частина руху трансформується в цілком респектабельну політичну партію, і представники руху увійдуть в склад національного уряду.

Список використаних джерел:

1. Антиглобалисты Украины – центр действий «Воля». URL: <http://antiglobalua.livejournal.com/635.html>.

**РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ**

.....

2. Войтович Р. В. Глобалізаційні процеси в сучасному світі : навч.-метод. матеріали. К. : НАДУ. 2013. 52 с.
3. Коваль М. Антиглобалізм: історія та передумови виникнення. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політол.студії. 2018. Випуск 20. С. 155–161.
4. Кравченко П., Мельник А. Глобалізаційні та антиглобалізаційні процеси в європейському соціально-філософському дискурсі. *Філософські обрії*. 2017. № 37. С. 78–99.
5. Радченко Л. М. Альтерглобалізм та антиглобалізм: сутність і вплив на розвиток глобалізації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2018. Вип. 23. С. 80–84.
6. Сакович В. Антиглобалізм: стан і перспективи. *Політичний менеджмент*. 2006. № 1. С. 137–43.
7. Українська Індімедія. URL: <http://ukraine.indymedia.org/>.
8. Шанюк Э.О. Концептуальні підходи до розуміння антиглобалізму в сучасному світі. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 58. С. 149–156

ДИНАМІКА ПРОСТОРУ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ПОТЕНЦІАЛ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ

*Анатолій Круглашов, д. політ. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0611-2698>*

Аналітичний та кадровий потенціал публічного управління в Україні: що (не) робити?

Сучасні умови розвитку України важко назвати комфортними та безпечними. Відповідно посталим викликам і загрозам, нашій державі вкрай потрібно формувати ефективну та результативну систему публічного управління, яка базується на адекватних, науково вивірених і підтверджених успішними практиками методах і формах управління.

В цій доповіді зупинюсь на двох складових публічного управління в нашій державі: аналітичній та кадровій. По-перше, саме поняття публічного управління в Україні входить у науковий та публічний вжиток із значними труднощами, які відбивають складнощі і суперечності становлення цього інституту в нашій країні [3]. Ми дуже повільно і болісно відходимо від етатистської моделі, яка супроводжується терміном державного управління і намагаємось прийти до моделі більш соціально, суспільно орієнтованого, власне, публічного управління.

Цей перехід до втілення в життя концепцій сервісної держави, демократичної, правової, соціальної держави, а разом із цим сучасного менеджменту, нового менеджменту, доброго врядування – він в Україні осмислюється дуже складно. Тому що суперечить усталеним, застарілим радянським і пострадянським практикам, і тій системі корпоративного управління державою, яку ми називаємо олігархічним або неопатримоналістським режимом у нашій країні [3].

Почнемо з аналітичного потенціалу нашого публічного управління. Абеткою для системи публічного управління є те, що будь-яке управлінське і політичне рішення повинні спиратися на попередній політичний аналіз, на ретельне врахування всіх тих етапів циклу політики, які є класичними. Але, на превеликий жаль, в Україні якраз аналітичний вимір діяльності публічного управління на всіх рівнях: державного управління, місцевого самоврядування, управління державними об'єктами власності тощо, є надзвичайно слабким. Як правило, у нас більшість керівників або є людьми далекими від аналітики і, власне кажучи, й професійної підготовки до здійснення публічного управління, або ж вони вважають цю аналітику таким додатковим, підрядним і лише ситуативно корисним інструментом політики. У тому числі щодо розробки та прийняття управлінських рішень та їх реалізації. Звідси ми бачимо, що в Україні немає належного запиту з боку державних інститутів та органів самоврядування на постійну аналітичну діяльність, на те, щоби в їх структурах працювали аналітики публічної політики, які би вивчали, моніторили й прогнозували суспільно-політичну ситуацію в державі, в Європі, у світі в цілому.

Гірше цього, наявний в нашій державі інтелектуальний, кадровий та інституційний потенціал аналітики публічної політики використовується вряди-годи. Як правило, у доволі вузьких питаннях, а в цілому є він не складає основу формування необхідного простору інтелектуальної, аналітичної і прогностичної складової системи публічного управління і державного управління в Україні. Державного управління тут маємо на увазі у вузькому сенсі цього поняття, як системи функціонування органів виконавчої влади, всіх її різновидів і рівнів.

Стосовно іншої важливої складової питань, що розглядається, важливо визначити, що відбувається з кадровим потенціалом публічного управління. У нас склалася доволі парадоксальна, якщо не доволі тривожна ситуація. В Україні ведеться підготовка кадрів для державної служби, цього не заперечити. Приблизно з 1995 – 1997 років вона починає формуватися, і відтоді вже функціонує спершу на рівні підготовки

магістрів державного управління (зокрема державної служби) [1]. З 2016 року вводиться підготовка за новою спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» як на магістерському, так і на бакалаврському рівнях. І водночас з цими сміливими нововведеннями держава починає щедро підтримувати своїх майбутніх управлінців радикальним скороченням місць державного замовлення. В першу чергу маємо на увазі скорочення місць державного замовлення на рівні бакалаврату. Тобто, це мізерна кількість на всю Україну. Тож маємо очевидний парадокс. Адже, якщо розглядати наявні цифри, тоді необхідним висновком стає: державі не потрібні управлінські кадри. Чи вони їй потрібні настільки у мізерній кількості, що це неможливо зрозуміти. Де ж тоді вони мають бути підготовлені? Наведу приклад, у Чернівецькій області працює понад 7 тисяч державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування. Візьмемо до уваги природний їх відтік, вихід на пенсію, врахуємо інші чинники плинності кадрів. Пригадаємо, що чимала частина з них займає посаду керівного рівня, починаючи від зав. секторів, зав. відділом, заступників директорів департаментів тощо і вище. Тоді - скільки ж насправді треба підготувати управлінців для того, щоб цей природний процес зміни кадрів керівної ланки відбувався за рахунок належно підготовленими фахівцями? Відповідь влади – одиниці.

Тоді постає два питання. Чому державі не потрібні належно підготовлені управлінські кадри? Якщо так, для чого було розпочинати таку підготовку? Для чого з'явилася ця спеціальність - «публічне управління та адміністрування».

Лише з цих окремих прикладів, ми змушені визнати, що реформи державного управління, які в нас початі, мають лише окремі успіхи [2], як ось, наприклад, імплементація нової редакції Закону «Про державну службу» з 2016-го року, певні успіхи в процесах децентралізації, інші окремі позитивні зрушення.

Але чимало з того, що робиться останнім часом в системі реформування державного управління та місцевого самоврядування викликає щонайменше серйозні запитання. А в частині цих двох компонентів, а саме аналітичного забезпечення публічного управління та його кадрового забезпечення [5],

непоодинокі заходи влади виглядають радше є контр-продуктивними, викликають занепокоєння і вимагають конструктивної критики та коригуючих впливів з боку як представників аналітично-експертного середовища і освітян, так і громадянського суспільства України.

Список використаних джерел:

1. Жовнірчик Я. Сучасна кадрова політика в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. *Інвестиції: практика та досвід* (2017). № 126 С. 102 – 107.
2. Клименко, О. Актуальні питання кадрової політики в Україні. *Економіка та держава*, 2017, С. 176 – 181.
3. Круглашов А. Досвід політичних трансформацій в Україні: від рефлексів мімікрії до імперативу системної європеїзації. *Sprawy międzynarodowe*, 2018, п 1, р. 209 – 224.
4. Малоголова Т. Публічна політика та публічна влада: концептуальні підходи до аналізу. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2019. № 1 (22). С. 203 – 225.
5. Перов А. Завдання кадрової політики в Україні та забезпечення державних органів ефективними держслужбовцями. *Правова держава*. 2017. Вип. 25. С. 83 – 89.

*Марія Пірен, д. с. н., професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

*Лілія Гонюкова, д. наук з держ. упр., професор
Національна академія державного управління при
Президентіві України*

*Володимир Пержун, к. с. н., доцент, докторант
Національна академія державного управління при
Президентіві України*

Мотивація громадян до політичної участі з метою попередження прийняття неефективних управлінських рішень

Політика як суспільний феномен виступає системою дій, спрямованих на досягнення певної мети, а також створення умов, що сприяють оптимальній реалізації інтересів усіх суб'єктів політичної дії – людини, організації, колективу, об'єднання, партії, держави і т. ін. Осмислюючи суть політики, ми підходимо до усвідомлення політичного світу, який включає у себе багато сфер – державно-правову, партійну, виборчу політику, механізми прийняття управлінських рішень, структурні і системні компоненти тощо.

У контексті мотивації громадян до політичної діяльності, важливо звернути увагу на те, що вона зумовлюється і детермінується політичною свідомістю людини [5, с. 6]. Звідси, політична взаємодія неможлива без існування таких чинників: громадської думки, певних політичних потреб, політичних міфів, політичних традицій, політичної культури, управлінської культури і т. д. Мотивація громадян до політичної участі сприяє формуванню у них політичної свідомості, і в той же час, актуалізує інтерес до участі щодо обговорення рішень та їх реалізації. Громадська думка – це динамічне, мінливе явище, постійна боротьба до якої залучені різноманітні суб'єкти політики: економічні, політичні, соціальні, управлінські тощо. У даному контексті проблемою для усіх громадян є мудрість

урядовців щодо прийняття правильних управлінських рішень, думаючи про них, як про відповідні політичні цінності та мудрість політиків, яка засвідчує державницьку позицію на сучасному етапі. Тут варто згадати класика соціології, політичної науки, управлінської думки М. Вебера, який наполягав, що політик-управлінець має володіти такими якостями, як: пристрасть (розуміння ним суті справи, відданість їй); почуття відповідальності (вона вимір їхньої практичної роботи); окомір діяльності (це власне управлінська культура, яка спрямовує до результативних політико-управлінських дій) [3, с. 17].

Політичні цінності – це найвищі принципи, що забезпечують злагоду в суспільстві чи в середовищі окремих соціальних груп щодо основних намірів і проблем; віра в бажаний і кращий тип політичної системи, у політичну мету і засоби досягнення цієї мети. Стосовно політичної мети українського народу, то вона сформована історично в національній ідеї за яку боролися українці століттями.

Політична діяльність, як засвідчує життєва практика, повинна бути мотивованою. Мотивацію політичної діяльності мають реалізовувати фахово підготовлені спеціалісти – політологи, соціологи, науковці управлінської галузі, правознавці тощо, які вміло актуалізують інтерес, потреби, бажання, прагнення, цінності, нові ефективні ідеї, що можуть і покликані вирішувати потреби громадян для ефективного розвитку суспільства. Мотиваційний процес щодо політичної участі громадян реалізовується через наступні дії: вмілу аргументаційну доцільність такої поведінки суб'єкта політики; регулятивну дію – блокування одних дій і дозвіл інших; прогнозування у сфері політичних дій; научіння усвідомлювати свою роль у політичних діях; корекційні дії щодо уточнення появи нових ідеалів та ціннісних орієнтацій громадян у процесі прийняття політичних рішень [2, с. 182].

На сучасному етапі спостерігаємо соціально-політичну активність громадян на кшталт вкладу кожної особистості у процеси змін та подолання кризових станів за допомогою політичної активності й появи на місцях нових політичних партій, рухів, лідерів та різного типу об'єднань громадянсько-

відповідального характеру, що актуалізується формуванням громадянського суспільства в Україні, основних засад демократичного характеру з часу повернення політичного вектора на ЄС та НАТО [4].

Важливо наголосити і на такий факт, що сьогодні глобалізація, сутністю якої є спрямування людства в єдину структурно-функціональну систему, стала провідною тенденцією і рушійною силою міжнародного соціально-політичного процесу. Внаслідок цього міжнародне середовище піддається постійній реструктуризації та фрагментації на регіональному і субрегіональному рівнях. Саме це ставить перед науковцями, політиками проблему мотивації громадян територіальних громад, суспільства загалом до політичної участі з метою попередження щодо прийняття неефективних рішень у соціально-політичній управлінській культурі.

Основні зміни, які сьогодні мають відбуватися у сфері регіональної політики, повинні стосуватися підвищення політико-правового статусу місцевого самоврядування. До основних проблем сьогодення пов'язаних з незадовільним політико-правовим статусом місцевого самоврядування можна віднести: неповне законодавче регулювання питань організації та діяльності місцевого самоврядування; відсутність чіткого розмежування повноважень між органами державної влади й органами місцевого самоврядування; недостатнє забезпечення фінансово-економічної самостійності місцевого самоврядування тощо [1, с. 139]. Хоча, варто зауважити, що ці речі в процесі децентралізації та утворення територіальних громад мали бути уже вирішені.

Отже, мотивація громадян до політичної участі буде сприяти становленню професійної відповідальності політико-владної еліти, усвідомлення нею свого обов'язку перед суспільством, а також її спроможність приймати і виконувати результативні управлінські дії та рішення.

Список використаних джерел:

1. Валевський О. Л. Держава і реформи в Україні: аналіз державної політики в умовах трансформації суспільства: монографія. Київ: НАДУ, 2007. 316 с.

**РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ**
.....

2. Гонюкова Л. В. Методологія дослідження політичних партій у державно-управлінській науці. Вісник НАДУ. 2010. № 3. С. 179-184.
3. Пержун В. В. «Покликання до політики» М. Вебера та управлінська культура сучасного українського політикуму. Публічне управління та адміністрування в Україні. 2020. Вип. 19. С. 16-20.
4. Пірен М. І. Європейські цінності – детермінанта змін в сучасній Україні: посібник-практикум. Чернівці: Друк-Арт, 2016. 256 с.
5. Пірен М. І. Публічна політична діяльність: навч. посіб. Київ: НАДУ, 2009. 288 с.

*Андріана Костенко, к. політ. н., доцент
Сумський державний університет
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8970-4244>*

Інструменти оцінки реформи децентралізації в Україні

У 2020 році Україна вийшла на завершальний етап реформи з децентралізації влади, в рамках якого передбачено реформування базового та субрегіонального рівнів адміністративно-територіального устрою; розмежування повноважень між державною й місцевою владою; проведення місцевих виборів на новій територіальній основі громад і районів. І хоча зазначені завдання не реалізовані повною мірою, наразі міжнародні організації, вітчизняні експерти й науковці здійснюють аналіз як реформи децентралізації в цілому, так і її впливу на умови життя людей, зокрема і вразливих категорій населення.

В Україні децентралізація відбувається на фоні не надто сприятливої соціально-економічної ситуації. І саме тому більшість новостворених громад причиною низького рівня життя населення передусім пов'язують із недосконалістю національного законодавства, постійними політичними й економічними потрясіннями та пандемією. А тому вирішення більшості проблем керівництво та населення громад вбачають у додатковій допомозі (ресурсах) від держави, області, спонсорів, міжнародних організацій, тощо. Поряд із цим громади рідко орієнтуються на власні можливості й ресурси і тим самим не стимулюють використання цих можливостей для власного розвитку.

Однією з основоположних причин такої ситуації є певна односторонність у підходах до оцінки власних ресурсів, коли перш за все до уваги береться територія, земля, кількість населення та інфраструктурні можливості [1]. Такий підхід концентрує увагу на інфраструктурних об'єктах громади і абсолютно не враховує інтереси та потреби окремих груп людей, в тому числі вразливих категорій населення. Соціальні ресурси громади часто сприймаються не стільки як джерело і засіб розвитку, скільки як додаткове навантаження. Тоді як людський потенціал, насправді, є

ключовим внутрішнім ресурсом громади, і може стати основою її соціального капіталу [2].

Наразі міжнародна та національна спільнота здійснює аналіз впливу реформи децентралізації на умови життя людей. Серед великого спектру інструментів аналізу, можемо виокремити гендерно-правозахисний підхід, який ставить за мету оцінку поточної ситуації, потреб вразливих категорій населення та труднощів, з якими вони стикаються в умовах децентралізації. Зазначений інструмент аналізу включає наступні елементи: виявлення та аналіз вразливих груп населення; аналіз глибинних причин порушення прав людини; дезагрегація даних та аналізу; розширення потенціалу вразливих груп, тощо [3]. Тобто гендерно-правозахисний підхід дає можливість об'єктивно оцінити ситуацію щодо вразливості різноманітних груп жінок та чоловіків, потенційні та фактичні випадки порушень прав людини, які не взято до уваги в контексті розробки й запровадження реформи децентралізації

Список використаних джерел:

1. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / [Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук, В. В. Юзефович]. К. : 2017. 107 с.
2. Комплексний портрет працездатного населення працездатних територій Сумської області: соціальні аспекти: колективна монографія / за заг. ред. Н. Світайло. Суми : ФОП Цьома С.П., 2020. 198 с.
3. Звіт «Аналіз вразливості жінок та чоловіків в контексті децентралізації на територіях України, що постраждали від конфлікту». URL : <https://hromady.org/wp-content/uploads/2019/10/1.pdf>

*Ігор Недокус, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0611-2689>*

Місцеве самоврядування в Республіці Білорусь: боротьба за фінансову підтримку центру

У Республіці Білорусь місцеві бюджети сприймаються як вертикальні компоненти системи державного бюджету. Ступінь централізації в місцевому фінансовому управлінні залишається як і раніше дуже високою. Наслідки такої політики – низький рівень податкової влади, відсутність місцевої бюджетної автономії, хронічна нестача у місцевої влади власних доходів щодо місцевих витрат. Білорусь ще далека від досягнення успішної фінансової децентралізації та реалізації Європейської Хартії Місцевого самоврядування щодо призначення доходів і витрат, фінансового вирівнювання, муніципальних запозичень, управління активами, місцевої фінансової автономії і податкового урядування.

Бюджетний кодекс Республіки Білорусь в цілому виходить з ідеї жорсткого державного регулювання у фінансовій та бюджетній сферах на всіх рівнях державної і місцевої влади. Кодекс практично не залишає місцевій владі ніякої свободи у справі фінансового і бюджетного планування, використовуючи нормативний підхід при оцінці бюджетних потреб муніципалітетів, в рамках якого вартість комунальних послуг визначається державою централізовано, а зароблені муніципалітетами кошти, що перевищують запланований обсяг місцевих доходів, вилучаються з місцевих бюджетів на користь центрального уряду. Фінансова допомога в даному випадку надається державою тільки тим муніципалітетами, власні доходи яких недостатні для покриття розрахованих державою витрат. Подібна система, з одного боку, позбавляє успішні муніципалітети стимулів для нарощування бюджетних доходів, а з іншого – породжує утриманські настрої у фінансово слабких муніципалітетів.

Держава здійснює контроль не тільки за законністю витрачання бюджетних коштів, але і за доцільністю витрат місцевої влади. Практично всі трансферти з вищих рівнів бюджетної системи носять цільовий характер і не можуть бути використані місцевою владою на інші цілі навіть тоді, коли за рахунок ефективної роботи місцевої влади мета досягається шляхом менших витрат, ніж було заплановано [1].

Система розподілу державного бюджету у Республіці Білорусь впродовж останніх років зберігає попередні тенденції. Надходження з державного бюджету у місцеві продовжують, хоч і незначно, але щороку зменшуватись. Однак місцева влада та її лобісти частково компенсують зменшення своєї частки державних надходжень за рахунок інших механізмів. Наприклад, великий проект – це програма розвитку Оршанщини, яка триває вже кілька років. Керівництву Вітебської області вдалося пролобіювати створення великого агрохолдингу за державної підтримки. Висока дотаційність органів місцевого самоврядування і переважно погана фінансова дисципліна викликає різку критику президента під час візитів до регіонів. Так, загальний борг органів місцевого самоврядування становив 5 млрд. BYN або 4,1% ВВП на 1 січня 2019 р. [2].

У той же час місцева вертикаль залишається заручником політики вищого керівництва, яке виділяти фінансові ресурси та іншу підтримку фермерам на пільгових умовах. У деяких регіонах менеджери значною мірою стали ігнорувати підходи фінансових органів до позбавлення боргів та до економічної дисципліни. Найбільший прострочений борг припав на Вітебську область (251,2 млн. BYN), далі – Мінськ 96 млн. BYN) Та Брест (13 млн. BYN). Найбільш фінансово відповідальною була влада Мінська та Гродненської області, які не мали прострочену заборгованість. Незважаючи на публічну критику президента за найбільший серед інших борг, вітебська влада зберігає значний лобістський вплив. Об'єднання вітебських аграріїв також лобіювало створення великої агрохолдингової компанії, яка в черговий раз отримала багато пільг, відстрочок та розстрочок, звільнення від сплати всіх видів боргів [2].

Місцева білоруська влада демонструє консервативні підходи до приватизації комунальної власності. Наприклад, глава Мінської

області Олександр Турчин критикує голів райвиконкомів за відсутність ініціативи у розвитку підприємництва. Вертикаль в регіонах, як правило, зберігає більшою мірою контроль та вплив на місцеву економіку шляхом збереження високої частки комунальної власності. В тому числі чиновники уповільнюють процес денаціоналізації та переходу до самостійного бізнесу навіть збиткових підприємств та об'єктів, які вже не використовуються. Ця інерційність місцевого самоврядування є однією з причин відсутності зростання доходів місцевих бюджетів.

Білоруське керівництво розглядає програму прискореного соціально-економічного розвитку одинадцяти міст з населенням понад 80 000 людей, які повинні стати рушіями регіонального зростання. Так, представники Білоруського державного інституту стратегічних досліджень організували дискусію на тему «11 центрів тяжіння – рушії регіонального зростання». Успішне впровадження програми може призвести до адміністративно-територіальних змін у довгостроковій перспективі. Очікується обговорення можливих варіантів змін після проведення загальнодержавного перепису. Однак, швидше за все, якщо деякі трансформації і будуть здійснені, у середньостроковій перспективі вони не вплинуть на систему, яка обумовлена консервативною позицією глави держави [2].

Нинішня система викликає занепокоєння Президента Олександра Лукашенка щодо того, що вся владна структура буде незбалансованою. Однак можна прийняти окремі заходи, що включають об'єднання малонаселених районів та сільських рад, а також передача певних соціальних функцій міжрайонним структурам.

Список використаних джерел

1. Кобаса М. Местное самоуправление в Беларуси – как превратить миф в реальность URL: http://www.sympa-by.eu/sites/default/files/library/booklet_kobasa.pdf
2. Савет па ўзаемадзеянні органаў мясцовага самакіравання пачаў працаваць // *Звязда*: електрон. версія газ. №2. URL: <http://zviazda.by/be/news/20170124/1485275503-savet-pa-uzaemadzeyanni-organaumyascovaga-samakiravannya-pachau-pracavac>

*Ірина Равлик, к. політ. н.
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича*

Особливості функціонування механізмів громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в Україні

Зважаючи на сучасні виклики, які постали перед більшістю держав і, звичайно, й Україною зростає роль та значення взаємодії та кооперації між органами публічної влади та громадянами. Прозорість та ефективність рішень, які приймає влада в роки боротьби з пандемією COVID-19, стають запорукою їх виконання та легітимності. На передовій боротьби з цією загрозою, дуже часто, опиняються саме представники органів місцевого самоврядування, яким доводиться вирішувати нагальні потреби громади та приймати оперативні рішення. У такому динамічному і, водночас, складному процесі зростає потреба в контролі та оцінці рішень, які приймаються на користь чи шкоду інтересам громадян.

Варто звернути увагу на тенденцію до зростання впливовості органів місцевого самоврядування в Україні, що отримали більше повноважень та стали впливовішими завдяки реформі місцевого самоврядування та процесам децентралізації. За останній рік, ми неодноразово спостерігали «бунти» місцевих еліт, очільників місцевих громад, які приймали іноді популістські рішення, що йшли в розріз із загальнодержавною політикою. Поряд з цим, не можливо не помітити, велику кількість акцій протесту громадян у містах та ОТГ, що пов'язані з певними конфліктними ситуаціями, які виникали рішення місцевих рад. Саме в такі моменти відбувається актуалізація побудови ефективного діалогу громадськості та органів місцевого самоврядування, який є основним чинником дотримання балансу, рівності, взаємної відповідальності у відносинах особистості та влади.

До механізмів громадського контролю варто відносити лише ті механізми, які передбачають участь громадян та реагування влади у певний визначений правовими нормами спосіб, іншими словами, механізмами громадського контролю за діяльністю органів місцевого

самоврядування є лише ті види або способи участі громадян в управлінні громадою, які мають певні правові наслідки та елементи впливу, контролю, оцінки рішень та дій влади [1]. Серед механізмів громадського контролю можна виокремити: консультації з громадськістю; участь в органах самоорганізації населення (зокрема, у громадських та експертних радах); громадські слухання; громадські експертизи; громадська ініціатива; загальні збори громадян за місцем проживання. Також до інструментів здійснення контролю варто віднести: інформаційні запити, звернення, скарги та пропозиції, оскарження в суді неправомірних дій (бездіяльності), які стосуються прав, свобод, інтересів членів громади [2].

Нормативно-правові основи функціонування ключових механізмів громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування, можна умовно розподілити два рівні: міжнародний (Європейська хартія місцевого самоврядування (1985), Орхуські Конвенції (1998) та низка Рекомендації Ради Європи) та національний (Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про органи самоорганізації населення», Закони України «Про інформацію», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності», Закон України «Про статус депутатів місцевих рад», Закон України «Про звернення громадян» та низка інших). Нажаль, доводиться зауважити, що: 1) не всі визначені законодавством України механізми рівноцінно імплементовані в місцеві нормативні акти та статuti громад; 2) навіть ті механізми, які знайшли своє відображення в вищезгаданих документах діють на практиці; 3) місцева влада намагається різноманітними методами маніпулювати у процесі реалізації механізмів громадського контролю, або проводить їх суто формально. Здійснивши моніторинг низки сайтів органів місцевого самоврядування в Україні, можна дійти висновку, що найбільш «популярними» механізмами громадського контролю є: місцеві ініціативи; громадських слухань (особливо з питань, що стосуються бюджету міста, громади); загальні збори громадян (як правило, на рівні малих ОТГ). Менш ефективно використовується потенціал громадських та експертних

рад створених при органах місцевого самоврядування, вони є доволі пасивними, а їхні рішення, як правило не виконуються і носять суто рекомендаційних характер. І, насамкінець, суттєво недооціненим залишається такий механізм громадського контролю як громадські експертизи. Який за своєю суттю передбачає проведення інститутами громадянського суспільства оцінки ефективності прийнятих рішень органами місцевого самоврядування, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем для їх врахування у майбутньому розвитку громади.

Варто підсумувати, що місцеві нормативні акти, що регламентують функціонування механізмів громадського контролю повинні бути ухвалені в кожній територіальній громаді та мають містити прості, зрозумілі та чітко регламентовані процедури, а також враховувати особливості, традиції, місцеві умови та структуру громади. Необхідно забезпечити загальнодоступність механізмів громадського контролю (наприклад, спростити процедуру проведення загальних зборів громадян), вдосконалення механізми реалізації громадського контролю (оптимізувати та гарантувати функціонування такого механізму, як громадська експертиза) та забезпечити відкритість й доступність органів публічної влади (наприклад, зробити більш жорстким контроль за виконанням та санкції за невиконання органами місцевого самоврядування таких інструментів контролю, як запити, скарги, петиції). І, звичайно, системно підвищувати рівень громадянської компетентності, покращувати вміння користуватися цими механізмами, стимулювати у населення бажання стати повноцінною частиною громади та взяти на себе відповідальність за дії влади, яку вони контролюють.

Список використаних джерел

1. Наливайко Л.Р. Теоретико-правові засади громадського контролю за діяльністю органів державної влади: *монографія*. Київ: Хай-Тек Прес, 2017. 276 с.
2. Демократія участі: механізми громадської участі на місцевому, регіональному та національному рівня. URL: https://regionet.org.ua/files/07_PartDemocracy_Abramyuk_Materials_v.122.07.14.pdf

Галина Манчуленко
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н.Ю. Ротар
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9454-0299>

Результати реформи децентралізації влади в контексті перспектив консолідації демократії в Україні

Децентралізація влади є однією з найактивніше впроваджуваних реформ в Україні, що зумовлено нагальністю цього питання для суспільства. Широка фінансова, методична та інформаційно-аналітична підтримка держави стимулювала завершення першого етапу реформи та процесу добровільного об'єднання громад. 25 жовтня 2020 р. пройшли місцеві вибори до 1469 територіальних громад і 136 районів, утворених рішеннями Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України.

Аналіз актуальних результатів децентралізації влади доводить важливу роль спадкоємності ідей реалізації реформи серед політичної еліти країни. Ключова увага до питань наділення повноваженнями органів місцевого самоврядування є свідченням демократичного розвитку держави, щодо якого існує згода серед істеблішменту. Якщо П. Порошенко та В. Гройсман активно популяризували реформу, то В. Зеленський, О. Гончарук і Д. Шмигаль декларували наміри її швидкого завершення найближчим часом. Варто зауважити, що ідея завершення децентралізації в Україні активно підтримується міжнародною спільнотою. Однак важливим у цьому аспекті також є формування механізму контролю за конституційністю рішень органів місцевого самоврядування.

Серед позитивних прецедентів упровадження децентралізації влади є залучення політико-управлінської еліти до діяльності наступних урядів. Попередній досвід реалізації реформ в Україні свідчить, що кардинальна зміна керівництва міністерств і політичного курсу негативним чином впливала на результативність їх діяльності загалом.

Неоднозначну оцінку у суспільстві отримала діяльність Міністерства розвитку громад та територій України у забезпеченні формування спроможних територіальних громад, що, зокрема, супроводжувалася змінами критеріїв спроможності та процедури об'єднання громад. Також циркулював політичний дискурс щодо допустимості застосування адміністративних механізмів для об'єднання населених пунктів, що залишились осторонь реформи. Однак, з огляду на досвід реалізації подібних реформ у інших європейських державах, варто зауважити, що така практика є поширеною та обґрунтованою.

Поряд з позитивними аспектами реалізації децентралізації влади після циркуляції політичної еліти в 2019 р. звернемо увагу також на негативні фактори, що впливають на успішність реформи та її однозначну оцінку в суспільстві. Перш за все, варто зауважити на спробах нового керівництва держави ввести зміни у фінансовій децентралізації, а також труднощах у прийнятті Державного бюджету на 2020 р..

Іншим негативний фактором є недостатньо продумана кадрова політика, адже профільний міністр А. Бабак, всупереч активному просуванню ідей завершення реформи, займала посаду неповні 5 місяців. Її ж наступник Д. Шмигаль – лише місяць.

Очевидною проблемою на шляху консолідації демократії в Україні знову постала необхідність внесення змін до Конституції України, щодо якої відповідний проект було подано В. Зеленським. Проект Закону про внесення змін до Конституції №2598 [2] зустрів не лише критику всередині держави, але й від представників міжнародної спільноти та був відкликаний.

Дискредитацією децентралізації влади загрожувало зволікання з прийняттям Проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування та районних державних адміністрацій» [1]. Він надає алгоритм дій новобраним представникам місцевого самоврядування в умовах реорганізації місцевих та районних рад. Проект було направлено на підпис Президенту 23 листопада, тобто майже через місяць після місцевих виборів.

Отже, вплив реалізації децентралізації влади на формування в Україні консолідованої демократії очевидний. Він обумовлений як демократичним характером самої ідеї реформи, так і проявленою згуртованістю політичної еліти в її завершенні. Однак, нами було зауважено на ряд негативних чинників впровадження реформи після 2019 р., що впливають на її результативність і, як наслідок, суспільну оцінку.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування та районних державних адміністрацій» № 3651-д від 06.10.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3651-%D0%B4&skl=10
2. Проект Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» № 2598 від 13.12.2019 (відкликаний). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644

Дмитро Антонюк
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Є.П. Юрійчук
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Використання громадських online-інструментів як чинник антикорупційного контролю на місцевому рівні: досвід для України

Із розвитком нових технологій, включно із мережею Інтернет, стали з'являтися корисні online-інструменти для спрощення ведення справ. Хоча, влада більшості країн світу не поспішає впроваджувати новітні технології для оптимізації ефективності свого робочого процесу та попередженню корупційних ризиків, на допомогу їм приходять розробки окремих громадських активістів або цілих громадських організацій, які вже успішно діють навіть на місцевому рівні, якісно покращуючи продуктивність місцевих органів влади шляхом попередження корупційних ризиків. Зокрема, британська благодійна організація mySociety («Моє суспільство»), що займається розробкою online-інструментів електронної демократії, розробила та успішно впровадила online-платформу FixMyStreet («Відремонтуйте мою вулицю»), через яку британці мають можливість інформувати місцеву владу про проблеми, що на їх погляд потребують додаткової уваги в їх населеному пункті, такі як вибоїни на дорогах, несправні ліхтарі, пошкоджені системи водопостачання тощо. Хоча більшість місцевих рад мають власні системи звітності, громадяни можуть не знати, хто несе відповідальність за кожний етап вирішення конкретної проблеми, тому FixMyStreet фактично виступає своєрідною ланкою між суспільством та владою, де самі жителі населеного пункту можуть у режимі реального часу відслідковувати стан ремонтних робіт, і, основне, кошти, що на них витрачаються [2]. Таким чином, наявність подібної системи та її аналогів у багатьох країнах Європи, та, зокрема, в Ірландії і посткомуністичній Грузії [4] одночасно підвищує ефективність та прозорість дій місцевих органів влади, їх функціонування в умовах антикорупційності. А через наявність

простого відкритого коду дозволить інтегрувати дану систему в українські реалії. Наявність відповідної online-платформи в Україні, на нашу думку, стане додатковим інструментом контролю, якого наразі бракує на місцевому рівні. На додачу, він зможе позитивно вплинути на волевиявлення громадян на місцевих виборах, які матимуть можливість контролювати дії влади та аналізувати їх ефективність. Також даний інструмент частково нівелює використання адмінресурсу місцевими урядовцями задля власної агітації або відвертого самопіару напередодні голосування.

У Литві успішно діє система manoSeimas («Мій парламент»), яка дозволяє громадянам країни відслідковувати як парламентарі голосують за політичні питання в режимі online. Враховуючи співвідношення кількості членів Сейму Литовської Республіки та Верховної Ради України (141 проти 450) впровадження подібної системи на рівні вітчизняного органу законодавчої влади буде малоефективним через потенційну складність відслідковування результатів та можливу плутанину із даними. Свою популярність manoSeimas здобула завдяки зручному інтерфейсу, простому дизайну та спрощеній системі пошуку інформації про конкретного представника парламенту [4]. Застосування аналогічної системи до представників Верховної Ради України, на нашу думку, не забезпечить того ж успіху, як литовський аналог, оскільки через значно більшу кількість українських народних обранців може значно ускладнити процес пошуку та моніторингу їх діяльності, що в кінцевому рахунку може збити з пантелику значну кількість користувачів, тож є потреба у розробці оптимальнішої системи відповідно до сучасних українських умов. Натомість впровадження схожої системи, на нашу думку, цілком можливе на рівні місцевих органів влади, так як дозволить громадськості самостійно визначати потенційних корупціонерів, які голосують за сумнівні політичні рішення. Також, спираючись на оприлюднені дані, вона дозволить раціональніше здійснювати волевиявлення, оскільки через голосування навіть за нинішньою системою з умовно відкритими списками на місцевому рівні допоможе визначити якісних представників влади, якісно оновити склад місцевої ради, підвищить їх професіоналізм.

Одним з найуспішніших на теренах Латинської Америки став мексиканський online-проект Cuidemos el Voto («Давайте подбаємо про голосування») для отримання, зберігання та поширення інформації про випадки корупції під час парламентських перегонів 2009 року. На початку створення основна мета проекту полягала в підвищенні інтересу молоді до активної участі у суспільно-політичному житті країни або свого регіону шляхом публікацій у відкритому доступі «цікавої та водночас шокуючої» інформації у форматі своєрідних громадських звітів, які містили в собі текстові, фото- та відеоматеріали про корупційні правопорушення (або ж ризики) під час голосування на виборчих дільницях, проведенні політичної агітації тощо. Проект використовує багатопрофільну online-платформу Ushahidi із вбудованим механізмом картографування повідомлень, який об'єднує користувачів з усього світу та дозволяє дізнаватися про злочинні або корупційноризиковані випадки зі сфери політики, державного управління й не тільки в інших країнах у режимі реального часу. Тим самим, завдяки online-проекту Cuidemos el Voto проблема політичної корупції в Мексиці була піднята на міжнародний рівень, про неї заговорили пересічні громадяни в інших країнах. Бюджет online-проекту склав усього 500 \$ і своїм успіхом привернув увагу багатьох місцевих антикорупційних неурядових організацій (НУО) для співпраці, включно із деякими політичними партіями, що прагнули викупити його у розробників та використовувати проти політичних опонентів. На щастя, проект не став «іграшкою» в політичних іграх та продовжує працювати на благо суспільства в антикорупційній площині [1].

Отже, деякі online-інструменти, створені громадськими активістами або антикорупційними НУО, можуть суттєво впливати на підвищення ефективності та прозорості влади на місцевому рівні. Широка підтримка online-проектів з боку громадськості обов'язкове приверне увагу до них місцевих органів влади як до імовірного засобу забезпечення високого рівня суспільної довіри, та дозволить їм стати частиною системи підзвітності місцевої влади. В умовах глобалізації регіональним та локальним НУО доцільно звернути увагу на зазначені вище

інструменти, що використовують online-платформи з відкритим кодом, які можна з легкістю використовувати в українських реаліях. До того ж, успішному антикорупційному online-проекту не обов'язково мати великий бюджет, щоб представити корупційну проблему на локальному/регіональному рівнях перед міжнародною спільнотою. Однак, на нашу думку, online-інструменти не будуть ефективними, якщо: 1) будуть погано сформованими; 2) не матимуть жодної суспільної цінності; і 3) найголовніше, якщо люди не будуть готовими протистояти корупційним правопорушенням реальними діями (наприклад, влаштовувати акції протесту проти корупційних рішень влади і т. д.).

Список використаних джерел:

1. Cuidemos el Voto. URL: <http://transparency.globalvoicesonline.org/project/cuidemos-el-voto>
2. FixMyStreet. URL: <https://www.fixmystreet.com/>
3. FixMyStreet Georgia - Chemikucha.ge. URL: <https://www.transparency.ge/en/activity/fixmystreet-georgia-chemikuchage>
4. manoSeimas. URL: <https://manoseimas.lt/>

Наталія Сабадаш
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А.М. Круглашов
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6095-6712>

Взаємодія органів влади з громадськістю в розробці і реалізації гуманітарної політики

Представники влади, які налаштовані здійснювати реформи та активна частина громадськості добре усвідомлюють, що питання формування системи зовнішнього громадського контролю, прозорості політичних та управлінських рішень, необхідності незалежних громадянських експертиз та підзвітності влади громадськості є нині найактуальнішими в Україні. Ситуація об'єктивно склалася на користь того, щоб взаємовідносини влади та громадськості перейшли на якісно новий рівень - рівень партнерства.

Виходячи на цей рівень, Україні необхідно суттєво змінити бачення ролі громадянина у політичному, економічному і соціальному житті країни. Українській державі необхідна цілісна політика гуманітарного розвитку, відповідна її модернізаційним та безпековим викликам.

Гуманітарний розвиток – це така модель політики, яка орієнтована на максимальне розкриття потенціалу кожної людини і соціуму в цілому, створення гідних умов для реалізації всіх інтелектуальних, культурних, творчих можливостей людини і нації¹.

У політичному вимірі перехід до гуманітарного розвитку передбачає досягнення найвищих ступенів свободи особистості і водночас передбачає її готовність брати відповідальність за себе, свою родину, місцеву громаду і країну.

Розглянемо основні тенденції розвитку системного діалогу громадськості та органів державної влади саме в розробці і реалізації гуманітарної політики.

¹ Визнання у проєкті Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року

У 2012 році Президент України своїм Дорученням дав старт обговоренню проєкту Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 року (далі – Концепція) [6], а вже згодом з листом щодо обговорення Концепції звернувся до керівників вітчизняних закладів вищої освіти МОН (тоді – МОНМС) України [7]. Появі зазначених документів передувала підготовча робота фахівців НАН України, які, у співпраці з членами Громадської гуманітарної ради при Президентові України², розробили та запропонували громадськості проєкт Концепції [3]. Утім, попри активну роботу громадськості, науковців і частини політикуму доведення Концепції до необхідного якісного рівня з подальшим її ухваленням Верховною Радою не відбулося [3].

Це видається дивним, що відтоді і донині, особливо ж зважаючи на значимість яскраво вираженого гуманітарного виміру у гібридній війні, яку веде РФ проти України. Ухвалення єдиного концептуального документа (Концепції, Стратегії) в гуманітарній сфері могло б стати важливим консолідаційним чинником для українського суспільства. При цьому слід зауважити, що вже були розроблені певні проєкти концептуальних документів («Концепція розвитку гуманітарної сфери України» та вищезгадана «Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року» тощо), які, за умови їх певного доопрацювання та актуалізації деяких положень, цілком можуть бути корисними донині.

В умовах відсутності загальнодержавних стратегічних документів, прикладом успішної взаємодії органів влади з громадськістю в розробці і реалізації гуманітарної політики на регіональному рівні, зокрема у Чернівецькій області, варто відзначити розроблення Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2027 року (далі – Стратегія). В ній однією із стратегічних цілей є «розвиток людського капіталу, як основи соціально-економічного зростання», до складу якої входить оперативна ціль «підвищення якості освіти та розвиток науки». Розроблення Стратегії, проведення SWOT-аналізу та визначення сфер smart-спеціалізацій здійснювалось у процесі відкритого

² У 2015 році була ліквідована Указом Президента України від 28 квітня 2015 року № 246/2015

обговорення за участю представників суб'єктів регіонального розвитку та громадських організацій.

Що стосується взаємодії органів виконавчої влади з інституціями громадянського суспільства, то і тут є можливість доволі ефективно використати потенціал гуманітарної політики. Таку можливість надає Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка» від 12 жовтня 2011 року № 1049 (зі змінами) [4]. Структурні підрозділи Чернівецької обласної державної адміністрації, зокрема Департамент комунікацій, Департамент культури, Управління молоді та спорту здійснюють проведення вищезазначених конкурсів.

Варто зазначити, що Планом заходів з реалізації у 2020 році Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки важливу роль відведено сприянню участі громадськості у формуванні та реалізації державної, регіональної політики, вирішенні питань місцевого значення [5].

Дослідженням на регіональному рівні питання стану сучасної ситуації в гуманітарній сфері з врахуванням процесу децентралізації висвітлено у статті А. Круглашова та Н. Сабадаш «Соціально-гуманітарні виміри діяльності новостворених об'єднаних територіальних громад у Чернівецькій області» (Муніципальні читання імені Антона Кохановського 14-15 листопада 2019 року).

Останнім часом увиразнилися найважливіші тенденції взаємодії влади з громадськістю, яка відбувається у в основному у напрямку формування дорадчих експертно-консультативних органів - громадських рад при центральних і місцевих органах влади (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»). Дійсно, сьогодні при більшості міністерств, державних комітетів та місцевих органах влади існують громадські ради. До прикладу, успішним прикладом здійснення публічних консультацій з громадськістю у

Чернівецькій області є функціонування наступних консультативно-дорадчих органів у сфері гуманітарної політики: Громадська рада при Чернівецькій обласній державній адміністрації; Громадська рада з питань освіти і науки при Департаменті освіти і науки облдержадміністрації; Молодіжна рада при Чернівецькій обласній державній адміністрації (створена у 2020 році) тощо. Основними завданнями вищезазначених рад є: сприяння реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами; здійснення громадського контролю за діяльністю облдержадміністрації; сприяння врахуванню громадської думки під час формування та реалізації державної політики.

У зв'язку з пандемією коронавірусу COVID-19 та запровадженням карантину, здійснення публічних консультацій відбувається з використанням форм дистанційного спілкування (онлайн). У серпні 2020 року здійснено експертне обговорення щодо створення Єдиної онлайн-платформи для взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства «ВзаємоДія»[1]. Розробка платформи «ВзаємоДія» – це знакова подія, адже вона передбачає нову якість взаємин та формування взаємної довіри між владою та громадянами. Платформа стане складовою виконання Програми ООН Відкритого Уряду в Україні, єдиним майданчиком, на базі якого можна буде долучитися до обговорення державних рішень, подати звернення, петиції, взяти участь у конкурсі проєктів інститутів громадянського суспільства тощо. Метою платформи «ВзаємоДія» є формування довіри між владою і громадянським суспільством за допомогою сучасних інструментів взаємодії, що будуть максимально зручними для усіх.

Список використаних джерел:

1. «ВзаємоДія» на старті: Уряд разом з партнерами створює Єдину онлайн-платформу для взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vzayemodiya-na-starti-uryad-razom-z-partnerami-stvoryuyue-yedinu-onlajn-platformu-dlya-vzayemodiyi-organiv-vladi-ta-institutiv-gromadyanskogo-suspilstva>.

**РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ**

.....

2. Бульба В. Г. Громадські гуманітарні ради як інструмент вдосконалення державної гуманітарної політики. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=262>.

3. Меляков А. В. Концептуальні підвалини гуманітарної політики України: до історії формування. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apdy_2013_2_40.pdf.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка» від 12 жовтня 2011 року № 1049. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1049-2011-%D0%BF>.

5. Розпорядження КМУ від 8 липня 2020 року № 839-р «Про затвердження Плану заходів на 2020 рік щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/839-2020-%D1%80#Text>.

6. Щодо громадського обговорення проекту Концепції гуманітарного розвитку України: Доручення Президента України від 25 травня 2012 р. №1-1/1319. URL: <http://www.president.gov.ua/content/pubinfo0512.html>.

7. Щодо обговорення Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року: Лист МОНмолодьспорт від 20.08.12 р. № 1/9-584. URL: <http://osvita.ua/legislation>.

Василь Бурега
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А. М. Круглашов
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Суперечності процесів децентралізації в Україні та можливі шляхи їх подолання

Здійснення реформ з децентралізації влади небезпідставно називають одними з найбільш успішних в Україні. З 2014 року відбулися суттєві зміни в системі управління в регіонах. Насамперед, громади міст і сіл отримали можливість самостійно розпоряджатися своїми доходами і видатками. Успіх реформи пов'язаний, перш за все, із тим, що її результати стосувалися майже кожного громадянина, особливо, жителів невеликих міст, селищ і містечок. Очікуваними результатами реформування місцевого самоврядування й процесів децентралізації влади в Україні є: посилення правової, організаційної та матеріальної спроможності територіальних громад, органів місцевого самоврядування, приведення їх діяльності у відповідність до принципів та положень Європейської хартії місцевого самоврядування тощо [6]. Зокрема, обласні та районні ради не мають виконавчих органів (їхні повноваження виконують відповідні державні адміністрації), що є порушенням Хартії [4].

В той же час, на даному етапі, існує ряд проблем і суперечностей, що ще мають бути вирішені в процесі децентралізації влади. Найперше, варто відзначити, що реформування системи місцевої влади не повною мірою імplementоване в законодавство, зокрема, в Конституцію України. Перша спроба внести відповідні поправки до Основного закону в серпні 2015 року не була успішною, і через відсутність компромісу щодо деяких положень цього проекту ці зміни не набули чинності [5]. Нова спроба закріпити децентралізацію влади в Конституції – законопроект президента України, який поданий до Верховної Ради в грудні 2019 року. Проте, вже за місяць, у січні 2020 року, цей проект було відкликано на доопрацювання, яке триває і наприкінці 2020 року [3].

Не менш важливим гальмом в цих процесах є й те, що об'єднані територіальні громади все ще не можуть повноцінно розпоряджатися землею сільськогосподарського призначення, що перебуває за межами ОТГ. Кабінет міністрів робив такі спроби ще з 2018 року, що і передбачено у Концепції децентралізації. Проте і досі повноцінно таку можливість отримали не всі ОТГ. Нині це питання мають врегулювати Указ президента № 449/2020 «Про деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин», постанова Кабінету міністрів № 449/2020 «Про деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин» та, врешті, законопроект №2194 про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин, який перебуває на розгляді у Верховній Раді України [2].

Здійснення децентралізації влади сприяло більшій економічній та фінансовій спроможності територіальних громад. Спочатку це усвідомили самі ОТГ, а пізніше і політичні партії, які почали проявляти все більший інтерес до них, задля обрання своїх представників до рад відповідних рівнів. Як один із наслідків політизацій місцевих рад, посилюються суперечки та протистояння між центром та регіонами. Місцеві вибори 2020 року — яскраве тому підтвердження [1]. Якщо ще кілька років тому регіональні еліти йшли на вибори у складі загальнонаціональних і, переважно, парламентських партій, то тепер масово створюються і досягають значних успіхів місцеві політичні проекти.

Надмірна партизація місцевої політики може мати негативні наслідки для децентралізаційних процесів. Незадовго до місцевих виборів, Верховна Рада ухвалила законопроект, який запровадив пропорційну виборчу систему для громад з населенням понад 10000. Така партизація місцевої політики може мати негативний ефект, якщо керівництво партій зловживатиме своїм впливом на обраних депутатів та очільників громад. Якщо додати сюди можливі конфлікти у радах ОТГ, які тепер також вже матимуть партійно-ідеологічне підґрунтя, то навряд чи це сприятиме ефективній діяльності ОМС.

Доволі неоднозначним є ще одне нововведення цьогорічних місцевих виборів: старост в ОТГ обиратимуть непрямим голосуванням депутати відповідних рад. Народна депутатка Олена Бойко запевняє, що це «нормальна демократична позиція, яка відповідає Конституції та законам України» [7]. Проте, в майбутньому такий спосіб обрання старост може стати підґрунтям для непорозумінь між старостою та жителями села, які його не обирали. Поки що це скоріше гіпотеза і лише діяльність новообраних рад підтвердить або спростує її.

Як бачимо, реальне втілення реформи децентралізації зіштовхнулося з низкою проблем та суперечностей. Більшість із них можна вирішити розробкою та прийняттям необхідних законів, а також всебічним сприянням та підтримкою розвитку територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Веб-відображення інформаційно-аналітичної системи «Місцеві вибори 2020»/Центральна виборча комісія України. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/wm001pt001f01=695.html>
2. Земельна децентралізація-2020: момент істини / Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua/zemelna-detsentralizatsiia-2020-moment-istyny/>
3. Зміни до Конституції / Портал «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua/constitution>
4. Круглашов А. М. Європейська модель місцевого самоврядування: орієнтири для України. *Влада та управління: збірник наукових праць*. Вип. 5. Чернівці: «Букрек», 2018. 304 с. URL: <http://cppk.cv.ua/i/2902274.pdf>
5. Кузуб Г. Д. Зміни до Конституції України щодо децентралізації як основа нормативно-правової бази реформи. *Наукові записки з української історії*. 2017. № 42. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzzui_2017_42_8.pdf
6. Серьогін С. М., Гончарук Н. Т. Теоретичні засади та основні напрямки реформування місцевого самоврядування й децентралізації влади в Україні. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2015. №. 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ttpdu_2015_2_29.pdf
7. Старости обиратимуться на непрямих виборах і матимуть широкі повноваження, - експерт / Портал «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12653>

Олександр Фетісов
Науковий керівник – к. іст. н., доц. Н.В. Нечаєва-Юрійчук
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Етнонаціональний менеджмент в Україні: виклики сьогодення

Нинішній склад населення України формувався упродовж тривалого часу в контексті складних суспільно-політичних процесів, що мали місце на території нашої держави. Наприкінці 1980-х років етнонаціональний фактор відіграв значну роль у боротьбі за незалежність фактично в усіх республіках колишнього СРСР. Формування Української незалежної держави після розпаду Радянського союзу вимагало якісної перебудови системи управління суспільними відносинами. Не стала винятком і етнонаціональна сфера, адже під час радянської доби стратегія національної політики та основні напрямки її здійснення належали до виключної компетенції компартійних та державних органів. Варто наголосити, що етнонаціональна політика, що реалізовувалася у колишньому СРСР, була спрямована з одного боку, на применшення ролі націй у житті радянського пролетарського суспільства, а з іншого – на поглиблення етнонаціональних суперечностей через процес формування кордонів радянських республік. Останнє спричинило ряд так званих «заморожених» конфліктів на пострадянському просторі, зокрема, придністровського, нагорно-карабахського тощо.

Від самого початку свого незалежного існування Україна була націлена створити сприятливі умови для розвитку етносів, які проживають на території нашої держави. Фактор етнічних чинників був і залишається досить актуальним у сучасній державній політиці – від зовнішньої до внутрішньої. Так, реакція представників національних громад, що проживають в Україні, а також сусідів нашої держави на прийняття «Закону про освіту» у 2017 році засвідчили вагомість етнонаціонального чинника у суспільно-політичному житті нашої держави.

Регулювання етнополітичних процесів та міжнаціональних відносин належить до прерогатив публічного етнополітичного менеджменту. В Україні він, здебільшого, спрямований на реалізацію національно-культурних прав національних меншин. Така публічна етнополітика здійснюється через формування та реалізацію різноманітних планів та програм як урядового, так і регіонального рівнів у сфері національного, культурного та політичного розвитку нацменшин в Україні [5, с.75].

Термін «етнополітичний менеджмент» українськими науковцями трактується як складова єдиної системи державного управління, покликана контролювати та здійснювати правове й адміністративне, в межах чинного законодавства, регулювання міжетнічних відносин [1, с.100].

Україна - демократична держава, в якій толерантне ставлення до національних відмінностей є фундаментом внутрішньої та зовнішньої політики. Тому система публічного етнополітичного менеджменту в Україні ґрунтується на принципах визнання етнічних прав особи невід'ємним елементом прав людини і громадянина; конституційного гарантування рівних можливостей для громадян, незалежно від їхньої етнічної приналежності; забезпечення прав національних меншин, сприяння збереженню та розвитку їхніх культур, мов і традицій; підтримання атмосфери взаєморозуміння і терпимості, культурного діалогу між етнічними спільнотами [2, с. 93].

В цілому, у структурі етнополітичного менеджменту розрізняють три рівні впливу: стратегічний, тактичний та оперативний. На стратегічному рівні відбувається ухвалення загальнодержавних етнополітичних рішень на вищому законодавчому та виконавчому рівнях держави. Тактичний рівень – це розробка конкретних методів, заходів, підходів та засобів реалізації схвалених рішень (цим опікуються органи в структурі Кабінету Міністрів, а також центральні органи виконавчої влади). На оперативному рівні здійснюється реалізація державної етнополітики регіональними підрозділами органів державного управління, відстеження результатів, виконання поставлених завдань. Вся ця трирівнева система базується на принципах пріоритетності прав і свобод людини, рівності усіх громадян

перед законом; забезпечення прав національних меншин; толерантності; дотримання зобов'язань за міжнародними договорами України у сфері захисту прав людини і національних меншин [5, с.78].

Права та свободи національних меншин – це основний об'єкт публічного управління у сфері етнополітичних відносин в Україні. Виклики національної безпеки сьогодення вимагають цілісного підходу до вирішення етнополітичних проблем з метою забезпечення всебічного розвитку української нації, включення національних меншин в українське суспільство із дотриманням і повагою до демократичних цінностей, української мови та культури одночасно із збереженням етнічної приналежності в межах громад національних меншин. Вважаємо за доцільне наголосити, що забезпечення прав національних меншин в Україні реалізовується в умовах активної взаємодії на зовнішньополітичній арені з країнами, які відносяться до історичних батьківщин національних меншин, а також постійної взаємодії і співпраці із міжнародними правозахисними організаціями.

Важливим питанням у етнополітичному менеджменті України є діяльність державних органів із забезпеченням прав і свобод корінних народів. Від проголошення незалежності до окупації Криму Російською Федерацією, яка актуалізувала питання статусу та забезпечення прав корінних народів, останнє залишалося на периферії серед пріоритетних завдань державного управління. Однак анексія Криму та військова агресія РФ на сході нашої держави докорінно змінила підходи української влади до вирішення даного питання. У березні 2014 року Верховна Рада гарантувала право збереження й розвитку самобутності кримськотатарського народу як корінного у складі України [3]. У серпні 2020 року Президент України В.Зеленський анонсував ухвалення законодавства на підтримку корінних народів України й зокрема надання відповідного статусу кримським татарам [3]. Залишається сподіватися, що ці зміни врешті будуть ухвалені на конституційному рівні.

Загалом для публічного етнополітичного менеджменту України на теперішній час характерна відсутність цільного

бачення розвитку етнополітичних відносин та домінування орієнтації на окремі програми і заходи щодо вирішення проблем конкретних національних спільнот.

Отже, відповідна увага з боку держави до всього ланцюга етнопонаціональних відносин є необхідною умовою розвитку українського соціуму. Україні необхідно постійно вдосконалювати і регулювати суспільні відносини крізь призму реалізації фундаментальних цілей етнопонаціональної політики і водночас забезпечувати необхідну самостійність органам місцевого самоврядування. Позитивним буде активне залучення етнічних спільнот та організацій до прийняття важливих рішень.

Список використаних джерел:

1. Євтух В. Б. Етнополітика в Україні: правничий та культурологічний аспекти. К., 1997. 214 с.
3. Зварич І. Принципи та інститути етнополітичного менеджменту в сучасній Україні. *Політичні науки*. Наукові праці. Том 93. Випуск 80. С. 92–96.
4. Корінний статус кримських татар сприятиме міжнародному тиску на агресорку – Росію. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3080363-korinnij-status-krimskih-tatar-spriatime-miznarodnomu-tisku-na-agresorkurosiu.html>
5. Леонова А.О. Державна етнокультурна політика в сучасній Україні: теорія і практика : монографія. К.:ДАККіМ, 2005. 275 с.
6. Підбережник Н.П. Реалізація публічного етнополітичного менеджменту в Україні на сучасному етапі. *Механізми державного управління*. 2017. Вип.4. С. 74-78.

Марія Шеленко
Науковий керівник – к. іст. н, доц. Н.В. Нечаєва-Юрійчук
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Соціальні медіа як засіб комунікації політичного лідера

Ще на початку нинішнього тисячоліття інтерес світових лідерів до соціальних мереж був незначним, проте сьогодні складно уявити політика, а тим паче – президента країни, який не має власної соціальної сторінки у глобальній мережі Інтернет. Використання сучасних комунікативних засобів підвищує ефективність взаємодії органів державної влади з громадянами, сприяє закріпленню позитивного іміджу держави серед широких верств населення України і світової спільноти.

Термін «соціальна мережа» вперше був введений у 1954 р. соціологом Джеймсом Барнсом у збірці робіт «Людські стосунки». На той час даний термін ототожнювався з певним колом людей, об'єднаними спільними комунікативними потребами. Соціолог досліджував взаємозв'язки між людьми за допомогою візуальних діаграм, в яких окремі особи зображено крапками, а зв'язки між ними – лініями [1, с.83].

Візуальні засоби є основою масово-інформаційної діяльності сучасної людини, яка активно використовує доступний і простий комунікаційний інструмент ХХІ століття – соціальні медіа. У такому випадку соціальна мережа – це своєрідна платформа, за допомогою якої люди обмінюються інформаційними повідомленнями. Завдання такого ресурсу полягає у забезпеченні користувачів усіма можливими засобами взаємодії один з одним – відео, зображеннями, чатами, музикою, блогами тощо.

Масове використання соціальних мереж українським суспільством призвело до зміни парадигми комунікації влади та громади. Для налагодження ефективної комунікації із громадськістю органи публічної влади сьогодні досить активно використовують соціальні платформи. Основна мета їхньої діяльності – поширення актуальної та достовірної інформації щодо формування державної політики, механізмів її реалізації та

проведення роз'яснювальної роботи щодо перспектив її розвитку [2, с.44].

Спілкування, хоч й віртуальне, з представниками влади створює у громадян відчуття певної причетності до суспільно-політичних процесів у державі, участі у творенні політико-економічних та соціокультурних стратегій. У цьому контексті соціальні мережі виступають як інструмент соціалізації нації та залучення суспільства до державотворчих процесів [3, с.9].

Соціальні мережі як інструмент формування довіри у політичній сфері мають великий потенціал. Вони надають великі можливості для аналізу та прогнозування розвитку подій, моделювання ситуацій. Моніторинг та аналіз коментарів дає змогу отримувати зворотний зв'язок, спрогнозувати реакцію людей на ті чи інші події, а також знаходити та випробовувати нові способи впливу на громадську думку. Слід, однак, наголосити, що в умовах гібридної війни особливого значення набувають дії, спрямовані на посилення напруги та розпалювання ворожнечі у суспільстві, у першу чергу в соціальних мережах. Тож останні повинні відслідковуватися відповідними структурами, які мають чітко визначати рівень їх загроз для національної безпеки [4, с.61].

За даними дослідження КМІС (Київського міжнародного інституту соціології), проведеного на замовлення «Детектор медіа» у 2019 році, 23,5 % українців найчастіше отримують інформацію про стан справ в Україні та світі саме із соціальних мереж. Серед тих, для кого соцмережі є топ-джерелом для отримання інформації, 33,5 % надають перевагу Instagram [5].

Як приклад, на сторінці Instagram чинного Президента України Володимира Зеленського, станом на 2020 рік – 9,4 млн підписників. З початку Президентства стиль публікацій на сторінці Зеленського почав набирати значно більшу кількість вподобань. Однак спостерігаємо і зміни у форматі спілкування Президента через власну сторінку у Instagram. Після перемоги на виборах основними темами стали: інформування про діяльність на посту Президента, зазвичай, у відеоформаті, привітання зі святами, вручення нагород, подяка українським спортсменам, часті відвідування з офіційними візитами інших держав, фотозвіти зустрічей із військовими АТО тощо. Також присутні фото

особистого характеру, а саме – із сім'єю, друзями та деякі світлини з відпочинку. Новини публікуються оперативно, нові публікації додаються майже кожного дня, в середньому по 1 повідомленню. Крім того, слід звернути увагу, на те що політичний лідер досить швидко доносить своїми відеозверненнями користувачам даної соціальної мережі суспільно-важливу інформацію,

Варто зазначити, що ще будучи кандидатом в Президенти, В.Зеленському вдалося мобілізувати вагому частину молодих українців, які найменш активно голосують на виборах, саме через соціальні мережі, до більш активної громадянської позиції. За даними соціологів, Володимира Зеленського найбільше підтримали люди віком 18-39 років [6]. Це ті люди, які майже не дивляться телебачення, споживають більше контенту в Інтернеті, а соціальні мережі для них є не лише джерелом інформації, а й вагомою частиною повсякденного життя.

Підбиваючи підсумки, варто наголосити, що популярність соціальних медіа зростає з кожним місяцем, досягнувши вже значного комунікаційного онлайн рівня. Соціальні мережі без перебільшення можна назвати потужним інструментом формування громадської думки. Інформатизація суспільства та поглиблення використання новітніх технологій об'єктивно призводять до демократизації суспільства та процесів, що відбуваються всередині країни. Саме у політичній сфері політики найчастіше використовують соціальні мережі, оскільки вони не потребують зайвих витрат, на відміну від інших засобів політичної реклами. Команда Зеленського приділяє велику увагу онлайн-активності, обравши, на думку автора, один із найефективніших каналів безпосередньої комунікації з громадськістю. Сторінка Президента України в соціальній мережі Instagram свідчить, що ілюзія присутності в онлайн-мережі допомагає підняти рейтинг популярності та вчергове з'явитися в заголовках ЗМІ.

Список використаних джерел:

1. Мигаль О.Ф., Гупало.О.В., Особливості просування товарів в соціальних мережах : зб. наук. праць. Тернопіль, 2017. С. 82-86.

2. Семененко І.О. Правові механізми використання соціальних мереж у публічному управлінні. Київ, 2019. С.44-50.

3. Лопатченко І. М. Застосування соціальних мереж як сучасного механізму взаємодії органів влади і громадськості. Київ, 2018. С. 1-9.

4. Парфенюк І. М. Соціальні мережі інтернету як засіб комунікації політичного лідера (на прикладі соцмереж Президента України): Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія, 2017. С.58-65.

5. Президент всія Instagram. Експерти про акаунти Порошенка і Зеленського. URL: <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/22772/2019-04-19-prezident-vsiya-instagram-eksperti-pro-akaunti-poroshenka-i-zelenskogo/>

6. Інформація національного екзит-полу щодо виборів. URL: <https://vybory.detector.media/2019/04/09/klikaj-lajkaj-holosuj-yak-sotsmerezhi-dopomahaly-u-vyborchyh-kampaniyah/>

Діана Бугай
Науковий керівник – к. політ. н., доц. М.М. Гуйтор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Механізми і засоби реалізації молодіжної політики в Україні в контексті децентралізації влади

У 2017 році Міністерством молоді та спорту разом із представниками інститутів громадянського суспільства та місцевого самоврядування, було розроблено модель реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації [2].

Пріоритетними напрямками її реалізації стають: формування комфортного середовища для життя і розвитку молоді в громадах, фінансове та кадрове забезпечення, розвиток молодіжної інфраструктури та залучення молоді до процесу розроблення й ухвалення рішень і до участі в публічному управлінні на: національному, регіональному, місцевому та територіальному рівнях.

Однак, за результатами соціологічного дослідження у 2015 році, в Україні лише 2% молоді є членами молодіжних громадських організацій, а ще 6% відвідують окремі їх заходи. Більше половини української молоді взагалі не чула про діяльність, що стосується підтримки молодіжних ініціатив і вирішення проблем молоді. В той же час, тільки 8% з них готові особисто долучитися чи організувати громадську ініціативу в житті свого міста, а серед бажаючих долучитись до вже існуючих ініціатив - 44,3% [3, с.10-11].

Такий низький рівень залучення молоді до суспільно-політичного життя зумовлений невисоким рівнем поінформованості щодо того, як саме молодь може впливати на процес прийняття рішень і ставати частиною інститутів, що приймають рішення в громаді.

Якщо вести мову про засоби молодіжної політики на національному рівні, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування молодіжної політики та її реалізацію, є Міністерство молоді та спорту [4, с.160]. Окрім цього, важливу

роль відіграє також парламент України, у структурі якого існує Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму, до якого парламент направляє питання, пов'язані з молодіжною політикою.

На обласному рівні за молодіжну політику відповідають, як правило, управління, що включають питання «молоді» до своєї загальної структури, як, наприклад, Управління молоді та спорту Чернівецької обласної державної адміністрації. Робота в галузі молодіжної політики на обласному рівні переважним чином формується на обласних цільових програмах для молоді, створених з посиланням на національні пріоритети. Такі як ініціатива утворення «Молодіжної Ради», як консультативно-дорадчого органу.

Регіональний рівень, має відповідати за реалізацію молодіжної політики в рамках підходів, запропонованих на національному рівні, зокрема в межах Державної програми «Молодь України» [1]. На своєму рівні також можуть бути розроблені та ухвалені регіональні програми, орієнтовані на потреби молоді, з урахуванням місцевих особливостей.

Місцевий рівень характеризується тим, що децентралізація передбачає збільшення відповідальності на місцях, перегляд можливостей для реалізації молодіжної політики на місцевому рівні, відповідно функцій основних гравців [2].

У новій структурно-функціональній моделі реалізації молодіжної політики на рівні ОТГ зосереджено увагу на тому, що молодіжна політика об'єднує в собі усі інші сфери відповідальності роботи з молоддю: освіту, працевлаштування та ринок праці, культурну сферу, соціальний захист тощо. Тобто, формується новий підхід організації діяльності – від «роботи з молоддю» до «молодіжної участі» та враховує територіальні особливості молодіжної роботи відповідно конкретних потреб молоді.

Отже, реформування державного управління, місцевого самоврядування та територіальної організації влади є черговим і потрібним кроком на шляху до стратегічних перетворень в Україні. Від ефективного реалізації анонсованих реформ, належного розмежування повноважень і функцій між органами

виконавчої влади та місцевого самоврядування на основі субсидіарності й децентралізації там, де це необхідно значною мірою залежить розвиток інститутів безпосереднього народовладдя, формування спроможних громад, доступність і висока якість послуг у різних сферах на місцях. Однак, важливо зазначити, що молодь потрібно не тільки залучати, а й надавати право впливати на процеси прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнське опитування «Молодь України 2017. Центр «Нова Європа». URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Ukr_Generation_ukr_inet-1.pdf
2. Модель реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації. *Decentralization*. 2017. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/7896>
3. Молодь України – 2015 / Результати соціологічного дослідження. Київ : ІП «ГФК ЮКРЕЙН», 2015. 88 с.
4. Обіход М. М. Вдосконалення державного управління реалізацією молодіжної політики в Україні. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 3. С. 159-167.

Роман Кольба
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н.Ю. Ротар
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Державний реєстр виборців як інструмент управління виборчим процесом в Україні

Складання списків виборців є вагомою складовою організації та порядку проведення виборів у кожній країні, у якій демократичні та правові принципи є підставою функціонування держави та виборчого процесу. Саме тому спискам виборців має приділятися особлива увага в системі державного управління виборчим процесом. Списки виборців є офіційним документом, який засвідчений підписом керівника відділу ведення Державного реєстру виборців, та який засвідчує наявність права голосу у виборця. На підставі даних даного документу встановлюється загальна кількість виборців, що зареєстровані на території виборчої дільниці. Саме наявність списку виборців дозволяє ідентифікувати виборця під час проведення голосування на виборчій дільниці. Процедури внесення громадян до списків виборців мають забезпечити вимоги щодо точності списків, їх повноти та гарантії забезпечення права бути внесеним до списку і голосувати [6, с. 118–124].

Залежно від того, на кого лягає обов'язок з реєстрації виборців – на державу, в особі її відповідних органів, самого громадянина – розрізняють два види реєстрації: публічну (обов'язкову) та особисту (добровільну). Держава в законодавстві визначає прийнятність певного виду реєстрації [2, с. 12]. В Україні діє публічна реєстрація виборців, що здійснюється органами ведення Державного реєстру виборців. Добровільна реєстрація виборців запроваджена у США, Франції, проте це призводить до зриву кількості потенційного електорату [7]. В Україні тривалий час для кожних виборів списки виборців склалися окремо, з використанням визначених законом методології та часових меж. Сьогодні діє система реєстрації виборців у формі автоматизованого та регулярно поновлюваного Реєстру. Закон

України «Про Державний реєстр виборців» [61] визначає організаційно-правові засади створення і ведення Державного реєстру виборців в Україні. Метою Закону є забезпечення кожному, хто має право голосу, гарантій та умов чіткого дотримання однократності голосування кожного виборця. Запровадження інформаційних технологій дозволило виділити організаційну складову організаційно-правового механізму державного регулювання виборчого процесу під час формування Державного реєстру виборців.

АІТС «Державний реєстр виборців» призначена для зберігання, обробки даних, що містять необхідні відомості, користування ними та створюється з метою забезпечення державного обліку виборців – виконання інформаційно-технологічних процедур, зорієнтованих на забезпечення ведення Державного реєстру виборців: (1) ведення персоніфікованого обліку виборців; (2) збереження ідентифікаційних даних виборців, які однозначно визначають його особу; (3) збереження персональних та службових персональних даних виборців, які визначають місце та умови голосування; (4) збереження службових персональних даних, які перебувають в розпорядженні органів ведення Реєстру та є підставою для внесення запису, зміни (уточнення) цих даних або їх знищення; (5) виявлення кратних записів щодо одного виборця; (6) формування звернень засобами АІТС; (7) формування, ведення обліку та виготовлення в порядку уточнення персональних даних щорічних іменних повідомлень виборцям; (8) формування та виготовлення попередніх й уточнених списків виборців для виборів всіх рівнів та референдумів; (9) перевірка достовірності відомостей про виборців; (10) формування та облік статистичних відомостей щодо кількісних характеристик виборчого корпусу [1; 3]. Основними засадами ведення Реєстру є законність та пріоритет прав людини, його загальний характер, повнота та цілісність відомостей, достовірність відомостей, однократність включення виборця, постійність та публічний характер, систематичне оновлення, захищеність Реєстру. До органів Державного реєстру виборців належать розпорядник Державного реєстру виборців, яким є ЦВК;

органи ведення Державного реєстру виборців та регіональні органи адміністрування Державного реєстру виборців.

За результатами випробувань Державною службою спеціального зв'язку і технічного захисту інформації України 15 червня 2009 р. «Державному реєстру виборців» [1] було видано атестат відповідності на комплексну систему захисту інформації в АІТС «Державний реєстр виборців» [1], на підставі якого його було введено в дослідну експлуатацію, а органам ведення Реєстру був наданий доступ до баз даних. Таким чином було засвідчено, що система забезпечує належний захист інформації згідно з вимогами нормативних документів про системи технічного захисту інформації в Україні. 29 вересня 2009 р. АІТС Державний реєстр виборців була введена в режим постійної експлуатації.

ЦВК, згідно з Планом співпраці з Координатором проектів ОБСЄ в Україні, виробленим в рамках проекту «Сприяння в подальшому удосконаленні практики демократичного управління в Україні» [2, с. 13–15] отримала технічну допомогу: сервери, принтери, мережеві пристрої, персональні комп'ютери з пристроями безперебійного живлення, базове програмне забезпечення. У 2009 р. відділам ведення Державного реєстру виборців було надано маршрутизатор Cisco з вбудованим модулем криптозахисту і технічні засоби для друку Konica Minolta bizhub 250 з функцією двостороннього друку.

Забезпечені технікою відділи ведення Державного реєстру виборців почали первинне формування бази даних Реєстру, що здійснювалось на етапі введення АІТС «Державний реєстр виборців» [1] в експлуатацію через перенесення до баз даних Реєстру персональних даних виборців, які містилися у загальних списках виборців, сформованих в е-вигляді. Процедура первинного уточнення персональних даних Реєстру визначена Ст. 37 Закону України «Про Державний реєстр виборців» [1] та виконувалася відповідно до «Порядку первинного формування бази даних Державного реєстру виборців», затвердженого 12 грудня 2008 р. [5]. Уточнення виконаних робіт проводилося з 1 червня по 15 вересня 2009 р. та мало п'ять етапів. Аналіз практики виконаного ЦВК даного завдання засвідчив, що:

– з технологічних позицій неможливо здійснити надсилання іменних повідомлень по всій території України у визначений

двадцятиденний термін через величезний обсяг персональної інформації, яку необхідно надрукувати та доставити до кожного виборця. окремі виборці, які були зареєстровані за одним місцем проживання, реально мешкали за іншою адресою, тож частка повідомлень, яку отримали виборці, була суттєво менша за 100 %;

– інформація до іменних повідомлень під час їх друку має вноситися станом на дату завершення останнього поновлення Реєстру. Середня змінність даних Реєстру за три місяці становить майже 1 млн. 200 тис. виборців, що дорівнює 3,4 % від загальної кількості виборців. Отже, до іменних повідомлень було внесено 3,4 % невірної інформації, оскільки повідомлення надсилались не тільки внесеним до Реєстру виборцям, а й тим, хто вибув із зафіксованої виборчої адреси;

– іменні повідомлення містять персональні дані щодо кожного виборця, і в разі, якщо це повідомлення потрапляло до третьої особи через байдужість чи хуліганство, то спричиняло порушення Закону України «Про інформацію» та «Про захист персональних даних»;

– з метою виправлення даних під час первинного уточнення до відділів ведення Реєстру звернулось 570 тис. виборців (1,57 % від загальної кількості надісланих повідомлень), що вказує на низьку ефективність в умовах суттєвих витрат державних коштів – орієнтовна вартість проведення одного уточнення склала близько 80 млн. грн.

На сьогодні АІТС «Державний реєстр виборців» [1] є системою, яка містить інформацію про всіх виборців України, а єдиним органом, що володіє такою інформацією, є ЦВК. Це породило проблему кратності громадян, оскільки реєстрація місця проживання здійснюється у місцевих підрозділах Державної міграційної служби України, які не мають єдиної інформаційної системи реєстрації громадян. Відповідно, відстеження зміни місця реєстрації громадянина призводить до надання неповної або не уточненої інформації. Реєстрація місця проживання фізичних осіб в Україні передбачає внесення відомостей до паспорту чи видачу вкладного талона до паспорту про місце реєстрації та перебування, у яких зазначається адреса особи, та до картотеки підрозділів Державної міграційної служби України. Проте, через масштабнішу

внутрішню та зовнішню міграцію, інформація місцевих підрозділів ДМСУ не завжди є точною та не оновлюється в автоматичному режимі.

Отже, Державний реєстр виборців забезпечує персоніфікований облік виборців, складання списків виборців для всіх рівнів виборів та референдумів. Перебування громадянина під час проведення виборів за місцем постійного чи тимчасового проживання не може бути кваліфіковано як підстава для позбавлення чи обмеження права на участь у виборах до представницьких органів влади чи органів місцевого самоврядування. Публічний контроль за діяльністю Державного реєстру виборців може здійснюватись виборцями та політичними партіями, які мають фракцію в поточному скликанні Верховної Ради України.

Список використаних джерел:

1. Державний реєстр виборців. Закон України від 22.02.2007 р. № 698-V із змінами від 21.09.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16#Text>
2. Ільков О. М. Інститут збору підписів виборців та його правове вдосконалення. *Вибори і референдуми в Україні: проблеми теорії і практики* / редкол.: М. М. Рябець (голова). К.: Вид-во Центральна виборча комісія, 2001. 360 с.
3. Інформаційно-аналітична система «Списки виборців» – основа майбутнього державного реєстру виборців. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 2. С. 13–15.
4. Про Державний реєстр виборців. Закон України від 22.02.2007 р. № 698-V із змінами від 21.09.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-16#Text>
5. Про Порядок первинного формування бази даних Державного реєстру виборців. Постанова Центральної виборчої комісії від 12.12.2008 р. № 69. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/W080076.html
6. Семьоркіна О. М. Формування списків виборців в аспекті запровадження Державного реєстру виборців. *Вибори і референдуми в Україні: законодавче забезпечення, проблеми реалізації та шляхи вдосконалення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13–15 лист. 2002 р.). К.: Вид-во НОРА-ДРУК, 2003. С. 118–124.
7. Ставнійчук М. Практика реалізації виборчого законодавства України підштовхує нас до оптимізації та лібералізації виборчих і референдумних процедур та на цій основі проведення їх уніфікації. *Юстиніан: Юридичний журнал*. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=954>.

Валерій Магдюк
Науковий керівник – д. політ. н., проф. А. М. Круглашов
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Оцінка ризиків децентралізації влади в сучасній науці державного управління

Сьогодні проблема взаємовідносин в системі *центр – регіони* в контексті підвищення ефективності публічного управління постає досить гостро. Національні еліти унітарних держав все більшою мірою артикулюють свої прагнення до децентралізованого управління державою, розуміючи, що зосередження всіх можливих функцій в центрі неминуче веде до надмірної бюрократизації та створення громіздкого, відповідно, недостатньо ефективного апарату управління, нездатного оперативно і адекватно вирішувати проблеми регіонів.

На початку 1970-х рр. кількість країн, для яких була характерна децентралізована система публічного управління, було мало. Тоді децентралізація позиціонувалася як спосіб збільшення ефективності і конкурентоспроможності регіональних груп, але згодом очевидними стали позитивні ефекти децентралізації для держави в цілому не тільки в політичному, але і в соціально-економічному сенсі. Сьогодні процеси децентралізації набули поширення в багатьох державах світу, зокрема, 95 % всіх демократій обирають саме децентралізовані управлінські моделі.

Професор Каліфорнійського університету Д. Трісман описує існування декількох типів децентралізації: адміністративної, політичної і фіскальної [6], наголошуючи, що виділені ним три типи децентралізації є ідеальними типами, тож в реальній політичній практиці вони всі сильно взаємопов'язані.

В європейській школі публічного управління ефекти від процесу передачі управлінських повноважень від центру до регіонів зазвичай простежують за реакцією громадян на подібні трансформації. Найбільш потужним напрямом тут є напрям нових регіоналістів, які висувають припущення про те, що в умовах політичної децентралізації громадяни схильні більшою мірою

підтримувати регіональні уряди, що призводить до більшої спроможності і легітимності регіонального рівня влади, порівняно з центральним.

У найширшому розумінні, децентралізованою є та держава, в якій центральний рівень влади відіграє меншу роль, ніж всі інші рівні влади [5, р. 41]. Проте, ряд дослідників вважають, що процеси децентралізації можуть супроводжуватися певними ризиками для держави в цілому, насамперед для її державної спроможності, суверенітету і легітимності. Адже держава з декількома рівнями управління передбачає багаторівневу управлінську структуру, яка може з часом тяжіти до федеративної моделі. Розвиток федералізму і децентралізації призводять до зміни бачення суверенної держави: від суверенних централізованих національних держав до держав зі «стиснутим державним суверенітетом» [7, р. 72] і розширеною системою міжрегіональних зв'язків. Р. Уотс стверджує, що якщо раніше найважливішими для держави були її суверенітет та політико-адміністративний центр, навколо яких будувалася вся державність, то сьогодні в епоху глобалізації та розмивання меж національних держав набагато важливішим є ефективність вирішення конкретних проблем на регіональному та локальному рівнях, тобто на перше місце виходять регіональні і локальні адміністративні структури, а також ті системи взаємозв'язків, які можуть виникати та функціонувати між регіональними акторами всередині однієї держави. Саме тому федерації стають популярною формою територіального устрою, проте дослідник наголошує, що в інтересах унітарних держав децентралізація повинна унеможливити створення квазіфедерацій, які будучи ефективними на управлінському рівні, здатні генерувати політичні ризики на рівні національних політик.

Процес децентралізації так чи інакше впливає на всю політичну систему держави. Спочатку економісти і представники теорії суспільного вибору характеризували інститути федералізму як позитивний елемент у розвитку всієї системи держави. Вважалося, що така форма децентралізації сприяє розвитку демократичних інститутів і ринку, а також знижує бюрократичний тягар. Однак подальше вивчення федералізму і децентралізації в

розрізі окремих країн унаочнили, що вплив нових процесів в організації державної влади не однозначний. Так, наприклад, процеси розподілу повноважень між окремими рівнями влади можуть негативно впливати як на ефективність державного управління, так і на рівень економічного розвитку держави. Все це призвело до розвінчання «ілюзії про федералізм» («federalism disillusion») [1].

В середині 1990-х років набуває поширення вивчення взаємозв'язку процесів федералізму і децентралізації з рівнем демократичності держави, рівнем соціальної нерівності і розподілу доходів. Так, К. Бойш зазначає, що якщо децентралізація здатна впливати на перерозподіл доходів, то федералізм буде сприяти розвитку демократії з високою часткою міжрегіональної соціальної нерівності [2].

З початку 2000-х рр. спостерігався зростання інтересу до проблеми взаємозв'язку федералізму і процесів децентралізації з рівнем ефективності державного управління, а також до проблеми впливу нової організації державної влади (перехід від одного центрального рівня управління до багаторівневого управління державою) на ефективність державної політики і на легітимність центральної влади. Частина науковців стверджують, що децентралізація може сприяти зростанню державної ефективності та державної спроможності [4]. Водночас було сформульоване припущення про те, що рівень легітимації державної влади найбільш суттєво впливає на ефективність і реалізацію державної політики в регіонах. В умовах децентралізації громадяни схильні більше орієнтуватися на владу регіонального рівня, ніж загальнонаціонального, що неминуче призводить до того, що регіони стають основними політичними акторами загальнонаціональної політики. У подібній ситуації регіональні сили, які прийшли до влади на федеральному рівні, можуть реалізовувати інтереси регіонів, що буде приводити до ефективного розподілу ресурсів держави між окремими частинами країни. Якщо ж рівень легітимності центральної влади вище, ніж у регіональних інститутів, це призводить до вертикалі влади, але загальнонаціональний уряд, як правило, просто не здатний відповідати на всі вимоги та виклики регіонів. Зрештою, така

організація державної влади підвищує ризики провадження неефективної державної політики, що підриває авторитет цієї влади в очах громадян.

Вивчення небажаних наслідків децентралізації виявило також, що до негативних ефектів можна віднести корупцію та неефективне управління на регіональному рівні. А. Хаденіус прогнозує, що це має прямий від'ємний вплив на ефективність роботи громадського сектора, а також на політичну систему в цілому та призводить до того, що громадяни де факто втрачають свою політичну суб'єктність, а влада – легітимність [3].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що за результатами дослідження впливу децентралізації на рівень державної спроможності і політичної легітимності центральної влади, наука державного управління отримує суперечливі результати, тож її основним завданням має стати пошук мінімізації ризиків процесів децентралізації.

Список використаних джерел:

1. Beramendi P. Federalism // Oxford Handbook of Comparative Politics. Article 31. URL: http://www.oxfordhandbooks.com/oso/public/content/oho_politics/9780199566020/toc.html/
2. Boix C. Democracy and Redistribution. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
3. Hadenius A. Decentralization and Democratic Governance Experiences from India, Bolivia and South Africa. URL: http://www.isplasu.se/gallery/bilagor/Hadeniusstudy2003_3.pdf
4. Rodriguez-Pose A., Tijmstra S.A.R., Bwire A. Fiscal Decentralization, Efficiency, and Growth. Environment and Planning A. 2009. Vol. 41. P. 2041–2062.
5. Schneider A. Decentralization: Conceptualization and Measurement. Studies in Comparative International Development. 2003 Vol. 38. P. 32–56.
6. Treisman D. The Architecture of Government: Rethinking Political Decentralization. Cambridge University Press. 2007
7. Watts R.L. Comparing Federal Systems. 2nd ed. Montreal: McGill-Queen's University Press, 1999

Роман Романюк
Науковий керівник – д. політ. н., проф. В.І. Бурдяк
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Основні теоретичні підходи до вивчення ефективності публічного управління

Поняття «ефективність» нерозривно пов'язано з поняттям «ефект» (лат. – effectus), що означає дію чи результат діяльності. Саме поняття «ефективність» (від лат. effectus – виконання; дія) в рестроспективному плані має тривалу і складну історію становлення. Прийнято вважати, що термін «ефективність» вперше з'явився в економічній літературі в працях У. Петі та Ф. Кене, які вживали його в значенні результативності й використовували для оцінювання тих чи інших урядових або приватних заходів з позиції сприяння поліпшення економічного життя [3]. Тобто поняття «ефективність» ще з моменту свого виникнення трактувалося винятково щодо дій держави як головного суб'єкта управління. Найпоширенішим є таке тлумачення: «ефективність управління – це результат, зіставлений із витратами на його досягнення (причому витрати включають як прямі витрати на систему управління, так і витрати на реалізацію управлінських рішень)» [2, с. 189].

Ефект є абсолютною категорією, яка відображає отриманий результат від взаємодії або процесу, яка складається з сукупності якісних та кількісних характеристик параметрів системи, яких набула остання після реалізації процесу чи взаємодії [7, с. 301]. На відміну від «ефекту» категорія «ефективність» є відносною, властива лише цілеспрямованому процесу. Крім ефективності значну увагу дослідники завжди приділяли поняттю «результативність». При чому одноставного бачення різниці між цими поняттями досі немає. За словами П. Друкера, результативність є наслідком того, що робляться потрібні та слушні речі; а ефективність – наслідок того, що правильно створюються ці самі речі. Як бачимо, обидва ці поняття є однаково важливими [4, с. 69].

Відомі дослідники публічного управління в Україні А. Мельник та О. Оболенський пропонують визначення ефективності публічного управління через трирівневу модель: загальна соціальна ефективність, спеціальна соціальна ефективність та конкретна соціальна ефективність [5, с 411].

Н. Нижник у своїх дослідженнях виділяє три основних підходи до розуміння ефективності публічного управління:

- модель оцінки ефективності за схемою «ресурсне забезпечення діяльності – затрати – результат»;
- модель довготермінової організації Р. Лайкерта, за якою ефективність визначають внутрішньоорганізаційні чинники; проміжні змінні та результативні змінні;
- модель захисту збалансованих інтересів суспільства і держави, що проявляється в успішному розв’язанні проблеми оптимального захисту інтересів держави, населення, соціальних груп та окремого громадянина. Остання модель подібна до багатокритеріального бачення ефективності відносно зацікавлених груп [6, с.8].

Г. Бухарт запропонував розглядати ефективність діяльності органів публічної влади на основі трьох теорій:

- механістичної (традиційної) теорії ефективності публічного управління, яка передбачає використання усталеної і закритої моделі досягнення незмінних цілей за допомогою відомих і наперед встановлених засобів та стандартів (модель «внесок – продукт»);
- теорії людських ресурсів, яка передбачає суттєвий вплив людського потенціалу на ефективність управління, де вагому роль відіграють соціальні фактори: поведінкові, мотиваційні (задоволення потреб службовців, плинність кадрів, моральний стан колективу, кількість прогулів, відданість взаємній справі тощо). Основна увага приділяється особистому досвіду або характеристиці особистих якостей, якими володіють вдалі менеджери. П. Друкер, розглядаючи роботу управляючого, наголошує на необхідності вчитися бути ефективним, тобто ефективність – це практика, практичні навички, яких потрібно набувати в процесі постійної і копіткої праці [4, с. 51];
- теорії організацій, яка, на відміну від попередніх, розглядає

організацію як відкриту структуру, на яку впливає зовнішнє середовище, внаслідок дії якого можуть змінюватись цілі, засоби і стратегія організації. Для забезпечення ефективності організація повинна адекватно пристосовуватись до змін, бути гнучкою та здатною контролювати зовнішнє середовище [1, с.74].

В. Сороко пропонує таку класифікацію ефективності публічного управління: ефективність з погляду необхідності, ефективність з погляду виконання плану, цільова і виконавська ефективність, порівняльна ефективність, критерій розвитку, реактивна ефективність, фінансова і предметна ефективність [8, с.52].

Наведені трактування ефективності не є всеосяжними і потребують подальшого розвитку, але, у свою чергу, вони дозволяють враховувати проблеми, що з'являються в публічному управлінні в процесі його функціонування. Більшість з підходів мають комплексний характер і дозволяють оцінювати взаємовпливи керуючої та керованої підсистем. Ці взаємовпливи можна оцінити в динаміці зміни цільових і ціннісних настанов, не виключається також і управління ними. Загалом можна констатувати, що визначення ефективності публічного управління характеризується значною кількістю методологічних підходів, що викликає чи не найбільш активну дискусію серед дослідників та фахівців-практиків. Відповідно відмінності у визначенні поняття ефективності публічного управління полягають саме у використаних науковцями підходах.

Список використаних джерел:

1. Бухарт Г. Ретроспективный анализ производительности в государственном секторе. *Эффективность государственного управления*. М. : Фонд «За экономическую грамотность», Рос. экон. журн., Изд-во АО «Консалтбанкир», 1998. С. 47-83.
2. Державне управління / за заг. ред. А. Ф. Мельник. К., Знання, 2009. 582 с.
3. Дончак Л. Г. Суть ефективності як економічної категорії. URL: www.rusnauka.com/7_NND_2009/Economics/42425.doc.htm
4. Друкер П. Классические работы по менеджменту. М. : Альпина Паблишер, 2015. 349 с.

ДИНАМІКА ПРОСТОРУ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
В УКРАЇНІ: ПОТЕНЦІАЛ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ

.....

5. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васіна А.Ю. Державне управління. К. : Знання, 2009. 582с.

6. Нижник Н. До проблеми ефективності державного управління в Україні. *Підвищення ефективності державного управління: стан, перспективи та світовий досвід*: зб наук. пр.; за заг. ред. В.М. Князева. К., Вид-во УАДУ, 2000. С. 6-11.

7. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. [3-е изд. перераб и доп.]. М.: ИНФРАМ, 2002. 480 с.

8. Сороко В.М. Результативність та ефективність державного управління і місцевого самоврядування : [навчальний посібник]. К. : НАДУ, 2012. 260 с.

Микола Мацюк
Науковий керівник – д. політ. н., проф. В.І. Бурдяк
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Досвід децентралізації влади в Польщі та особливості його вивчення

Реформування місцевого самоврядування і органів територіальної організації влади в Україні є одним із пріоритетів вітчизняної внутрішньої політики. Тому вивчення зарубіжного досвіду впровадження таких реформ корисний для нас. Відзначимо, що у сучасній концепції європейського територіального самоврядування і в типології його систем одними з визначальних критеріїв є домінуюче право (в основному публічне), а також форма децентралізації влади.

На особливу увагу заслуговує запроваджена децентралізація в нашого стратегічного партнера – Республіці Польща. У польському законодавстві починаючи з 1970-х рр. аж до кінця 1980-х-початку 1990-х рр. народні ради визначалися як органи державної влади та громадського самоврядування, а в 1980-х рр. як органи територіального управління. Вочевидь, як підкреслює А. Чиркін, у концепції того періоду був відображений радянський підхід до системи самоврядування [1, с.567]. На початку 1990-х років у Польщі розпочалася адміністративна реформа. Нині країна вважається взірцевою в контексті децентралізованої системи влади. Адже здійснена там реформа стосувалось не лише оптимізації функціонування територіальних утворень, а й покращення організації та діяльності владних інституцій [2, с.13].

Становлення місцевого самоврядування у Польщі, як вказує С. Байрак, визначалося низкою чинників серед яких: демократичний транзит, перехід від панування номенклатури до плюралізму політичних еліт, від монопартійності до багатопартійності, від управління партійних органів до влади державних органів, від командної економіки до ринкової, від централізованої системи влади до територіального самоврядування[3, с.256]. На думку вченого, реформі місцевого

самоврядування в Польщі на початковому етапі демократизації країни сприяло те, що радянська модель сприймалася як органічний елемент комуністичного режиму, а тому потребував зміни. Відповідно на теоретичному рівні вони були переосмислені антиподами: соціалістичний централізм змінювався децентралізацією управління; формальні вибори, на яких перемагав заздалегідь визначений кандидат – принципом плюралізму і справжньою демократичністю; принцип вертикальної ієрархії – принципом координації тощо [3].

Внаслідок прийнятого у 1990 році закону «Про місцеве самоврядування» було побудовано самоврядування на рівні основної одиниці територіально-адміністративного поділу країни – в гміні. Вихідним елементом нормативно-правового акту була сутність самоврядування, розглянута в контексті процесу децентралізації. Відповідно до цього підходу децентралізація є наслідком, а не причиною виникнення самоврядування. Держава за власним бажанням відмовилося від вирішення певних місцевих справ, передаючи їх здійснення жителям громад, що призвело до децентралізації, саме існування якої відкрило можливості для подальших якісних трансформацій у суспільстві.

Проведення реформи місцевого самоврядування в Польщі передбачало теоретичне осмислення даного питання. Відповідно, для поляків важливим було означення сутності і мети місцевого самоврядування. М. Федяєва підкреслює, що було визначено, що самоврядування є самостійним вирішенням завдань безпосередньо зацікавленими особами, об'єднаними державою в корпоративне співтовариство; задач самозбереження, пов'язаних з економічним і культурним становищем громади, її здоров'ям, розвитком і т.д [4, с.141].

Корпоративне співтовариство виникає на підставі владного рішення держави, яка, використовуючи закон, визначає сфери дії цієї спільноти, наділяє її повноваженнями і здійснює над ним нагляд. Самоврядування виконує завдання через обрані органи і, таким чином, стає структурною формою публічної адміністрації. Суб'єктами адміністрації самоврядування є особливі групові суб'єкти – юридичні особи, зі своїми правами та обов'язками, які мають рівноцінне становище з урядовою владою. Самоврядування

не знаходиться в опозиції до держави і не є посередницькою ланкою між громадянином і державою. Воно, як слушно зауважує В. Толкованов, доповнює виконавчу функцію держави на місцевому рівні [5, с.212]. Отже, самоврядування можна визначити як корпорацію, що виникла на підставі закону про об'єднання жителів певної території, встановлена для виконання адміністративної публічної влади, а також забезпечення власних потреб в межах можливостей, якими вона володіє і під свою відповідальність, а отже – самостійно. В цьому значенні ключова роль у функціонуванні самоврядування належить питанню правоздатності, зокрема, і правосуб'єктності загалом, а також нормативно-гарантованої самостійності.

Таким чином, польський досвід з реформування територіальної організації влади, на нашу думку, може бути використаний з позиції підходів до раціоналізації й ефективності системи адміністративно-територіального устрою, оптимізації процесів децентралізації влади, імплементації принципів повсюдності місцевого самоуправління і субсидіарності, вдосконалення загальної системи влади тощо. Але разом з тим польський досвід вказує на необхідність ретельного аналізу гіпотетичних ризиків, які можуть призвести до невдалого проведення цієї реформи і сприяти проявам сепаратизму в регіонах. Оскільки Україна має багато спільного з Польщею, що обумовлено історичними подіями, а також географічним розташуванням та, враховуючи, що ця країна попереду нашої за рівнем розвитку і рівнем життя суспільства, то її досвід, безумовно, є справді цінним. Проте, на наш погляд, вітчизняні управлінці повинні критично сприймати і його, адже ми маємо сформувати власну модель чи навіть модифікацію функціонування місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Це необхідно через те, що у нас своя політична культура, своя духовність і, зрештою, свій історичний шлях, що і диктує виховання подальшої самобутності. Просте калькування зарубіжного досвіду тільки через те, що він успішний, навряд чи дасть позитивний результат на теренах України.

Список використаних джерел:

1. Чиркін А. С. Окремі питання реформування територіальної організації публічної влади в Республіці Польща. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 27. С. 567.
2. Лазор А. О. Представницькі інституції місцевого самоврядування: польський досвід реформування. *Державне будівництво*. 2008. № 1. С. 13.
3. Байрак С. Місцеве самоврядування Республіки Польща: особливості становлення та засади функціонування. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2013. Вип. 3. С. 256.
4. Федяєва М. С. Реформи місцевого самоврядування в Польщі кінця ХХ ст. як основа децентралізації управління в країні. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління*. 2014. № 1. С. 141.
5. Толкованов В. Реалізація реформ місцевого самоврядування в європейських країнах: досвід для України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2014. Вип. 14. С. 212.

Марія Піців
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н.Ю. Ротар
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Конкурсна процедура в структурі інституту присяги державного службовця європейських країн

Однією з важливих умов вступу на державну службу, яка пов'язана та є складовою інституту присяги державного службовця є конкурсна процедура, яка полягає у відборі осіб, що володіють професійними навичками та компетенціями, необхідними для виконання функцій державного службовця.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про державну службу» основним способом заміщення посад в органах державної служби є конкурсний добір, якщо інше не передбачене Законом [3]. Метою конкурсного добору в органах державної служби є визначення професійної компетентності осіб, на яких будуть покладені обов'язки, передбачені тією чи іншою вакантною посадою. Процедура конкурсного добору на посади державних службовців передбачена також законодавством Болгарії. Зокрема, Ст. 10–10д чинного Закону Болгарії «Про державного службовця» закріплюють конкурсний добір на посади, як обов'язкову умову для вступу на державну службу, що формує умови для конкурентоспроможності, які полягають у проведенні конкурсу на зайняття відповідної посади державної служби тільки за наявності декількох претендентів [1]. Загалом, чинне законодавство держав-членів ЄС засвідчує, що конкурсний добір кандидатів на посади публічної та державної служби є вагомою процедурою, без наявності якої формування та реалізації державної політики матиме невизначений та непрогнозований характер.

Конкурсні процедури, з урахуванням багатьох факторів проходження державної служби, класифікують, виокремлюючи: (1) відкриті конкурсні процедури, які передбачають можливість будь-якої особи, яка згідно із законодавством тієї чи іншої країни відповідає вимогам кандидатів-претендують на зайняття посад в органах публічної та державної служби, брати участь у

конкурсному доборі на загальних умовах; (2) закриті конкурси, які передбачають наявність у кандидатів на заміщення посад статусу державного службовця та претендують на керівні посади в системі публічної та державної служби (конкурси такої категорії передбачені і для осіб, які проходять підготовчу службу); (3) змішана форма конкурсного добору передбачає наявність посад у системі публічної та державної служби, які можуть бути заміщені будь-якою особою, яка відповідає загальним вимогам або посади, які передбачають у кандидата наявності професійного досвіду в публічному управлінні. Відповідно, розрізняють: (1) конкурс для відбору кандидатів на підготовчу службу; (2) процедуру конкурсного відбору, після якої особа зараховується на посаду державного службовця на постійній основі; (3) конкурс на заміщення керівних посад, або на посади вищих посадових осіб в системі публічного управління. Разом із тим, в результаті позитивного рішення відповідної інституції державного управління щодо успішного проходження конкурсу кандидатом, конкурсні відбори надають кандидату право на зайняття визначеної посади, а в окремих випадках тільки право на заміщення посади в органах державної служби та публічного управління.

У окремих європейських державах конкурсні добори на посади державних службовців передбачають дотримання конкретних умов, таких як відповідна освіта, професійний досвід у сфері публічного управління, наявність професійних компетенцій. Такий підхід враховує лише здобутки кандидата за попередній період, що не може повною мірою охарактеризувати професійні здібності кандидата на заміщення посад в органах публічної влади та державної служби.

Європейські держави законодавством про публічну службу закріплюється обов'язок кандидатів скласти відповідні іспити, які можуть проводитись як письмово, так і усно або за змішаною формою, де першим етапом іспиту може бути тестування, а другим – співбесіда з кандидатом. В окремих країнах конкурсний добір передбачає наявність двох вищезазначених елементів. Наприклад, у ФРН передбачено складання іспиту як обов'язкову умову для вступу на публічну службу [5]. Проте, іспит не надає

кандидату права на автоматичне призначення на посаду, а тільки право на зайняття посади. За умови позитивного складання іспиту, кандидат повинен пройти співбесіду, і тільки після позитивного рішення відповідної комісії, приймається рішення про призначення на посаду. Ще однією передумовою щодо призначення на посаду державного службовця у ФРН є те, що державний службовець-чиновник зобов'язаний виголосити присягу такого змісту: «Присягаю дотримуватися Основного закону ФРН та всіх законів, що діють у Федеративній Республіці, і сумлінно виконувати свої службові обов'язки, як мені допоможе бог» [5].

Німецький законодавець надає право особі, яка приймає присягу, не промовляти слів «як мені допоможе Бог», а також в окремих випадках не застосовувати слово «клянусь», натомість замінити його відповідним синонімом, оскільки доступ до публічної служби мають усі громадяни ФРН, незалежно від релігійних уподобань, тож дозвіл законодавця не вимовляти слів, які б порушували право громадян на вільний вибір релігійних уподобань, чи дозволяє застосовувати заміники таких слів, засвідчує про відповідність законодавства у сфері публічного управління з основними правами людини і громадянина. Обов'язковою вимогою при складанні присяги є особиста урочиста обіцянка сумлінно виконувати свої обов'язки державного службовця, оскільки присяга є підтвердженням публічно-правових відносин, що виникають з моменту складання присяги службовцем.

Процедуру конкурсного відбору на державну службу, яка передбачена в Австрії, можна поділити на три етапи: на першому етапі відбувається оголошення конкурсу з відповідними вимогами до кандидатів на посади державної служби; на другому етапі відбувається складання письмово іспиту з метою виявлення відповідних характеристик кандидатів; на третьому етапі, який є завершальним етапом конкурсу відбувається співбесіда з кандидатами, які відповідають пройшли перші два етапи [4]. Зауважимо, що така трирівнева процедура конкурсу не надає кандидатам статусу державного службовця, хоча і передбачає, що після успішного проходження усіх етапів конкурсу, оголошується

про призначення особи до державного органу. Відповідно до положень Федерального Закону Австрії, посадова особа повинна скласти присягу упродовж чотирьох тижнів після початку укладання договору про державну службу, яка має такий зміст: «Присягаю дотримуватися законів Австрійської Республіки і вірно та сумлінно виконувати всі обов'язки, пов'язані зі службою» [4]. Отже, в Австрії складання Присяги державного службовця, також є елементом конкурсного відбору кандидатів.

У Великобританії, конкурсний відбір кандидатів на посади публічних службовців є змішаною процедурою, яка передбачає складання письмового іспиту, за результатами якого з кандидатами, які успішно його склали, проводиться співбесіда. На думку британського законодавця, співбесіда, на відміну від іспиту, більш об'єктивно характеризує рівень компетенцій у кандидата на посади в органах державної влади та публічного управління. Головним етапом набуття статусу державного службовця у Великій Британії є саме складання присяги, яка передбачає покладання кандидатами на себе великої відповідальності, адже вони присягають на вірність королівській сім'ї. Відповідно до закону про присяги (*Promissory Oaths Act*) 1868 р. присяга на вірність має такий зміст: «Я,...присягаю, що буду вірно служити її Величності Королеві Вікторії, її спадкоємцям та наступникам, відповідно до закону. Тож допоможи мені, Боже». Я,...присягаю, що буду надійно та вірно служити Її Величності Королеві Вікторії, тож допоможи мені, Боже» [2].

Отже, законодавство європейських країн, яке регулює питання проходження державної (публічної) служби, закріплює положення про інститут присяги державного службовця, і встановлює, що основним його елементом є система конкурсного відбору.

Список використаних джерел:

1. Закон Болгарії «За Д'ржавнія служителів» в сила від 27 серпня 1999 року. URL: <https://www.mi.government.bg/bg/library/civil-servants-act-381-c25-m258-1.html>
2. Закон про присяги (*Promissory Oaths Act*) 1868 року. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/31-32/72/contents>

**РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ**
.....

3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Голос України*. 2015. № 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
4. Федеральний Закон Австрії від 27 червня 1979 р. «Про правила для державних службовців» (Закон про державних службовців). URL: <https://www.jusline.at/gesetz/bdg>
5. Федеральний Закон Німеччини «Про державну службу» / Bekanntmachung der Neufassung des Bundesbeamtengesetzes Vom 31. März 1999. URL: <http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/52842/99089/F903149529/DEU52842.pdf>

Денис Лук'янець
Науковий керівник – д. політ. н., проф. Н.Ю. Ротар
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Інституціональна природа консультативно-дорадчих інструментів участі в системі публічного управління України

Створення стабільних моделей соціальної взаємодії, заснованих на законах та правилах називається інституціоналізацією, що сприяє закріпленню суспільних практик або сфери суспільних відносин у вигляді соціальних норм, законів, форм діяльності. Розрізняють два рівні інституціоналізації: по-перше, високий, який є інституційною спроможністю, яка забезпечує виконання даним інститутом певних функцій та здатність реалізувати ефективну політику; по-друге, низький, що відображає інституційну неспроможність, яка вказує на несуттєвий вплив інституту на соціальний простір та сприяє продукуванню конфліктної та неефективної політики.

Консультативно-дорадча участь у публічному управлінні може здійснюватися в форматі діяльності консультантів або радників, або в форматі діяльності консультативно-дорадчих структур. Система таких структур у публічному управлінні включає ті, які діють при Президентові України, КМУ або органах публічного управління. Консультативно-дорадча участь громадськості здійснюється через ряд механізмів, серед яких найпоширенішими є консультативно-дорадчі органи, які утворюються за ініціативою громадськості. Станом на кінець 2019 р. при кожному міністерстві чи іншому центральному органах виконавчої влади функціонували громадські ради, громадські комітети, були утворені громадські колегії, які були постійними консультативно-дорадчими органами для вдосконалення діяльності тих органів, при яких вони були утворені. На місцевому рівні поширення набула практика функціонування консультативно-дорадчих органів, які утворені при обласних та районних державних адміністраціях, органах місцевого самоврядування [2].

В українському законодавстві, норми, відповідно до яких створюються та функціонують консультативно-дорадчих органи, часом означені як консультативні, часом як дорадчими. Також подекуди вживається назва консультативно-дорадчий орган. Усі вони використовуються як тотожні поняття. Наприклад, у визначенні поняття «громадська рада» в Постанові № 996 КМУ використано термін «консультативно-дорадчий орган» [3], а у Постанові КМУ № 599 «Питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінет Міністрів України» [4] вживаються два терміни – «консультативний» та «дорадчий» та зустрічається термін «допоміжний орган». Ці нормативно-правові акти не визначають роль та сутність цих органів, не обґрунтовують консультативні, дорадчі функції та їх поєднання. Відповідно, робимо висновок, що зміст понять «консультативний» та «дорадчий» у публічному управлінні недостатньо розрізненим у законодавстві та нечітким. Відтак, кожне з них потребує детального вивчення та відповідного унормування.

Крім розрізнення консультативно-дорадчих органів за функціональним призначенням, вони відрізняються один від одного за інституціональними ознаками. Наразі немає офіційної класифікації консультативно-дорадчих органів, які діють в системі публічного управління. На нашу думку, класифікувати створені консультативно-дорадчі органи при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування варто за такими параметрами:

- за часом діяльності: по-перше, тимчасові (приміром, для розробки певного рішення); по-друге, постійні, які мають тривалі завдання, хоча можуть змінювати склад членів;
- за напрямом урахування мети діяльності та функцій: по-перше, представницькі, які представляють та узгоджують інтереси громадськості, налагоджують обмін думками між ними та органами державної влади, публічного управління та органами місцевого самоврядування; по-друге, експертні, які надають експертну, консультаційну, інформаційну допомогу органам державної влади, публічного управління та органам місцевого самоврядування; по-третє, залучені до виконання владних повноважень, які виконують функції мобілізації та самоорганізації громадян, їх залучення до вироблення та реалізації політики; по-

четверте, апеляційні, які забезпечують незалежний арбітраж у суперечливих питаннях, які виникають між громадянами та посадовими особами; по-п'яте, органи громадського контролю, які виконують функції незалежного контролю та нагляду за діяльністю органів державної влади, публічного управління та органів місцевого самоврядування.

Характерною особливістю консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб при Президентові України є те, що вони, по-перше, не мають владних повноважень; по-друге, за предметною компетенцією узгоджуються з функціями та повноваженнями Президента; по-третє, утворюються та ліквіднуються Президентом одноосібно; по-четверте, часом Президент України очолює створені ним же комітети, ради та комісії; по-п'яте, постійно діючі допоміжні органи та служби при Президентові України комплектуються переважно державними службовцями; по-шосте, вони не ухвалюють нормативно-правових актів, їх рекомендації вводяться в дію указами та розпорядженнями Президента України; по-сьоме, вони існують у вигляді системи консультативно-дорадчих органів, яку зазвичай називають апаратом Президента України [1, с. 35].

Досліджуючи діяльність консультативно-дорадчих органів, ми встановили, що їх створення та внесення змін в процес їх організації та діяльності та їх ліквідація регулюються низкою правових актів. Вивчення цих документів вказує на відмінності між інституціональними ознаками консультативно-дорадчих структур, що утворені Президентом України, КМУ, при керівниках обласних та районних державних адміністрацій, органах місцевого самоврядування чи за ініціативи громадськості. Однією з таких інституціональних ознак діяльності консультативно-дорадчих структур є ініціатива створення та ліквідації органу. Консультативно-дорадчі органи, що утворюються при Президентові України, КМУ чи регіональних органах влади, утворюються тими суб'єктами, при яких вони діятимуть. Проте, у випадку тих консультативно-дорадчих органів, які утворюються при регіональних органах влади, є ті, створення яких ініціюється громадськістю.

Процедури формування способу вибору кількісного та фахового персонального складу консультативно-дорадчих органів також є варіативними: персональний склад призначається Президентом безпосередньо документом про створення органу чи за пропозицією голови цього органу; персональний склад органів при КМУ та органів державної влади затверджує голова органу або склад прописується документами про створення органу, членами якого є представники суб'єктів утворення; склад консультативно-дорадчих органів за участю громадськості формується на установчих зборах голосуванням за осіб, які особисто присутні на них, та з числа кандидатур, що внесені від інститутів громадянського суспільства. Зважаючи на те, що Президент України та КМУ самостійно визначають персональний склад органу відповідно до компетентності та покладених завдань на орган, виписаних у документі про його створення, критерії відбору до консультативно-дорадчих органів у цих документах не значаться. Для громадських рад розроблена спеціальна процедура, за якою представник інституту громадянського суспільства має подати до пакет документів. Згодом під час рейтингового голосування обираються представники громадськості за критеріями фаховості та відповідності сфері діяльності органу. Тобто, процес відбору членів до таких органів побудований на демократичних засадах.

Дослідивши інституціональні характерні ознаки консультативно-дорадчих органів, ми встановили, що ті структури, які утворені при Президентові України, КМУ та інших органах державної влади мають подібні інституціональні характеристики, проте вони відмінні від тих консультативно-дорадчих органів, що утворені за ініціативою громадськості. Цей поділ зумовлений тим, що перші здійснюють консультативно-дорадчу діяльність з метою підвищення ефективності прийняття рішень суб'єктами створення даних консультативно-дорадчих органів. Суб'єктами участі консультативно-дорадчих органів можуть бути представники влади, науковці, посадові особи, експерти, представники громадськості. Однак, формування їх складу не передбачає волевиявлення громадян, оскільки представники громадськості можуть здійснювати консультативно-

дорадчу участь тільки тоді, коли попередньо отримають пропозицію чи рекомендацію з боку органу влади з приводу членства. Отже, громадськість хоч і є учасником процесу вироблення рішення, проте її діяльність зорієнтована швидше на задоволення інтересів органів влади, ніж громадськості. Статус консультативно-дорадчого органу, його повноваження, основні напрями та форми діяльності визначаються положенням про цей орган або спеціальним актом відповідного державного органу. До форм консультативно-дорадчих органів відносять комісії, ради, комітети, робочі групи, служби.

Список використаних джерел

1. Бабаєв В.М. Текст лекцій з дисципліни «Електронне урядування» (для студентів 5 курсу спеціальності 8.03060101 «Менеджмент організацій і адміністрування» денної форми навчання. Х.: ХНУМГ, 2014. 127 с.
2. Офіційний веб-сайту Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Питання консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, утворених Кабінетом Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 599. *Офіційний вісник України*. 2009. Вип. 45. С. 34. Ст. 1511.
4. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2010 р. № 996. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>.

РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції

(Чернівці, 1 грудня 2020 р.)

Видавець: ПБКФ «Технодрук»
Папір офсетний. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 14,41. Зам. № 97. Тираж 100 прим.
Виготівник: Яворський С. Н.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. 099 73 22 544